

Predmet broj: S1 1K 006124 11 Kžk (veza X-KR-06/180-2)

Datum: Objavljena 25. januara 2012. godine
Pismeni otpravak 22. juna 2012. godine

Pred sudskim vijećem u sastavu:

SUDIJA Hilmo Vučinić, predsjednik vijeća

SUDIJA dr. Miloš Babić, član vijeća

SUDIJA Philip Weiner, član vijeća

TUŽILAŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

u predmetu protiv optuženih

RADOMIRA VUKOVIĆA I ZORANA TOMIĆA

PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine:

G. Ibro Bulić

Obrana Radomira Vukovića:

G. Radivoje Lazarević

Obrana Zorana Tomića:

G. Petko Pavlović

SADRŽAJ

I. IZREKA,.....	4
II. TOK POSTUPKA.....	7
III. PROCESNE ODLUKE	9
A. RAZRJEŠENJE DODATNOG BRANIOCA	9
B. ISKLJUČENJE JAVNOSTI	9
C. IZVEDENI DOKAZI I ODLUKA O PRIJEDLOZIMA ZA PRIHVATANJEM NOVIH DOKAZA	10
1. Prijedlog za saslušanje novih svjedoka.....	11
2. Prijedlog za prihvatanje fotodokumentacije.....	12
3. Prijedlog za prihvatanje transkripata svjedočenja pred MKSJ – Mevludin Orić.....	13
4. Prijedlog odbrane da se pregleda film	13
5. Prijedlog za ponovnim ispitivanjem svjedoka saslušanih u prvostepenom postupku	14
6. Prijedlog odbrane za prihvatanje transkripata iz predmeta Suda BiH protiv Željka Ivanovića	14
7. Prijedlog za saslušanje svjedoka Jean Rene Ruez-a	15
8. Odluka o prihvatanju utvrđenih činjenica.....	16
9. Prijedlozi od kojih je odbrana odustala.....	19
IV. HRONOLOŠKI KONTEKST	19
A. STATUS GRADA SREBRENICE U JULU 1995. GODINE	19
B. ORUŽANI SUKOB I DIREKTIVA VRHOVNE KOMADE RS-A BROJ 7 OD 8. MARTA 1995. I BROJ 7.1 OD 31.MARTA 1995. I PROVOĐENJE	20
C. ZAUZIMANJE SREBRENICE OD STRANE VRS I PERIOD POSLIJE - JULI 1995.....	25
1. 10. juli 1995.	28
2. 11. jula 1995.	28
3. 12. juli 1995. godine	31
4. 13. juli 1995. godine	42
5. 17. do 28. juli 1995.	50
D. POTČINJENOST MUP-A VRS-U U OPERACIJAMA U SREBRENICI	51
E. ULOGA DRUGOG ODREDA ŠEKOVIĆI I NJEGOVO UPUĆIVANJE NA PODRUČJE SREBRENICE DANA 12.7.1995. GODINE.....	53
F. RASPORED DRUGOG ODREDA ŠEKOVIĆI NA PUTU KONJEVIĆ POLJE – BRATUNAC DANA 12.7.1995. GODINE I ZADACI ODREDA	61
G. PREDAVANJE BOSANSKIH MUSLIMANA DUŽ PUTA KONJEVIĆ POLJE – BRATUNAC	66
H. POSTUPANJE PREMA ZAROBLJENIMA NA LIVADI U SANDIĆIMA.....	72
I. BROJ ZAROBLJENIKA I VOJNIKA/PRIPADNIKA MUP-A NA LIVADI U SANDIĆIMA.....	73
J. PREBACIVANJE ZAROBLJENIKA DO SKLADIŠTA U KRAVICI I BROJ ZAROBLJENIH U SKLADIŠTU..	75
K. POGUBLJENJE ZAROBLJENIKA U SKLADIŠTU U KRAVICI	79
L. STATUS UBIJENIH	86

M. UKLANJANJE I UKOP TIJELA IZ SKLADIŠTA U KRAVICI	87
N. PONOVO UKOPAVANJE TIJELA ZAROBLJENIKA IZ SREBRENICE I SKLADIŠTA U KRAVICI	89
O. FORENZIČKI DOKAZI U SKLADIŠTU	91
V. UČEŠĆE OPTUŽENIH PREMA OPTUŽNICI	94
A. PRISUSTVO OPTUŽENIH RADOMIRA VUKOVIĆA I ZORANA TOMIĆA NA PUTU KONJEVIĆ POLJE – BRATUNAC DANA 12. I 13.7.1995. GODINE	96
B. PRISUSTVO RADOMIRA VUKOVIĆA I ZORANA TOMIĆA NA LIVADI U SANDIĆIMA	98
C. PRISUSTVO OPTUŽENIH U KOLONI ZAROBLJENIKA I UČEŠĆE U LIKVIDACIJAMA	99
D. KREDIBILITET SVJEDOKA D5	107
VI. PRAVNA KVALIFIKACIJA - GENOCID	115
A. RANIJA UTVRĐENJA O GENOCIDU U SREBRENICI	117
B. ELEMENTI	119
VII. NEPRIHVAĆENI DIJELOVI OPTUŽNICE	136
A. UDRUŽENI ZLOČINAČKI PODUHVAAT	137
VIII. PRIMJENA MATERIJALNOG ZAKONA	142
IX. KAZNA	145
X. ODLUKA O TROŠKOVIMA POSTUPKA I IMOVINSKO-PRAVNIM ZAHTJEVIMA	151
XI. ANNEX 1. - DOKAZI	153
1. Tužilaštvo	153
2. Odbrana	159
XII. ANEKS 2. A- PRIHVAĆENE ČINJENICE UTVRĐENE PRAVOSNAŽNIM PRESUDAMA MKSJ-A ..	163
XIII. ANEKS 2. B PRIHVAĆENE ČINJENICE UTVRĐENE PRAVOSNAŽNIM PRESUDAMA MKSJ-A ..	170
XIV. ANEX 3. – IZVORI	172

Broj: S1 1K 006124 11 Kžk

Veza: X-KRŽ-06/180-2

Sarajevo, 25.01.2012. godine

U IME BOSNE I HERCEGOVINE!

Sud Bosne i Hercegovine, po vijeću Apelacionog odjeljenja Odjela I za ratne zločine, sastavljenom od sudije Hilme Vučinića kao predsjednika vijeća, te sudija dr. Miloša Babića i Phillipa Weinerja kao članova vijeća, te pravne savjetnice Dženane Deljković Blagojević kao zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženih Vuković Radomira i Tomić Zorana zbog krivičnog djela Genocid iz člana 171. tačka a) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu KZ BiH), a sve u vezi sa članom 31. KZ BiH, odlučujući o optužnici Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj KT-RZ-53/08 od 26.08.2008. godine i optužnici broj KT-RZ-143/07 od 18.08.2008. godine, nakon okončanog pretresa pred Apelacionim vijećem tokom kojeg je djelomično bila isključena javnost, u prisustvu tužioca Tužilaštva Bosne i Hercegovine Ibri Bulića i optuženih Vuković Radomira i Tomić Zorana, te njihovih branilaca, advokata Radivoja Lazarevića i Petka Pavlovića nakon vijećanja i glasanja donio je i javno objavio ,dana 25.01.2012. godine sljedeću:

PRESUDU

1. **OPTUŽENI Radomir Vuković zvani „Vojvoda“**, sin Vojina i Mire rođ. Ivanišević, rođen 16.02.1974. godine u Tuzli, JMBG: ..., po nacionalnosti ..., državljanin ..., u toku postupak za sticanje državljanstva ..., sa prebivalištem u ..., po zanimanju keramičar, pismen, SSS, oženjen, otac jednog mladb. djeteta, vojsku služio 1992. u Han Pijesku, nema čin rezervnog vojnog starješine, vodi se u vojnoj evidenciji u opštini Šekovići, odlikovan 1993. godine „Zlatnom medaljom za hrabrost“ od Generalštaba Vojske RS, „Medaljom heroja Milana Tepića“, srednjeg imovnog stanja, neosuđivan, ne vodi se postupak za drugo krivično djelo,

KRIV JE

Što je:

U svojstvu specijalaca – policajca, zajedno sa drugim pripadnicima Drugog odreda Specijalne policije Šekovići MUP-a Republike Srpske, te skupa sa drugim pripadnicima VRS i MUP-a RS, dana 12.07.1995. godine u popodnevnim satima i tokom narednog dana, 13.07.1995. godine, na dijelu ceste Bratunac – Konjević Polje u mjestu Sandići, opština Bratunac, učestvovao u održavanju prohodnosti ceste radi nesmetanog transporta bošnjačkog stanovništva autobusima i kamionima, osiguravanju ceste, zatvaranju i otvaranju za promet u skladu sa planom prisilnog preseljenja žena, djece i staraca bošnjačke narodnosti, a nakon što je dana 13.07.1995. godine

učestvovao u zarobljavanju velikog broja muškaraca Bošnjaka, koji su nakon pada zaštićene zone Srebrenica i njene potpune okupacije od strane VRS, pokušali napustiti zaštićenu zonu Srebrenice, u popodnevnim satima istog dana, učestvovao u sprovođenju zarobljenih Bošnjaka muškaraca iz mjesta Sandići u skladište ZZ Kravica, gdje su ovi bili zatvoreni skupa sa drugim zarobljenim Bošnjacima muškarcima dovezenim autobusima u skladište, a kojih je ukupno bilo zatvoreno više od jedne hiljade, pa je optuženi, svjestan da se vrši prisilno premještanje stanovništva i da će zatvoreni Bošnjaci muškarci biti pogubljeni, zajedno sa drugim pripadnicima Drugog odreda Specijalne policije Šekovići MUP-a Republike Srpske, ubio većinu zarobljenika tako što je učestvovao u ubistvima zarobljenika bacajući na njih ručne bombe

Dakle, ubijanjem pripadnika skupine Bošnjaka, optuženi Vuković je pomogao da se ista djelomično istrijebi kao nacionalna, etnička i vjerska skupina,

čime je počinio krivično djelo Genocid iz člana 171. tačka a) KZ BiH, u vezi sa članom 31. istog zakona,

pa ga Vijeće Suda BiH, na osnovu istog zakonskog propisa, uz primjenu odredaba članova 39., 42. i 48. KZ BiH i na osnovu odredbe člana 285. ZKP-a BiH za navedeno krivično djelo

OSUĐUJE

NA KAZNU DUGOTRAJNOG ZATVORA U TRAJANJU OD 31 (tridesetijednu) GODINU

Na osnovu člana 56. KZ BiH, vrijeme koje je optuženi Vuković Radomir proveo u pritvoru počevši od 08.08.2008. godine pa dalje, ima se uračunati u izrečenu kaznu zatvora.

Optuženi se u skladu sa članom 188. stav 4. ZKP BiH oslobađa naknade troškova postupka, tako da isti padaju na teret budžetskih sredstava.

Na osnovu člana 198. stav 2. ZKP BiH oštećeni se sa eventualnim imovinskoopravnim zahtjevom upućuju na parnicu.

2. Na osnovu odredbe člana 284. tačka c) ZKP-a BiH,

OPTUŽENI Zoran Tomić zv. „Zgembo“, sin Ratka i majke Đurđijane, djevojački Vasilić, rođen 03.08.1971. godine u Stuparima, općina Kladanj, JMBG: ..., nastanjen u mjestu ..., državljanin ..., pismen, završio srednju školu (SSS), po zanimanju rukovalac građevinskih mašina, zaposlen u Policijskoj stanici Zvornik, MUP Republike Srpske, neoženjen, vojsku služio 1990/1991 u Kuršumliji, nema čin rezervnog vojnog starješine, nije odlikovan, srednjeg imovnog stanja, neosuđivan, ne vodi se postupak za drugo krivično djelo,

OSLOBAĐA SE OPTUŽBE

da je:

U namjeri da djelimično istrijebi grupu bošnjačkog naroda, nanošenjem teških fizičkih i duševnih povreda grupi bošnjačkog naroda prisilnim premještanjem stanovništva, odvajanjem muškaraca od njihovih porodica, zarobljavanjem i pogubljenjima, u svojstvu specijalca – policajca, zajedno sa više pripadnika Drugog odreda Specijalne policije Šekovići MUP-a Republike Srpske, kao svjesni učesnik udruženog zločinačkog poduhvata, u kom su Vojska RS i MUP RS preduzimali širok i sistematičan napad na pripadnike bošnjačkog naroda, u periodu od 10.07. do 19.07.1995. godine, znajući za takav napad, u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima VRS i MUP-a RS, sa zajedničkim ciljem da iz zaštićene zone UN Srebrenica trajno prisilno premjeste oko 40 hiljada civila i po prijekom postupku pogube i pokopaju preko 7 hiljada muškaraca Bošnjaka u dobi između 13 i 70 godina:

1. Dana 12.07.1995. godine učestvovao u pretresu sela naseljenih bošnjačkim stanovništvom u području zaštićene zone UN Srebrenica u okolini Potočara sa ciljem pronalaska bošnjačkog stanovništva, istjerivanja iz njihovih kuća i sprovođenja u rejon Potočara, gdje se okupljalo bošnjačko stanovništvo, znajući da će iz Potočara to stanovništvo biti prisilno i trajno premješteno na područje pod kontrolom Armije R BiH, a zatim istog dana u popodnevnim satima i tokom narednog dana 13.07., na dijelu ceste Bratunac- Konjević Polje u mjestu Sandići, opština Bratunac, učestvovao u održavanju prohodnosti ceste radi nesmetanog transporta bošnjačkog stanovništva autobusima i kamionima, osiguravanju ceste, zatvaranju i otvaranju za promet u skladu sa planom prisilnog preseljenja žena, djece i staraca bošnjačke narodnosti, koji su usljed straha izazvanog odvajanjem muškaraca, terorom, aktivnom prijetnjom i nanošenjem povreda od strane pripadnika VRS-a i MUP-a RS, bez otpora natrpani u autobuse i kamione i napustili zaštićenu zonu;
2. Dana 13.07.1995.godine optuženi učestvovao u izvođenju operacije izviđanja i oružanim napadima iz tenkova, praga, protivavionskih topova i drugog pješadijskog oružja na kolonu

Bošnjaka u području iznad Kamenice u blizini navedene putne komunikacije, prisiljavajući muškarce Bošnjake da se predaju, ohrabrujući ih i mameći lažnim obećanjima da će biti razmjenjeni, učestvovao u zarobljavanju više hiljada muškaraca Bošnjaka koji su pokušavali kroz šumu da pobjegnu iz zaštićene zone bojeći se zarobljavanja i likvidacije od strane MUP-a i Vojske RS, a zatim pretresao zarobljenike i oduzimao im novac i vrijednosti, te im naređivao da odlože hranu, odjeću i ostalo što su nosili u torbama, da bi u popodnevним satima istog dana učestvovao u sprovođenju kolone od oko hiljadu zarobljenih Bošnjaka iz mjesta Sandići u skladište Zemljoradničke zadruge Kravica, znajući da će biti pogubljeni, i nakon zatvaranja zarobljenika u skladište, zajedno sa drugim pripadnicima Drugog odreda, usmrtili većinu zarobljenika, tako što je optuženi učestvovao u likvidaciji zarobljenika, pucajući iz automatske puške u zarobljenike, dok su drugi pripadnici Drugog odreda iz puškomitraljeza, pušaka i bombama ubijali zarobljenike,

Dakle,

u cilju da djelimično istrijebi nacionalnu, etničku i vjersku skupinu Bošnjaka, kao saizvršilac, vršio ubijanje pripadnika skupine ljudi Bošnjaka i prisilno iseljavanje civilnog bošnjačkog stanovništva na područja izvan Republike Srpske,

čime bi počinio krivično djelo Genocid iz člana 171. Krivičnog zakona BiH, u vezi sa članom 29. i čl. 180. stav 1. istog Zakona.

Optuženi Zoran Tomić se u skladu sa članom 189. stav 1. ZKP BiH oslobađa naknade troškova krivičnog postupka, tako da isti padaju na teret budžetskih sredstava.

Na osnovu člana 198. stav 2. ZKP BiH oštećeni se sa eventualnim imovinsko-pravnim zahtjevom upućuju na parnicu.

OBRAZLOŽENJE

II. TOK POSTUPKA

1. Presudom Suda Bosne i Hercegovine broj: X-KR-06/180-2 od 22.4.2010. godine, optuženi Radimir Vuković i Zoran Tomić oglašeni su krivim kao pomagači za krivično djelo Genocid, član 171. tačka a) KZ BiH u vezi sa članom 31. istog zakona. Optuženi su osuđeni na po 31 godinu dugotrajnog zatvora. Na osnovu člana 188. stav 4. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (ZKP BiH) optuženi su oslobođeni dužnosti naknade troškova krivičnog postupka, pa

su isti pali na teret budžetskih sredstava Suda, dok su oštećeni, u smislu odredbe člana 198. stav 2. istog zakona, sa svojim imovinsko-pravnim zahtjevima upućeni na parnicu.

2. Protiv navedene presude žalbu su blagovremeno izjavili branioци optuženog Vukovića i Tomića. Branioци su izjavili žalbe navodeći kao žalbene razloge bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 297. Zakona o krivičnom postupku BiH (ZKP BiH), pogrešno ili nepotpuno utvrđeno činjenično stanje iz člana 299. ZKP BiH i povrede krivičnog zakona iz člana 298. ZKP BiH, te zbog odluke o krivičnopravnoj sankciji sa prijedlogom da Apelaciono vijeće uvaži izjavljene žalbe prvostepenu presudu ukine i odredi održavanje pretresa pred vijećem Apelacionog odjeljenja ili da uvaži žalbe i presudu preinači, tako da optužene oslobodi optužbe.

3. Protiv navedene presude je žalbu podnijelo i Tužilaštvo BiH pobijajući presudu zbog odluke o krivičnopravnoj sankciji i odluke o troškovima krivičnog postupka na temelju člana 296. ZKP- a BiH.

4. Branioци optuženog Vukovića i Tomića dostavili su odgovore na žalbu Tužilaštva BiH sa prijedlogom da Apelaciono vijeće odbije istu kao neosnovanu. Tužilaštvo BiH je također dostavilo odgovor na žalbe branilaca, također predlažući da ih Sud odbije kao neosnovane.

5. Na sjednici Apelacionog vijeća održanoj 11.05. 2011. godine saglasno članu 304. ZKP BiH, branioци optuženih, optuženi Vuković i Tomić, te Tužilaštvo BiH ukratko su iznijeli žalbene navode i odgovore na uzajamne žalbe, te su u cjelosti ostali kod iznesenih žalbenih razloga i prijedloga Sudu.

6. Nakon što je ispitalo pobijanu presudu u granicama žalbenih navoda, kako je to propisano članom 306. ZKP BiH, Apelaciono vijeće je dana 11.05. 2011. godine, donijelo rješenje kojim se uvažavaju žalba branilaca optuženog Radomira Vukovića, advokata Radivoja Lazarevića i Rade Golića, te žalba branioца optuženog Zorana Tomića, advokata Miloša Perića i presuda Suda Bosne i Hercegovine broj: X-KR-06/180-2 od 22.04.2010. godine se ukida, te se određuje održavanje pretresa pred vijećem Apelacionog odjeljenja Odjela I za Ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine.

7. Apelaciono vijeće je donijelo odluku kojom se ukida prvostepena presuda na temelju člana 297. stav 1. tačka k) ZKP-a BiH koji propisuje da će bitna povreda odredaba krivičnog postupka postojati ukoliko je izreka proturječna sama sebi ili razlozima presude ili ako presuda uopće ne sadrži razloge ili u njoj nisu navedeni razlozi o odlučnim činjenicama.

III. PROCESNE ODLUKE

1. RAZRJEŠENJE DODATNOG BRANIOCA

8. Dana 03.10.2011. godine, Apelaciono vijeće je razriješilo dodatne branioca po službenoj dužnosti i to advokata Rade Golića iz Vlasenice kao dodatnog branioca optuženog Radomira Vukovića, postavljenog rješenjem Suda BiH broj X-KR-06/180-2 od 26.11.2008. godine i advokata Miloša Perića iz Zvornika kao dodatnog branioca po službenoj dužnosti optuženog Zorana Tomića, postavljenog rješenjem Suda BiH broj X-KR-06/180-2 od 26.11.2008. godine.

9. Apelaciono vijeće je donijelo ovu odluku cijeneći Poslovnik o izmjenama i dopunama Poslovnika Suda BiH (Sl. Glasnik BiH 61/11 u članu 41.i) stav 2) u kojem je propisano da Sud prilikom donošenja odluke o određivanju dodatnih branilaca, može uzeti u obzir kriterije kao što su inter alia složenost predmeta, količina dokazanog materijala optužbe, te procjena trajanja pretresa.

10. Apelaciono vijeće se donoseći ovu odluku vodilo činjenicom da priroda i intenzitet pretresa pred Apelacionim vijećem, te količina i složenost dokaza koji su planirani izvesti, kao i broj planiranih ročišta pretresa, ne opravdavaju dalju angažovanost po dva branioca po službenoj dužnosti optuženim u istom obimu kao što je to bilo neophodno u prvostepenom postupku.

11. U odnosu na prvostepeni postupak, postupak pred Apelacionim vijećem u konkretnom slučaju je bio manje složen u smislu trajanja i broja izvedenih dokaza, pa je vijeće procijenilo da potrebe odbrane za pretres pred apelacionim vijećem neće iziskivati angažman dodatnog branioca i da se interesi pojedinih odbrana mogu zadovoljiti postupanjem samo jednog branioca po službenoj dužnosti.

B. ISKLJUČENJE JAVNOSTI

12. Apelaciono vijeće je u toku glavnog pretresa djelimično isključilo javnost i to dana 02.11.2011. godine i 09.11.2011. godine, a za vrijeme preslušavanja iskaza iz prvostepenog postupka zaštićenog svjedoka D5, te dana 16.11.2011. i 30. 11. 2011. Godine za vrijeme svjedočenja novih svjedoka odbrane Neđe Jovičića i Franca Kosa.

13. Javnost je u navedenom peiodu bila isključena na temelju člana 235. ZKP BiH radi zaštite interesa svjedoka koji su pominjani ili koji su svjedočili o predmetnim događajima.

14. Kad je u pitanju isključenje javnosti za svjedoka D5, razlog za takvu odluku Apelaciono vijeće nalazi u činjenici da je preslušan audio snimak svjedočenja svjedoka D5 iz prvostepenog postupka gdje je također bila isključena javnost za vrijeme njegovog ispitivanja. Vezano za

djelimično isključenje javnosti tokom svjedočenja svjedoka Neđe Jovičića, odbrana je predložila ovo isključenje jer svjedok je tražio da se zbog pominjanja određenih lica o kojima je svjedočio, taj dio njegovog svjedočenja isključi iz javnosti kako bi izbjegao neprijatnosti zbog takvog svjedočenja. Razlog djelimičnog isključenja javnosti tokom svjedočenja Franca Kosa bio je taj što je svjedok Franc Kos tokom svog svjedočenja u jednom dijelu pominjao ime osobe kojoj je u drugom predmetu ovog Suda BiH određena između ostalog i mjera zaštite identiteta.

C. IZVEDENI DOKAZI I ODLUKA O PRIJEDLOZIMA ZA PRIHVATANJEM NOVIH DOKAZA

15. Apelaciono vijeće je u toku pretresa pred Apelacionim vijećem također odlučilo prihvatiti sve dokaze iz prvostepenog postupka¹²²⁸, uključujući i u skladu sa Zakonom o ustupanju predmeta² utvrđene činjenice³ pred MKSJ⁴ po rješenju prvostepenog Suda^[5].

16. U toku pretresa pred Apelacionim vijećem u skladu sa članom 317. stav 2. ZKP-a BiH reprodukovana su svjedočenja svjedoka D5 iz prvostepenog postupka od dana 11.02.2009. godine, te od 11.03., 13.03., i 20.03. 2009. godine. Po prijedlogu odbrane optuženih izvedeni su novi dokazi, ispitivanje svjedoka Tomislava Dukića, Neđa Jovičića i Franca Kosa, kao i sljedeći materijalni dokazi : slika zadruge u Kravicama koju je identifikovao svjedok Neđo Jovičić u toku svog svjedočenja^[6], slika zadruge u Kravicama koju je identifikovao svjedok Franc Kos za vrijeme svjedočenja^[7] i transkripti svjedoka Mevludina Orića - svjedočenje pred MKSJ od 28., 29. i 30. 08.2006. godine^[8].

17. Imajući u vidu odredbu člana 317. ZKP BiH koja reguliše pretres pred vijećem apelacionog odjeljenja, pravnu prirodu ovog pretresa i činjenicu da se ne radi o suđenju *de novo*, Apelaciono vijeće nije prihvatilo prijedlog odbrane optuženih da se u toku pretresa pred apelacionim vijećem reprodukuju svi izvedeni dokazi iz prvostepenog postupka, i odlučilo je da reprodukuje samo iskaz svjedoka D5. Vijeće je ustanovilo da jedino ovaj svjedok direktno inkriminira optužene i jer se prvostepena presuda u najvećoj mjeri zasnivala upravo na iskazu ovog svjedoka u pogledu učešća optuženih u predmetnom događaju. Osim toga, ovaj iskaz je dokaz koji je najviše i osporavan od

¹ Aneks 1. presude;

² **Zakon o ustupanju predmeta od strane Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju Tužilaštvu BiH i korištenju dokaza pribavljenih od strane Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju u postupcima pred Sudovima u BiH (Sl. Glasnik 61/04);**

³ Član 4. Zakona o ustupanju;

⁴ Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju;

^[5] Rješenje Suda BiH br: X-KR-06/180-2 od 27.02.2009. godine;Aneks 2A presude

^[6] **A- DO I**

^[7] **A- DO II**

^[8] A- DO III.

strane odbrana optuženih, te je vijeće našlo neophodnim i u skladu s potrebom očuvanja pravičnosti postupka, reprodukovati njegov cjelokupan iskaz.

18. Međutim, iako je samo ovaj iskaz svjedoka reprodukovano, Apelaciono vijeće napominje da je cjelokupne dokaze koji su izvedeni tokom prvostepenog postupka kao i nove dokaze koji su izvedeni pred Apelacionim vijećem kao jedinstvenu dokaznu građu, cijenilo sa jednakom pažnjom. Ostali dokazi nisu posebno reprodukovani iz razloga očuvanja ekonomičnosti i efikasnosti postupka, obzirom na obimnost i trajanje izvedenih dokaza, pogotovo svjedočenja svih svjedoka.

D. PRIJEDLOG ZA SASLUŠANJE NOVIH SVJEDOKA

19. Dalje, odbrana optuženog Vukovića je kao novi dokaz predložila saslušanje svjedoka Franca Kosa, navodeći da je ovaj svjedok u izjavi koju je dao istražiteljima MKSJ-a u maju 2010. godine izjavio kako je 13.07.1995. godine uveče sa još dva lica, bio ispred skladišta u Kravici, te da će ovo lice svojim svjedočenjem dodatno rasvijetliti događaje. Odbrana je predložila njegovo svjedočenje sada, budući da ranije nije bio dostupan, tek 2010. je uhapšen u Republici Hrvatskoj.

20. Također, predloženo je i svjedočenje svjedoka Tomislava Dukića na okolnost kretanja optuženog Vukovića u kritičnom periodu. Ovog svjedoka odbrana nije pozivala ranije, budući da se protiv istog vodila istraga, pa u svojstvu osumnjičenog nije mogao svjedočiti u kapacitetu svjedoka.

21. Od prijedloga za saslušanje novih svjedoka predloženo je i saslušanje svjedoka Neđe Jovičića, iz razloga jer je odbrana navela kako ima saznanja da je i ovo lice bilo kritičnog dana 13.07.1995. godine ispred skladišta u Kravici i da je bio očevidac događaja. Razlog što svjedočenje ovog svjedoka nije predloženo ranije je to što se za detalje njegovih saznanja saznalo nakon što je svjedočio u drugom predmetu Suda BiH 13.06.2011. godine, te ga iz tog razloga odbrana nije ranije predlagala.

22. Tužilaštvo se protivilo prijedlogu za saslušanje svjedoka Franca Kosa smatrajući ga neosnovanim i nepreceznim, jer nije konkretizovano šta se ovim svjedočenjem može dokazati. Ovaj svjedok je jedan od optuženih u predmetu Suda BiH, Tužilaštvo protiv Franca Kosa i dr.

23. Također Tužilaštvo se protivilo saslušanju svjedoka Tomislava Dukića, budući da se ovaj svjedok govori o tome da je optuženi Vuković bio na putnoj komunikaciji u Sandićima, a da tu činjenicu odbrana nije osporavala u toku prvostepenog postupka. Tužilaštvo smatra da se na ovaj način optuženom nastoji osigurati alibi, što je po njihovom mišljenju, neosnovano.

24. U pogledu svjedočenja svjedoka Neđa Jovičića, Tužilaštvo se izjasnilo kako nije jasno šta se ovim svjedočenjem nastoji dokazati, te je predloženo da se odbije ovaj prijedlog.

25. Međutim, Apelaciono vijeće nalazi ova tri prijedloga opravdanim i relevantnim, budući da su svjedoci očevici dešavanjima na terenu ispred skladišta Kravica. Apelaciono vijeće nalazi da su svakako svjedočenje očevidaca dragocjena u postupku i smatra da takvi svjedoci mogu dodatno rasvijetliti činjenično stanje i doprinijeti donošenju pravilne presude u predmetu. Nadalje, Apelaciono vijeće smatra da su ispunjene pretpostavke iz stava 4. člana 295. ZKP BiH te da ova tri dokaza imaju karakter novih dokaza, budući da odbrana optuženih njihovo izvođenje iz navedenih razloga, i pored dužne pažnje i opreza nije mogla izvesti tokom trajanja glavnog pretresa pred prvostepenim vijećem. Stoga, Apelaciono vijeće nalazi osnovanim saslušati ova tri svjedoka i odbranama je njihovo ispitivanje omogućeno.

E. PRIJEDLOG ZA PRIHVATANJE FOTODOKUMENTACIJE

26. Dana 26. 09. 2011. godine odbrana optuženog Vukovića podnijela je prijedlog uz žalbu da se izvedu dokazi, a koje ili prvostepeno vijeće nije prihvatilo tokom prvostepenog postupka ili novi dokazi koji nisu bili dostupni za vrijeme prvostepenog postupka. Odbrana Vukovića predložila je najprije da Tužilaštvo objelodani identitet lica čije su fotografije služile za fotoalbum koji je svjedoku D5 bio pokazan za vrijeme njegovog ispitivanja u svojstvu osumnjičenog dana 18.04.2008. godine i tokom saslušanja 18.08. 2008 . godine, a koja lica je svjedok pregledao radi prepoznavanja u tim izjavama. Ovaj dokaz je predložen iz razloga provjere kredibiliteta svjedoka D5.

27. Tužilaštvo se ovakvom prijedlogu protivilo navodeći da su takve fotografije radni materijal u predmetu i da ne predstavljaju dio tužilačkog spisa. Osim toga, izjave na koje ukazuje odbrana Vukovića (od 18.04. 2008. i 18.08. 2008.) dostavljene su im u toku prvostepenog postupka uz optužnicu, te su i nakon direktnog ispitivanja svjedoka D5 imali dovoljno vremena da se pripreme za unakrsno ispitivanje, te stoga je ovim iscrpljena obaveza da Tužilaštvo postupi po traženju odbrane.

28. Apelaciono vijeće je nalazi da odbrana u svom prijedlogu želi da sazna identitet osoba koje su na fotografijama, uključujući i one koje svjedok D5 nije prepoznao. Ovakav prijedlog se ne može prihvatiti, jer Tužilaštvo nije u obavezi navesti i otkriti imena lica osoba koje su prezentirane svjedoku D5 radi prepoznavanja. Odbrana je imala takav materijal u toku prvostepenog postupka, te je provjeru identiteta osoba na fotografijama mogla sama izvršiti i ta lica eventualno angažovati kao svjedoke. Apelaciono vijeće se slaže da je Tužilaštvo ispunilo svoju obavezu dostavljajući odbrani predmetne izjave svjedoka D5 uz optužnicu, a da je prvostepeno vijeće također omogućilo odbrani da dođu do ovih relevantnih informacija u toku unakrsnog ispitivanja, kada im je prethodno bilo poznato o čemu je govorio svjedok D5.

F. PRIJEDLOG ZA PRIHVATANJE TRANSKRIPATA SVJEDOČENJA PRED MKSJ – MEVLUDIN ORIĆ

29. Odbrana je dalje predložila da se izvrši uvid u transkript svjedočenja Mevludina Orića u predmetu MKSJ Tužilac protiv Vujadina Popovića br. IT-05-88-T, a za svjedočenje na dane 28.29, i 30. 08.2006. godine. Odbrana je navela da je svjedok 13.07.1995. godine bio ispred skladišta u Kravici u kritično vrijeme. Tužilaštvo se protivilo navodeći da je ovaj dokaz već bio prethodno predložen u prvostepenom postupku i da je odbijeno njegovo prihvatanje, te da je ovaj svjedok samo prošao ispred hangara u Kravici i nije nikoga prepoznao ispred, te iz tog razloga predstavlja kumulativan dokaz.

30. Apelaciono vijeće međutim smatra da je ovaj prijedlog odbrane osnovan i da ovo nije kumulativan dokaz, čak naprotiv prihvatanje izjave svjedoka koji je bio u kritično vrijeme na kritičnom lokalitetu je opravdano svrhom svestranog pretresanja predmeta. Ovaj svjedok o događaju govori iz drugačije perspektive i kapaciteta, u odnosu na sve ranije svjedoke. Ne radi se o preživjelom iz hangara, , a ne radi se ni o pripadniku vojnih ili policijskih formacija VRS, nego isključivo o licu koje se ispred hangara našlo u prolazu za drugi lokalitet, te s obzirom na to ovo svjedočenje ne predstavlja kumulativni dokaz. Prihvatanje ovog transkripta je i u skladu sa članom 5. Zakona o ustupanju predmeta od strane MKSJ tužilaštvu BiH i korištenju dokaza pribavljenih od MKSJ u postupcima pred sudovima u BiH, budući da se radi o iskazu koji je MKSJ-u dao svjedok.

G. PRIJEDLOG ODBRANE DA SE PREGLEDA FILM

31. Odbrana je također predložila da se u toku postupka pogleda film "Srebrenica – izdani grad", a za koji je odbrana saznala tek nakon okončanja prvostepenog pretresa u predmetu. Ovaj dokaz je prema mišljenju odbrane relevantan dokaz jer ukazuje na činjenice koje se tiču događanja oko Srebrenice. Tužilaštvo se protivilo izvođenju ovog dokaza, jer nije jasna relevantnost, kao ni dokazi koji se ovim filmom nastoje osporiti.

32. Apelaciono vijeće nalazi da je ovaj prijedlog odbrane neosnovan i izvođenje ovog dokaza se ne prihvata. Iz prijedloga ne proizilazi ko je autor filma, te koji dokazi se njime osporavaju i koja je njegova autentičnost i relevantnost. Apelaciono vijeće je naglasilo da *apriori* ne odbija izvođenje ovog dokaza, već da bi odbrana imala mogućnost izvesti ovaj dokaz ukoliko bi obezbijedila svjedočenje autora kao svjedoka.

**H. PRIJEDLOG ZA PONOVNIM ISPITIVANJEM SVJEDOKA SASLUŠANIH U PRVOSTEPENOM
POSTUPKU**

33. Odbrana Tomića predlaže da se ponovo ispituju svjedoci D5 i Munira Subašić i da se transkripti njihovog svjedočenja iz drugog prvostepnog postupka predmeta koji se vodi pred Sudom BiH, prihvate kao dokaz^[9].

34. Tužilaštvo se protivilo ponovnom pozivanju ova dva svjedoka, naročito jer su već jednom ispitani u prvostpenom postupku i jer su detaljno ispitani od strane branioca optuženog. Također, ni prihvatanje transkripata njihovog svjedočenja u drugom predmetu, također nije osnovano.

35. Apelaciono vijeće razmotrivši argumente odbrane vezane za ovaj prijedlog, nalazi da je prijedlog neosnovan. Ovaj prijedlog po svojoj prirodi ne ispunjava kriterije iz člana 259. st. 4. ZKP BiH i ne predstavlja novi dokaz u smislu ove odredbe. Oba ova svjedoka su zaista detaljno ispitana tokom direktnog i unakrsnog ispitivanja pred prvostrepenim vijećem, pogotov svjedok D5 čije ispitivanje je obuhvatalo ne samo vremenskog perioda u kojem se događaj desio, već je odbrana u cilju provjere njegovog kredibiliteta ispitivale činjenice koje prethode događaju, kao i čitav vremenski period poslije događaja uključujući i njegov boravak u pritvoru. Nadalje, ne može se prihvatiti prijedlog za korištenjem kao dokaza transkripata ovih svjedoka iz drugih prvostepenih postupaka Suda BiH, budući da odredbe ZKP BiH ne dozvoljavaju takvu mogućnost, niti se pak radi o dozvoljenom izuzetku od neposrednog sprovođenja dokaza iz člana 273. ZKP BiH.

**I. PRIJEDLOG ODBRANE ZA PRIHVATANJE TRANSKRIPATA IZ PREDMETA SUDA BIH PROTIV
ŽELJKA IVANOVIĆA**

36. Dalje, odbrana je predložila kao novi dokaz transkripte svjedočenja svjedoka Milana Rankića, Mirka Ivanovića, Petra Mitrovića, Saliha Alibašića i Slobodana Radonje, a koji svjedoci su svjedočili u predmetu Suda BiH X-KR-06/180-3 i u kojim transkriptima ovi svjedoci navode činjenice iz kojih odbrana zaključuje da dovode u pitanje kredibilitet svjedoka D5.

37. Tužilaštvo BiH navodi da ovi svjedoci iznose isključivo insinucije koje ne dovode u pitanje kredibilitet svjedoka D5, te protive se prihvatanju ovih dokaza.

^[9] Anex 1. žalbe branioca Petka Pavlovića, kao i podnesak od 22.09.2011. godine

38. Apelaciono vijeće nalazi da je ovaj prijedlog odbrane potpuno neosnovan. Analizirajući prijedlog i navode o činjenicama o kojima bi ovi svjedoci govorili, svi oni se bave sporednim pitanjima koja nisu u vezi samog događaja koji je predmet optuženja, niti su u vezi sa onim što je svjedok D5 govorio o kritičnom periodu 13.07.1995. godine. Stoga, Apelaciono vijeće je odlučilo da ne prihvati ove dokaze, jer nisu relevantni za predmet. Apelaciono vijeće će u svrhu ocjene kredibiliteta svjedoka D5 cijeliti cjelokupan iskaz ovog svjedoka dat u predmetu protiv optuženih (uključujući direktno i unakrsno ispitivanje) dovodeći ga u vezu sa svim ostalim provedenim dokazima

J. PRIJEDLOG ZA SASLUŠANJE SVJEDOKA JEAN RENE RUEZ-A

39. Odbrana optuženog Tomića predložila je saslušanje svjedoka Jean Rene Rueza ili da se presluša njegovo svjedočenje iz predmeta ovog suda broj X-KR-06/180-3 (Ivanović Željko), a na okolnost njegovih saznanja o događajima u Kravici koja je istraživao, jer smatraju da su njegova saznanja u određenim dijelovima bitna i suprotstavljena iskazima drugih svjedoka. Odbrana navodi da ovaj svjedok nije ranije mogao biti saslušan, jer se za njega saznalo tek nakon svjedočenja u predmetu Ivanović.

40. Kada je u pitanju svjedočenje svjedoka Jean Rene Rueza, Apelaciono vijeće napominje da se radi o osobi koja se od ranije pojavljivala u postupcima pred MKSJ, odbrana se čak poziva na transkript ovog svjedoka iz predmetu Blagojević koji datira iz 2003. godine, pa je očigledno da svjedočenje ovog svjedoka nije novi dokaz u smislu člana 295. stav 4. ZKP-a BiH. Osim toga, odbrana ne ukazuje koje činjenice optužbe bi se osporila ovim dokazom, pogotovo kada se ima u vidu da ovaj svjedok nije očevidac događaja, niti bi dao dodatna saznanja o učešću samih optuženih, već je naknadno kao istražilac Haškog tužilaštva istraživao zločine u Srebrenici. U vezi prijedloga za prihvatanjem transkripta iz drugih prvostepenih predmeta Suda BiH, ovo vijeće je već dalo argumentaciju u paragrafu 35. presude. Iz navedenih razloga Vijeće ne prihvata prijedlog odbrane u vezi sa svjedočenjem ili prihvatanjem transkripata svjedočenja ovog svjedoka.

K. ODLUKA O PRIHVATANJU UTVRĐENIH ČINJENICA

41. Branilac optuženog Radomira Vukovića Sudu BiH je dana 23.09.2011. godine, podnio prijedlog za prihvatanje 56 činjenica utvrđenih presudom MKSJ u predmetu *Tužilac protiv Vujadina Popovića i dr.*^[10] (u daljem tekstu predmet Popović) .

42. U ovom prijedlogu branilac se poziva na član 4. Zakona o ustupanju predmeta i navodi da je presuda u predmetu Popović postala pravosnažna u dijelu koji se odnosi na optuženog Ljubomira Borovčanina dana 08.09.2010. godine, te se predložene činjenice odnose na ovaj dio presude.

43. Apelaciono vijeće je 16.11.2011. godine djelimično usvojilo prijedlog branioca optuženog Vukovića i djelimično prihvatilo činjenice navedene u Aneksu 2.B uz presudu.

44. Tužilaštvo BiH je 27.09. 2011 dostavilo izjasnjenje navodeći kako je za svaku predloženu činjenicu neophodno utvrditi kriterije o prihvatljivosti koji su utvrđeni u ranijim odlukama ovog Suda, i da u shodno tim kriterijima samo činjenice pod rednim brojem 10, 11 i 16 ispunjavaju zahtjevane karakteristike i mogu biti prihvaćene. U preostalom dijelu, Tužilaštvo smatra da prijedlog treba odbiti.

45. Nakon što je razmotrio argumente obje strane, Apelaciono vijeće je odlučilo na ovakav način iz sljedećih razloga:

46. Član 4. Zakona o ustupanju omogućava Sudu da na zahtjev stranke ili proprio motu i nakon saslušanja stranaka "prihvati kao dokazane činjenice koje su utvrđene pravomoćnom odlukom u drugom postupku pred MKSJ, ili da prihvati pismeni dokazni materijal iz postupaka pred MKSJ ukoliko se odnosi na pitanja od značaja u tekućem postupku."

47. Analizirajući citirani član Zakona o ustupanju, Vijeće konstatuje da je prva formalna pretpostavka iz pomenute odredbe, a koja se odnosi na saslušanje stranaka i njihovih branilaca, ispoštovana. Apelaciono vijeće je saslušalo stranke i njihove braniocce na ročištu održanom dana 09.11.2011.godine

48. Nadalje, iz navedene odredbe proizilazi da prihvatanje činjenica iz prijedloga prema članu 4. Zakona o ustupanju, predstavlja diskreciono pravo Suda. Međutim, niti Zakon o ustupanju, ni ZKP BiH ne propisuju kriterije na osnovu kojih bi se moglo razmotriti ovo pitanje, niti propisuje

^[10] broj: IT-05-88-T

pravne pretpostavke na osnovu kojih bi ovakve činjenice bilo moguće prihvatiti kao dokazane. Cilj zakonodavca prilikom davanja diskrecionog prava sudu da prihvati 'kao dokazane' presuđene činjenice, obuhvata ekonomičnost postupka, kao i zagovaranje prava optuženog na suđenje u razumnom roku, ali i uvažavanje svjedoka kako bi se smanjio broj sudova pred kojima oni moraju da ponove svoja svjedočenja koja često predstavljaju traumu za njih.

49. Sud mora imati na umu da se moraju osigurati prava optuženih u ovom predmetu prema propisima BiH i Evropskoj konvenciji. Pri tome, Vijeće je imalo na umu član 6. Evropske konvencije, te član 13. i 15. ZKP-a prilikom korištenja svog diskrecionog prava iz člana 4. Zakona o ustupanju u ovom predmetu. Vijeće pazi da ne umanjí prava optuženih na pretpostavku nevinosti i pravično suđenje koje garantuje i ZKP BiH prilikom uspostavljanja ravnoteže između ciljeva Zakona o ustupanju. U protivnom ne bi se mogla izbjeći situacija da se dokazni postupak *de facto* okonča na štetu optuženog i prije nego se neposredno provedu svi dokazi u predmetu.

50. Vijeće dalje naglašava da nije vezano praksom i shvatanjem MKSJ-a, ali je u razmatranju ovog problema uzimalo u obzir shvatanja kojima se MKSJ služio u svojoj dosadašnjoj praksi, kao i dosadašnju praksu Suda BiH po ovom pitanju. Tumačeći sam tekst člana 4. Zakona o ustupanju i odlučujući o prijedlogu, Sud je imao u vidu slijedeće kriterije:

(a) Kriteriji za odlučivanje o predloženim činjenicama

a. Činjenica stvarno mora biti „činjenica“ koja je:

- i. dovoljno jasna, konkretna i prepoznatljiva;
- ii. nije zaključak, mišljenje, usmeno svjedočanstvo;
- iii. nije karakterizacija koja je pravne prirode.

(b) Činjenica mora sadržavati esencijalne pronalaskе MKSJ-a i ne smije se značajno mijenjati.

a. Činjenica ne smije direktno ili indirektno potvrđivati krivičnu odgovornost optuženog.

b. Činjenica koja je do mjere prihvaćena kao istinita da je postala općepoznata i koja nije podložna razumnom pobijanju se može prihvatiti kao presuđena činjenica čak i ako se odnosi na elemenat krivične odgovornosti.

c. Činjenica mora biti 'utvrđena pravosnažnom odlukom' MKSJ-a, što znači da je ista ili potvrđena ili utvrđena u postupku po žalbi, ili ista nije pobijana u žalbi, a daljnja žalba više nije moguća.

d. Činjenica mora biti utvrđena u postupcima pred MKSJ-om gdje optuženi protiv koga je činjenica utvrđena i optuženi pred Sudom BiH imaju istovjetan interes u pobijanju konkretne činjenice. Shodno tome, činjenice koje su navedene u dokumentima koji su predmet sporazuma o krivici ili dobrovoljnog priznanja u postupku pred MKSJ-om se ne prihvataju jer optuženi u takvim predmetima imaju interese koji su drugačiji, a često i suprotni, od interesa onih optuženih koji su iskoristili svoje pravo na suđenje.

e. Činjenica mora biti utvrđena u postupku pred MKSJ-om gdje je optuženi protiv koga je činjenica utvrđena imao pravno zastupništvo i pravo i mogućnost da se brani. Dakle, jasno je da prihvatanje činjenice koja je proizašla iz postupka u kojem optuženi, činjenicu svojim dokaznim instrumentima nije testirao, nije prihvatljiva za ovo Vijeće. Tim prije što je tačnost takve činjenice upitna, jer optuženi nije imao priliku (ili je bila nedovoljna) da se izjasni o njoj i da je pokuša osporiti.

51. Općenito govoreći, Sud se mora uvjeriti da se prihvatanjem tih činjenica postiže ekonomičnost postupka zadržavajući pravo optuženog na pravično, javno i ekspeditivno suđenje. Stoga Sud ima diskreciono pravo da odbije prihvatanje činjenica koje neće omogućiti da postupak bude ekspeditivniji i koje nisu u interesu pravde. Sud takođe može odbiti prihvatanje onih činjenica koje, iako zadovoljavaju sve kriterije, krše pravo na pravično suđenje. Sud je prilikom donošenja ovog rješenja uzeo u obzir sva ova pitanja.

52. Činjenice koje su navedene u Annexu ovog rješenja, prema mišljenju Apelacionog vijeća ispunjavaju gore navedene kriterije selekcije. Kada su u pitanju činjenice u preostalom dijelu prijedloga Tužilaštva BiH, Vijeće ih ne prihvata iz sljedećih razloga:

53. Činjenica br. 9, te činjenice od 23 – 29, 32, 37, 39 – 42, 44- 48, 49 – 56 su pravna shvatanja i zaključci vijeća MKSJ, dok činjenice 20, 21 i 22 predstavljaju usmena svjedočenja i lična opažanja osuđenog Ljubomira Borovčanina. Činjenica broj 18 predstavlja lični stav i mišljenje lica sa kojima je Borovčanin razgovarao. Sve ove činjenice kao takve, ne ispunjavaju prvi kriterij da činjenica na smije sadržavati zaključak vijeća MKSJ ili lični stav ili mišljenje.

54. Ove navedene činjenice koje nisu prihvaćene su pitanja koja trebaju biti predmet provjere u postupku i do sličnih nalaza eventualno, mora ovo vijeće doći na temelju izvedenih dokaza u toku pretresa. Apelaciono vijeće smatra da one nisu zadovoljile jedan od kriterija gore navedenih, te se odbrana u ovom dijelu prijedloga, odbija.

55. Na kraju, činjenica broj 38 je ponovljena činjenica broj 19 i već je prihvaćena kao utvrđena u dijelu rješenja označenom kao Annex 2 .B.

L. PRIJEDLOZI OD KOJIH JE ODBRANA ODUSTALA

56. Podneskom od 22.09.20011. godine odbrana optuženog Tomića predložila je između ostalog da se pozove i neposredno sasluša vještak policijske struke Branislav Ristivojević ili da se u dokaze uvrsti izvještaj ovog lica koji je dao za predmet MKSJ protiv Ljubomira Borovčanina, te je također predloženo da se unakrsno ispituju svjedoci koji su svoje iskaze davali pred MKSJ i to Dragan Obrenović, Momir Nikolić, Ljubiša Borovčanin, međutim branilac optuženog je u toku pretresa pred apelacionim vijećem odustao od ovih prijedloga.

IV. HRONOLOŠKI KONTEKST

A. STATUS GRADA SREBRENICE U JULU 1995. GODINE

57. Grad Srebrenica je na temelju Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a br. 819 , godine 1993. proglašena zaštićenom zonom. U pogledu vojne zone odgovornosti, Srebrenica je teritorijlno spadala u regiju koja je u odgovornosti Drinskog korpusa, koju činjenicu je iznio vojni analitičar Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju(MKSJ) Richard Butler u dokazu br: T86 pod oznakom „*Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija) – operacija Krivaja '95 od 01.11.2002. godine*“ (dio 1.24 -.1.26) – u daljem tekstu Butlerov izvještaj.

58. Proglašenje regije kao zaštićene zone, podrazumjevalo je da sve strane u sukobu, grad i okolinu imaju tretirati kao zaštićenu zonu koja mora biti izuzeta od svih oružanih napada ili bilo kakvih neprijateljskih dejstava.

59. U toku prvostepenog postupka prihvaćen je po članu 5. Zakona o ustupanju predmeta MKSJ Sudu i Tužilaštvu BiH i korištenju dokaza, i transkript svjedočenja vojnog posmatrača Josepha Kingorija^[12] u predmetu MKSJ-a Tužilac protiv Krstića. U svom svjedočenju, svjedok Kingori je naveo kako su snage UN-a (UNPROFOR Holandski bataljon) bile prisutne u enklavi upravo nastojeći održati mir.

^[12] T46;

B. ORUŽANI SUKOB I DIREKTIVA VRHOVNE KOMADE RS-A BROJ 7 OD 8. MARTA 1995. I BROJ 7.1 OD 31.MARTA 1995. I PROVOĐENJE

60. Prema svim izvedenim dokazima, Apelaciono vijeće je zaključilo da se inkriminirani događaj desio u toku oružanog sukoba u BiH između Vojske i MUP Republike Srpske i AR BiH, što nije ni bilo sporno u toku postupka.

61. Dana 13. juna 1992. godine Radovan Karadžić kao predsjednik Predsjedništva Srpske Republike Bosne i Hercegovine, izdao naredbu o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava u VRS gdje se navodi da se primjenjuju međunarodni sporazumi koje je potpisala SFRJ, pravila međunarodnih običaja ratovanja, kao i opšte prihvaćeni principi međunarodnog krivičnog prava,^[13] uključujući, naravno, i Konvenciju o genocidu iz 1948 godine. Dana 16.06. 1995. godine izdao je i Naredbu za uvođenje najviših mjera borbene gotovosti.^[14]

62. I sljedeće činjenice koje prihvaćene kao utvrđene u pravosnažnim presudama MKSJ su prihvaćene kao dokaz:

“Od 11. jula do 1. novembra 1995. u istočnj Bosni je postojao oružani sukob.”^[15] Napad je bio rasprostranjen ili sistematski. Napad, koji su izvršili VRS i MUP, planiran je i definisan u naredbi „Krivaja 95”^[16] Ovaj napad je bio nesumnjivo usmjeren protiv civilnog stanovništva bosanskih Muslimana u srebreničkoj enklavi.”^[17]

63. Butlerov izvještaj^[18] i utvrđena činjenica broj 5. ukazuju da je postojao vojni plan VRS-a da se enklava Srebrenica izoluje od Žepe. To je bila operacija „Krivaja 95“ i Drinski korpus je bio zadužen za njeno izvršenje.

64. Vrhovna komanda RS-a objavila je direktive br. 7. i 8., dana 8. marta 1995. godine^[19] koje su dale pregled četiri glavna prioriteta VRS:

(1) da se nametne vojno rješenje koje će međunarodna zajednica biti primorana da prihvati;

(2) da se poboljšaju operativne i strateške pozicije VRS;

(3) da se unaprijede izgledi za oživljavanje ekonomije upućivanjem regruta kućama i

^[13] Dokaz T.66.

^[14] Dokaz T69;

^[15] Prihvaćena činjenica broj 1 (Aneks 3).

^[16] Prihvaćena činjenica broj 2 (Aneks 3).

^[17] Prihvaćena činjenica broj 4 (Aneks 3).

(4) da se stvore uslovi za pregovore o mirovnom sporazumu.

65. Konkretno, prema ovoj Direktivi 7, Drinski korpus je dobio slijedeće zaduženje: „Izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe, čime sprečiti i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava. Svakodnevnim planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana Srebrenice i Žepe.“^[20]

66. U jednom dijelu Direktive se navodi i sljedeće:

„Preko nadležnih državnih i vojnih organa, zaduženih za rad sa UNPROFOR-om i humanitarnim organizacijama, planskim i nenametljivim restriktivnim odobravljanjem zahteva, smanjiti i ograničiti logističku podršku snaga UNPROFOR-a u enklavama i dotur materijalnih sredstava muslimanskom živju, i učiniti ih ovisnim od naše dobre voje, a istovremeno izbeći osudu međunarodne zajednice i svetskog javnog mnjenja.“

67. Prvostepeni sud koji je postupao u ovom predmetu je u skladu sa članom 5. Zakona o ustupanju predmeta uvrstio u dokaze transkripte sa svjedočenja nekoliko svjedoka pred MKSJ, a ove izvedene dokaze je prihvatilo i Apelaciono vijeće. Svjedoci čiji su transkripti svjedočenja prihvaćeni su: komandant Holadskog bataljona potpukovnik Thomas Karremans, zatim njegov zamjenik Robert Franken, kao i pripadnici holadskog bataljona, poručnik Lendert Cornelius van Duijn, majori Pieter Boering, Robert Groenewegen, te pripadnik vojnih posmatrača UN-a Joseph Kingori.

68. Apelaciono vijeće je također cijenilo između ostalih i transkripte svjedočenja Dragan Obrenović, Momir Nikolić i Miroslav Deronjić.^[21] I Apelaciono vijeće je cijenilo transkripte svjedočenja pukovnika Karremansa, Frankena i Groenewegena pred MKSJ kao opšte potkrepljujuće dokaze o napadu na Srebrenicu i događajima u vezi sa krivičnim djelima počinjenim u skladištu Kravice. A ovi transkripti svjedočenja pred MKSJ koji su uvedeni u dokaze, potkrijepili su iskaz pukovnika Josepha Kingorija koji je svjedočio putem video linka u toku prvostepnog postupka.

69. Dana 16. aprila 1993. godine, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih Nacija donijelo je Rezoluciju 819 (1993) proglašivši Srebrenicu “zaštićenom zonom”, sa namjerom da se zaštite Muslimani koji su bježali pred napadima VRS. U Rezoluciji 824 (1993) od 6. maja 1993. godine okolna područja

^[18] T86

^[19] Dokaz T.67. Dodatna uputstva su objavljena 31. marta 1995., dokaz T.68.

^[20] Utvrđena činjenica br.5.

Žepe i Goražda proglašena su "zaštićenim zonama". Te zaštićene zone su se nalazile unutar teritorije Drinskog korpusa VRS.^[22]

70. Iz Butlerovog izvještaja jasno je kako je do početka januara 1995. godine Vlada RS-a već donijela odluku da izvrši pritisak na zaštićene zone, što je uključivalo i ograničavanje kretanja snaga UN-a u istočnoj Bosni, posebno konvoja za opskrbljivanje tri zaštićene zone. Butler je naveo da su ograničenja u dopremanju goriva, municije i namirnica koje su se mogle slati snagama UN-a ozbiljno narušila njihovu sposobnost da djelotvorno nadgledaju aktivnosti u zaštićenim zonama.^[23]

71. Svjedok Kingori je izjavio u svjedočenju pred MKSJ da su Ujedinjene Nacije (u daljem tekstu: UNPROFOR) stalno bile prisutne u enklavi u funkciji održavanja mira i imale su bazu u Potočarima u kojoj su se nalazili holandski vojnici (u daljem tekstu: Holandski bataljon), kao i nekoliko posmatračkih punktova na drugim mjestima u enklavi. Tu su također bili i vojni posmatrači UN-a, stacionirani unutar enklave, koji su djelovali unutar posebnog lanca komande.^[24] Vojni posmatrači UN-a su bili u sastavu UNPROFOR-a, ali su imali drugačije zadatke.^[25]

72. Srebrenica se nalazila na geografskom području Drinskog korpusa VRS kojim je do 13. jula 1995. godine komandovao general Milenko Živanović, a od 13. jula 1995. godine general Radislav Krstić. Zvornička i bratunačka brigada su bile jedinice u sastavu Drinskog korpusa.

73. Pukovnik Joseph Kingori je bio stacioniran u štabu vojnih posmatrača UN-a u Srebrenici od početka aprila 1995. godine do 11. jula 1995. godine kao jedan od (samo) trojice oficira vojnih posmatrača UN-a čiji zadatak je obuhvatao nadgledanje provođenja obustave vatre, kao i posmatranje i ocjenjivanje mogućnosti zaraćenih strana.

74. Ono što je bilo sporno i što je odbrana uglavnom isticala u toku prvostepenog i drugostepenog postupka bio je obim prisustva i angažman snaga armije RBiH. Nije sporno da je armija RBiH (ARBiH) u izvjesnoj mjeri bila prisutna u enklavi.

75. Prema svjedočenju zamjenika komandanta Holandskog bataljona Roberta Frankena, enklava nije bila uspješno demilitarizovana zbog toga što je "masa lakog naoružanja još uvijek bila

^[21] Prihvaćeni procesnim rješenjem prvostepenog vijeća od 19. februara 2009;

^[22] Dokaz T.86, Butlerov izvještaj, 1.24-1.26.

^[23] Dokaz T.86, Butlerov izvještaj, 1.34.

^[24] Sud je u skladu sa članom 5 Zakona o ustupanju predmeta, u dokaze uveo transkript sa svjedočenja vojnog posmatrača UN-a pukovnika Josepha Kingoria pred MKSJ, dokaz T.46, transkript dokaza u predmetu *Tužilac protiv Krstića*, IT-98-33-T, 31. mart 2000. i 3. april 2000.

^[25] Joseph Kingori, 12. novembar 2009.

u enklavi”.^[26] Ali iz svjedočenja vojnik Holandskog bataljona Paula Groenewegena proizilazi da je to bilo samo malokalibarsko oružje, a da je primjetio samo manje jedinice ARBiH u grupama od pet do deset ljudi. Lično on nije smatrao da su oni bili direktno “organizovani na vojnički način”.^[27]

76. S druge strane, za Vojsku Republike Srpske na tom području, pukovnik Kingori je izjavio da je VRS imala odgovarajuću strukturu i teško naoružanje, za razliku od bosanskih Muslimana, koja prema njegovim zapažanjima, nije imala nikakvu organizovanu vojsku u Srebrenici. Vojnu situaciju u enklavi u tom periodu pukovnik Kingori je opisao kao situaciju koju je okarakterisalo kršenje statusa sigurnosne zone od srpske strane, “koliko je meni poznato uglavnom je BSA (VRS) bila ta koja je zapravo bila agresor”.^[28] Na osnovu njegovog zapažanja, “na muslimanskoj strani, tj. na strani ARBiH, nije bilo nikakve organizovane vojske kao takve. Prvenstveno, trebalo bi se podsjetiti da oni nisu imali nikakvo teško naoružanje... imali su samo lako naoružanje AK-47 i samo to... pa prema tome nisu ni bili naoružani” i “smatram da nisu predstavljali nikakvu opasnost... nije se radilo ni o kakvoj organizovanoj strukturi na način na koji bi vojska trebala biti organizovana... i nisu se mogli uporediti sa Srbima.”^[29] S druge strane, Srbi su “imali organizovanu strukturu i... imali su teško naoružanje. Bar znamo da su imali artiljeriju jer su je koristili. Imali su minobacače. Imali su puškomitraljeze. Imali su rakete... tenkove i mnoge druge vrste teškog naoružanja”.^[30] “Bila je to prava organizovana vojska”.^[31]

77. Presude MKSJ sadrže utvrđenja o tadašnjoj vojnoj situaciji. Utvrđeno je da “*Od samog početka otje su strane u sukobu kršile sporazum o “zaštićencj zoni”*”.^[32] Ali, u vezi sa snagama VRS, MKSJ je utvrdio da su, “generalno govoreći, snage bosanskih Srba koje su okruživale enklavu bile dobro disciplinovane i naoružane. VRS je bila organizovana na geografskom osnovu i Srebrenica je spadala u djelokrug Drinskog korpusa.

78. Iz jedne od daljnjih prihvaćenih činjenica^[33], između 1000 i 2000 vojnika iz tri brigade Drinskog korpusa bile su raspoređene oko enklave. Te snage bosanskih Srba su bile opremljene tenkovima, oklopnim vozilima, artiljerijom i minobacačima. Jedinica ARBiH koja je ostala u enklavi – 28. divizija – nije bila dobro organizovana i opremljena. Nedostajala je čvrsta komandna

^[26] Dokaz T.52, Robert Franken, transkrip sa svjedočenja u predmetu *Tužilac protiv Krstića*, IT-98-33-T, 4. april 2000., T.2006.

^[27] Dokaz T.48, Paul Groenewegen, transkript sa svjedočenja u predmetu *Tužilac protiv Blagcjevića i Jokića*, IT-02-60-T, 24. juni 2004., T.11165 (uvršteno u transkripte sa svjedočenja svjedoka u predmetu *Tužilac protiv Popovića i ostalih*, IT-05-88-T, 25. oktobar 2005, uvršteno u dokaze u skladu sa članom 4. Zakona o ustupanju.)

^[28] Dokaz T.46, Joseph Kingori, *Krstić*, 3. april 2000., T.1812.

^[29] Dokaz T.46, Joseph Kingori, *Krstić*, 3. april 2000., T.1813-1815.

^[30] Dokaz T.46, Joseph Kingori, *Krstić*, 3. april 2000., T.1815.

^[31] Dokaz T.46, Joseph Kingori, *Krstić*, 3. april 2000., T.1914

^[32] Prihvaćena činjenica broj 51 (Aneks 3)

^[33] Prihvaćena činjenica broj 50 (Aneks 2A).

struktura i sistem komunikacije, neki vojnici ARBiH su imali lovačke puške ili nisu uopšte bili naoružani, a samo njih nekoliko je imalo odgovarajuće uniforme.

79. U skladu sa članom 5. Zakona o preuzimanju predmeta, Sud je u dokaze uvrstio i iskaz Momira Nikolića dat pred MKSJ, a u skladu sa članovima 3. i 4. Zakona o ustupanju predmeta, u dokaze su uvedene i četiri izjave date MKSJ u istrazi. Odbrana je tražila njegovo prisustvo u prvostepenom postupku zbog unakrsnog ispitivanja, ali on nije želio da svjedoči i Sud nije mogao da obezbijedi njegovo prisustvo zbog unakrsnog ispitivanja. Apelaciono vijeće je, kao i prvostepeni sud iskoristio njegov iskaz za potkrepljivanje opštih činjenica, i presudu u pogledu krivice optuženog Vukovića nije zasnovao isključivo ili u odlučujućoj mjeri na njegovom iskazu datom pred MKSJ.

80. Svjedok Nikolić je pred MKSJ svjedočio o aktivnostima koje je njegova jedinica poduzela u cilju sprovođenja Direktive 7. i u svom svjedočenju naveo da je on lično bio zadužen za punktove na Žutom mostu i za sve što se odnosilo na ulazak konvoja humanitarne pomoći, opskrbljivanje hranom za potrebe Holandskog bataljona i muslimanskog stanovništva. Izjavio je sljedeće:

“Što se konvcja tiče, uglavnom u tom periodu neposredno pred napad na Srebrenicu, ulazak konvcja sa hranom za holandsko osobje i muslimansko stanovništvo je bio sprječavan. Rukovodstvo Bratunačke brigade nje imalo ovlaštenje da zadržavaju konvcje ili da ih pušta unutra. Sve naredbe kcje su izdavane s ovim u vezi dolazile su od Glavnog štaba preko komande Drinskog korpusa i na kraju bi procurile i do nas. Mi smo bili posjedrji kcji bi dobivali te naredbe, i naš zadatak je bio da zaustavjamo neke konvcje, da smarjimo brcj kamiona u konvcjima, ili da postavimo neke zahjeve u vezi sa humanitarnom pomoći kcja je upućivana u Srebrenicu. Što se holandskog batajona tiče, situacja je bila sasvim jasna. Holandskom batajonu je uskraćivano odgovarajuće snabdjevarje gorivom, hranom, i ostalim materjalom neophodnim za rjegovo pravilno i normalno funkcionisarje. Krajrji cij organičerja kcja su nametana Holandskom batajonu je bio da Holandski batajon ne bude pripremljen za borbu, kao i za obavjarje svcjih zadataka u enklavi. To je bio glavni razlog zbog kcjeg u enklavi nje bilo dozvojeno snabdjevarje gorivom, hranom, ocjećom i drugim materjalima i stvarima. Također nje bila dozvojena ni rotacja pcjedinih jedinica ili četa. Sve te restriktivne mjere su imale isti cij kcji sam upravo opisao.”^[34]

81. Svjedok Miroslav Deronjić je bio član Glavnog odbora SDS-a koga je Karadžić imenovao za civilnog povjerenika za opštinu Srebrenica. On se pred MKSJ izjasnio krivim za samo jednu tačku koja se odnosila na progon kao zločina protiv čovječnosti, a u vezi sa događajima u Glogovi

^[34] Dokaz T.44, Momir Nikolić, transkript iskaza iz predmeta *Tužilac protiv Blagcjevića i Jokića*, IT-02-60-T, 22. septembar 2003., T.1634-1635.

1992. godine i osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od deset godina.^[35] Optužnica ga nije teretila za ulogu koju je imao u događajima u Srebrenici. On je preminuo 17. maja 2007. godine dok je služio kaznu u Švedskoj.

82. Prvostepeni sud, a i Apelaciono vijeće je prihvatilo nekoliko izjava i transkripata sa njegovog svjedočenja u predmetu protiv *Momira Nikolića*, pred MKSJ. On je u toku tog sudskog postupka bio i unakrsno ispitan. Također, u prihvaćeni su i dokazi i izjave preminulog svjedoka *Deronjića* koje je on dao istražiteljima MKSJ u 1998., 1999. i 2003. godini.^[36] *Deronjić* je izjavio da se u proljeće 1995. godine (najvjerovatnije u maju mjesecu), susreo sa *Karadžićem* u Zvorniku. *Karadžić* mu je rekao:

“Miroslave, u Srebrenici će uskoro početi vojna operacija. Ne mogu ti dati nikakve detalje i molim te nemoj o ovome nikome govoriti, ali poduzmi neophodne korake kada se vratiš, odnosno aktivnosti za koje misliš da su potrebne u Bratuncu.” Pitao me je da li sam razumio i ja sam odgovorio da jesam”

83. *Dragan Obrenović*, tadašnji načelnik štaba Zvorničke brigade, prvi je saznao za namjeru da se Srebrenica napadne 29. juna 1995. godine. *Obrenović* je bio načelnik štaba Zvorničke brigade do 4. jula 1995. godine, a zamjenik komandanta brigade je bio do 15. jula, kada je nastavio da obavlja dužnost načelnika štaba^[37] U skladu sa članom 4. Zakona o ustupanju predmeta prvostepeni sud je kao dokaze prihvatio transkripte njegovih iskaza pred MKSJ. Svjedok *Momir Nikolić* je po prvi put saznao za plan napada na Srebrenicu početkom jula 1995. godine u štabu Bratunačke brigade kada mu je general *Milenko Živanović* rekao da se Srebrenica treba odvojiti od *Žepe*, “da se treba izvršiti napad na Srebrenicu, i da Srebrenica mora biti vojno poražena i očišćena od Muslimana.”^[38]

C. ZAUZIMANJE SREBRENICE OD STRANE VRS I PERIOD POSLIJE - JULI 1995

1. VRS je započela vojno zauzimanje Srebrenice dana 6.7.1995. godine i to je trajalo do 10.7.1995. godine. O ovome se govori i u *Batlerovom* izvještaju gdje se navodi da je vojni napad započeo rano ujutro toga dana uz otvaranje vatre na položaje koje je držala 28. divizija ARBiH.

^[35] *Tužilac protiv Miroslava Deronjića*, IT-02-61-S, Presuda o kazni, 30. mart 2004., i *Tužilac protiv Miroslava Deronjića*, IT-02-61-S, Presuda po žalbi na kaznu, 20. juli 2005.

^[36] Dokazi T.55a, T.55b, T.55c i T.55d.

^[37] *Obrenović* se pred MKSJ izjasnio krivim za progon kao Zločin protiv čovječnosti i osuđen je na zatvorsku kaznu u trajanju od 17 godina. On se u optužnici teretio zajedno sa *Vidojem Blagojevićem*, *Draganom Jokićem* i *Momikom Nikolićem* u vezi sa događajima koji su se desili u Srebrenici u julu 1995. godine.

^[38] Dokaz T.44, *Momir Nikolić, Blagojević*, 22. septembar 2003., T.1636.

VRS je zauzela zaštićenu zonu Srebrenica dana 11.7.1995. godine. Veći broj svjedoka odbrane i Tužilaštva je posvjedočio o ovome, a isto se navodi i u prihvaćenim utvrđenim činjenicama br. 8, 9, 10. A prema iskazu svjedoka Kingorija, zauzimanju grada prethodila su stalna granatiranja civilnih predjela enklave i to takvim intenzitetom i načinom, da se, kako je rekao svjedok Kingori, svo stanovništvo prisili da napusti enklavu. Zauzimanje Srebrenice dana 11. jula imalo je za posljedicu bijeg Bošnjaka iz grada i okolnih sela, odnosno do skupljanja oko 25.000 žena, djece i starijih u bazi UN-a u Potočarima.^[39]

2. Dana 6. jula 1995. godine u 4 sata i 30 minuta, VRS je izvršila napad na položaje 28. pješadijske divizije Armije RBiH i direktno pucala na UNPROFOR-ove osmatračnice. Usljed vatre od strane VRS tokom sljedeća tri dana, vojnici Holandskog bataljona su se povukli sa svojih položaja. Ovo je u svom izvještaju naveo Richard Butler^[40], a isto je naveo i lično svjedočio pukovnik Kingori.

3. Napad na enklavu je počeo granatiranjem rano ujutro 6. jula 1995. godine - "u okolini nije bilo vojnih ciljeva... gađali su puteve, u blizini bolnice, gađali kuće".^[41] Svjedok Kingori je naveo da je napad bio jakog intenziteta, jer kako je rekao: moglo se izbrojati više od stotinu granata koje su palo na isto mjesto".^[42]

4. Napad VRS na Srebrenicu se nastavio i 7. i 8. jula 1995. godine. U Butlerovom izvještaju se navodi da su 8. jula vojnici Drinskog korpusa zauzeli položaje UNPROFOR-a na južnoj strani enklave, da je operativni punkt Foxtrot bio napušten i da su holandski vojnici koji su nosili uniforme operativnog punkta bili u srpskom zarobljeništvu.^[43]

5. Svjedok Miroslav Deronjić sastao se za predsjednikom Karadžićem na Palama dana 8. ili 9. jula 1995. godine i u toku kojeg je Karadžić rekao o onima u Srebrenici "Miroslave, te ljude, to sve treba pobiti... morate pobiti sve što stignete... Princip zapadna Slavonija." misleći na operaciju hrvatske vojske u kojoj je srpsko stanovništvo bilo prognano, a veliki broj civila ubijen.^[44]

^[39] Utvrđena činjenica broj 11;

^[40] Dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 3.10.

^[41] Dokaz T.46, Joseph Kingori, *Krstić*, 31. mart 2000., T.1820-21.

^[42] Dokaz T.46, Joseph Kingori, *Krstić*, 31. mart 2000., T.1827.

^[43] Dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 3.10.

^[44] Dokaz T.55d, *Tužilac protiv Momira Nikolića*, IT-02-60/1-S, 28. oktobar 2003., T.1565, takođe dokaz T.55d. Izjava od 25. novembra 2003., paragraf 180-181.

6. U izvještaju Richarda Butlera navodi se dejstva VRS na Srebrenicu nastavila 9. jula i VRS je zauzela UN punktove. Poručnik van Duijn je opisao granatiranje Srebrenice od strane VRS 9. jula 1995. godine:^[45]

“Vicjeli smo kako se odvija granatiranje grada Srebrenice, i kao što sam rekao, mijenjalo se svakih 30, 45 minuta. Nastala bi tišina pet do deset minuta, a onda bi počelo granatiranje naše – naše vlastite lokacije. A zatim bi nastalo granatiranje u istom trajanju, a zatim bi se promijenilo da bi granatirali grad. A mi smo to mogli vijetiti sa – ja sam to mogao vijetiti sa moje lokacije, granatiranje, gađanje kuća i eksplozije kuća odnosno – poslije toga, detonacije i dim iz kuća nastao od tih detonacija i granatiranja.”

7. Pukovnik Kingori je naveo da su Srbi takođe granatirali Potočare, te je zaključio “tako su definitivno ciljali na UNPROFOR a i na civile”.^[46] “Muslimani nisu imali izbora da odu ili da ostanu u Srebrenici. Nakon pada enklave, samo im je rečeno “Obezbjedićemo prevoz da vas odveze” i to je bilo to. Nisu ih čak ni pitali gdje bi htjeli da ih odvedu”.^[47]

8. Svjedok Deronjić je izjavio da su on, Karadžić i drugi znali da je bilo ubijanja i pogubljenja te je izjavio, “nepovoljni uslovi pod kojima je izvršena evakuacija stanovništva iz Potočara, i stanje u Potočarima i okolini su bili takvi da nisu Muslimanima dali mogućnost da ostanu na tom području. Civili nisu imali izbora”... “prava namjera je bila da oni napuste to područje i da se isto očisti od Muslimana”.^[48]

9. Vojni posmatrači Ujedinjenih Nacija su otišli iz Srebrenice u Potočare 9. jula jer su osjetili da im direktno prijete opasnost od eventualne tenkovske paljbe. Pukovnik Kingori je izjavio da su 9. jula, između 18:45 i 20:51 sati letjele granate iznad kasarne UN-a Holandskog bataljona “namjerno promašujući zgrade ... stvarajući veliku paniku među izbjeglicama”. Između 12:50 i 13:50 sati evidentirano je da granate padaju na grad Srebrenicu.^[49] Nekoliko granata je pogodilo bolnicu dok su druge pale blizu nje, o čemu je izjavio, “Obišao sam bolnicu, u njoj nije bilo vojske i tamo nije bila vojna baza ili štab ili skladište oružja ... u samoj bolnici”.^[50] Prema pukovniku Kingoriju, izbjeglice su bile prisiljene da bježe u pravcu Potočara zbog ciljanog bombardovanja sa svih strana od kojeg se nije moglo pobjeći “svi su bili usmjereni na jedno područje”.^[51]

^[45] Dokaz T.49, Leendert van Duijn, *Pečović*, 27. septembar 2006., T.2226.

^[46] Dokaz T.46, Joseph Kingori, *Krstić*, 3. april 2000., T.1882.

^[47] Dokaz T.46, Joseph Kingori, *Krstić*, 3. april 2000., T.1884.

^[48] Dokaz T.55d, izjava od 25. novembar 2003., stav 226-227.

^[49] Dokaz T.46, Joseph Kingori, *Krstić*, 3. april 2000., T. T.1903

^[50] Dokaz T.46, Joseph Kingori, *Krstić*, 3. april 2000., T. T.1914.

^[51] Dokaz T.46, Joseph Kingori, *Krstić*, 3. april 2000., T. T.1915

1. 10. juli 1995.

10. Ujutro 10. jula snage VRS su napredovale na holandske položaje između Srebrenice i VRS. Holanđani su tražili da ih NATO podrži iz vazduha, tako da je avion NATO-a kružio nad glavama zbog čega su Srbi prestali sa pucnjavom. Kada je avion otišao, VRS je opet nastavila sa pucnjavom i manevarskom taktikom protiv Holanđana sve dok VRS nije stigla u samu Srebrenicu. Major Pieter Boering je opisao da je 10. jula “ vladalo opšte osjećanje panike” u enklavi Srebrenica.^[52]

11. Iz materijalnog dokaza Tužilaštva jasno je da je pukovnik Vidoje Blagojević, tadašnji načelnik štaba Bratunačke brigade izdao Naredbu za potpunu mobilizaciju do 18:00 sati 10. jula 1995. što je važilo za sve koji su imali radnu obavezu i sve vojno sposobne muškarce.^[53] Vršilac dužnosti ministra unutrašnjih polova, Tomislav Kovač, poslao je depešu kojom se naređuje svim jedinicama koje djeluju u borbama blizu Sarajeva, uključujući i Drugi odred Šekovići, da do 11. jula pređu u sektor Srebrenice.

12. Svjedok Tužilaštva Dragomir Vasić u svjedočenju pred Sudom BiH od 01. aprila.2009. godine, izjavio je da je tada imenovan Ljubomir Borovčanin kao komandant jedinica MUP-a,^[54] a jedinice su tad dobile naređenje da napuste Trnovo u toku noći i da se jave u policijsku stanicu u Bratuncu do 12:00 sati 11. jula, a da se komandiri jedinica po dolasku obrate generalu Krstiću.^[55] Dragomir Vasić je izjavio da je to značilo da su jedinice trebale biti potčinjene Borovčaninu.^[56]

13. U Butlerovom izvještaju se konstatuje da su u noći 10 jula vojnici 28. divizije ARBiH i muškarci Muslimani počeli da se skupljaju na području sela Šušnjari i Jaglići u sjeverozapadnom uglu enklave. To je bilo polazište kroz minska polja VRS i najdirektniji pravac prema teritoriji pod kontrolom Armije RBiH u blizini Tuzle. Butler je konstatvao da će oprilike “između 10.000 i 15.000 muškaraca na kraju postati dio “mješovite” (vojska i civili) kolone koja će pokušati da pobjegne tim pravcem”.^[57]

2. 11. jula 1995.

14. Napad VRS na grad Srebrenicu i enklavu se nastavio 11. jula 1995. godine. Svjedok Kingori je naveo kako je procijenio da se 11. jula u bazi UN-a u Potočarima nalazilo do 10.000

^[52] Dokaz T.47, Pieter Boering, *Popović*, 20. septembar 2006., T.1937.

^[53] Dokaz T.71.

^[54] Dragomir Vasić, 1 april 2009.

^[55] Dokaz T.28

^[56] Dragomir Vasić, 1 april 2009.

izbjeglica, oko 80% njih su bile žene, a ostalo su bili stariji muškarci i dječaci. Granatiranje je i dalje nastavljeno, a "Potočari i Srebrenica su još uvijek bili na meti".^[58]

15. Svjedok Jovan Nikolić koji je saslušan u prvostepenom postupku 15. decembra 2008. godine, naveo je da je vidio veliki broj žena i djece kako pokušavaju da nađu zaklon u fabrici u Potočarima u koju su otišli u panici. Tamo je vidio veliki broj autobusa.

16. Poručnik van Duijn je rekao da je ujutro 11. jula Srebrenica bila prazna jer su civili i vojnici Armije RBiH pobjegli. Veliki broj njih se sakupio u preduzeću "Bravo" u Srebrenici, što je on opisao kao "jedan veliki haos gdje su ljudi bili uplašeni i histerični, trčeći jedan do drugog i uzimajući sve što su mogli da ponesu sa sobom, te trčeći ili idući putem prema sjeveru". On je dobio naredbu da postavi blokade i omogući Holanđanima da se povuku i daju izbjeglicama vremena da stignu u Potočare.^[59] Zamjenik komandanta Holandskog bataljona UN-a, Robert Franken je rekao da se Holandski bataljon "u biti povukao na kraj kolone izbjeglica koja se kretala prema Potočarima".^[60]

17. Iz Butlerovog izvještaja dalje proizilazi da je predsjednik Karadžić izdao dvije instrukcije u vezi sa Srebrenicom, imenujući prvom Miroslava Deronjića za "civilnog povjerenika opštine Srpska Srebrenica" rekavši da je "odluka civilnog povjerenika obavezujuća za sve organe civilne vlasti u opštini Srpska Srebrenica". Drugom je naredio formiranje stanice javne bezbjednosti u Srpskoj Srebrenici.^[61]

18. Do 11:00 sati 11. jula 1995. srpske snage su napredovale prema Srebrenici, a iz prihvaćene činjenice MKSJ-a proizilazi da je "Kasno poslijepodne 11. jula 1995. general Mladić, u pratnji generala Živanovića (tadašnjeg komandanta Drinskog korpusa), generala Krstića (u to vrijeme zamjenika komandanta i načelnika štaba Drinskog korpusa) i drugih oficira VRS-a, trijumfalno prošetao praznim ulicama Srebrenice."^[62]

19. Video snimak prikazuje generala Mladića kako 11. jula 1995. ulazi u Srebrenicu. On je prije odlaska dao televizijski intervju za srbijanske vijesti u kojem je izjavio, "*Nalazimo se u srpskoj Srebrenici 11. jula. Uoči još jednog velikog srpskog praznika, mi ovaj grad poklanjamo srpskom narodu. Najzad, nakon bune protiv Dah-ja, došlo je vrijeme da se osvetimo Turcima u ovom*

^[57] Dokaz T.86, Butlerov izvještaj, 3.16, 3.21.

^[58] Dokaz T. 46, Joseph Kingori, Krstić, 31. mart 2000., T.1835.

^[59] Dokaz T.49, Leendert van Duijn, *Pečović*, 27. septembar 2006., T.2267-2268.

^[60] Dokaz T.52, Robert Franken, *Krstić*, 4. april 2000., T.2021.

^[61] Dokaz T.86, Butlerov izvještaj, 4.1-4.2, i Naredba Predsjedništva RS O1-1341.

^[62] Prihvaćena činjenica broj 10 (Aneks 3).

kraju”.^[63] Video ga prikazuje kako upućuje i naređuje svojim vojnicima da idu pravo za Bratunac i Potočare.

20. Svjedok Miroslav Deronjić, koji je tada bio u Bratuncu, izjavio je da mu je Karadžić telefonirao 11. jula rekavši mu da je imenovan za novog civilnog povjerenika u Srebrenici. Karadžić mu je rekao da kontaktira Mladića koji treba da organizuje sastanak sa UNPROFOR-om i predstavnicima Muslimana na kojem će im biti ponuđene tri varijante. Prva je bila “da ostanu u Srebrenici što je bilo nezamislivo. Druga varijanta je da idu u pravcu Kladrnja koji je bio pod kontrolom muslimanske vojske. Prema trećoj varijanti išli bi u treće zemlje, što takođe nije bila realna varijanta”.^[64]

21. U presudama MKSJ je utvrđeno da su “*Na hiljade bosansko-muslimanskih stanovnika Srebrenice potjelo je u Potočare, kako bi potražili zaštitu u bazi UN-a.*”^[65] “Do večeri 11. jula 1995. u Potočarima se okupilo oko 20.000 do 25.000 izbjeglica bosanskih Muslimana.”^[66] “Izbjeglice u (UN) bazi (u Potočarima vidjele su srpske vojnike kako pale kuće i stogove sijena.”^[67]

22. Svjedok Munira Subašić, koja se preselila u Srebrenicu 1993.godine, izjavila je na pretresu u toku prvostepenog postupka, da je otišla u Potočare 11. jula 1995. godine nakon što su granate pogodile školu i pobile ljude. Pripadnici UN-a su pokušavali da prebace narod u Potočare, a ona opisuje kako je išla tamo u konvoju. Njen muž i sin su otišli u Potočare ujutro 11. jula.^[68]

23. Holandski bataljon je ocijenio da se u periodu između večeri 11. i 12. jula u kasarni UN-a u Potočarima sakupilo nekih 17.500 izbjeglica. Vojni posmatrači UN-a su pretpostavili da je bilo između 30.000 i 35.000.^[69] “Njih nekoliko hiljada nahrupilo je u samu bazu UN-a, dok su se drugi smjestili po obližnjim fabrikama i poljima.”^[70] “Uslovi u Potočarima bili su užasni. Bilo je vrlo malo hrane i vode, a julske vrućine su bile nesnosne.”^[71] Vojnik Holandskog bataljona Paul Groenewegen je svjedočio da su hiljade ljudi tražile sklonište, “ljudi su pokušavali da nađu sklonište u fabrikama i kućama koje su bile prazne” ali je većina ljudi u toku noći ostala napolju.^[72]

24. Nakon zauzimanja Srebrenice od strane VRS, održana su tri sastanka između predstavnika VRS-a i UNPROFOR-a u hotelu Fontana u Bratuncu 11. i 12. jula. Prvi sastanak je održan u 20:30

^[63] Dokaz T.1 kod 30.30.

^[64] Dokaz T.55d, izjava od 25. novembra 2003., stav 187.

^[65] Prihvaćena činjenica broj 12 (Aneks 3).

^[66] Prihvaćena činjenica broj 11 (Aneks 3).

^[67] Prihvaćena činjenica broj 32 (Aneks 3).

^[68] Munira Subašić, 24. april 2009.

^[69] Dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 3.22.

^[70] Prihvaćena činjenica broj 13 (Aneks 3).

^[71] Prihvaćena činjenica broj 14 (Aneks 3).

sati 11. jula i istom je prisustvovao general Mladić i drugi visoki oficiri VRS sa jedne strane i predstavnici Holandskog bataljona, uključujući potpukovnika Karremansa, sa druge strane. Karremans je tražio izvlačenje Holandskog bataljona, muslimanskog stanovništva i "Ljekara bez granica". Mladić je tražio da se obezbijede autobusi.^[73]

25. Momir Nikolić je bio prisutan na prvom sastanku, koji opisuje:^[74]

"Moj je ocjena da to uopšte nije bio sastanak. Svi pristupi su stajali. General Mladić je jedini govorio. Pokušavao je da uplaši komandanta Holandskog bataljona i njegove oficire. Prjetio im je. Ponašao se nasilnički. Diktirao je svoje uslove, rekao im je ono što je želio da im kaže. Imao je ton naredivara, tako da niko osim Mladića nije ništa rekao na tom sastanku. Postavljao je pitanja i davao odgovore na njih. Sve se to vrlo brzo završilo. Dat je ultimatum komandantu Holandskog bataljona o tome šta treba da uradi prije sjedećeg sastanka".

26. Nakon prvog sastanka pojavili su se prvi autobusi i kamioni.^[75] Po mišljenju svjedoka Roberta Frankena, on je vidio "planiranu deportaciju" muslimanskog stanovništva iz Srebrenice.^[76] MKSJ je utvrdio "*Doista, bosansko-muslimanske izbjeglice niko nije konsultovao niti im dao mogućnost izbora u vezi sa njihovom konačnom destinacijom.*"^[77]

27. Vojnik Holandskog bataljona Paul Groenewegen je opisao kako su vojnici VRS ubacivali civile u autobuse, rekavši na početku "*bila je samo galama i prozivanja ljudi po imenima. A ako ipak nisu htjeli da se popnu, upotrijebljena je sila.*"^[78] A "*izbjeglice nisu došle u Potočare po svojoj slobodnoj volji "Ja mislim da nisu imali drugu opciju."*^[79]

3. 12. juli 1995. godine

28. MKSJ je utvrdio da "*Neposredno nakon zauzimanja Srebrenice nije bilo poznato gdje se nalazi 28. divizija ABiH. To je VRS-u stvaralo velike brige jer je postojala mogućnost da se snage 2. korpusa ABiH, koje su napadale iz pravca Tuzle i Kladrja, povežu s elementima 28. divizije. Uhvaćene radio-poruke ukazuju na to da je VRS za formiranje kolone prvi put saznao 12. jula 1995. oko 03:00 sata.*"^[80] Sud je također utvrdio da "*Dakako, komanda Drinskog korpusa vrlo je*

^[72] Dokaz T.48, Paul Groenewegen, *Blagčević*, 19. juli 2003., T.1020-1021.

^[73] Dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 4.4.-4.8.

^[74] Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagčević*, 22. septembar 2003., T.1657-1658.

^[75] Dokaz T.52, Robert Franken, *Krstić*, 4. april 2000., T.2028.

^[76] Dokaz T.52, Robert Franken, *Krstić*, 4. april 2000., T.2087-2088.

^[77] Prihvaćena činjenica br.40 (Aneks 2A)

^[78] Dokaz T.48, Paul Groenewegen, *Blagčević*, 19. juli 2003., T.1026.

^[79] Dokaz T.48, Paul Groenewegen, *Blagčević*, 19. juli 2003., T.1041-1042.

^[80] Prihvaćena činjenica broj 53 (Aneks 3).

dobro znala za opšti plan VRS-a da se zarobe muškarci bosanski Muslimani kcji se nastcje probiti u Tuzlu. Zaista, komanda Drinskog korpusa dobila je od Glavnog štaba direktna naređer,ja da se zarobe ,judi iz kolone bosanskih Muslimana.”^[81]

29. Rano jutro 12. jula, komanda Drinskog korpusa je izdala naredbu kojom je naredjeno da se svi raspoloživi autobus i minibusi, stave na raspolaganje komandi Drinskog korpusa dana 12.07.1995. godine i da se autobusi upute u Bratunac istog dana najkasnije do 16:30 sati. Također istom naredbom je naredjeno da se mobilišu svi raspoloživi autobusi u državnom i privatnom vlasništvu i stave na raspolaganje Drinskom korpusu.^[82] U 12:00 sati 12. jula, prvi konvoj autobusa je počeo da napušta bazu UN-a u Potočarima pod vođstvom komande Drinskog korpusa. Komanda Bratunačke brigade je logistički pratila tu operaciju tako što je izdavala gorivo i bila odgovorna za isto. Rano popodne, određeni broj visokih oficira VRS, uključujući generale Mladića, Živanovića i Krstića, došao je u Potočare da lično sagleda stanje. Sve navedeno opisano je u izvještaju Butlera i u Naredbi generala Živanovića.^[83]

30. U vezi sa autobusima u Butlerovom izvještaju je zaključeno da su autobusi i kasnije kamioni koji su počeli da dolaze ujutro 12. jula “*postali vozila kcja je Drinski korpus VRS koristio za prevoz civilnog stanovništva iz Potočara 12. i 13. jula 1995. godine. Veliki broj tih vozila je tada vjerovatno korišten za prebacivanje muškaraca Muslimana iz objekata zatočer,ja u blizini Bratunca do objekata zatočer,ja i stratišta u blizini Zvornika između 13. i 16. jula 1995. godine*”.^[84] Svjedok Dragomir Vasić je izjavio da su zatočenici bili u nadležnosti vojske i da je Deronjić rekao (šifrirano) da “*roba treba da bude u skladištu*” što je kako je pojašnjeno, značilo da zarobljenike treba odvesti u zatvor u Bratuncu.^[85] Prema svjedočenju Vasića, policija, od koje je naredbom 10. jula traženo da se vrati, što je i izvršila 12. jula, zatim je uklonjena iz njegovog lanca komande. Dragomir Vasić nije vidio Borovčanina 12. jula jer je Borovčanin bio na putu, a Vasić je bio u Bratuncu.^[86]

31. Također jedna od prihvaćenih činjena koje je MKSJ utvrdio govori da je “Od jutra 12. jula snage bosanskih Srba počele su da izdvajaju muškarce od ostalih izbjeglica u Potočarima i drže ih na zasebnim mjestima.”^[87]

^[81] Prihvaćena činjenica broj 54 (Aneks 3).

^[82] Dokaz T -73;

^[83] Dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 5.3-5.9, vidi dokaz T.73 “Obezbjeđenje autobusa za evakuaciju iz enklave Srebrenica“, naredba izdata od strane genral-majora Živanovića, poslata u 8:35 12. jula 1995.

^[84] Dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 12.3.

^[85] Dragomir Vasić, 1. april 2009.

^[86] Dragomir Vasić, 1. april 2009.

^[87] Prihvaćena činjenica broj 21 (Aneks _2A _____).

32. Svjedok van Duijn je svjedočio da je 12. jula general Mladić došao kod izbjeglica koje su se nalazile izvan baze Potočari. Svjedok je opisao taj dolazak kao "neku vrstu propagandne posjete", jer je Mladić dijelio izbjeglicama hranu i piće.^[88] "Kapetan Mane", koji je sebe identifikovao kao komandanta lokalnih Srba, obavijestio je van Duijna da stiže 200 autobusa da odvezu civile iz Srebrenice. "Rekao je da će izbjeglice otići i da hoće da zna da li UN ostaje, u protivnom Srbi će to izvesti na svoj način".^[89] "Kapetan Mane" je 12. jula nadgledao prevoz civila koji su bili izvan baze Holandskog bataljona, "U osnovi radilo se tako da mi je Mane rekao koliko je bilo prisutnih kamiona odnosno autobusa, te koliko izbjeglica može da se srijesti u te kamione. A ja sam davao naredbe vojnicima UN-a da puste jude da prođu ..."^[90]

33. General Mladić je dana 12. jula obavio bar nekoliko posjeta u blizini baze Holandskog bataljona u Potočarima. Vojnik Holandskog bataljona Paul Groenewegen je takođe vidio Mladića izvan baze (i ponovo 13. jula), te je stekao dojam da je on imao kontrolu nad situacijom.^[91] Poručnik van Duijn je opisao kako srpski vojnici ukrcavaju civile u autobuse izvan Holandske baze dana 12. jula, odvajajući muškarce Muslimane i odvođeci ih na travnjak ispred jedne kuće. Na pitanje zašto to rade, rečeno mu je da imaju spisak ratnih zločinaca i da treba da izvrše provjeru. Tada je to smatrao vjerovatnim objašnjenjem.^[92] Još jedan snimak iz Petrovićevog video snimka prikazuje van Duijna kako razgovara sa nekim komandirima čete i još jednim pripadnikom specijalne policije iz Centra za obuku Jahorina u blizini autobuske stanice u Potočarima 13. jula 1995. godine.^[93]

34. Opisujući tadašnje stanje izbjeglica koje je vidio, van Duijn je izjavio "Ljudi su sjedili u vlastitim fekalijama. Bili su povrijeđeni, ranjeni; za njih ostanak nije bio opcija, bez hrane, bez vode, a bilo je jasno da moraju da idu i to brzo".^[94]

35. Svjedok Kingori je opisao kako su ujutro 12. jula 1995. godine vojnici VRS došli u bazu Holandskog bataljona da provjere da li ima prisutnih vojnika Armije RBiH. Major Nikolić, pukovnik Vuković, general Krstić i drugi oficiri došli su u bazu da razgovaraju sa UN. General Mladić je došao u bazu 12. jula te je sa drugim visokim oficirima "dijelio osvježavajuća pića i slatkiše izbjeglicama koji su se nalazili izvan glavne baze".^[95]

^[88] Dokaz T.49, Leendert van Duijn, *Pcpović*, 27. septembar 2006, T.2277.

^[89] Dokaz T.49, Leendert van Duijn, *Pcpović*, 27. septembar 2006, T.2284-2285.

^[90] Dokaz T.49, Leendert van Duijn, *Pcpović*, 27. septembar 2006., T.2286.

^[91] Dokaz T.48, Paul Groenewegen, *Blagcjević*, 19. juli 2003., T.1044.

^[92] Dokaz T.49, Leendert van Duijn, *Pcpović*, 27. septembar 2006., T.2286-2287.

^[93] Dokaz T.134.

^[94] Dokaz T.49, Leendert van Duijn, *Pcpović*, 27. septembar 2006., T.2300.

^[95] Dokaz T. 46, Joseph Kingori, Krstić, 3. april 2000, T.1841.

36. Ujutro 12. jula 1995. godine svjedok Momir Nikolić se sastao sa potpukovnikom Vujadinom Popovićem, načelnikom bezbjednosti Drinskog korpusa u Bratuncu. Popović mu je rekao "da će hijade muslimanskih žena i cjece u Potočarima biti prevezeni iz Potočara u pravcu teritorije kod Kladrja koja je pod muslimanskom kontrolom i da će muškarci Muslimani sposobni za vojsku koji se nalaze u toj masi muslimanskih civila biti izdvojeni iz te mase, privremeno zatočeni u Bratuncu i brzo nakon toga ubijeni. Rečeno mi je da je moja dužnost da pomognem u koordinaciji i da pomognem da se ta operacija organizuje." Oni su zatim razgovarali o odgovarajućim objektima zatočenja, a potom pogubljenja. Svjedok ovo navodi u svojoj izjavi o prihvatanju činjenica i krivnje^[96] Svjedok Nikolić je također rekao da se sastao sa potpukovnikom Kosorićem i potpukovnikom Popovićem ispred hotela Fontana ujutro 12. jula, te je pitao šta će biti sa vojnosposobnim muškarcima, Popović mi je rekao da "sve balije treba pobiti."^[97]

37. U nastavku razgovora, kako je dalje svjedok Nikolić naveo, razgovarali su o privremenim mjestima za zatočenje odvojenih muškaraca. Predložio je Popoviću i Kosoriću da se zgrade osnovne škole "Vuk Karadžić", srednje škole "Đuro Pucar Stari" u Bratuncu, fiskulturna sala i hangar koriste kao zatočenički objekti za muškarce koji su izdvojeni iz grupe u Potočarima i da je to bio jedan dio razgovora koji je vodio s njima. Drugi dio tog razgovora odnosi se na ulogu svjedoka Nikolića i da mu je rečeno da će njegov zadatak u toj operaciji biti da koordinira snagama koje će biti angažovane u Potočarima zbog operacije odvajanja, privremenog zatočenja i kasnijeg pogubljenja tih muškaraca.

38. Na drugom sastanku u Hotelu Fontana evidentiranom na videosnimku Zorana Petrovića između Mladića i predstavnika civila bosanskih Muslimana u Potočarima, Mladić je postavio uslove da hoće da se stanovništvo razoruža i da se organizuje "evakuacija" stanovništva iz enklave, a da se sa vojnicima postupa "u duhu međunarodnih konvencija". Rekao je da će početi da organizuje prevoz za građane iz zaštićene zone.^[98]

39. U izvještaju Richarda Butlera, treći sastanak u hotelu Fontana je održan u 10:00 sati 12. jula, a istom su prisustvovala i tri predstavnika muslimanskih civila. U toku sastanka, Mladić je insistirao da se mora izvršiti provjera svih muškaraca starosti od 16 do 60 godina da se vidi da li su ratni zločinci, te je insistirao da muslimanska vojska preda svoje oružje i preda se.^[99] Mladić im je rekao da imaju izbor ili da "prežive ili da nestanu".

^[96] Dokaz T.56, od 6. maja 2003.

^[97] Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagcjević*, 23. septembar 2003, T.1751.

^[98] Dokaz T.1.

^[99] Dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 4.14.-4.15.

40. Svjedok Dragomir Vasić je također učestvovao na sastanku u hotelu Fontana koji je održan u 12:00 sati 12. jula, te je sebe prepoznao na snimku istog. Održavanje sastanka je naredio general Mladić, a prema svjedočenju Vasića, svrha sastanka je bilo rješavanje problema civila.^[100]

41. Svjedok Miroslav Deronjić je također prisustvovao sastanku i izjavio da mu je Radovan Karadžić dao ovlasti nad civilima u Srebrenici, što je naveo također svjedok Dragomir Vasić.^[101] Kada je Vasić došao na sastanak obaviješten je da je Borovčanin dobio zadatak od vojske da obezbjeđuje područje kod Žutog mosta.^[102] Vasić je takođe potvrdio da je prisustvovao na sastanku sa Mladićem.^[103]

42. Svjedok Momir Nikolić je takođe bio tamo i na svjedočenju je izjavio: "Znao sam prije trećeg sastanka iz razgovora sa potpukovnikom Kosorićem i potpukovnikom Popovićem, naime, znao sam šta će biti u Srebrenici, ko će biti transportovan i ko će biti izdvojen iz Potočara, privremeno zatočen i na kraju pogubljen. To je ono što sam znao jer sam tu informaciju čuo od dva potpukovnika ispred hotela "Fontana"...i: "Tada, ja sam predložio mjesto za privremeno zatočenje. Zatim smo ispred "Fontane" razgovarali o mjestima za pogubljenje na teritoriji opštine Bratunac... naime, krug Ciglane, preduzeća u društvenom vlasništvu u Bratuncu i područje na kojem se nalazi rudnik olova i cinka, rudnik olova i cinka Sase u Sasama."^[104]

43. Dalje u toku 12. jula 1995. godine, odvajanje muškaraca Bosanskih Muslimana od žena, djece i starijih nastavljeno je u Potočarima u prisustvu visokih oficira VRS, uključujući i generala Mladića. Svjedok Pieter Boering je opisao kako je vidio Mladića izvan baze UN-a dana 12. jula nakon trećeg sastanka u hotelu Fontana sa srpskom snimateljskom ekipom, kako razgovara sa narodom, kada je izgledalo kao da "planiraju da pripreme transport i ukrcaju ljude". Kako je svjedok Boering izjavio, na zahtjev pukovnika Karremansa, Boering je razgovarao sa Mladićem i tražio je od njega da obezbijedi da se prvo transportuju nejak, stariji i žene. Mladić je slušao, ali se ništa nije promijenilo u vezi sa naredbom za transport.^[105]

44. Svjedok Munira Subašić je u svom svjedočenju navela da je vidjela generala Mladića u bazi UN-a u Potočarima oko podne 12. jula. Mladić je tada rekao da se muškarci moraju provjeriti, a da žene i djeca mogu da idu kući. Ona ga je molila da joj spasi sina, a on je pitao kako se on zove, te je poslao tri čovjeka da ga nađu sina, pa su joj sina doveli, a zatim ponovo odveli. Više nije vidjela ni muža ni sina, a tijelo njezinog muža je pronađeno 2004. godine. Prema njenom

^[100] Dragomir Vasić, 1. april 2009.

^[101] Dragomir Vasić, 1. april 2009.

^[102] Dragomir Vasić, 1. april 2009.

^[103] Dokaz T.1.

^[104] Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagčjević*, 1. oktobar 2003., T.2377-2379.

mišljenju sin joj je odveden u Kravicu. Prije Mladićevog dolaska, ona je vidjela vojnike VRS kako organizuju ukrcavanje u autobus i odvajaju muškarce od žena na kapiji. Njene lične stvari su joj oduzete u Potočarima.^[106]

45. Svjedok Paul Groenewegen je opisao fizički proces odvajanja muškaraca od žena i djece u Potočarima od strane VRS:

46. "To se radilo na razne načine. Jedan vojnik uklanja jednu ženu ili jedan vojnik izdvaja grupe, ili grupe vojnika izdvajaju grupe ljudi. Na kraju su svi bili sakupljeni u kući".^[107] Groenewegen je cijeli dan proveo stojeći između izbjeglica i VRS, te pomažući izbjeglicama nabavljajući im vode, pomažući ženama sa djecom, te pokušavajući da spriječi paniku. Vojnici Holandskog bataljona i VRS su zajedno fomirali barijeru od ljudi kojom su odvojili izbjeglice od autobusa. Muškarci koje su odvajali su odvedeni pored te barijere do kuće.^[108]

47. Svjedok Kingori je naveo da je vidio Mladića po drugi put 12. jula u bazi UN-a dok je VRS odvajala žene i djecu od muškaraca, a muškarci bili držani u posebnoj zgradi (bijela zgrada). Pitao ga je zbog čega su zatvoreni, a Mladić ga je odveo u kuću i rekao mu da je " *zatočenicima u r.jcj veoma udobno*".^[109] Svjedok Kingori je vidio da su muškarci prisiljavani da ostave sve svoje stvari u jednom kamionu pored puta, između ostalog novčanike i identifikacijska dokumenta. Holandani su mu rekli da su neki muškarci odvedeni iza zgrade i da se nakon toga čula pucnjava.

48. Svjedok Kingori je dalje svjedočio da su se muškarci i žene veoma plašili šta im se može dogoditi i da su 12. jula "odvajali neke veoma mlade mladiće, neki od njih su imali 13, 14 godina, te su im govorili da idu da se pridruže drugim muškarcima". Svjedok Kingori je svjedočio da se odvajanje nastavilo i 13. jula i da su vojnici VRS uzimali stvari od vojnika Holandskog bataljona i civila.^[110]

49. U toku dokaznog postupka pred prvostepenim vijećem saslušan je i svjedok Milutin Kandić, pripadnik 1. čete Posebne Jedinice Policije (PJP) i naveo je da je u bazi UN vidio vojnike UNPROFOR-a kako se drže za ruke da bi spriječili ulazak srpskih snaga.^[111]

^[105] Dokaz T.47, Pieter Boering, *Popović*, 22. septembar 2006., T.2008-2010.

^[106] Munira Subašić, 24. april 2009.

^[107] Dokaz T.48, Paul Groenewegen, *Blagcjević*, 19. juli 2003., T.1027.

^[108] Dokaz T.48, Paul Groenewegen, *Popović*, 25. oktobar 2006., T.2980-2985.

^[109] Dokaz T.46, Joseph Kingori, *Krstić*, 31. mart 2000. T.1844., dokaz T. 49, Leendert van Duijn, *Popović*, 27 septembar 2006, T.2293

^[110] Dokaz T.46, Joseph Kingori, *Krstić*, 31. mart 2000. T.1857-58.

^[111] Milutin Kandić, 12. avgust 2009.

50. Svjedok Kingori je vidio vojnike VRS kako odvajaju muškarce od žena i kako smještaju muškarce u „bijelu kuću”. Zbog toga se žalio direktno Mladiću rekavši mu da to nije u redu i da ne bi trebalo da odvajaju članove porodica. On je bio veoma zabrinut za njihovu sudbinu zbog toga što se od njih tražilo da predaju svoja identifikacijska dokumenta. Naveo je da su muškarci bili u strahu.^[112]

51. Dragomir Vasić 12. jula 1995. godine, je poslao Depešu u kojoj navodi da “*se vojna operacija nastavlja prema planu. Turci tježe u pravcu Sućeske, dok su se civili skupili u Potočarima (oko 15.000)*”. Takođe izvještava da je sastanak trebalo da se održi sa UNPROFOR-om i MKCK-om i predstavnicima Muslimana iz Srebrenice u cilju postizanja dogovora u vezi evakuacije civilnog stanovništva iz Potočara u Kladanj. “*Udružene policijske snage napreduju prema Potočarima sa ciljem da zarobe osobje UNPROFOR-a, opkojavajući sve civilno stanovništvo i čisteći područje od neprjateljskih vojnika.*” Dalje se kaže: “*Cij današnjih vojnih dejstava jeste obezbjeđenje prohodnosti svih puteva iz Srebrenice za Skelane, Bratunac i Vlasenicu*”. Sve navedeno proizilazi iz materijalnog dokaza Tužilaštva.^[113]

52. Dana 12. jula svjedok Boering u svom svjedočenju pred MKSJ, je vidio neke zatočene Muslimane kako sjede na podu zgrade u Potočarima, a u jednom ćošku su bili neki pasoši ili identifikaciona dokumenta. Jedan od Mladićevih tjelohranitelja mu je rekao na engleskom “*pogledaj majore šta ću da uradim*”. Vojnici VRS su pod vođstvom tog jednog od Mladićevih tjelohranitelja, potom otišli iza zgrade te je čuo pušćane pucnje. Vojnici VRS sa psima su ga zatim spriječili da ide tamo da vidi šta se dogodilo.^[114]

53. Iz prihvaćene činjenice koju je MKSJ utvrdio proizilazi također : “*Isprave i lični predmeti oduzeti su kako muškarcima bosanskim Muslimanima u Potočarima, tako i muškarcima zarobljenima iz kolone, stavjeni na gomilu i na kraju spajeni.*”^[115]

54. Svjedok Momir Nikolić u vezi sa situacijom u Potočarima 12.jula je izjavio:^[116]

“*Na samom mjestu gdje su muškarci bili odvajarji od svojih porodica, vidio sam bezbroj slučajeva zlostavljanja i maltretiranja muškaraca koji su odvajani.Nakon odvajanja, gdje je vršeno na grub i neprikladan način, oduzimate su im lične stvari gdje su zatim bacane na gomilu formiranu na putu do bijele kuće gdje su ih odvodili. Zatim su tamo ti muškarci bili rukama i nogama fizički zlostavljani i premlaćivani. Zatim je bilo verbalnog zlostavljanja; odnosno, nazivali su ih baljama,*

^[112] Joseph Kingori, 12. novembar 2009.

^[113] Dokaz T.29.

^[114] Dokaz T.47, Pieter Boering, Popović, 22. septembar 2006., T.2013-2018.

^[115] Prihvaćena činjenica br. 34 (Aneks 2A)

Turcima i ustašama i slično. Zatim su oni koji su prošli kroz to mjesto vraćani iz autobusa do kojih su došli i bili su odvajani da bi im rekli da se vrate na mjesto gdje su već odvojeni muškarci bili privremeno zatočeni."

55. Svjedok Dragomir Vasić je izjavio da je Mladić naredio odvajanje žena i djece od muškaraca. Rekao je da se on i Deronjić nisu složili sa naredbom ali da je to u vojničkom smislu bilo korektno.^[117] U presudi MKSJ je utvrđeno da " *Dok su se organizovali konvoci autobusa 12. jula 1995., genral Mladić je u jednom uhvaćenom razgovoru rekao: To je kapituliralo sve i predalo se, i evakuirat ćemo sve ko hoće i ko neće.*"^[118]

56. Odvajanje i prevoz tog dana trajali su do uveče. "Kapetan Mane" je rekao svjedoku van Duijnu da se njegove snage vraćaju u Bratunac tu noć (u hotel "Fontana" da proslave) a da van Duijn treba da održava prohodnost puta za jutarnji transport koji će se nastaviti. (Prema iskazu Dragana Obrenovića prihvaćenom kao dokaz u predmetu proizilazi da je "Mane" bio potpukovnik Mane Đurić, zamjenik načelnika Centra bezbjednosti u Zvorniku.)^[119]

57. Nadalje, iz Depeše 281/95 od 12. jula 1995. godine u kojoj je naznačeno da je sačinio svjedok Dragomir Vasić, što on neuvjerljivo prema mišljenju Apelacionog vijeća negira, naznačeno je da "je evakuacija i prevoz civilnog stanovništva iz Srebrenice u toku ... većina vojno sposobnih muškaraca, oko 8.000 muškaraca (od kojih je 1.500 bilo naoružano)... nalaze se u sektoru Korjević Poja i Sandića. Odred Šekovići, 1. četa PJP CJB Zvornik i 5. četa CJB Zvornik blokiraju taj dio sa ciljem uništenja tih snaga."^[120]

58. Svjedok Dragomir Vasić je svjedočio da 5. četa nije bila tamo a da je cilj bio obezbjeđenje puta da bi se istjerao (muslimanski) narod iz šume. Objasnio je da "uništavanje" ili "likvidacija" u vojnom smislu znači u borbenom smislu. Sud konstatuje da je Richard Butler došao do sličnog zaključka, te ne izvlači koban zaključak na osnovu tog izraza. Slično je izjavio i svjedok Momir Nikolić u vezi sa ovim dokumentom, rekavši da je u vojnom kontekstu koji je opisan u dokumentu, to značilo "borba je bila u toku i došlo je do pokušaja uništavanja tih muslimanskih vojnika".^[121]

59. Također, iz iskaza svjedoka Dragana Obrenovića evidentno je kako je on smatrao da je VRS raspolagala sa podacima od oko 1.000 do 1.500 pripadnika 28. divizije Armije BiH u koloni

^[116] Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagčjević*, 22. septembar 2003., T.1696-1697.

^[117] Dragomir Vasić, 1. april 2009.

^[118] Prihvaćena činjenica broj 39 (Aneks_2A).

^[119] Dokaz T.50, Dragan Obrenović, *Blagčjević*, 2. oktobar 2003., T.2581.

^[120] Dokaz T.30. Vrijeme na depeši je 17:30.

^[121] Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagčjević*, 23. septembar 2003., T.1818.

kroz šumu,^[122] a svjedok Danilo Zoljić koji je ispitan u toku prvostepnog postupka pred Sudom BiH, smatrao je da se kolona kretala prema Tuzli i da je objektivno predstavljala opasnost za Srbe.^[123]

60. Sljedeće činjenice koju je utvrdio MKSJ su relevantne da se zaključi daljni razvoj događaja:

“Tokom posljednjeg podneva 12. jula 1995., ili najkasnije u ranim večernjim satima, snage bosanskih Srba počele su zarobljivati veliki broj ljudi sa začaja kolone.”^[124] “Oficiri komande Drinskog korpusa i jedinice korpusa su 12. i 13. jula 1995. bile u Potočarima i nadgledali odvoženje bosansko-muslimanskih civila sa tog područja.”^[125]

“Žene, djeca i starci potrpani su 12. i 13. jula 1995. u autobuse i pod kontrolom snaga VRS-a odvezeni iz Potočara na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana u blizini Kladrja.”^[126]

61. Dana 12. jula Dragan Obrenović je obaviješten da 28. divizija bježi sa područja Srebrenice u pravcu Tuzle, te da je Zvornička brigada na njihovom putu.^[127]

62. “Pripadnici VRS-a i MUP-a su, idući između izbjeglica bosanskih Muslimana, odvajali sve bosanske Muslimane od 16 do otprilike 60 ili 70 godina od njihovih porodica.”^[128] “Odvajanje muškaraca se nastavilo 12. i 13. jula.”^[129] “Muškarci bosanski Muslimani, koji su u Potočarima odvojeni od žena, djece i staraca (čiji broj je iznosio otprilike 1.000), prebačeni su u Bratunac.”^[130]

63. Svjedok Momir Nikolić, načelnik obavještajno-bezbjedonosnih poslova Bratunačke brigade, izjavio je da je oko 20:00 sati 12. jula u svom štabu rekao komandantu Bratunačke brigade, Vidoju Blagojeviću, šta se dogodilo u Potočarima tog dana i da će muškarci koji su odvojeni od žena i zatočeni u bijeloj kući i školi “Vuk Karadžić” biti pogubljeni.^[131] Nakon ovog sastanka, Nikolić, koji je tog dana bio dežurni oficir u brigadi, napisao je obavještajni izvještaj za komandu korpusa u pogledu stanja i odvijanja evakuacije tog dana ali “u tom izvještaju nisam pomenuo namjeru ubijanja”.^[132]

64. Tako na primjer svjedok Miroslav Deronjić opisuje kako se 12. jula sastao sa Dragomir Vasićem u kancelariji SDS-a u Bratuncu i navodi: “Vasić mi je rekao da odvajaju muškarce od

^[122] Dokaz T.50, Dragan Obrenović, *Blagcjević*, 2. oktobar 2003., T.2467.

^[123] Danilo Zoljić, 20. mart 2009.

^[124] Prihvaćena činjenica broj 33 (Aneks 2A).

^[125] Prihvaćena činjenica broj 15 (Aneks 2A).

^[126] Prihvaćena činjenica broj 16 (Aneks 2A).

^[127] Dokaz T.50, Dragan Obrenović, *Blagcjević*, 8. oktobar 2003., T.2799.

^[128] Prihvaćena činjenica broj 19 (Aneks 2A).

^[129] Prihvaćena činjenica broj 20 (Aneks 2A).

^[130] Prihvaćena činjenica broj 23 (Aneks 2A).

^[131] Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagcjević*, 22. septembar 2003., T.1700.

žena izvan UNPROFOR-a. Zamolio sam Vasića da kaže Mladiću da je to suludo te da to ne bi trebalo da rade baš tamo gdje se nalazi UNPROFOR, te da to jednostavno nije mjesto za to".^[133]

65. Svjedok Momir Nikolić je opisao sastanak u kancelariji SDS-a u noći 13. jula sa Deronjićem i pukovnikom Ljubišom Bearom, načelnikom za bezbjednost Glavnog štaba VRS. Deronjić je tada čvrsto rekao da zatočenike iz Bratunca treba prevesti te noći; *"usprotivio se bilo kakvoj ideji da se izvrši likvidacija i pogubljenje u Bratuncu i okolini"*.^[134] Beara je iznio pitanje pogubljenja zatvorenika, te se *"na tom sastanku vodila otvorena diskusija o tim Muslimanima koji su bili zarobljeni da bi kasnije bili pogubljeni ... problem o kojem se raspravljalo bio je da li to treba da se radi u Bratuncu, Zvorniku, ili na nekom drugom mjestu. Bilo je mnogo rasprave, svađe i dokazivanja u vezi sa tim između pukovnika Beare i Miroslava Deronjića"*.^[135]

66. Svjedok Dragomir Vasić je također učestvovao na ovom sastanku između Beare i Deronjića koji je održan u kancelariji Miroslava Deronjića u ponoć 13/14 jula 1995. godine. Beara je rekao da je došao sa naredbom svog šefa (Mladića) na temelju koje treba da se likvidiraju zatočenici (to jeste Muslimani koji su se predali u toku dana i koji su zatim prevezeni u Bratunac). Svjedok Vasić je naveo da je Deronjić nazvao Karadžića koji je tada rekao da zatvorenike treba odvesti u zatvor. Svjedok Vasić prije toga nije poznao Bearu, ali je vidio da je Beara pio te noći, te je izjavio kako nije vjerovao da je ozbiljan u vezi onoga šta govori.^[136]

67. Svjedok Miroslav Deronjić također je potvrdio u svojim izjavama navod svjedoka Vasića koji je rekao da se Beara pojavio "pijan". U izjavi iz 2003. godine, svjedok Deronjić navodi:

"Rekao sam g. Beari da sam dobio uputstva i naredbu te da moram da ga obavjestim da zatvorenike treba odvesti u pravcu Bjelejine i Zvornika i u Batkoviće. On mi je zatim rekao: "Ja imam naredbe da se ovi zatočenici pogube u Bratuncu." Ti zatočenici su trebali biti pogubljeni u Bratuncu. I rekao je da je te naredbe dobio od vrha."^[137]

68. Svjedok Deronjić je mislio da je to moglo značiti da ih je dobio ili "od Glavnog štaba ili od g. Karadžića".^[138] Brinuo se da bi se ta pogubljenja mogla dogoditi u Bratuncu te je rekao Beari da zatvorenike treba voditi prema Bijeljini i da neće "dozvoliti nikakva ubijanja u Bratuncu".^[139]

^[132] Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagčević*, 22. septembra 2003., T.1702.

^[133] Dokaz T.55d, izjava od 25. novembra 2003., stav 198.

^[134] Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagčević*, 22. septembar 2003., T.1676-16377.

^[135] Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagčević*, 23. septembar 2003., T.1752.

^[136] Dragomir Vasić, 1. april 2009.

^[137] Dokaz T.55d, *Tužilac protiv Momira Nikolića*, IT-02-60/1-S, 28. oktobar 2003., T.1550.

^[138] Dokaz T.55d, *Tužilac protiv Momira Nikolića*, IT-02-60/1-S, 28. oktobar 2003., T.1563; takođe dokaz T.55d, izjava od 25. novembar 2003., stav 208-210.

^[139] Dokaz T.55d, izjava od 25. novembar 2003., stav 209.

Deronjić je takođe opisao kako je ujutro 14. jula vozio iza Beare nakon što je čuo da Beara ide u ciglanu u Bratuncu, pretpostavljajući da će tamo biti pogubljenja, našao je Bearu u njegovom džipu i "Ja sam mu rekao da apsolutno ne može biti likvidacija u ciglani Bratunac ili na bilo kojem drugom mjestu". Beara se složio, a Deronjić je shvatio da će zatočenci biti odvedeni u Zvornik.^[140]

69. Nadalje, izvještaj Richarda Butlera daje jasan pregled pogubljenja općenito koja su se dogodila između 12. jula i 18. jula na području Srebrenice. U izvještaju su takođe dati dokazi o masovnim pokopima koji su bila organizovani kako bi se uklonila tijela.^[141] Izvještaj opisuje pogubljenja u Bratuncu te kako su muškarci Muslimani koji su bili odvojeni od žena i djece u Potočarima 12. jula autobusima prebačeni u Bratunac i smješteni u veliku zgradu poznatu kao "hangar". Veliki broj je premlaćivan i ubijen u toku noći 12. jula, a ubistva su se nastavila u toku 13. jula.^[142]

70. Dana 12. jula 1995. godine Radovan Karadžić je imao televizijski intervju na SRT, gdje je rekao o stanju u Srebrenici, a koji je zabilježen i na videosnimku koji je uvršten u dokaze. Na snimku Karadžić navodi sljedeće:

"Naša vojaska omogućava uspostavljanje naše civilne vlasti tamo jer su Srbi na početku rata prognani iz Srebrenice. Ti se Srbi sada vraćaju iz susjednih sela. Tamo već postoje organi, izabrani organi Skupštine opštine, srpski organi. Sada postoji, kako se stvari sređuju, aktivnost izbjeglica koje žele da odu. U stvari, većina, ogromna većina tih izbjeglica je izjavila da želi da ide u Tuzlu ... Ako hoće da prihvate vlasti Republike Srpske i tako postanu rjeni građani, onda ne moraju da idu" a "... A ja sam [...] da će se ovaj rat jedino završiti sa potpunom srpskom potčinom, iako smo htjeli da se odvojimo od njih, a ne da ih porazimo i pripojimo u našu državu. U konačnoj analizi, Bosna je nekada pripadala Srbima te se može dogoditi da bude potpuno vraćena Jugoslaviji."^[143]

71. Svjedok Karremans, komandant Holandskog bataljona, izrazio je veliko iznenađenje zbog brzine kojom su autobusi i kamioni došli u Potočare nakon jutranjeg sastanka da bi pokupili izbjeglice. Izjavio je kako je bio iznenađen da se može sakupiti tako veliki broj vozila u tako kratkom vremenu, te je iz toga zaključio kako je to bila prethodno planirana operacija.^[144]

^[140] Dokaz T.55d, izjava od 25. novembar 2003., stav 211.

^[141] Dokaz T.86, Batlerov izvještaj.

^[142] Dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 6.2-6.3.

^[143] Dokaz T.1, transkript. Video snimak, dokaz T.134

^[144] Dokaz T.52, Thomas Karremans, *Blagejević*, 25. juni 2004., T.11314-11315.

4. 13. juli 1995. godine

72. Iz pravaćenih činjenica koje je utvrdio MKSJ proizilazi da su prva masovna pogubljenja bosansko-muslimanskih zarobljenika počela 13. jula 1995. godine: "Dana 13. jula 1995. vojnici Dutchbata primijetili su jasne znake da bosanski Srbi ubijaju neke od muškaraca bosanskih Muslimana koji su bili izdvojeni."^[145] Tog dana, pukovnik VRS Radislav Janković je rekao majoru Frankenu da su muškarcu prebačeni u logor za ratne zarobljenike. On je izjavio da MKCK nadgleda ratne zarobljenike i da VRS već ima 6.000 ratnih zarobljenika.^[146]

73. Svjedok van Duijn je izjavio kako je rano ujutro 13. jula gledao prozivku između 50 i 70 srpskih vojnika u blizini Holandske baze^[147], te da su srpski vojnici, pod nadzorom "kapetana Maneta", počeli da odvajaju muškarce od oko 8:30 sati.^[148]

74. Svjedok Kingori je obavijestio Leenderta van Duijna da je bijela kuća bila prenatrpana. Svjedok Van Duijn je naveo da kad je ušao u kuću uvjerio se da je bila prepuna muškaraca, a travnjak ispred kuće je bio prepun "mješavine ličnih stvari, fotografija ... i pasoša muškaraca koji su sjedili u kući". Svjedok je naveo kako je počeo da skuplja pasoše, te je upitao "kapetana Maneta" zašto im trebaju pasoši za utvrđivanje identiteta ako treba da izvrše provjeru da li ima ratnih zločinaca.

"Mane" mi se u suštini... nasmjao i rekao mi je da tim muškarcima više ne trebaju pasoši, čime mi je u tom trenutku bilo jasno da muškarce u bjelcj kući i ustvari muškarce kcji su dan ran je bili izdvcjeni čeka mračna budućnost".

75. Svjedok Paul Groenewegen je opisao kako u Potočarima odvajaju nekoliko stotina muškara od žena i djece i kako ih odvođe u jednu kuću. "Čim bi se kuća napunila, ukrcali su ih u autobuse i odvezli ih u istom pravcu kojim su otišli autobusi sa ženama i djecom". "Čim se kuća ponovo napunila, isto se ponovilo". On je takođe vidio kako vojnici VRS postavljaju jednog

^[145] Prihvaćena činjenica broj 22 (Aneks 2A).

^[146] Dokaz T.52, Robert Franken, *Krstić*, 4. april 2000., T.2049-2050. Janković je bio u Obavještajnoj upravi Glavnog štaba VRS – vidi dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 12.13.

^[147] Dokaz T.49, Leendert van Duijn, *Popović*, 27. septembar 2006., T.2298.

^[148] Dokaz T.49, Leendert van Duijn, *Popović*, 27. septembar 2006., T.2300-2301.

Muslimana uz zid i kako pucaju na njega sa udaljenosti od oko tri metra tako da mu je metak prošao kroz glavu. Taj čovjek je pružio "otpor" tim vojnicima.^[149]

76. Daljnji tok 13. jula je opisao i Richard Butler u svom izvještaju navodeći da u 10:09 sati pukovnik Glavnog štaba VRS Beara, je *obavio presretnuti telefonski razgovor rekavši da se 400 Muslimana pojavilo u Korjević Poju i da ih treba odvesti na fudbalski teren u Novcj Kasabi. Zatočenici koje su držali tamo kasnije su odvezeni u zatočeničke objekte u blizini Bratunca a zatim na stratišta u zoni Zvorničke brigade*".^[150]

77. Sljedeće činjenice koje je prvostepeno vijeće prihvatilo iz utvrđenja MKSJa, djelom potkrijepljuju prethodna kazivanja navedenih svjedoka :

"Odvoženje bosansko-muslimanskog civilnog stanovništva iz Potočara dovršeno je uvečer 13. jula 1995. do 20:00 sati."^[151] *"Kada su autobusi sa ženama, djecom i starcima krenuli na sjever prema teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana, zaustavljali su ih putem i ponovo pretresali tražeći muškarce."*^[152] *Ljubiša Borovčanin je izvjestio Pale 13. jula 1995. godine "Jedan dio snaga MUP-a je bio uključen u organizovanje evakuacije civila iz Srebrenice u Kladanj"*.^[153] *Reutersov video snimak pruža potvrdu prikazujući jednog pripadnika specijalne policije iz Centra za obuku Jahorina u blizini iztjeglaca bosanskih Muslimanki i gomila odbačenih stvari u blizini autobuske stanice u Potočarima dana 13. jula.*^[154]

78. Masovnu deportaciju stanovništva dokazuje i Redovni borbeni izvještaj generala Krstića u kojem je naveo "Zona odgovornosti korpusa je pod punom kontrolom. Za sada je organizovan prevoz 15.000 Muslimana iz Potočara u Kladanj".^[155]

79. U toku 13.jula 1995. godine, Dragomir Vasić je poslao depešu Kancelariji ministra unutrašnjih poslova navodeći borbu jedne čete PJP na području Sandića i Konjević Polja u kojoj je jedan policajac poginuo, a trojica ranjena.^[156] Vasić je poslao još jednu depešu u kojoj govori o evakuaciji autobusom "preostalog civilnog stanovništva iz Srebrenice u Kladanj (oko 15.000). Hitno nam je potrebno 10 tona benzina" i "Pogubljenje oko 8.000 muslimanskih vojnika koje smo blokirali

^[149] Dokaz T.48, Paul Grocnewegen, *Blagcjević*, 19. juli 2003., T.1031-1036.

^[150] Dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 12.8.

^[151] Prihvaćena činjenica broj 17 (Aneks 2A).

^[152] Prihvaćena činjenica broj 18 (Aneks 2A).

^[153] Dokaz T.76

^[154] Dokaz T.134.

^[155] Dokaz T. 75.

^[156] Dokaz T.31.

u šumi blizu Konjević Polja. Borba se nastavlja. Ovaj posao isključivo obavljaju jedinice MUP-a".^[157]

80. U Redovnom borbenom izvještaju Glavnom štabu VRS general Krstić je naveo da se: "U Konjević Polju, a takođe i u Novoj Kasabi, na organizovan način vrši prihvat muslimanskih civila i vojnika koji su se predavali".^[158] Drinski korpus je obavijestio da su posljednji civili iseljeni iz Potočara do 20:00 sati 13. jula.

81. Svjedok Dragan Obrenović, tadašnji načelnik štaba Zvorničke brigade, u svom svjedočenju pred MKSJ, čiji je transkript prihvaćen, naveo je da je dobio poziv od poručnika Dragana (Drago) Nikolića, načelnika bezbjednosti Zvorničke brigade oko 20:00 sati 13. jula 1995. godine. Nikolić mu je tada rekao da mu je potpukovnik Popović rekao da mora da obavi pripreme za prihvat velikog broja zatočenika iz Srebrenice koji neće biti upućeni u logor Batkovići, što je bilo poznato MKCK-u i UNPROFOR-u, nego da je došla naredba da ih vode u Zvornik i da ih pogube. Ta naredba je došla lično od Mladića, te su je lično trebali izvršiti Beara i potpukovnik Popović. Nikolić je tražio od Obrenovića da mu stavi na raspolaganje vojnu policiju. Tako je Obrenović izdao naredbu da jednom vojsci da se vrati, pa je tu jedinicu stavio Nikoliću na raspolaganje.^[159]

82. U izvještaju Butlera se navodi da je pukovnik Janković obavijestio Glavni štab o izvršenju "evakuacije kompletnog muslimanskog stanovništva iz bivše enklave Srebrenica".^[160] To veče je general Mladić izdao naredbu komandi Drinskog korpusa nalažući zatvaranje puta Konjević Polje-Kravica-Bratunac i dajući uputstva komandi da postavi punktove za regulisanje saobraćaja te da ograniči saobraćaj na vojna vozila i vozila MUP-a koja su angažovana u borbenim dejstvima. Ne smiju se davati nikakve informacije "sredstvima javnog informisanja o toku, starju i rezultatima borbenih dejstava u ovom području i ukupnim aktivnostima za ovo područje, a posebno ne o ratnim zarobljenicima, evakuisanim civilnim licima, prevezima i slično".^[161] Butler je naveo u izvještaju i dao mišljenje da se u koloni nalazilo otprilike 12 do 15 hiljada ljudi od kojih je otprilike trećina bila naoružana.

a. Prva masovna pogubljenja bosansko-muslimanskih zarobljenika

83. Iz izvještaja Butlera proizilazi da se prvo veliko pogubljenje dogodilo predveče 13. jula 1995. godine u skladištu u zemljoradničke zadruge u Kravici. U izvještaju je opisano kako je popodne 13.

^[157] Dokaz T.32.

^[158] Dokaz T.75.

^[159] Dokaz T.50, Dragan Obrenović, *Blagjević*, 2. oktobar 2003, T.2468-2475.

^[160] Dokaz T.86, Butlerov izvještaj, 12.11.

jula grupa muškaraca Muslimana odvezena kamionima i autobusima iz pravca Konjević Polja, a zatim pogubljena u dolini Cerske od strane vojnika VRS. U konvoju je bila bar jedna mašina za zemljane radove. On opisuje ova pogubljenja kao *“prvo veliko organizovano pogubljenje zatočenih muškaraca Muslimana, zarobljenih iz kolone”*.^[163] Jedna grupa zatočenika zarobljenih na putu Konjević Polje-Bratunac 13. jula držana je u Bratuncu gdje su proveli noć u kamionima. Ujutro 14. jula odvedeni su u konvoju od pet ili šest autobusa i kamiona u školu u Petkovcima (povezano sa mjestom masovnih pogubljenja na brani Petkovci).^[164] Nakon toga *su pogubljeni*.

84. Odvojeni muškarci su takođe odvođeni i u “staru školu” iza škole “Vuk Karadžić” u Bratuncu te su tamo bili držani od poslijepodneva 13. jula do poslijepodneva 15. jula. Za to vrijeme neki su izvedeni i ubijeni. Preostali zatočenici su zatim prevezeni u školu u Pilici odakle su odvedeni na vojnu ekonomiju Branjevo gdje je izvršeno masovno pogubljenje.^[165]

85. Dokazi koje je svjedok Momir Nikolić iznio pred MKSJ pokazuju da su sva ta pogubljenja bila organizovane prirode. On je izjavio kako se sastao sa Bearom u noći 13. jula na glavnoj ulici u Bratuncu.^[166] Rekao je sljedeće:

“Pukovnik Beara mi je naredio da idem u komandu Zvorničke brigade i da se lično to isto večer sastanem sa Dragom Nikolićem. On mi je takođe naredio da njegovu naredbu prenesem Dragi Nikoliću da će muslimanski zatočenici iz Bratunca biti prebačeni u Zvornik isto večer te da treba da obezbijedi smještaj za te zarobljenike. Nada je, rekao mi je da mu kažem da pripremi svjete jer će naići mnogo muslimanskih zarobljenika. Takođe mi je rekao da ove naredbe prenesem Dragi Nikoliću; naime, da će ljudi koji će biti prebačeni biti privremeno zatvoreni u zgradama koje odredi Dragan, te da će ti ljudi biti pogubljeni na teritoriji opštine Zvornik.” On je nakon toga otišao na istureno komandno mjesto Zvorničke brigade i prenio Nikoliću Bearine naredbe.^[167] Kasnije je te noći u Bratuncu o tome obavjestio Bearu.^[168]

86. Svjedok Nikolić je također izjavio kako je u noći između 13 i 14. jula, Dragan Mirković, komandant jedinice za poslove sa civilima rekao Momiru Nikoliću da je došlo do ubijanja

^[161] Dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 10.13, poziva se na naredbu 3/4-1638.

^[163] Dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 6.26-6.27.

^[164] Dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 6.9-6.10.

^[165] Dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 6.4-6.5.

^[166] Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagcjević*, 23. septembar 1993, T.1744.

^[167] Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagcjević*, 23. septembar 1993., T.1745.

^[168] Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagcjević*, 23. septembar 1993., T.1750.

Muslimana "da su neki judi skinuti sa autobusa i da su Muslimani kcji su ostali u hangaru ub.jeni. Dobio sam informac.ju da je te noći ub.jeno između 80 i stotinu Muslimana."^[169]

87. Masovna pogubljenja bosansko-muslimanskih zarobljenika su se nastavila 14. jula 1995. godine. Butlerov izvještaj daje detaljne informacije o masovnim pogubljenjima i ukopavanjima u zoni djelovanja 1. zvorničke pješadijske brigade u periodu od 13. do 15. jula 1995. godine. U Orahovcu i u školi u Grbavcima, na primjer, zarobljeni muškarci Muslimani odvedeni su u grbavičku školu 14. jula u popodnevnim satima. Zatim su izvedeni iz škole sa povezom preko očiju, ukrcani u vojni kamion i odvedeni u polje gdje su bili postrojeni i pogubljeni.^[170] "Velika grupa zarobljenika koja je preko noći bila zadržana u Bratuncu, prebačena je u konvoju autobusa od 30 vozila u školu Grbavci u Orahovcu u ranim jutarnjim satima 14. jula 1995. godine."^[171] "Procjenjuje se da je u fiskulturnoj sali škole držano između 2.000 i 2.500 muškaraca bosanskih Muslimana."^[172] "Zarobljenici koji nisu ubijeni 13. jula 1995. kasnije su autobusima odvoženi na mjesta pogubljenja sjevernije od Bratunca, u zoni odgovornosti Zvorničke brigade."^[173] MKSJ je utvrdio da su se "Egzekucije širokih razmjera na sjeveru vršene su u razdoblju između 14 i 17. jula 1995."^[174]

88. Svjedok Dragan Obrenović je saznao da se pripadnik 4. bataljona Zvorničke brigade priključio prvoj grupi vojnika koja je obezbjeđivala školu i da se kasnije dobrovoljno javio da učestvuje u ubijanju.^[175] Zarobljenici koji su bili zatočeni u školama na području Zvornika bili su u njegovoj nadležnosti kao zamjenika komandanta Zvorničke brigade – na primjer, zatočenike koji su se nalazili u školi u Orahovcu obezbjeđivali su pripadnici vojne policije te brigade.^[176] Obrenović je Dragi Nikoliću stavio na raspolaganje nekoliko vojnih policajaca nakon što ga je Nikolić obavijestio da će zatočenici biti ubijani; on je izjavio "Nisam bio siguran da li će oni samo obezbjeđivati taj položaj ili će stvarno pucati. Ja sam ih povjerio rjemu, a on ih je mogao koristiti za šta je htio".^[177] U sporazumu o priznanju krivice pred MKSJ, Obrenović je izjavio "Saznavši za plan da se pobiju zarobljenici, ja, kao vršilac dužnosti komandanta, preuzeo sam odgovornost za taj plan i podržao izvršenje tog plana".^[178]

^[169] Dokaz T. 44, Momir Nikolić, *Blagčjević*, 23 September 2003, T.1762.

^[170] Dokaz T. 86, Butlerov izvještaj, 7.6-7.27

^[171] Prihvaćena činjenica broj 28 (Aneks 2A)

^[172] Prihvaćena činjenica broj 29 (Aneks 2A)

^[173] Prihvaćena činjenica broj 35 (Aneks 2A)

^[174] Prihvaćena činjenica broj 36 (Aneks 2A).

^[175] Dokaz T.50, Dragan Obrenović, *Blagčjević*, 2. oktobar 2003., T.2537-2538.

^[176] Dokaz T.50, Dragan Obrenović, *Blagčjević*, 10. oktobar 2003., T.3023-3023.

^[177] Dokaz T.50, Dragan Obrenović, *Blagčjević*, 10. oktobar 2003., T.3027-3028.

^[178] Dokaz T.58, Izjava o činjenicama koju je dao Dragan Obrenović, str. 2.

89. Operacija uklanjanja i pokopavanja tijela žrtava iz Kravice počela je u subotu ujutro dana 14. jula, u kojoj su opštinske policijske i vojne vlasti sarađivale i koordinirale na uklanjanju tijela iz skladišta u Kravici i njihovom pokopavanju u već iskopane grobnice na području Glogova. Ovo će biti detaljno razmotreno u dijelu presude koja će tretirati događaje samo u dijelu vezanom za hangar u Kravici.

90. Dana 14. jula Miroslav Deronjić je kolima prošao pored skladišta. On je izjavio sljedeće:

“posebno sam obratio pažnju na zemljoradničku zadrugu jer sam znao da se tamo dogodio masakr. Ta zgrada se mogla vijetiti sa ceste. Mogao sam vijetiti da je cijela zgrada bila izrešetana mecima i da joj je fasada bila oštećena. Djelovi fasade su otpali i na rjčj je bilo velikih rupa nastalih upotrebom municije velikog kalibra”.^[179]

91. Druga grupa zatočenika koja je bila zarobljena na istoj lokaciji odvedena je na fudbalsko igralište u Novoj Kasabi i prebačena u Bratunac, gdje su prenoćili, prije nego što su 14. jula odvedeni u sportsku dvoranu u Pilici. U Butlerovom izvještaju je zaključeno da je to povezano sa mjestom masovnih pogubljenja na Ekonomiji u Branjevu.^[180]

92. Prema svjedočenju očevica, deportacija žena, djece i starih ljudi iz Potočara završena je 14. jula. Svjedok Munira Subašić je izjavila da je otišla iz Potočara u subotu 14. jula u predzadnjem autobusu i da je odvedena u Dubravu, u blizini Tuzle.^[181] Svi autobusi su bili zaustavljeni od strane srpskih vojnika koji su ušli u svaki od tih autobusa. Naoružani ljudi su zaustavili autobus u kojem se ona nalazila – ušli su unutra i rekli *“Ustajte balinkure ovo je zadrji put da vidite vaše sinove i muževe”*. Takođe su tražili zlato i novac i pokušali su da zgodne žene izvedu iz autobusa.^[182]

93. Iz prihvaćene činjenice koju je utvrdio MKSJ proizilazi *“Savjet bezbjednosti UN-a 14. jula 1995. izrazio je zabrinutost zbog prisilnog presejerja civila iz srebreničke “zaštićene zone” kcje su sprovodili bosanski Srbi, tvrdeći da je tu rječ o jasnom kršenju njihovih ljudskih prava.”*^[183] *“Većina muškaraca bosanskih Muslimana izdvojenih u Potočarima i uhvaćenih u šumama držana je u Bratuncu jedan do tri dana, a zatim odvedena na druga mjesta zatočenja i na mjesta pogubljenja.”*^[184]

^[179] Dokaz T.55d, izjava od 25. novembra 2003., stav 212.

^[180] Dokaz T. 86, Butlerov izvještaj, 6.9-6.10

^[181] Munira Subašić, 24. april 2009.

^[182] Munira Subašić, 24. april 2009.

^[183] Prihvaćena činjenica broj 41 (Aneks 2A).

^[184] Prihvaćena činjenica broj 27 (Aneks 2A).

94. Prema procjeni svjedoka Momira Nikolića u noći 14. jula 1995. godine između četiri i četiri i po hiljade Muslimana bilo je zatvoreno u objektima u Bratuncu koji su uključivali školu, hangar, srednjoškolski centar, fiskulturnu salu. I to veče, autobusi i kamioni u kojima je bilo još Muslimana došli su u Bratunac, ali nije bilo dovoljno osoblja da na odgovarajući način obezbijede zatočenike.^[185] Svjedok Dragomir Vasić je izjavio da je 14. jula od Borovčanina saznao za događaj u Kravici kada su zatočenici dograbili pušku, kao i da su neki bili ubijeni. Dana 14. jula 1995. godine Tomislav Kovač je došao u policijsku stanicu u Bratuncu, a Vasić i Kovač su tada zajedno otišli u policijsku stanicu u Srebrenici gdje je Kovač naredio da se imovina civila zaštiti od pljačke.^[186]

95. U Butlerovom izvještaju su opisana stratišta na brani i u školi u Petkovicima. Dana 13. i 14. jula zarobljenici su autobusom i kamionom prebačeni u školu u Petkovicima gdje su držani do ranih jutarnjih sati dana 15. jula, kada su kamionom odvezeni na jedno stratište i streljani u grupama od pet do deset ljudi.^[187]

96. Svjedok Momir Nikolić je za događaj u skladištu u Kravici saznao 14. jula kada je bio u Bratuncu, rekavši "da je to 14. jula već bila opšte poznata stvar, odnosno da je skoro cijeli grad i svi vojnici čuli za to. Ljudi koje sam vidio i sreo tog dana su čuli da se taj događaj desio u gradu. Jedno od lica od kojih sam o tome čuo je bio načelnik stanice javne bezbjednosti, Miodrag Josipović".^[188] On je 14. jula 1995. godine saznao^[189] da se "prethodnog dana, tj. 13. jula 1995. godine desio jedan događaj u zgradi poznatoj pod imenom OK Kravica, u kojoj su zarobljeni Muslimani oduzeli pušku od jednog pripadnika policije koji ih je obezbjeđivao i koji je učestvovao u njihovom zarobljavanju, te ih držao na tom mjestu. Zatim je lice koje je dograbilo pušku pucalo u jednog policajca, i policajac je ubijen i još jedno ili dva lica su ranjena. Nakon toga je grupa policajaca koji su tu bili upotrijebila automatsko i drugo oružje koje su imali da pobiju zatočenike koji su se nalazili u tom objektu. Također sam saznao da su pored oružja koje su imali sa sobom i koje su koristili da pucaju u zarobljene Muslimane u tom objektu, donijeli i kutije sa ručnim bombama. Zatvorili su vrata i zatim pobili ljude koji su se tu nalazili bacajući unutra ručne bombe koje su donijeli." Čuo je da su većina onih koji su učestvovali u tome, bili pripadnici Drugog odreda Šekovići koji se nalazio u Sandićima. Prvobitna informacija je bila da je ubijeno stotine Muslimana i da su njihova tijela uklonili i pokopali pripadnici MUP-a na području sela Glogova.^[190]

^[185] Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagcjević*, 19. septembar 2003., T.1749-1750.

^[186] Dragomir Vasić, 1. april 2009.

^[187] Dokaz T.86, Butlerov izvještaj, 7.28-7.32.

^[188] Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagcjević*, 23. septembar 2003., T.1734.

^[189] Dokaz T. 44, Momir Nikolić, *Blagcjević*, 23. septembar 2003., T. 1736.

^[190] Dokaz T. 44, Momir Nikolić, *Blagcjević*, 23. septembar 2003, T. 1737.

97. Masovna pogubljenja su se nastavila 15. jula 1995. godine. U Butlerovom izvještaju se navodi da "Nešto poslije ponoći muškarce bosanske Muslimane koji su bili zatočeni u 'novoj' školi u Petkovicima počinju da ukrcavaju u kamione i voze do brane, gdje su potom pogubljeni". U evidencijama Zvorničke brigade stoji da je obavljeno deset vožnji od škole do brane, i da su kasnije tog jutra jedan laki kamion i jedan rovokopač radili na brani.^[191]

98. Oko 11 sati dana 15. jula Dragan Obrenović se vratio u štab Zvorničke brigade. Major Dragan Jokić, komandant inženjeraca rekao mu je da je "imao dosta problema oko obezbjeđenja ratnih zarobljenika i zakopavanja njihovih tijela."^[192] U sporazumu o priznavanju krivice, Obrenović je, rekao da: "Beara, Popović i Drago Nikolić odvođe ljude gdje oni hoće. Prenio mi je da mu je Popović rekao da ne zapisuje ništa što se odnosi na aktivnosti oko operacije ubijanja ili da o tome ne govori preko radia. Ja sam znao da se vrši operacija ubijanja".^[193]

99. Svjedok Obrenović je izjavio da ga je ujutro 15. jula 1995. godine u štabu brigade, na sastanku sa Vasićem, Borovčaninom i Milošem Stuparom (u toku kojeg je on telefonirao generalu Krstiću, a Vasić je kontaktirao MUP na Palama), Stupar obavijestio o događaju u skladištu u Kravici kada je jedan zarobljeni Musliman ubio policajca i kada su njegovi ljudi otvorili vatru na ostale zatvorenike i pobili ih. Obrenović je izjavio, "Na osnovu našeg razgovora pretpostavio sam da svi prisutni znaju za plan da se zarobljenici koji su dovedeni u Zvornik ubiju. Isto tako sam rezonovao da ako sam za plan znao ja, koji sam se nalazio u brdima, onda su za taj plan morali znati i ovi oficiri koji su već imali posla sa zarobljenicima u Bratuncu."^[194]

100. Oko 14 sati dana 15. jula, svjedok Obrenović je otišao na istureno komandno mjesto 4. bataljona i razgovarao sa komandantom koji mu je rekao da je saznao "da su njegovi ljudi čuvali zarobljenike u fiskulturnoj sali škole u Orahovcu i da su već bila počela ubijanja zarobljenika na obližnjoj lokaciji".^[195]

101. Butlerov izvještaj također govori o masovnim pogubljenja i na vojnoj ekonomiji Branjevo u popodnevnim satima 16. jula 1995. godine. Zarobljeni Muslimani su dovedeni na ekonomiju i kada je pobijeno između 15 i 20 autobusa punih ljudi.^[196] Stotine zatočenika je također skupljeno u Domu kulture u Pilici i pobijeno od strane vojnika iz Bratunca.^[197] "Autobusi puni muškaraca bosanskih Muslimana počeli su da stižu iz Pilice oko 10:00 sati. Ti su ljudi kasnije u toku dana

^[191] Dokaz T.86, Butlerov izvještaj, 10.21.

^[192] Dokaz T.50, Dragan Obrenović, *Blagčević*, 2. oktobar 2003., T.2519.2521.

^[193] Dokaz T.58, Izjava o činjenicama koje je iznio Dragan Obrenović, str. 3.

^[194] Dokaz T.58, Izjava o činjenicama koju je dao Dragan Obrenović, str. 3-4.

^[195] Dokaz T.58, Izjava o činjenicama koju je dao Dragan Obrenović, str. 5.

^[196] Dokaz T.86, Butlerov izvještaj, 7.36-7.42.

^[197] Dokaz T.86, Butlerov izvještaj, 7.47-7.48.

pogubljeni, a pogubljenja su prvo vršili pripadnici 10. diverzantskog odreda, te “muškarci iz Bratunca u vojnim uniformama”.^[198] Do večeri 16. jula, “mašine za zemljane radove Zvorničke brigade bile su na putu od Orahovca prema vojnoj ekonomiji Branjevo da bi pokopali mrtve”.^[199]

102. Velika operacija pogubljenja i pokopavanja izvršena je u Kozluku između 15. i 17. jula. Nije poznato da je iko preživio ovo pogubljenje.^[200] Dana 18. jula 1995. godine jedan buldožer radio je jedan i po sat u Kozluku.^[201] U Butlerovom izvještaju se zaključuje da su ta pogubljenja uključivala “koordiniranu akciju u koju su uključeni dijelovi i pripadnici Glavnog štaba VRS, Drinskog korpusa, Zvorničke brigade i Bratunačke brigade u kojoj svi usklađeno učestvuju u raznim dijelovima masovnih pogubljenja na vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu u Pilici. Proces pokopavanja se nastavio 17. i 18. jula 1995. godine”.^[202]

5. 17. do 28. juli 1995.

103. Potraga za preostalim bosanskim Muslimanima nastavila se i 17. jula 1995. godine. U Butlerovom izvještaju se zaključuje da su “sva masovna pogubljenja završena do večeri 17. jula 1995. godine. Završen je i veći dio aktivnosti na pokopu poslije pogubljenja”.^[203]

104. U izvještaju Ljubiše Borovčanina o ulozi policije u operaciji Srebrenica 95, navodi se da je dana 12. jula Bratunačka brigade bez incidenta zauzela punkt UN-a. U Potočarima se skupilo između 25.000 i 28.000 civila i poslije 14 sati “počeo je njihov organizovani transport do Kladrnja” pod kontrolom snaga VRS i MUP-a “koje su imale pomoćnu ulogu kao što je regulisanje saobraćaja i održavanje javnog reda i mira”. U izvještaju se navodi još da su 2. Odred specijalne policije predvodili Miloš Stupar i Rado Čuturić, a snagama PJP komandovao je Danilo Zoljić, dok je pozadinski oficir 2. Odreda specijalne policije bio zadužen za logistiku.^[207]

105. Depeša 205 upućena ministru unutrašnjih poslova od 15. jula 1995. godine, sa potpisom Dragomira Vasića, izvještavala je o aktivnostima posebnih jedinica policije na području oko Kravice i Srebrenice.^[208] Iako Dragomir Vasić poriče da ju je on napisao.^[209]

^[198] Dokaz T.86, Butlerov izvještaj, 10.39.

^[199] Dokaz T.86, Butlerov izvještaj, 10.47.

^[200] Dokaz T.86, Butlerov izvještaj, 7.53-7.54.

^[201] Dokaz T.86, Butlerov izvještaj, 7.58.

^[202] Dokaz T.86, Butlerov izvještaj, 10.70.

^[203] Dokaz T.86, Butlerov izvještaj, 10.53.

^[207] Dokaz T.39

D. POTČINJENOST MUP-A VRS-U U OPERACIJAMA U SREBRENICI

106. Apelaciono vijeće nalazi da su u operaciji zauzimanja Srebrenice i aktivnostim koje su uslijedile nakon, učestvovala i policijske jedinice koje su bile vezane i koordinirane za aktivnosti Drinskog korpusa. O tome su izvedeni dokazi koji su nedvojbeno potvrdili da su ove jedinice forumirane upravo u vrijeme pred zauzimanje Srebrenice i da su bile pod komandom vojske. U izvještavu Richarda Butlera opisano je da je MUP-a RS bio pretpočinjen Drinskom korpusu u julu 1995 i to u smislu da su jedinice koje su činile takve združene policijske snage bile organizovane kao borbene formacije, a njihova primarna uloga je bila interno obezbjeđenje operacija.

107. U presudama MKSJ utvrđeno je da je:

“...postojala je tjesna saradnja i koordinacija između jedinica MUP-a i Drinskog korpusa. Dana 11. jula 1995., prije nego što je VRS saznao za formiranje i kretanje kolone bosanskih Muslimana, Glavni štab je Drinskom korpusu naredio da preduzme mjere predostrožnosti, “u dogovoru i saradnji sa organima MUP-a”, u cilju sprečavanja ulaska, odnosno izlaska bosansko-muslimanskih snaga iz enklave.”^[210]

“Civilna policija Republike Srpske bila je dio Ministarstva unutrašnjih poslova (da je u tekstu MUP) i bila je organizovana u dva oboje: redovne policijske snage i brigadu posebne policije.”^[211]

“U skladu s važećim zakonom u RS, jedinice MUP-a su se mogle prepotčiniti VRS-u za različite svrhe, između ostalog i kao pojačanje snagama VRS-a tokom borbenih dejstava,”^[212]

108. Zakonom RS o provođenju Zakona o unutrašnjim poslovima za vrijeme neposredne ratne opasnosti i ratnog stanja predviđeno je: *“Policijske jedinice koje naredbom glavnog komandanta Oružanih snaga dobiju zadatak za borbena dejstva biće potčinjene komandantu jedinice u čijoj zoni odgovornosti iste izvršavaju borbene zadatke”.*^[214]

109. Svjedok Danilo Zoljić s tim u vezi je izjavio kako Predsjednik RS utvrđuje organizaciju policijskih snaga i izdaje naredbe za njihovo angažovanje za vrijeme rata, a policija može biti

^[208] Dokaz T.34.

^[209] Dragomir Vasić, 1. april 2009.

^[210] Prihvaćena činjenica broj 44 (Aneks 2A).

^[211] Prihvaćena činjenica broj 45 (Aneks 2A).

^[212] Prihvaćena činjenica broj 56 (Dodatak 2A).

^[214] Od 29. novembra 1994, Glava.IV, član 14.

potčinjena vojnoj komandi prema naredbama ministra.^[215] I Richard Butler je konstatovao da su u praksi jedinice bile prepotčinjavane prilikom raspoređivanja na zadatak.^[216]

110. Specijalne jedinice policije MUP-a su imale štab u Bijeljini pod komandom generala Gorana Sarića i njegovog zamjenika, potpukovnika Ljubiše Borovčanina.^[217]

111. U Butlerovom izvještaju je opisano šest nominalnih četa policije koje su organizovane kao dopuna vojnim snagama ili da vrše pretraživanje iz bezbjedonosnih razloga u pozadini Drinskog korpusa. Posebne jedinice policije (PJP) su bile u sastavu Regionalnog centra javne bezbjednosti Zvornik (CJB), pod komandom Dragomira Vasića i njegovog zamjenika Maneta Đurića. Njihova organizacija je bila pod komandom Danila Zoljića.

112. Svjedok Danilo Zoljić je svjedočio da policija nije bila uključena u vojnu operaciju zauzimanja Srebrenice. On je izjavio da su se posebne jedinice policije uključile 12. jula.^[222] To se slaže sa drugim dokazima koji su dokazali angažman naročito II Odreda Šekovići koji na teren Srebrenice dolazi tog datuma.

113. Dana 10. jula 1995. godine, tadašnji vršilac dužnosti ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske, Tomislav Kovač izdao je naredbu za slanje 1. čete PJP, Centra javne bezbjednosti Zvornik, Čete iz Centra za obuku Jahorina, te Drugog odreda Šekovići u Bratunac.^[223] Ovom naredbom komandant Drugog odreda Šekovići je trebalo da bude potčinjen Ljubomiru Borovčaninu, zamjeniku komandanta Brigade specijalne policije RS.^[224] Istom naredbom, Borovčanin je postavljen za komadanta takvih združenih snaga^[225]

114. Svjedok Dragomir Vasić, načelnik Centra javne bezbjednosti MUP-a RS svjedočio je da su u njegovom sektoru u julu 1995. djelovale četiri jedinice PJP, od kojih je jedna bila uključena u borbena dejstva u Trnovu.^[226] U svojim depešama koje je poslao 12. jula i 14. jula govori o prisustvu sljedećih jedinica MUP-a *“angažovane na blokiranju i razbijanju neprijateljskih snaga”*, *Drugi odred Šekovići, Prva četa PJP Zvornik, Druga četa PJP Zvornik, Peta četa CJB Zvornik,*

^[215] Danilo Zoljić, 20. mart 2009.

^[216] Dokaz T.28 takođe naveden u u dokazu T.86, Butlerov izvještaj, 2.14-2.19.

^[217] Dokaz T.62 je dijagram koji prikazuje strukturu brigada specijalne policije MUP-a u julu 1995.

^[222] Danilo Zoljić, 20. mart 2009.

^[223] Danilo Zoljić, 20. mart 2009.

^[224] Danilo Zoljić, 20. mart 2009.

^[225] T28;

^[226] Dragomir Vasić, 1. april 2009.

Šesta četa PJP CJB Zvornik, Četa PJP CJB Bjejjina, Četa Centra za obuku Jahorina, Četa PJP CJB Dobc, [227] te, u depeši od 13. jula, Četa PJP iz Srbinja. [228]

E. ULOGA DRUGOG ODREDA ŠEKOVIĆI I NJEGOVO UPUĆIVANJE NA PODRUČJE SREBRENICE DANA 12.7.1995. GODINE

115. Dana 10.07.1995. godine načelnik štaba Bratunačke brigade VRS naredio je punu mobilizaciju svih vojnosposobnih. Ministar MUP-a izdao je naredbu kojom je naredio svim jedinicama koje djeluju blizu Sarajeva, uključujući i II Odred SBP Šekovići koji se nalazio na Srednjem u blizini Sarajeva, da 11.07.1995. godine pređu u Sektor Srebrenice. Isti dan je postavio i Ljubomira Borovčanina na mjesto komandanta združenih snaga MUPa, a u čiji sastav su ulazili II Odred Šekovići, četa zvorničke policije i četa Centra za obuku Jahorina.

116. O statusu odreda, zadacima, strukturi i brojnosti, te naoružanju odreda govorili su svjedoci pripadnici II Odreda Šekovići i to između ostalih pripadnici 1. voda Mirko Aščerić, Marko Aleksić, pripadnici 2. voda Milenko Pepić, Slobodan Stjepanović, Drazen Erzić i Nedeljko Sekula, te pripadnici voda Skelani, Petar Mitrović, svjedok D5, Aleksandar Radovanović i Duško Mekić, Miladin Stevanović te Predrag Čelić, Zoro Lukić i Slaviša Žugić. [229]

117. Na temelju ovih svjedočenja, Apelaciono vijeće je imalo jasan pregled formiranja i struktuiranosti te policijske formacije. Drugi odred je dakle brojao pet vodova - tri pješadijska voda, prateći ili oklopni vod i pozadinski ili vod za logistiku. Brojno stanje u odredu je bilo oko 100 ljudi, a svaki od tri voda je imao po 30 pripadnika, prateći oklopni vod je imao oko 20 pripadnika, a pozadinski vod je imao oko pet ili šest pripadnika.

118. U presudama MKSJ je utvrđeno:

“Brigada Specijalne policije bila je borbena jedinica MUP-a. Komandant je bio pukovnik Goran Sarić, a zarjjenik komandanta pukovnik Ljubiša Borovčanin.” [230]

“Brigada Specijalne policije sastojala se od otprilike osam odreda, uključujući i 2. odred iz Šekovića kojim je komandovao Miloš Stupar, Centar za obuku na Jahorini, kojim je

[227] Dokazi T.30 i T.33.

[228] Dokazi T.32.

[229] Predrag Čelić, 5. februar 2009., Milenko Pepić, 4. februar 2009., Drazen Erzić, 12. juni 2009, Duško Mekić, 18. juni 2009., Slobodan Stjepanović, 5. februar 2009.

[230] Prihvaćena činjenica broj 46 (Dodatak 2A).

*komandovao Duško Jević.*²³¹ “

*Pripadnici odreda su bili naoružani sa automatskim i poluautomatskim oružjem i obuka im se razlikovala od obuke redovnih policijskih snaga.*²³²

*“Odredi su takođe raspolagali teškim naoružanjem i vozilima, kao što su tenkovi, oklopni transporteri i prage.*²³³

119. Drugi Odred Šekovići formiran kao jedinica PJP MUP-a Republike Srpske 1993. godine. Specijane policijske jedinice su formirane 1994. godine, a u svom sastavu su 30 do 40% imale aktivne policijske jedinice, a ostalo je bilo iz rezervnog sastava.

120. O strukturi i formiranju iskaz je dao svjedok Danilo Zoljić, koji je u inkriminirano vrijeme obnašao funkciju komandira specijalne policije Zvornik . Svjedok D5, pripadnik 1. odjeljenja Voda Skelani, koji se priključio vodu u martu/aprilu 1993 i ostao do kraja 1995. godine, izjavio je da je u istom bilo između 30 i 50 pripadnika u julu 1995. godine.²³⁴

121. Pred prvostepenim vijećem saslušani su brojni iskazi o tome ko je bio komandant Drugog odreda Šekovići u julu 1995. godine. Prvostepeno vijeće, kao i apelaciono vijeće koje je ponovno analiziralo dokaze, nije imalo dovoljno dokaza da utvrdi ko je tačno komandovao odredom 12. i 13. jula 1995. godine, međutim obzirom da ova činjenica nije predmet optužnice, Sud ovu činjenicu nije bio obavezan ni utvrditi.

122. U julu 1995. Marko Aleksić je komandovao (kao vršilac dužnosti komandira) 1. vodom, a Milenko Tifunović (Čop) je komandovao 3. vodom.²³⁵ Marko Aleksić je bio vršilac dužnosti komandira nakon što je komandir istog, Milenko Kovačević, bio ranjen na zadatku na terenu prema Srednjem.²³⁶ Drugim vodom je komandovao Jelenko Lukić.²³⁷

123. Kao jedinica specijalne policije, Odred je raspolagao s nekoliko praga, haubica i minobacača, kako je svjedok D5 naveo, a o čemu su govorile i gore spomenute utvrđene činjenice

²³¹ Prihvaćena činjenica broj 47 (Dodatak 2A). Dokaz 63 je dijagram koji prikazuje strukturu policije RS u zoni Drinskog korpusa od 12. jula 1995. godine

²³² Prihvaćena činjenica broj 48 (Dodatak 2A).

²³³ Prihvaćena činjenica broj 49 (Dodatak 2A).

²³⁴ Svjedok D5, 11. februar 2009. , dokaz T.12a izjava od 18. aprila 2008. .

²³⁵ Mladin Stevanović, 2. april 2009.; Petar Mitrović, 8. april 2009.

²³⁶ Marko Aleksić, 4. februar 2009. Drugi svjedoci su ga opisali kao “komandanta”, na primjer Slaviša Žugić, 13. januar 2009.

²³⁷ Milenko Pepić, 4. februar 2009., Marko Aleksić, 4. februar 2009.

MKSJ (p. 197). Svjedok D5 je naveo da je dužio automatsku pušku (četiri šaržera i 5 x 30 metaka), te je imao ručne bombe i pištolj. Mirko Milanović je dužio puškomitraljez. Duško Mekić u izjavi koju je dao Državnoj agenciji za istrage i zaštitu svjedočio da je vod Skelani bio uglavnom naoružan automatskim puškama, te da je jedinica imala jedan ili dva tenka, pragu i nešto minobacača (120mm i 82mm i oklopni BOV).²³⁸ Svjedok Nenad Andrić izjavio je da su neki pripadnici 1. voda su imali ručne bombe, a neki su imali pištolje.²³⁹ Svjedok Miloš Stupar u izjavi koju je dao MKSJ-u naveo je da je prateći vod imao tenk, jednu pragu i 68 i 82 mm minobacače i jedan trocijevni BOV (samohodni protivavionski top).²⁴⁰

124. Svjedok Dražen Erkić je izjavio da je na terenu viđao optuženog Radomira Vukovića koji je bio naoružan puškomitraljezom kalibra 7.62 mm. Dražen Erkić je također posvjedočio da je Vuković imao puškomitraljez.²⁴¹ Svjedok D5 je izjavio "koliko se sjećam on je nekada dužio M-84, a nekada automatsku pušku".²⁴²

125. Krajem juna i u julu 1995. godine, II Odred se nalazio na borbenom zadatku u Srednjem blizu Sarajeva, koju činjenicu je naveo svjedok Danilo Zoljić, D5 i Nenad Andrić. Svjedok D5 je naveo da je jedinica bila u Srednjem oko desetak dana sa 50 do 60 pripadnika odreda raspoređenih na tom području.²⁴³

126. Svjedoci Tužilaštva D5 i Duško Mekić naveli su da je Rade Čuturić koji je inače bio zamjenik komandanta, komandovao je Drugim odredom Šekovići kada je bio na terenu u Srednjem prije nego što je isti raspoređen u Srebrenicu.

127. Apelaciono vijeće je razmatralo da li su optuženi bili na terenu u Srednjem budući da je odbrana optuženog Vukovića tvrdila da Tužilaštvo nije izvan razumne sumnje utvrdilo da je Vuković bio na zadatku na terenu niti njegovo prisustvo ispred hangar Kravica.

128. Pitanje koje Apelaciono vijeće nalazi relevantnim jeste da su dva svjedoka, uključujući i jednog koji je pozvan od strane odbrane Radomira Vukovića, potvrdili su da je on bio tamo. Svjedok D5 je rekao da se ne može sjetiti da li je Vuković bio na tom zadatku u Srednjem,²⁴⁴

²³⁸ Duško Mekić, 18. juni 2009., dokaz T.137, izjava svjedoka data SIPA-i, 20. oktobar 2005.

²³⁹ Nenad Andrić, 13. avgust 2009.

²⁴⁰ Dokaz T.45, Miloš Stupar, *Blagcjević*, 28. april 2004., T.8328, 29. april 2004., T.8458.

²⁴¹ Dražen Erkić, 12. juni 2009.

²⁴² Svjedok D5, 11. mart 2009.

²⁴³ Svjedok D5, dokaz T.12b izjava od 22. maja 2008.

²⁴⁴ Svjedok D5, 11. mart 2009.

međutim, prilikom unakrsnog ispitivanja sjetio se da je bio u jednom od vozila kojim je policija prebacivana u Srednje, te se sjetio da ga je viđao u Srednjem, ali ne zna gdje.²⁴⁵

129. Budući na ovako nejasna kazivanja, Sud je kao potvrdu te činjenice prihvatio iskaz svjedoka odbrane Slaviše Žugića koji je svjedočio kao svjedok Radomira Vukovića, a on je izjavio da je Vuković bio na zadatku na terenu u Srednjem.²⁴⁶

130. Vezano za dokaze koji bi potvrdili prisustvo optuženog Tomića u Srednjem, Apelaciono vijeće nije našlo pouzdane dokaza o toj činjenici.

131. Svjedok Dragomir Stupar je bio pomoćnik komandanta za logistiku u II odred u Šekovići u julu 1995. godine. Svjedok je izjavio da nakon što je Odred napustio Srednje dana 11.7.1995. godine, raspoređeni su da pomognu VRS u dejstvima u srebreničkoj enklavi, a što je saglasno ranijim utvrđenjima o naredbi da Odred bude pretpočinjen vojsci koja je zauzimala Srebrenicu tih dana. Nekoliko dana prije odlaska na teren u Srednjem, komandant Specijalnih jedinica policije MUP-a, Ljubomir Borovčanin, naredio je Stuparu da uspostavi logističku bazu za odred u Bratuncu. Baza je uspostavljena u improvizovanom skladištu gdje se nalazilo gorivo, hrana, i druge potrepštine.²⁴⁷ Svjedoci Slobodan Stjepanović, Milenko Pepić, Miladin Stevanović, Zoro Lukić i svjedok D5 potvrdili su da su po povratku sa terena u Srednjem, noć proveli u školi u Bratuncu.

132. Svjedoci Aleksandar Radovanović i svjedok D5 su naveli kako je dana 11. jula 1995. godine u večernjim satima, jedinica je dobila zadatak od Rade Čuturića da se vrate u Šekoviće. Svjedok Aleksandar Radovanović je izjavio da im je Trifunović na povratku u autobusu saopštio da idu u Srebrenicu, a svjedok D5 je izjavio da se jedinica uputila tamo autobusima i jednim kamionom dan ili dva prije Petrovdana, koji se slavio 12. jula 1995. godine.²⁴⁸ Svjedok odbrane Aleksandar Radovanović dalje je naveo da je jedinica po povratku stala u Vlasenici i da im je rečeno da idu u Bratunac. Naveo je da je većina pripadnika II odreda Šekovići je bila u autobusu.²⁴⁹ U Bratunac su stigli u ranim jutarnjim časovima i Oficir (Rade Čuturić) im je rekao da idu u Skelane. Stali su u školi u Bjelovcu i tu prenoćili.

133. Svjedok odbrane Slaviša Žugić, koji je u julu 1995. godine bio pripadnik 1. voda II odreda Šekovići je u junu 1995. godine također bio na terenu u Srednjem. Potvrdio je da je jedinica završila zadatke na Srednjem i Rade Čuturić im je naredio da se vrate u Bratunac. Tamo su stigli u noći i rečeno im je da trebaju obezbjeđivati komunikaciju prema Konjević Polju radi prolaska vozila.

²⁴⁵ Svjedok D5, 11. mart 2009.

²⁴⁶ Slaviša Žugić, 1. juli 2009.

²⁴⁷ Dragomir Stupar, 27.2.2009.

²⁴⁸ Svjedok D5, 11. februar 2009.

Tad im je rečeno im je da će proći konvoj autobusa sa ženama i djecom iz Srebrenice. Proveli su noć u školi blizu Bratunca. Naređenja koja su dobili su došla od komandira voda, od komandanta odreda. Također im je rečeno da iz enklave nailazi velika naoružana kolona i da moraju biti na oprezu.²⁵⁰

134. Svjedok Tužilaštva Predrag Čelić je također bio na terenu u Srednjem i izjavio je da je jedinica otišla u Bratunac u noći 11.7, stigla u ranim jutarnjim časovima 12.7. i provela noć u školi blizu Bratunca.²⁵¹

135. Svjedok D5 je opisao kako su pripadnici II odreda Šekovići otišli iz Srednjeg u tri vozila, dva kamiona „stodesetke“ i autobusom *Dubrava*.²⁵² Svjedok Tužilaštva Zoro Lukić je izjavio da ih je sljedećeg jutra, 12. jula 1995. godine, Rade Čturić postrojio i rekao im da idu u Potočare u vezi sa vojnom operacijom u Srebrenici.²⁵³ Ovo je također potvrdio i svjedok Mirko Aščerić. Naveo je da su narednog dana poslani na put u Sandićima i to na način da je Rade Čturić to naređenje izdao komandirima vodova koji su onda prenijeli naređenje pripadnicima vodova. Tada im je rečeno da im je zadatak da obezbjeđuju putnu komunikaciju jer se kreće kolona iz Srebrenice i da spriječe kolonu da pređe put. Također su trebali da omoguće odvijanje saobraćaja, uključujući autobuse i kamione koji su prevozili Muslimane iz srebreničke enklave i da spriječe svako zaustavljanje tih autobusa i kamiona.²⁵⁴

136. Svjedok D5 je izjavio da su te noći pitali Milenka Trifunovića (Čopa) o tome šta će raditi sutradan i da je on rekao „*idemo kroz Potočare prema ja mislim da se zove Budak. Taj teren da obezbedimo i da ako neko naiđe da se sprovodi Bošrjake vcjno sposobne ... u Bratunac*“, ali n,je rekao šta će se „*desiti s rjima kad stignu u Bratunac*“.²⁵⁵

137. Dakle, kako proizilazi iz navedenog, a što ni odbrana nije sporila, II odred je sa terena u Srednjem upućen u Bratunac i to u noći između 11. i 12. jula 1995. godine. Na temelju saslušanih svjedočenja i prethodnih utvrđenja u vezi sa opštim kontekstom dešavanja u Srebrenici, evidentno je da je II odred upućen nakon pada Srebrenice u to područje, sa ciljem da jedinica bude angažovana na koordiniranim operacijama Vojske Republike Srpske i MUP.a koje su uslijedile. Drugi odred je bio u službi vojske i da je na područje Srebrenice upućen sa zadatkom da potpomogne operaciju Generalštaba VRS u Srebrenici.

²⁴⁹ Aleksandar Radovanović, 18.11.2009.

²⁵⁰ Slaviša Žugić, 13.1.2009.

²⁵¹ Predrag Čelić, 5.2.2009.

²⁵² Svjedok D5, 11.3.2009.

²⁵³ Zoro Lukić, 13.3.2009.

²⁵⁴ Mirko Aščerić, 13.1.2009.

²⁵⁵ Svjedok D5, dokaz T.12b izjava od 22.5.2008.

138. Prema izvedenim dokazima dana 12.7.1995. godine pripadnici II odreda Šekovići su izvršili pretres muslimanskih sela iznad baze holandskog bataljona UN u Potočarima. O pretresu terena 12.07.1995. godine govorili su i drugi svjedoci pripadnici II Odreda. Dokazi ukazuju van razumne sumnje da je jedan dio pripadnika II odreda Šekovići, zasigurno učestvovao u pretresu terena dana 12.7.1995. godine.

139. Komandiri policijskih jedinica su se sastali kod "Žutog mosta" u blizini baze UN-a u Potočarima da usklade svoje aktivnosti. Komandir Specijalne policije Zvornik, svjedok Danilo Zoljić izjavio je da je otišao do Žutog mosta i tamo se sastao sa Ljubomirom Borovčaninom, , Radom Čuturićem i njegovim zamjenikom komandanta, te je naveo da je razgovarao sa svakom četom da sazna zbog čega su tamo i koji su im zadaci. Naveo je također kako je čuo Borovčanina da direktno naređuje Radi Čuturiću i komandiru 1. čete PJP da pređu Žuti most i pretresu naselja duž puta s ciljem pronalaženja naoružanih muškaraca jer civili dolaze iz Srebrenice. Borovčanin je dao zadatak 1. četi da izvrši pretres terena.

140. Pretresanje terena podrazumjevalo je prolazak kroz područja i naseljena mjesta u kojima je pretežno živjelo Bošnjačko stanovništvo Srebrenice, a svrha pretresa je bila da se utvrdi da li na tom području ima naoružanih muškaraca i da li ima zaostalih civila.²⁵⁶

141. U vezi ovih dešavanja, iskaz je dao i svjedok D5 koji je naveo da su 12.07.1995. godine dobili zadatak da izvrše pretres kuća u selu Budak iznad Potočara sa pretežno muslimanskim stanovništvom, te da sve što u kućama zateknu da sprovedu u Bratunac i Potočare, odakle će stanovništvo biti sprovedeno u Kladanj i Tuzlu. Međutim, svjedok je naveo kako tada nikoga u kućama nisu našli i ubrzo zatim su dobili naredjenje od komandira da se upute u region Kravica Konjević polje radi obezbjeđenja puta.

142. I ostali svjedoci Tužilaštva, slično svjedočenju svjedoka D5 su govorili o njihovom učešću u tim zadacima. Svjedok Marko Aleksić, pripadnik 1. voda II Odreda je izjavio da je njegova jedinica otišla u Bratunac i čekala instrukcije. Tamo im je Rade Čuturić dao zadatak da krenu prema Srebrenici i uspostave borbene linije.²⁵⁷ Bili su u borbenoj formaciji i ulazili u kuće da ih pregledaju, tražeći ljude.²⁵⁸ Isto je izjavio i svjedok Miladin Stevanović pripadnik 3. voda koji je naveo da su njegove instrukcije bile da ako bi došlo do predaje bilo kakvih naoružanih grupa,

²⁵⁶ Danilo Zoljić, 20.3.2009.

²⁵⁷ Marko Aleksić, 4.2.2009.

²⁵⁸ Marko Aleksić, 4.2.2009.

trebaju ih predati vojsci. Ali je izjavio da tada nisu našli nikoga u kućama i vratili su se na Žuti most.²⁵⁹

143. Svjedok Slaviša Žugić, pripadnik 1. voda, izjavio je da jutro nakon njihovog povratka sa Srednjeg zaustavili su se na putu da pretresu teren i vide ima li tamo još živih. Naređeno im je da pronađu Muslimane, da ih privedu i odvedu u bazu UN u Potočarima. Svjedok Zoro Lukić, pripadnik II odreda, je stao na žutom mostu i Čuturić im je rekao da idu uzbrdo oko kilometar i traže neprijateljske vojnike koji idu ka Bratuncu, nakon čega su izvršili pretres kako im je naredjeno, te su nakon toga dobili zadatak da se rasporede duž puta Konjević Polje u Sandićima.²⁶⁰

144. Svjedok Predrag Čelić je izjavio da je ujutro 12.7.1995. godine njegova jedinica upućena u Potočare i da im je rečeno da idu i oforme borbenu liniju. U izjavi iz istrage, Tužilaštvu izjavio je da su išli u pretres kuća, ali nisu u njima nikoga našli.²⁶¹

145. Svjedok D5 je detaljno svjedočio o pretresu i razlogu odlaska na taj zadatak. Naveo je kako su kad su došli do Budaka, bili raspoređeni u "strijelce" krećući se u liniji, sa razmakom od oko pet do deset metara.²⁶² Svjedok D5 navodi da je sa tog mjesta (Budak) mogao vidjeti Potočare i žene, djecu i starce koji su se tamo okupili, ali da nije vidio mladih muškaraca.²⁶³ On je također naveo kako je pretres izvršen na „uobičajen“ način i da nisu ni pronašli ljude ni oružje. Opisao je ulazak u neke kuće „Način sa sporim kretanjem, što bi rekli pod naše šurjanjem ispod prozora da bi došlo do vrata“, pošto nisu znali ko bi mogao biti unutra, a policajci su ulazili u kuće u parovima kako bi pokrivali jedan drugog.²⁶⁴

146. Svjedok Slaviša Žugić je izjavio da je oko 15 pripadnika njegovog 1. voda učestvovalo u pretresu i, saglasno svjedočenju svjedoka D5, raspoređeni u strijelce u razmacima od 5 do 7 metara.²⁶⁵ Svjedok Milenko Pepić, pripadnik 2. voda II Odreda, saznao je da idu u područje Potočara da izvrše pretres i pregled terena, pretpostavljajući da bi se tamo mogli nalaziti naroužani Muslimani. Išli su kroz sela iznad Potočara. Ulazili su u kuće, ali u njima nije nikog bilo. Izjavio da je da bi civile odveli u Potočare, da su ih našli.²⁶⁶

²⁵⁹ Miladin Stevanović, 2.4.2009.

²⁶⁰ Zoro Lukić, 3.3.2009.

²⁶¹ Predrag Čelić, 5.2.2009, dokaz T.10, izjava od 7.10.2005.

²⁶² Svjedok D5, 20.3.2009.

²⁶³ Svjedok D5, 20.3.2009.

²⁶⁴ Svjedok D5, 13.3.2009.

²⁶⁵ Slaviša Žugić, 13.1.2009.

²⁶⁶ Milenko Pepić, 4.2.2009.

147. Svjedok Cvijan Ristić je izjavio da je i 1. četa PJP iz Zvornika pod komandom Radomira Pantića također učestvovala u pretresu. Naveo je da je četa imala tri policijska voda, s jednim iz Zvornika.²⁶⁷ On je bio pripadnik 1. čete PJP i 1995. godine radio je u Stanici policije u Zvorniku. U popodnevnim satima 11.7.1995. godine, mijenjao je svog ranjenog komandira i zaprimio je depešu kojom se 1. četa raspoređuje u Bratunac, te je okupio oko 20 ljudi iz svoje jedinice i raspoređeni su u Bratunac, a neki u Konjević Polje. Nosili su sivo maslinaste maskirne uniforme sa policijskim oznakama. Nakon što su dobili zadatke oko 5, 6 časova ujutro 12.7., oko 50 do 60 pripadnika njegove jedinice je autobusom otišlo iz Bratunca u Potočare do Žutog mosta. Mnogi vojnici su bili tamo i prepoznao je pripadnike II odreda Šekovići. Oficir, Miloš Stupar i njegov komandir Radomir Pantić su bili tamo.²⁶⁸ Svjedok Ristić procjenjuje da je na Žutom mostu bilo oko 200 ljudi. Njegova jedinica je zatim raspoređena na brda iznad Potočara da štiti od napada naoružanih Muslimana, a on je ostao kod Žutog mosta oko dva do tri sata. Pretražili su oko 500 metara u šumu, dok nisu došli do nekih kuća, ali nisu našli civile. Prošli su pored kuća. Bili su tamo oko pola sata. Imali su zadatak samo da razoružaju naoružane grupe i da pošalju zarobljenike starješinama na dalje odlučivanje. Ostali su tamo do 14 ili 15 časova i zatim se povukli u Bratunac autobusom, po Pantićevom naređenju.

148. Svjedok odbrane Radoslav Stuparović je pozvan poslije podne 11.7. (dan uoči Petrovdana) i sa još oko dvadeset drugih poslan autobusom iz Zvornika u Stanicu policije u Bratuncu. Sutradan rano ujutro (12.7.), komandir Pantić im je naredio da idu autobusom do Žutog mosta blizu Potočara. Naveo je da je po dolasku vidio pripadnike II odreda Šekovići. Oficir Čuturić je bio tamo i razgovarao sa Pantićem. Nekoliko sati kasnije im je naređeno da se rasporede na desnu stranu iznad linije razgraničenja da štite Bratunac od upada naoružanih grupa. Rasporedili su se u grupe i hodali, a II odred Šekovići je išao pored njih. Ovaj svjedok je potpisao izjavu iz istrage u kojoj je izjavio da je vidio veliku masu ljudi blizu fabrike u Potočarima i saznao da vojska tamo okuplja civile i čuva ih.²⁶⁹

149. Dvojica optuženih se optužnicom izmedju ostalog terete da su učestvovali u pretresu terena s ciljem pronalaženja civila , ali o tome će biti data argumentacija u nastavku.

150. I svjedok odbrane Slobodan Stjepanović, pripadnik 2. voda II Odreda, izjavio je da je bio raspoređen prema Potočarima i području oko Potočara. Otišao je u zadnje selo. Razmak između pripadnika jedinice je bio 10 metara. Sa svog mjesta je mogao vidjeti više od 50 civila okupljenih u

²⁶⁷ Radoslav Stuparović, 9.7.2009.

²⁶⁸ Cvijan Ristić, 2.7.2009.

²⁶⁹ Radoslav Stuparović, 9.7.2009., izjava od 29.6.2006.

Potočarima.²⁷⁰ (Međutim, u izjavi koju je dao istražiteljima Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA), opisuje da je vidio „čak 15.000 civila“ u bazi kada je prolazio nekoliko sati kasnije).²⁷¹

151. Svjedok Slaviša Žugić je znao da žene i djeca dolaze autobusima iz Srebrenice i da bi se trebali kretati prema Kladnju.²⁷² Sa brda iznad Potočara mogli su vidjeti Muslimane u bazi UN. Predrag Čelić je prepostavljao da se radi o izbjeglicama.²⁷³ Cvijan Ristić je također izjavio da je mogao vidjeti veliku masu ljudi u bazi UN za koje je mislio da su „pobjegli“ iz Srebrenice.²⁷⁴ Milenko Pepić je izjavio da su civili otišli u bazu UN kako bi bili prebačeni na „slobodni teritorij“.²⁷⁵

152. I svjedoci pripadnici holandskog bataljona i UN snaga, opisali su situaciju kakva je u Potočarima vladala ujutro 12.7. Hiljade izbjeglica su se okupljale i tražile pomoć u bazi, dok je VRS vršila razdvajanje muškaraca od žena, djece i staraca (vidi poglavlje Hronologija - 3. 12.07.1995).

153. Svjedok D5 izjavio je da je kada se njegova jedinica spustila niz brdo nakon pretresa sela iznad Potočara vidio mnogo ljudi okupljenih u blizini fabrike uglavnom žena i djece iz Srebrenice.²⁷⁶

154. Analizirajući iskaze svih svjedoka saslušanih u vezi sa događanjima na srebreničkom regionu 12.07. 1995. godine, Apelaciono vijeće zaključuje da je 12.07.1995. godine zbog prethodnih kontinuiranih napada na Srebrenicu i okolna područja, svo stanovništvo iz grada odlučilo napustiti kuće. Kako proizilazi iz saslušanih iskaza, te videosnimka novinara Petrovića (DT-1), vijeće nalazi da je nesumnjivo moralo biti očigledno svakome ko je mogao vidjeti bazu holandskog bataljona da su se tamo okupljale stotine ili čak hiljade izbjeglica u potrazi za zaštitom, te da je situacija bila haotična.

F. RASPORED DRUGOG ODREDA ŠEKOVIĆI NA PUTU KONJEVIĆ POLJE – BRATUNAC DANA 12.7.1995. GODINE I ZADACI ODREDA

155. Svjedoci Tužilaštva koji su saslušani u toku prvostepenog postupka izjavili su da su nakon što su završili pretres terena iznad Potočara ujutro 12.7., raspoređeni su na putnu komunikaciju Konjević Polje – Bratunac. Apelaciono vijeće nalazi da su njihovi iskazi u tom smislu dosljedni i da na sličan način opisuju taj angažman.

²⁷⁰ Slobodan Stjepanović, 5.2.2009.

²⁷¹ Dokaz T.11, potpisana izjava Slobodana Stjepanovića dana SIPA-i, 27.10. 2005.

²⁷² Slaviša Žugić, 13.1.2009.

²⁷³ Predrag Čelić, 5.2.2009.

²⁷⁴ Cvijan Ristić, 2.7.2009.

²⁷⁵ Milenko Pepić, 4.2.2009.

²⁷⁶ D5 11.02.2009.

156. Svjedok D5 je izjavio da je nakon završetka pretresa u Budaku, komandir 3. voda Skelani, Milenko Trifunović, naredio onima koji su vršili pretres da idu u Konjević Polje i vrše obezbjeđenje jer se smatralo da su Muslimani na putu, da dolaze iz Srebrenice i izlaze iz brdovitog i šumovitog dijela. Trifunović im je dao zadatak da se premjeste u Kravicu, „na održavanje puta od Kravice prema Konjević poju, jer je tu pretpostavljeno da će biti predaja, znači da se predaju Muslimani“. Trebali su da odu u Sandiće i Kravicu i tamo dobiju dalja uputstva.²⁷⁷ Poslani su u autobusima ili kamionima. Trebalo im je oko 20 minuta vožnje.²⁷⁸ Svjedok D5 je izašao kod zemljoradničke zadruge u Kravici i hodao nekoliko stotina metara putem do uništene kuće. Tamo je bio sa Miladinom Stevanovićem.²⁷⁹

157. Svjedok Miladin Stevanović je također potvrdio da su nakon pretresa terena upućeni na obezbjeđenje putne komunikacije Bratunac – Konjević Polje.²⁸⁰

158. Svjedok Milenko Pepić je izjavio da je 1. vod bio raspoređen u pravcu Kravice, a zatim se nastavljao 3. vod duž puta. Svjedok D5 je opisao kako je 1. i 2. vod raspoređen na putu do hangara u Kravici, a njegova jedinica je bila raspoređena otprilike u sredini. Drugi ili 3. vod je bio raspoređen u blizini uništene kuće gdje su se predavali Muslimani.²⁸¹ Također je izjavio da je Zvornička četa (1. četa PJP) koja je bila sastavljena od policajaca i vojnika bila je s njegove desne strane prema Konjević Polju.²⁸²

159. Svjedok Marko Aleksić koji je u to vrijeme bio vršilac dužnosti komandira 1. voda, svjedočio je da je lično rasporedio pripadnike njegove jedinice i to Radomira Vukovića, Duška Mekića, Mirka Aščerića pored puta uz pripadnike 2. voda, na otprilike 500 metara od Zemljoradničke zadruge u Kravici. Izjavio je još da je njegova jedinica raspoređena duž puta od Kravice do Konjević Polja blizu Sandića sa zadatkom da obezbjeđuje putnu komunikaciju tako što će uspostaviti borbenu liniju da bi se spriječio prolazak Muslimana.²⁸³

160. Navode da se II odred nalazio na ovoj putnoj komunikaciji 12.07. potvrdio je i svjedok Dragomir Stupar koji se u četvrtak, 12.7.1995. godine, nalazio u bazi u Bratuncu kada je dobio naređenje da odnese hranu pripadnicima jedinice na putu za Konjević Polje.²⁸⁴

²⁷⁷ Svjedok D5, 11.2.2009.

²⁷⁸ Svjedok D5, 13.3.2009.

²⁷⁹ Svjedok D5, 13.3.2009.

²⁸⁰ Miladin Stevanović, 2.4.2009.

²⁸¹ Dokazi D5, 13.3.2009.

²⁸² Dokazi D5, 20.3.2009.

²⁸³ Dokaz T.8, potpisana izjava Marka Aleksića dana SIPA-i, 12.10.2005.

²⁸⁴ Slobodan Stjepanović, 5.2.2009.

161. Prva četa policijske formacije PJP Zvornik je također bila raspoređena duž puta. Svjedok Radoslav Stuparević pripadnik 1. čete PJP Zvornik, izjavio je da je između 18 i 19 sati dana 12.7., jedinica dobila naređenje da se ukrca u autobuse i da su otišli prema Konjević Polju. Po dolasku u Sandiće, njihov komandir Radomir Pantić im je naredio da se rasporede duž puta u grupama da štite put od oružanog napada. Pantić mu je rekao da se povežu sa II odredom Šekovići.²⁸⁵

162. Ovo je potvrdio i svjedok Nenad Andrić, pripadnik 1. voda 1. čete PJP koji je rekao da im je naredjeno da zauzmu pozicije na putu i da ga obezbjeđuju za slobodan prolaz vozila, te da je primjetio je da vojnici stoje duž puta otprilike na svakih 300 metara²⁸⁶, a također isto je izjavio i svjedok odbrane Cvijan Ristić.²⁸⁷

163. Svjedok Zoro Lukić je izjavio da je njihov zadatak bio da obezbjeđuju putnu komunikaciju kako bi obezbijedili nesmetan prolaz vozila i branili srpska sela od napada.²⁸⁸

164. Kada je u pitanju preglednost te da li su se policajci mogli međusobno vidjeti, svjedok Danilo Zoljić je izjavio da je 1. četa bila na putu od Konjević Polja do Bratunca, na prevoju i da je svaki policajac na putu mogao vidjeti sljedećeg policajca. Ostali pripadnici II odreda bili su na prevoju prema Sandićima.²⁸⁹

165. Kada su u pitanju svjedočenja o prolasku konvoja autobusa i teretnih vozila predmetnom putnom komunikacijom, Apelaciono vijeće je analiziralo iskaze svjedoka Nenada Andrić koji je izjavio da je kasno popodne vidio nekoliko autobusa sa civilima iz Srebrenice koje su pratila vozila UNPROFOR-a. Vozila su bila ili džipovi ili terenska vozila. U nekoliko konvoja pod pratnjom bilo je po pet do deset autobusa pod pratnjom, pri čemu je za jednim vozilom UN-a išlo po nekoliko autobusa, što je trajalo do mraka.²⁹⁰

166. Svjedok Miladin Stevanović je primijetio da se tom komunikacijom odvijala velika frekvencija saobraćaja i da je vidio autobuse koji su prolazili i prevozili žene i djecu i nešto starije muškarce.

167. Svjedok Mirko Aščerić, pripadnik 1. voda koji je izjavio da je bio raspoređen na putu tako da su mu Duško Mekić i Slaviša Žugić bili s lijeve i desne strane.²⁹¹ Naveo je da su obavješteni

²⁸⁵ Radoslav Stuparović, 9.7.2009.

²⁸⁶ Nenad Andrić, 13.8.2009.

²⁸⁷ Cvijan Ristić, 2.7.2009.

²⁸⁸ Zoro Lukić, 13.3.2009.

²⁸⁹ Danilo Zoljić, 20.3.2009.

²⁹⁰ Nenad Andrić, 13.8.2009.

²⁹¹ Mirko Aščerić, 13.1.2009.

kako se velika kolona Muslimana polako kreće kroz šumu i da su raspoređeni tamo jer bi kolona mogla odsjeći srpska sela.²⁹²

168. Što se tiče daljnjeg boravka II odreda na lokalitetu putna komunikacija bratunac Konjević polje, raspored 1. čete PJP i II odreda Šekovići, odred se zadržao na putnoj komunikaciji i 13.7.1995 na predmetnoj putnoj komunikaciji.

169. Svjedok Momir Nikolić načelnik za obavještajne poslove i bezbjednost Bratunačke brigade je izjavio da se ujutro 13.7.1995. godine sastao sa Duškom Jevićem (komandnirom Centra za obuku na Jahorini, čija jedinica je također dobila naređenje da ide u Srebrenicu 11.7.) i rekao mu da prenese naređenje svojim jedinicama da se zarobljeni Muslimani skupe na jednom mjestu, budu pod obezbjeđenjem i da će kasnije biti evakuisani u Bratunac.²⁹³ Ovo je saglasno svjedočenju svjedoka D5 koji je izjavio da je njihov zadatak bio „da se zarobljava... s desnu stranu na livadu jednu da se napravi obruč oko zarobljenih.“²⁹⁴

170. Svjedok Stanislav Vukajlović, pripadnik Centra za obuku Jahorina je svjedočio da je poslan na teren u Bratunac, gdje su on i još otprilike 30 drugih autobusom odvezeni do puta za Konjević Polje i dobili naređenje da obezbjeđuju put, te da su ih zvali dezenteri. Bio je naoružan automatskom puškom. Potvrdio je da je vidio policajce u Sandićima za koje je kasnije saznao da su iz II odreda Šekovići.²⁹⁵

171. Svjedok Nedeljko Sekula je potvrdio da je vidio jedinicu „dezentera“ sačinjenu od ljudi koji su pobjegli u Srbiju i znao ih je sa terena.²⁹⁶ Na Petrovićevoj snimci se također vide naoružani pripadnici jedinice iz Centra za obuku na Jahorini u maskirnim uniformama na putu južno i istočno od livade u Sandićima 13.7.²⁹⁷

172. Svjedok Slaviša Žugić je naveo da je 13. jula njihov zadatak bio da obezbjeđuju putnu komunikaciju Konjević Polje - Bratunac kako bi osigurali neometan prolaz konvoja žena i djece iz Srebrenice.²⁹⁸ Sličan iskaz dao je i svjedok Duško Mekić, pripadnik voda Skelani koji je bio raspoređen duž puta. On je znao da je njihov zadatak obezbjeđivanje puta kako bi se osigurala deportacija žena i djece iz Srebrenice.²⁹⁹ Svjedok Stanislav Vukajlović, pripadnik Centra za obuku Jahorina izjavio u izjavi iz istrage da je 13. jula: “ *na tcj komunikaciji prolazilo puno autobusa i*

²⁹² Svjedok D5, 13.3.2009.

²⁹³ Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagcjević*, 22.9.2003, T.1713-1714.

²⁹⁴ Svjedok D5, dokaz T.12b izjava od 22.5.2008.

²⁹⁵ Stanislav Vukajlović, 23.3.2009.

²⁹⁶ Nedeljko Sekula, 27.8.2009.

²⁹⁷ Dokazi T.1 i T.134.

²⁹⁸ Slaviša Žugić, 13. januar 2009. godine.

²⁹⁹ Duško Mekić, 18. juni 2009. godine.

*kamiona koji su vozili civile, žene i djecu iz Srebrenice i to iz pravca Bratunca prema Korjević Polju. Nama niko nije izdao nikakve konkretne naredbe šta da se radi, ali sam shvatio da trebamo obezbjediti nesmetan prolazak civila.*³⁰⁰ U iskazu pred Sudom je naveo da je vidio da veliki broj autobusa sa ženama i djecom odlazi u tom pravcu.³⁰¹

173. Svjedok Marko Aleksić je vidio autobuse uglavnom sa ženama, djecom i "stariji muškarci koji se kreću u pravcu Kladnja i Tuzle" za koje je mislio da dolaze iz Srebrenice, dok su u vozilima koja su se kretala u suprotnom pravcu prema Bratuncu "uglavnom bili Srbi, radi se o privatnim vozilima i vojnim vozilima".³⁰² Prema svjedoku Mirku Aščeriću, za vrijeme dok je bio na dužnosti vidio je autobuse, kamione i kombije da prevoze ljude iz Srebrenice do, kako je mislio, Kladnja.³⁰³

174. Svjedok D5 također je vidio autobuse i kamione na putu prema Konjević Polju u pravcu Tuzle sa civilima koji su bili u "sabirnom centru" u Potočarima.³⁰⁴ Za vrijeme sprovođenja kolone prema Kravici saobraćaj se nije odvijao, ali tokom dana jeste. On je vidio prolazak autobusa i kamiona sa civilima iz Potočara i Srebrenice. Izjavio je "Znao sam da obezbjeđujem siguran prolaz autobusima sa ljudima iz Srebrenice koji idu u smjeru Kladnja i Tuzle".³⁰⁵

175. Za vrijeme svog zatočeništva na livadi, svjedok D1 također je vidio autobuse sa ženama i djecom koji idu u pravcu Potočara. Primjetio je i redovan saobraćaj od nekoliko vozila.³⁰⁶ Svjedok Enver Husić, koji je također bio zarobljen na livadi, vidio je prolazak autobusa i kamiona punih žena i djece iz Potočara.³⁰⁷

176. Drugog dana na dužnosti (13. jula), svjedok Slobodan Stjepanović je vidio prolazak autobusa sa civilima iz Srebrenice. Rekao je da su četvorica iz njegove grupe (Đinić, Tomić, Pedrag Čelić i on) bili u razrušenoj kući, i da su Đinić i Tomić otišli i da se više nisu vraćali.³⁰⁸

177. Fotografski dokazi potkrepljuju iskaze očevidaca. Snimak iz zraka sačinjen oko 14.00 sati, 13. jula 1995. godine, prikazuje autobuse na putnoj komunikaciji Nova Kasaba - Konjević Polje dok prolaze pored grupe zarobljenika u blizini fudbalskog igrališta kod Nove Kasabe.³⁰⁹ Drugi snimak iz zraka, napravljen u isto vrijeme, prikazuje grupu zarobljenika na livadi u Sandićima kao i izvjestan

³⁰⁰ Dokaz T.19, izjava Stanislava Vukaljovića koju je dao istražiocima SIPA-c, 18. oktobra 2005. godine.

³⁰¹ Stanislav Vukaljović, 23. mart 2009. godine.

³⁰² Dokaz T.8, potpisana izjava Marka Aleksića SIPA-i, 27. juni 2005. godine.

³⁰³ Mirko Aščerić, 13. januar 2009. godine.

³⁰⁴ Svjedok D5, 11. februar 2009. godine

³⁰⁵ Svjedok D5, 11. februar 2009. godine

³⁰⁶ Svjedok D1, 18. decembar 2008. godine.

³⁰⁷ Enver Husić, 6. mart 2009. godine.

³⁰⁸ Slobodan Stjepanović, 5. februar 2009. godine.

³⁰⁹ Dokaz T.105.

broj autobusa i kamiona, od kojih su neki parkirani, a neki prolaze cestom.³¹⁰ Petrovićev video snimak također prikazuje grupu zarobljenika na livadi u poslijepodnevnim satima 13. jula.³¹¹

178. Apelaciono vijeće nalazi dokazanim činjenicu da je II Odred zaista bio raspoređen na pomenutu komunikaciju i da je upravo održavanje prohodnosti ceste, a samim tim i sveukupna kontrola nad putnom komunikacijom bila uspostavljena. Također, Apelaciono vijeće zaključuje da je nepobitna činjenica da se upravo ovim putem odvijao transport Bošnjačkog stanovništva koje je odlazilo iz Potočara u konvojima autobusa i kamiona, a koje činjenice odbrana nije sporila

G. PREDAVANJE BOSANSKIH MUSLIMANA DUŽ PUTA KONJEVIĆ POLJE – BRATUNAC

179. Dana 13.7.1995. godine mnogi bosanski Muslimani iz kolone su se predali pripadnicima MUP-a i VRS duž puta Konjević Polje – Bratunac. Dokazi pokazuju da su stotine zarobljenika odvedene na livadu u Sandićima pored puta, nakon što su prethodno pretreseni s ciljem pronalaska stvari od vrijednosti i oružja. Treći vod Skelani II odreda Šekovići bio je prisutan u Sandićima pored mjesta gdje se dešavalo predavanje. Predavanje se prvo dešavalo u malim grupama, a zatim u većim grupama. Ljudi su izlazili iz šume, a pripadnici 3. voda su ih zaustavljali i oduzimali im stvari.

180. Iz utvrđene činjenice MKSJ koju je prvostepeno i apelaciono vijeće prihvatili kao dokaz³¹² proizilazi sljedeće:

“Tokom poslijepodneva 12. jula 1995. godine, ili najkasnije u ranim večernjim satima, snage bosanskih Srba počele su zarobljavati veliki broj sa začelja kolone”

181. U toku ovog postupka izvedeni su dokazi koji pokazuju da su se II Odredu Muslimani počeli predavati 13.07.1995. godine u blizini Sandića.

182. Svjedok Zoro Lukić je izjavio da su se Muslimani njima počeli predavati ujutro 13.7. , te da su Slaviša Žugić i Zoran Tomić bili s njim kad su se Muslimani počeli predavati Opisao je da je vidio kako su neki od Muslimana bili ranjeni. Jednog su nosili u deci. Naveo je i kako je Rade Čturić megafonom pozivao Muslimane da se predaju.³¹³

³¹⁰ Dokaz T.107.

³¹¹ Dokazi T.1 i T.134.

³¹² Prihvaćena činjenica br.33 (Aneks _2A)

³¹³ Zoro Lukić, 3.3.2009.

183. Svjedok D5 je potvrdio kako su sa uništene kuće Muslimani megafonima pozivani da se predaju.³¹⁴ Svjedok D5 je izjavio i da je lice iz Šekovića za koje misli da se zove Zoran, stajalo pored kuće i megafonom pozivala ljude na predaju, govoreći im da će biti bezbjedni i da će im biti dozvoljeno da idu u Tuzlu.³¹⁵ Pozivao je „Muslimani predajte se“.³¹⁶ Ovaj iskaz je potkrijepio Nedeljko Sekula koji je izjavio da je Zoro Lukić koristio megafon u blizini uništene kuće.³¹⁷ Svjedok Aleksandar Radovanović i svjedok Marko Alekić također su čuli da se Muslimane poziva preko megafona da se predaju na prevoju u Sandićima.³¹⁸ Svjedok Cvijan Ristić nije vidio Zorana Tomića da poziva Muslimane da se predaju, ali je vidio Muslimane koji su se predali kako ih čuvaju pripadnici II odreda Šekovići.³¹⁹

184. Svjedok Danilo Zoljić je opisao način kako se odvijala predaja i kako su muškarci izlazili iz šume u malim grupama po jedan ili dvojica govoreći „predajemo se“ i odlazili na livadu da se pridruže onima koji su već bili tamo. Vidio je oko deset ljudi da izlaze kod potoka govoreći da žele da se predaju.³²⁰

185. Svjedok Milutin Kandić iz 1. čete PJP Zvornik je izjavio da kada su se vratili u Sandiće 13.7. vidio je male grupe muškaraca starosti od 15 i 17 i 60 godina kako se predaju. Neki su bili u civilnoj odjeći. Predavali su se izlazeći iz šume i pridružili se drugima na livadi. Pripadnici 1. čete PJP su bili u blizini uništene kuće. Sa terase kuće je mogao vidjeti civile kako idu na livadu u Sandićima da se predaju. Neki su nosili rukaske koje su bacali na put kada bi im vojnici naredili da ih skinu. Svjedok je upamtio jedan konkretan događaj. Sjeća se da je vidio djevojčicu, starosti oko 10 godina da izlazi iz šume sa ocem. Šokirao se što je djevojčica s njim i pitao oca za razlog, ali je otac samo slegnuo ramenima i rekao da je htjela da ide s njim. Autobusi su prolazili i otac je pristao da se dijete ukrca na autobus. Milutin Kandić je ukrcao djevojčicu na autobus na vlastitu inicijativu jer je mislio da oni idu u „logor“.³²¹

186. Svjedok Cvijan Ristić je na crtežu označio poziciju svoje jedinice i II odreda Šekovići, uključujući kuću, i rekao da se tenk ili praga nalazio u blizini. Dok je bio u Sandićima, vidio je veliki broj autobusa. Rekao je da su se Muslimani predavali duž žute linije označene na fotografiji.

³¹⁴ Svjedok D5, 13.3.2009.

³¹⁵ Svjedok D5, dokaz T.12a izjava od 18.4.2008.

³¹⁶ Svjedok D5, dokaz T.12b izjava od 22.5.2008.

³¹⁷ Nedeljko Sekula, 27.8.2009.

³¹⁸ Aleksander Radovanović, 18.11.2009.

³¹⁹ Cvijan Ristić, 2.7.2009.

³²⁰ Danilo Zoljić, 20.3.2009.

³²¹ Milutin Kandić, 12.8.2009.

Megafon je bio oko 100 metara od njega.³²² I svjedok Zoro Lukić je izjavio da je tenk koji je pripadao jedinici bio blizu livade.³²³

187. Svjedok D5 je izjavio da kada su Muslimani izašli iz šume „izvršeno je pretresanje i oduzimanje stvari“ koje su vršili pretežno „momci iz Šekovačkog odreda, znači iz Šekovića, a bilo je pojedinaca iz Skelana“. Također je izjavio da nije lično vidio ljude da oduzimaju novac od zarobljenika, ali je kasnije čuo glasine da su neki oduzimali i 15 do 20 hiljada DM. Muslimani koji su se predavali nisu bili naoružani. Također je naveo kako njihovi lični dokumenti nisu provjeravani, niti je sačinjen spisak imena. Izjavio je da su nakon privođenja odvođeni su na veliku livadu u Sandićima.³²⁴

188. Na Petrovićevoj snimci se jasno vide srpski vojnici koji pozivaju Muslimane da se predaju, što potvrđuje iskaze o pozivima na predaju.³²⁵ , a vidi se i praga ili tenk na livadi dana 13.7.³²⁶

189. Svjedok D1, zarobljenik na livadi je vidio protivavionski top i tenk koji su ispaljivali projektele u šumu. Također je vidio da puca na zid jedne zgrade i da eksplozija izbacuje jednog čovjeka iz zgrade.³²⁷

190. Svjedok Stanislav Vukajlović drugog dana boravka njegove jedinice na terenu, prošao je kroz Sandiće i vidio tenk okrenut u pravcu brda i „sa kojeg su dolazili Bošnjaci koji su se predavali. Prije toga sam čuo da puca jedna praga, ali za tenk se ne sjećam da sam čuo da je pucao.“³²⁸ Svjedok Marko Aleksić, izjavio je da se 1. vod II Odreda nalazio na Sandićima , a da je 3. vod bio raspoređen prema Kravici. Znao je da putem nailazi konvoj. Čuo je paljbu prage.³²⁹

191. Sud je saslušao iskaze tri svjedoka koji su bili u koloni muškaraca koja je bježala iz Srebrenice kroz šumu i to svjedoke D1, D2 i Envera Husića.

192. Svjedok D1 je jedan od preživjelih iz masakra u skladištu u Kravici dana 13.7.1995. godine i jedan od onih koji su u koloni pokušali da se probiju iz Srebrenice. Opisao je svoj bijeg iz Srebrenice navodeći da je dana 11.7.1995. godine bio u svojoj kući u Srebrenici i krenuo da pokuša doći do „slobodnog teritorija“ u Tuzli, nakon što mu je kurir donio poruku da tako uradi. Žene i djeca su pokušali da stignu do Potočara, dok su muškarci krenuli kroz šumu, misleći da je

³²² Cvijan Ristić, 2.7.2009, označeno na dokazu T.106.

³²³ Zoro Lukić, 3.3.2009.

³²⁴ Svjedok D5, 11.2.2009.

³²⁵ Dokaz T.1.

³²⁶ Dokaz T.1, vidi također svjedok D5, 11.3.2009.

³²⁷ Svjedok D1, 18.12.2008.

³²⁸ Dokaz T.19, izjava Stanislav Vukajlović istražiteljima, 18.10.2005.

³²⁹ Marko Aleksić, 4.2.2009.

tako sigurnije. Sedamnaest muškaraca je tog dana otišlo iz njegovog sela. Izjavio je da oni još nisu pronađeni. Kada je u pitanju naoružanost ljudi u koloni, neki od mlađih muškaraca u koloni su nosili oružje. Nešto naoružanih muškaraca je bilo na čelu kolone, ali su većinom u koloni bili stariji muškarci. Kolona je bila naoružana na čelu i na kraju, ali ne i u sredini. On je bio blizu kraja kolone. Kolona je prvo naletila na zasjedu kod Baljkovice. On je prvo nosio svoju lovačku pušku, ali ju je onda dao svom zetu (koji je tada nestao). Nosio je svoj ruksak u kojem je bio hljeb i voda. Dok su se kretali šumom na kolonu je pucano. Otišli su u pravcu iz kojeg su došli pucnji s namjerom da se predaju i vikali su da na njih ne pucaju. Blizu Kamenice su sreli neke poznanike i čuli pozive da se predaju. Mnogi ljudi u koloni su bili ranjeni. Prešli su rijeku i spustili ranjenike. Predali su se bosanskim Srbima i dvojica vojnika su ih pretresli tražeći oružje i novac. Svjedok D1 je imao 100 njemačkih maraka koje je dao vojnicima. Srpski vojnici su bili naoružani automatskim naoružanjem.³³⁰

193. Svjedok D2, drugi preživjeli iz masakra, bio je pripadnik ARBiH koji se predao VRS u enklavi Srebrenica dana 13.7.1995. godine. Bio je u koloni bosanskih Muslimana koji su hodali šumom u pokušaju da se probiju kroz linije VRS i dođu do Tuzle. On se predao u području blizu Sandića dana 13.7. Potvrdio je da su ih vojnici VRS pretresali i oduzimali im vrijednosti. Naveo je da nakon što su se predali, odvedeni su na livadu u Sandiće i tamo su bili pod obezbjeđenjem tokom dana. Povremeno bi ih poprskali vodom da se ne bi onesvijestili.

194. Svjedok Enver Husić je u julu 1995. upravo napunio 17 godina. Do tada je živio sa porodicom kao izbjeglica u enklavi Srebrenica. Tokom pretresa svjedočio je o granatiranju Srebrenice koje je započelo 10.7. i prestalo oko 10 sati ujutro dana 11.7. Kad je ponovno počelo u popodnevnim satima i njegova porodica je odlučila da odu. Njegova majka i sestra su krenule prema Potočarima, a on, njegov brat i otac su se pridružili koloni koja je krenula u pravcu Kazana. Njegova majka i sestra su odlučile da idu sa većinom civila u bazu UNPROFOR-a u Potočarima jer su mislile da će tamo dobiti zaštitu. Muškarci su se bojali da će ih Srbi poklati i odlučili su da se pridruže koloni koja se kretala kroz šumu. Svjedok Husić je opisao kolonu kao organizovanu, ali ne i strogo uređenu skupinu ljudi. Većina ljudi u koloni su bili civili i on nije vidio da nose oružje. Izjavio je da je jedino vidio neke naoružane muškarce na kraju kolone. Dana 12.7., dok se probijala kroz šumu, kolona je granatirana, pucano je sa svih strana.. Enver Husić je zaspao u toku noći i ujutro kad se probudio vidio mnoga tijela i krv na padini, a našao je oca koji je bio ranjen tokom granatiranja. Enver Husić procjenjuje da se kolona mogla pružati na nekih dva do tri kilometra ispred njega. Hodali su u koloni po dvojica kada su krenuli iz Jagličića. Dana 13.7. se probudio Čuo je Srbe kako ih pozivaju da se predaju i govore da su opkoljeni i da ih neće dirati i da će im

³³⁰ Svjedok D1, 18.12.2008.

UNPROFOR pomoći i odvesti ih u Tuzlu. Dole na putu su vidjeli vojnike u oklopnim transporterima UN-a s plavim šljemovima, te su ovi iz kolone mislili da se u transporterima UN-a nalaze pripadnici UNPROFOR-a i da će biti zaštićeni.³³¹ Srbi su rekli da imaju vremena da se predaju do 14 časova ili će „vas sve pobiti“. Svjedok je naveo kako je pretpostavljao da kolona ne može doći do Tuzle, jer bi bila izložena granatiranju i bilo mu je drago što vidi transportere UNPROFOR-a i plave šljemove. S jednom grupom je sišao do puta i vidio naoružane vojnike s obje strane staze dok su se spuštali. Prešao je most preko potoka i naišao na srpskog policajca koji im je rekao da predaju sve vrijednosti i novac koji imaju. Izdvojili su njegovog komšiju i rekli mu da uđe u kuću, a ostali su odvedeni na livadu gdje im je naređeno da sjednu. Tenk je bio parkiran na udaljenosti od 10 metara.³³²

195. I na videosnimku Zorana Petrovovića, saglasno kazivanju svjedoka Envera Husića, evidentno je da su srpski vojnici i policija koristili ukradena vozila UNPROFOR-a i nosili plave šljemove UN-a u prisustvu zarobljenika koji su se predavali.³³³

196. Dalje, 13. jula 1995. godine, sredinom dana, dok su zarobljenici sprovedeni na livadu u mjestu Sandići, general Ratko Mladić je posjetio lokalitet sa svojom pratnjom, nekolicinom viših oficira i Borovčaninom.

197. O tome govori svjedočenje svjedoka Momira Nikolića pred MKSJ koji je naveo da je znao da se snage MUP-a nalaze pod direktnom komandom Duška Jevića i pod komandom Ljubiše Borovčanina.³³⁴ Ujutro, 13. jula, doznao je za planiranu posjetu Mladića tom području. Prije dolaska generala Mladića u Sandiće, Momir Nikolić je izdao uputstva pripadnicima MUP-a u Konjević Polju:

“Rekao sam pripadnicima MUP-a da zarobljenici u Konjević Polju kcji se predaju ili kcji budu uhvaćeni trebaju biti pritvoreni u objektu kcjeg je moguće lako osigurati, da će se tokom dana obezbjediti njihov prevoz, i da će ti zarobljeni Muslimani tokom dana biti prevezeni u Bratunac”.

198. Također je mislio kako će se dogoditi ono što je planirano i naređeno u vezi sa zarobljenim u Potočarima. Izjavio je:

³³¹ Thomas Karremans je pred MKSJ izjavio da mu, s druge strane, nije poznato da su Muslimani ikada imitirali pripadnike holandskog bataljona ili UN-a sa plavim šljemovima, dokaz T.52, *Blagcjević*, T.11165.

³³² Enver Husić, 6.3.2009.

³³³ Dokazi T.1 i T.134.

³³⁴ Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagcjević*, 22. septembar 2003, str. 1712. Dragan Jokić je u julu 1995. godine bio načelnik Inženjerije Zvorničke brigade.

199. „Po mom mišljenju, svi oni kcji su zarobljeni u tom periodu imali su isti status, bez obzira da li su bili na putu ili u samim Potočarima... Ti zarobljenici trebali su biti prevezeni u Bratunac, privremeno zatvoreni u prostorjama ili objektima određenim za potrebe privremenog privora, a nakon toga ubijeni kao i svi drugi kcji su razdvcjeni 12. i 13. u Potočarima.“³³⁵

200. Ovaj svjedok je također izjavio kako je oko 12.30 sati, došao u Konjević Polje gdje je zatekao između 80 i 100 zarobljenika na livadi u Sandićima. Čekao se dolazak Mladića. Po odlasku Mladića, Nikolić se odvezao nazad u Bratunac, primjetivši da se oko 500 ljudi sprovodi putem. Nakon toga, prošao je pored skladišta u Kravici gdje je primjetio nekoliko vojnika.³³⁶

201. Svjedok Momir Nikolić je naveo kako je zarobljenima rekao da se ne trebaju brinuti, da će prevoz za njih biti organizovan i da će biti prebačeni na slobodnu teritoriju.³³⁷ Nakon ovoga, Momir Nikolić je razgovarao sa Mladićem “na sred ceste gdje sam mu raportirao, upitao sam ga: “Gospodine generale, šta će biti sa ovim ljudima?” On je samo napravio kretnju. Nije rekao ništa. Kao odgovor na moje pitanje zamahnuo je rukom i pokazao mi šta će se desiti. Shvatio sam da će ti ljudi biti pobijeni. U stvari, to sam razumio kao potvrdu onoga što se već događalo

202. Svjedok Milutin Kandić koji je bio na lokalitetu Sandića, navodi da je vidio je Mladića kako dolazi i razgovara sa civilima na udaljenosti od nekih 10 do 15 metara.³³⁸

203. Svjedok Dragomir Stupar je izjavio da je uz Mladića bila njegova pratnja, a da je Borovčanin tu bio ispred policije.³³⁹ Dragomir Stupar koji je dijelio hranu pripadnicima 2. odreda Šekovići, vidio je Mladića na livadi kako se obraća i bošnjačkim ženama i djeci koji su se nalazili u pet ili šest autobusa koji su došli iz Srebrenice govoreći “Nemojte se bojati, ništa vam se neće dogoditi, bićete prebačeni na sigurno područje”.³⁴⁰

204. Svjedok Radoslav Stuparović je izjavio da je general Mladić došao i obratio se vojsci i policiji. Naveo je da je čuo Mladića da kaže: “Neće se ništa loše desiti onima kcji nisu okrvavili ruke.”³⁴¹

Svjedok D1 je opisao da je sjedio na livadi u trenutku kada se Mladić pojavio sa svojom pratnjom i da su svi nosili uniforme. Mladić je rekao: “Znate li vi ko sam ja? Ja sam general Mladić. Napustio vas je Naser Orić i pretjegao u Tuzlu. Bit ćete razmjerjeni i dobit ćete hranu”.

³³⁵ Dokaz T.44, Momir Nikolić, predmet *Blagcjević*, 22. septembar 2003. godine, str. 1716-1717.

³³⁶ Dokaz T.56 od 6. maja 2003. godine.

³³⁷ Dokaz T.44, Momir Nikolić, predmet *Blagcjević*, 22. septembar 2003. godine, str.1718.

³³⁸ Milutin Kandić, 12. avgust 2009. godine.

³³⁹ Dragomir Stupar, 27. februar 2009. godine.

205. Svjedok je potom rekao da im je Mladić obećao neki smještaj. Uslijedio je aplauz. Svjedok D1 je upitao Mladića da li može izvaditi cipele iz ruksaka, na što mu je Mladić odgovorio "Da". Mladić se tu zadržao nekih 15 minuta.³⁴²

206. Svjedok D2 također je opisao obraćanje generala Mladića zarobljenicima, kada im je rekao da će svi biti razmijenjeni za Srbe. Nakon što je Mladić otišao, jedan od komandanata VRS-a izvršio je odabir zarobljenika bolje fizičke spremnosti rekavši im da će biti razmijenjeni. Odabrani muškarci, među kojima je bio i svjedok D2, ukrcani su u autobuse koji su tu čekali i odvedeni su u skladište u Kravici. Čim su ih stavili u pretrpane autobuse koji su vozili u pravcu Bratunca shvatio je da neće biti razmijenjeni. To je postalo još jasnije kada su stigli do skladišta.³⁴³

H. POSTUPANJE PREMA ZAROBLJENIMA NA LIVADI U SANDIĆIMA

207. Kada je u pitanju tretiranje zarobljenih na livadi, dokazi pokazuju kako su zarobljenici već u Sandićima bili maltretirani i desilo se nekoliko sporadičnih ubistava na ovoj lokaciji i prije masovne likvidacije u skladištu. Svjedok D5 je izjavio kako su mnogi zarobljeni bili ranjeni, ali da im nije ukazana medicinska pomoć, te da su dobili vodu, ali ne i hranu.³⁴⁴ Opisujući zarobljenike koji su se predali svjedok D5 je o njihovom izgledu rekao kako su izgledali "izmučeno, pocijepano... pa pretežno u civilu," a među njima je bilo i starijih ljudi.³⁴⁵ Vidio je dolazak cisterne, a neko je u kanisteru zarobljenicima davao vodu.³⁴⁶

208. Svjedočenje svjedoka D5, potkrijepljeno je u ovom smislu i iskazima svjedoka Envera Husića i D1 koji su bili su među zarobljenima na livadi u Sandićima 13. jula 1995., gdje su, kako su naveli, proveli nekoliko sati i opisali su uslove svog zatočeništva.

209. Svjedok D1 je rekao da je bilo veoma vruće i da su zarobljenike vojnici prskali vodom iz cisterne.³⁴⁷ Izjavio je da je vidio kako pripadnici srpske policije ili vojske ubijaju neke od zarobljenika. Opisao je to na način da je jedan mladić zatražio vode nakon čega su ga srpski vojnici udarili cipelom po glavi, da bi ga potom odveli i na nekih 7-8 metara udaljenosti pucali mu u glavu. Druga osoba je tražila da mu se previje rana, nakon čega je ubijen na licu mjesta., nakon

³⁴⁰ Dragomir Stupar, 27. februar 2009. godine.

³⁴¹ Dokaz T.140, Radoslav Stuparović, 9. juli 2009. godine, izjava od 29. juna 2006. godine.

³⁴² Svjedok D1, 18. decembar 2008. godine.

³⁴³ Dokaz T.143, svjedok D2 (svjedok K), predmet *Krstić*, 10. april 2000. godine, str. 2497-2575.

³⁴⁴ Svjedok D5, 11. februar 2009. godine

³⁴⁵ Svjedok D5, dokaz T.12b izjava od 22. maja 2008. godine

³⁴⁶ Svjedok D5, 13. mart 2009. godine

³⁴⁷ Svjedok D1, 18. decembar 2008. godine.

čega je shvatio kako da će svi biti ubijeni. Svjedok D1 također je vidio kako srpski vojnici odvođe jednog policajca muslimanske nacionalnosti (Ahmeda) kojeg su poznavali iz Vlasenice i uvode ga u jednu kuću gdje su se zadržali nekih sat vremena prije nego što su se s njim pozdravili. Vratio se na livadu po svoja tri brata i trojica vojnika su ih odveli. Pronađeno je tijelo jednog od njih.³⁴⁸

210. Svjedok Husić navodi kako mu je jedan vojnik naredio da donese vode za zarobljenike. On je uzeo dva kanistera i otišao do potoka da ih napuni vodom. Prema njegovoj procjeni na livadi se nalazilo nešto manje od 1.000 muškaraca, a prečnik livade iznosio je oko 100 metara. Naveo je da su zarobljenici sjedili zbijeni, a mnogi od njih su bili ranjeni. Tog dana, temperatura je iznosila oko 30 stepeni, a svaki zarobljenik imao je pravo na čep vode. On je bio na livadi možda dva do tri sata, a istu je prema vlastitoj procjeni napustio oko 14.00 ili 15.00 sati. Svjedok se na Petrovićevom videosnimku identifikovao gdje se pominju riječi "Predajte se – Otkud ti majica, jebo te."³⁴⁹ Prisjetio se da je u trenutku kada se predavao vidio snimatelja u civilu u društvu dvojice ili trojice vojnika. Svjedok je naveo također da je uspio pobjeći kada su ga ponovo poslali po vodu, jer je tretman kojem su zarobljenici bili podvrgnuti ukazivao da da će i sam umrijeti na livadi ili na nekom drugom mjestu. Opisao je svoj bijeg tako što je vidio da se jedan autobus zaustavio pored livade i vozač autobusa je tražio od Envera Husića da mu natoči vodu u bocu. Napunio je bocu vodom i ušao u autobus dok je vozač pričao sa jednim od vojnika. Žene su ga sakrile prekrivši ga torbama. Autobus se odvezao dalje, a vozač nije primjetio da se on nalazi u autobusu. Izašao je iz autobusa u Tišću i nastavio pješaćiti prema Kladnju. Njegov otac koji je bio ranjen ostao je na livadi i nikad više nije viđen. Na livadi su ostala i dvojica njegovih prijatelja "braća Tihić iz Skelana". Navodi da se oni od tada vode kao nestali. Njegov brat je preživio jer ga je spasio jedan čovjek iz Vlasenice.³⁵⁰

I. BROJ ZAROBLJENIKA I VOJNIKA/PRIPADNIKA MUP-A NA LIVADI U SANDIĆIMA

211. Iz iskaza proizilazi da se na livadi u Sandićima do popodneva 13.07 nalazio veliki broj zarobljenih muškaraca Bošnjaka koji su se predavali tog dana. Iako svjedoci u svojim svjedočenjima nisu dali precizne brojke, niti se to moglo očekivati da se zabilježi u takvim okolnostima, ipak se moglo zaključiti da je broj zarobljenih na livadi premašio brojku od 1000 ljudi. Od toga se najmanje između 400 i 500 ljudi sa livade našlo u koloni prema skladištu.

212. Svjedok Petar Mitrović u svojoj izjavi je naveo da je na Sandićima bilo 13.07. zarobljeno oko 500 ljudi. Svjedok Radoslav Stuparević je izjavio "ljudi su se u ogromnom broju predavali" i

³⁴⁸ Svjedok D1, 18. decembar 2008. godine.

³⁴⁹ Enver Husić, 6. mart 2009. godine, dokaz T.1

prema njegovim procjenama , 400 do 500 zarobljenika sa livade kretalo se cestom,³⁵¹ a što je potvrdio i svjedok Slobodan Stjepanović. Svjedok Stjepanović je u izjavi koju je dao SIPA-i je također je rekao da je vidio oko 400 ljudi u koloni koji su po četvorica u koloni išli u smjeru Bratunca.³⁵²

213. Dodatni argument koji potvrđuje da je bilo više od 1.000 zarobljenika je video snimak Zorana Petrovića koji pokazuje vojnika na cesti kako govori o 3.000 do 4.000 zarobljenika, a u izvještaju Ljubomira Borovčanina broj 284/95 od 13.07.1995. godine³⁵³ on u izvještava Štab policije na Palama i Specijalnu brigadu policije u Janji da je 12/13.07 došlo do borbi muslimana i policije u okolini Konjević polja, te da je oko 200 muslimana ubijeno, a da se oko 1500 vojnika predalo policiji.

214. I svjedok Danilo Zoljić procjenjuje da je na livadi bilo nekoliko stotina nenaoružanih osoba, dok je između 50 i 60 policajaca bilo raspoređeno duž ceste, a tek mali broj njih čuvao je zarobljenike na livadi.³⁵⁴ Svjedok D5 naprimjer navodi da je bilo dosta zarobljenih, a svjedok D1 jedan od preživjelih zarobljenih koji su bili na livadi je izjavio kako nije brojao, ali da su zarobljeni međusobno komentarisali kako ih je bilo i do 2000³⁵⁵

215. Kada je u pitanju obezbjeđenje zarobljenih na Sandićima tog dana, svjedoci su izjavili sljedeće: svjedok D1 je u svom iskazu naveo da je mnogo vojnika čuvalo zarobljenike na livadi.³⁵⁶ Prema procjenama svjedoka D5, blizu livade bilo je između 50 i 60 policajaca od kojih 20 su bili pripadnici 1., 2., i 3. voda. Oko 30 njih stajalo je na livadi u razmaku od pet do deset metara jedan od drugoga.³⁵⁷ On je izjavio da je u Sandićima vidio kako vojnici dovode zarobljenike i čuo je vozila kako ih odvoze.

216. Svjedok D5 je izjavio kako su pripadnici tri voda II odreda Šekovići čuvali su zarobljenike na livadi.³⁵⁸ Ali i svjedok Stanislav Vukaljović je izjavio da je oko sedam pripadnika njegove jedinice iz Jahorine također čuvalo zarobljenike na livadi u Sandićima.³⁵⁹

³⁵⁰ Enver Husić, 6. mart 2009. godine

³⁵¹ Radoslav Stuparović, 9. juli 2009. godine

³⁵² Dokaz T.11, potpisana izjava Slobodana Stjepanovića data SIPA-i, 27. oktobar 2005. godine.

³⁵³ T76;

³⁵⁴ Danilo Zoljić, 20. mart 2009. godine.

³⁵⁵ Svjedok D1, 18. decembar. 2008. godine;

³⁵⁶ Svjedok D1, 18. decembar 2008. godine.

³⁵⁷ Svjedok D5, 13. mart 2009. godine

³⁵⁸ Svjedok D5, 11. februar 2009. godine

³⁵⁹ Dokaz T.19, izjava Stanislava Vukaljovića data istražiocima, 18. oktobar 2005. godine.

217. Svjedok Zoljić je naveo kako je putem radio veze zatražio pojačanje od Dragomira Vasića iz razloga što su samo trojica ili četvorica policajaca čuvala zarobljenike.³⁶⁰

218. I svjedok D5 je izjavio da je čuvao zarobljenike i da je veliki broj njih koji se predao bio okupljen na livadi.³⁶¹ Neki ljudi su bili ranjeni, tražili su vode.³⁶² Njegovo konkretno zaduženje bilo je da bude pokraj česme u blizini razrušene kuće i da sve one koji se predaju pošalje iza kuće radi pretresa.³⁶³ Veliki broj pripadnika policije izvršili su pretres zarobljenih na livadi³⁶⁴, a ovo je potvrdio i svjedok Zoro Lukić koji je također naveo kako je vidio da neki vojnici vrše pretres zarobljenika na livadi.³⁶⁵

219. Iz ovih iskaza se nije moglo zaključiti koliko je ukupno bilo zarobljeni na livadi i koji je tačno broj policajaca čuvao zarobljene. Svjedoci su izjavljivali različite procjene, ali obzirom na stalni priliv zarobljenih i obzirom na različito vrijeme u toku kojeg su svjedoci primijetili koliko je policajaca na obezbjeđenju, razumljivo je što se precizan broj nije mogao utvrditi, ali ipak je jasno da je broj zarobljenih bio između jedne i dvije hiljade i premašio je broj lica koja su ih obezbjeđivala i stoga je jasna potreba da se lokacija za prebacivanje zarobljenih što prije odredi, a to je rezultiralo odvođenjem oko 400 do 500 zarobljenih u obližnje skladište zadruga Kravica.

J. PREBACIVANJE ZAROBLJENIKA DO SKLADIŠTA U KRAVICI I BROJ ZAROBLJENIH U SKLADIŠTU

220. Kada je u pitanju način na koji su zarobljeni prebacivani do skladišta i njihov konačan broj, vijeće nalazi da je dokazana činjenica da je tokom popodneva u skladište zatvoreno preko 1000 muškaraca Bošnjaka i to da su podjeljeni su bili otprilike u dvije polovine u dvije prostorije skladišta. Jedna polovina zarobljenih je dovezena je autobusom i ova činjenica je saglasna kazivanju svjedoka Luke Markovića koji je izbrojao preko 15 autobusa koji su dovozili zarobljene.

221. Druga polovina zarobljenih je došla u sprovedenoj koloni iz Sandića, a koji broj odgovara drugoj polovini i podudaran je broju koji su svjedoci naveli kao broj zarobljenih koji se nalazio na Sandićima i koji su u poslijepodnevnim satima 13. jula sprovedeni u koloni u skladište u Kravici.

³⁶⁰ Danilo Zoljić, 20. mart 2009. godine.

³⁶¹ Svjedok D5, 11. februar 2009. godine

³⁶² Dokaz T.140, Radoslav Stuparović, 9. juli 2009, izjava od 29. juna 2006. godine.

³⁶³ Svjedok D5, 20. mart 2009. godine

³⁶⁴ Svjedok D5, 13. mart 2009. godine

³⁶⁵ Zoro Lukić, 3. mart 2009. godine.

222. Hangar u Kravici je dimenzija 61,2 m dužine sa 10,2 m širine i visok je 4.1 metra. Strana koja je okrenuta ka istoku i nalazi se s lijeve strane kada se gleda sa ceste ima širinu 30,77 metra, dok je zapadna strana široka 24,26 metara. Sastoji se iz dva odvojena dijela sa posebnim ulazima na strani koja gleda na cestu. Stražnji dio oba dijela skladišta ima prozore.³⁶⁶ Svjedok Jovan Nikolić, u to vrijeme radio je kao direktor Zemljoradničke zadruge Kravica i naveo je da je to nezavisna zemljoradnička zadruga koja je upošljavala pet ili šest ljudi i čija je djelatnost uglavnom bila skladištenje i prevoz voća.³⁶⁷ Izvještaj iz istrage MKSJ-a objekat opisuje kao: *“Zgrada predstavlja veliko skladište montažne konstrukcije koja se koristila kao skladište poljoprivrednih proizvoda. Zidovi se sa vanjske strane sastoje od betona, a na unutarnjim zidovima nalazi se izolacija od ploča stiropora. Skladište čini kompleks od nekoliko zgrada...”*³⁶⁸

223. Svjedok Milenko Pepić u svom iskazu navodi da mu je poslijepodne 13. jula Rade Čuturić dao motorolu i rekao da se očekuje predaja grupe Muslimana i njihovo prebacivanje na zemljoradničku zadrugu u Kravici. Rekao mu je kako treba obezbijediti nesmetan prolaz kolone, da bi mu ubrzo po tom putem motorole izdao naredbu da putnu komunikaciju drži zatvorenu za saobraćaj kako bi se omogućilo sprovođenje kolone Muslimana. Svjedok Pepić je naveo da se saobraćaj do tada uglavnom sastojao od autobusa i kamiona koji su prevozili civilno muslimansko stanovništvo iz Srebrenice prema Kladrju i drugim područjima. Svjedok je naveo da je po prijemu naredbe od Čuturića, obustavio kretanje autobusa na određeno vrijeme.³⁶⁹

224. Slično ovom svjedočenju, svjedoči i Slobodan Stjepanović koji je naveo da je između 18.00 i 19.00 sati primio informaciju *“da će u narednom periodu, odnosno odmah od Korjević Poja prema Bratuncu proći veća grupa građana, te da je potrebno da se obezbijedi njihov prolazak obezbjeđivanjem djelom”*.³⁷⁰ Naveo je da je nakon toga kolona krenula sa livade u Sandićima.

225. Svjedok D1 koji se također nalazio u koloni koja je sprovedena u hangar, procjenjuje da je kolona bila duga oko 300 do 400 metara, a da je svakih šest do sedam metara kolonu obezbjeđivao po jedan vojnik naoružan puškom. Neki od vojnika koji su bili na livadi sprovodili su kolonu do skladišta.³⁷¹ On je izjavio kako je oko 16.00 sati jedan vojnik u pratnji njemačkog ovčara i naoružan mitraljezom naredio je zarobljenicima da formiraju kolonu.³⁷²

³⁶⁶ Dokaz T.96 – crtež lica mjesta Kravica;

³⁶⁷ Jovan Nikolić, 15. decembar 2008.

³⁶⁸ Dokaz T.40 “Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – stratišta i masovne grobnice”, str. 6.

³⁶⁹ Milenko Pepić, 4. februar 2009. godine.

³⁷⁰ Dokaz T.11, potpisana izjava Slobodana Stjepanović data SIPA-i, 27. oktobar 2005. godine.

³⁷¹ Svjedok D1, 18. decembar 2008.

³⁷² Svjedok D1, 18. decembar 2008. godine.

226. Svjedok Milutin Kandić navodi da je vidio da vojnici sprovode grupu zarobljenika u pravcu Konjević Polja. Vojnici su sproveli dvije grupe zarobljenih i odveli ih u pravcu Bratunca. Mislio je da se radi o civilima iz razloga što su na sebi imali civilnu odjeću i nisu imali oružje.³⁷³

227. Svjedok Predrag Čelić o koloni je izjavio: *"iz pravca Korjević Poja prema Kravici je krenula veća kolona civila Srebreničana, mislim da ih je bilo oko 1.000... Kolonu su proveli pripadnici vcsjske i policije"*.³⁷⁴

228. Svjedok Marko Aleksić je rekao da je dok su obezbjeđivali put pored njih prošla kolona Muslimana koji su se predali negdje blizu Sandića. Kretali su se u koloni po troje ili četvero putem koji je vodio iz Sandića. Smatra da su oni koji su bili u njihovoj pratnji mogli biti pripadnici policije iz njegove jedinice. Prema njegovom mišljenju radilo se o koloni koja je brojala oko 500 ljudi.³⁷⁵

229. U svojoj izjavi datoj Tužilaštvu, svjedok D5 navodi da je kolona sa Sandića krenula u poslijepodnevnim satima 13.07., otprilike jedan sat nakon odlaska Mladića. Naveo je i da je Milenko Trifunović izdao naredbu za sprovođenje i zatočavanje zarobljenika u hangaru u Kravici i ta naredba je prenesena svim pripadnicima. Svjedok D5 je naveo kako je Rade Čuturić naredio zarobljenicima da formiraju kolonu.³⁷⁶ Saglasno svjedočenju svjedoka D5, Petrovićev video snimak također prikazuje da je Trifunović bio na livadi u Sandićima 13. jula 1995. godine i vidi se dok stoji sa nekoliko zarobljenika, a na snimku se u pozadini vidi razrušena kuća.³⁷⁷ Svjedok D5, detaljno je svjedočio o odlasku kolone muslimana sa Sandića prema hangaru u Kravici. Naveo je da su zarobljenici sa livade u grupama od po četvero postrojeni na asfaltni put, te da je svjedok imao zadatak ići u pratnji kolone i obezbjeđivati kolonu. Također je izjavio da su obojica optuženih i Brane Džinić išli sa kolonom.³⁷⁸ Svjedok D5 u unakrsnom ispitivanju je pojasnio kako je kolona krenula nekad između 17.00 i 18.30 sati, a možda čak i ranije. Svjedok D5 je bio siguran da niko od pripadnika voda Skelani nije ostao osim Miladina Stevanovića i Nenada Vasića koji su otišli prije nego je kolona krenula.³⁷⁹ Opisao je da se nalazio s lijeve strane kolone, a da je Slobodan Jakovljević bio iza njega.³⁸⁰ Svjedok je također naveo kako se sjeća da su pripadnici 2. odreda Šekovići sprovodili kolonu i kako u pratnji kolone nisu učestvovali druge jedinice.³⁸¹ Kolona se

³⁷³ Milutin Kandić, 12. avgust 2009. godine

³⁷⁴ Dokaz T.10, potpisana izjava Predraga Čelića data SIPA-i, 27. oktobar 2005. godine. On je tada bio aktivni policajac koji je izjavu dao nakon što je bio poučen o svojim pravima.

³⁷⁵ Marko Aleksić, 4. februar 2009. godine.

³⁷⁶ Svjedok D5, dokaz T.12b izjava od 22. maja 2008. godine

³⁷⁷ Dokaz T.1.

³⁷⁸ Svjedok D5, 11. februar 2009. godine

³⁷⁹ Svjedok D5, 13. mart 2009. godine

³⁸⁰ Svjedok D5, 13. mart 2009.

³⁸¹ Svjedok D5, 20. mart 2009.

kretala otprilike jedan kilometar i u trenutku kada je kolona krenula, putem se nije odvijao saobraćaj.³⁸²

230. Kada je u pitanju sprovođenje dijela zarobljenih autobosima, o tome su iskaz dali svjedok D2, Luka Marković i Stanislav Vukajlović.

231. Svjedok Luka Marković izjavio je kako su tog dana u hangar Kravice dovezeno 15 ili 16 autobusa muslimana izbjeglica. Opisuje da ih je vidio kako iz autobusa izlaze i u hangar ulaze držeći ruke iza vrata.³⁸³

232. Svjedok Stanislav Vukajlović, čija je jedinica (centar za obuku Jahorina) također učestvovala u čuvanju zarobljenika na livadi, izjavio je: "Dio zarobljenika koji su bili okupljeni na spomenutoj lokaciji je ušlo u autobuse u kojima je već bilo zarobljenika i odvoženi su u pravcu Konjević Polja".³⁸⁴

233. U svom iskazu, i svjedok odbrane Radoslav Stuparović je naveo da je prema okvirnoj procjeni vidio oko 400-500 zarobljenika koji su se kretali u oba pravca.³⁸⁵ Ali ovo je bila njegova „procjena ukupnog broja” zarobljenika na livadi u Sandićima, s obzirom da je izjavio da je vidio između 100 i 150 zarobljenika u koloni.³⁸⁶ On je izjavio: "*Tražili smo od Zojića da neko te jude preveze, jer ih nismo mogli ostaviti tu na pojani preko noći. Nas je bilo oko 50, a zarobljenika je bilo od 400 do 500. Stigla su vozila, pokupili ove jude i odvezli ih prema Bratuncu. Vozila su uključivala nekoliko kamiona vcjnih i nekoliko autobusa. Prjevoz je završen brzo.*"³⁸⁷

234. Iz navedenih dokaza proizilazi da je u koloni zarobljenika koja se kretala putem prema skladištu Kravica bilo između 400 do 500 lica. Druga grupa zarobljenika do skladišta je stigla autobusima. Svjedok Luka Marković tvrdi da je stiglo 15-16 autobusa. Oba svjedoka D-1 i D-2 potvrđuju da je hangar bio pretrpan zarobljenicima i da nije bilo mjesta između zarobljenika. Iz ove činjenice kao i iz nastojanja da se što više zarobljenih odvede sa livade u Sandićima Vijeće zaključuje da su autobusi bili puni zarobljenika. Uzimajući u obzir činjenicu da jedan autobus u prosjeku može prevesti 40-50 putnika, jednostavnom računicom se dobije ukupan zbir prevezenih zarobljenika u iznosu od 600 do 800. Zbrajanjem ovog broja sa brojem zarobljenih koji su dovedeni u koloni dobije se ukupan broj zarobljenih u skladištu u iznosu od 1.000 do 1.300 lica.

³⁸² Svjedok D5, 11. februar 2009.

³⁸³ Svjedok Luka Marković, 03.03.2009. godine;

³⁸⁴ Dokaz T19, izjava Stanislava Vukajlovića data istražiocima, 18. oktobar 2005. godine.

³⁸⁵ Radoslav Stuparović, 9. juli 2009. godine.

³⁸⁶ Radoslav Stuparović, 10. avgust 2009. godine.

³⁸⁷ Dokaz T.140, para.17.

235. Također, kada se imaju u vidu dimenzije skladišta (61X10) dobije se ukupna površina skladišta od oko 610 m². Imajući u vidu iskaze svjedoka D-1 i D-2 i pretrpanost skladišta sa zarobljenicima, proizilazi da je najmanje dva zarobljenika moglo boraviti na površini od 1m², jednostavnom računom se zaključuje da je u tom slučaju u skladištu moglo boraviti oko 1.200 zarobljenih. Oba ova metoda potvrđuju tvrdnju svjedoka D2 da je u skladištu bilo između 1.000 i 1.500 zarobljenika.³⁸⁸Sve ovo potvrđuje zaključak Vijeća da je u skladištu bilo zatvoreno više od jedne hiljade zarobljenika.

K. POGUBLJENJE ZAROBLJENIKA U SKLADIŠTU U KRAVICI

236. U tri presude pretresnog i dvije presude žalbenog vijeća MKSJ-a, kao i u jednoj presudi pretresnog vijeća ovog Suda, utvrđeno da su pripadnici 2. odreda Šekovići odgovorni za masovno ubijanje više stotina zarobljenika, 13. jula u skladištu u Kravici. Apelaciono vijeće je i u ovom predmetu, na temelju dokaza u spisu, došlo do istog zaključka .

237. Optuženi se terete da su zajedno sa ostalim pripadnicima 2. odreda, ubili većinu zarobljenih u hangaru, koji su zatvoreni u skladište 13.07. Zaista, iz dokaza proizilazi da je većina zarobljenih ubijena tog popodneva i to na način da je na njih pucano iz automatskih pušaka i mitraljeza, te da su u hangar ubacivane i ručne bombe. Svjedoci su to opisali na sljedeći način:

238. Svjedok D1, jedan od zarobljenih i preživjelih, naveo je da je ušao kroz druga vrata jer je prvi dio skladišta već bio pun kad je on stigao. Naveo je da su muškarci iz kolone sjedili na podu i da je bilo veoma tijesno. Vidio je autobus parkiran ispred skladišta i oklopni transporter UNPROFOR-a na cesti. Drugih vozila nije bilo. Paljba je trajala do noći, a korištene su i ručne bombe i mitraljezi. Pravili bi pauze nakon čega bi ponovo počeli pucati. Čuo je smijeh izvan hangara kao i krikove ranjenih u samom hangaru. Opisao je kako je pognute glave sjedio u čošku iščekujući kad će ga nešto pogoditi. Preživio je pucanje i petak večer proveo je u hangaru. Na njemu su ležala mrtva tijela dvoje ljudi. Ljudi su dozivali pomoć. Vojnici su pozvali sve oni koji su u stanju da izađu. Neki od ranjenika su izašli i bili ustrijeljeni na licu mjesta. Svjedok D1 se prisjeća da je jedna osoba iskočila kroz prozor i preživjela, i da je ta osoba još uvijek živa. Svjedok D1 navodi da je nakon što je pao mrak ispred hangara parkiran utovarivač sa cisternom vode za uklanjanje krvi. Oko 2 sata ujutro, kada je svaki zvuk utihnuo vani, podigao se u sjedeći položaj i čuo je dvojicu ljudi da šapću i razgovaraju o bijegu. Svjedok D1 je izašao van i ugledao utovarivač. Na putu ispred skladišta bila je krv. Jedan vojnik ga je vidio i rekao mu da stane. Svjedok D1 je

³⁸⁸ Dokaz T. 143, svjedok D2.

legao na zemlju, a vojnik mu je rekao da nestane, nakon čega se uputio u pravcu rijeke i uspio je pobjeći kroz šumu.³⁸⁹

239. Saglasno svjedočenju svjedoka D1, na sličan način ubistva u hangar opisuje i svjedok D2. Naveo je da je sa njim u skladištu bilo između 1.000 i 1.500 zarobljenika. Opisao je šta se dogodilo na sljedeći način:

*“Dok sam bio u skladištu oni su pucali iz svih mogućih oružja. Najprije su pucali iz pješadjskog naoružanja, automatskih pušaka. Onda bi prestali s tim. Pucali bi nekih pola sata, zatim bi se malo odmorili, a onda bi počela nova runda pucanja. Kroz prozore bi bacali ručne bombe i bombe su padale na oko dva do tri metra od mene. Mogao sam osjetiti eksploziju, detonaciju, i od posljedica iste bio sam rarjen malim gelerom tih granata. Znači bio sam rarjen, povrjeđen, ali sam se osjećao dobro. Nisam bio teško rarjen. Ljudi su počeli da vrište i bilo je strašno. Teško mi je to opisati. Tako nešto nisam vidio ni u bilo kojem filmu strave i užasa koji sam gledao. Ovo je bilo gore od bilo kojeg filma. I ovo je trajalo cijelu noć, uz kratke pauze. Srbi bi se malo odmorili, napravili bi kratku pauzu, i onda bi nastavili. Pucali su iz protuavionskog naoružanja koje je bilo pozicionirano na asfaltnoj cesti, a pucali su i iz zolja. Sve što sam mogao vicjeti je kao neki bijesak koji je dolazio iz oružja. Pogodio me je metak, koji je ja mislim došao iz pješadjskog oružja, ali nisam siguran”.*³⁹⁰

240. Svjedok D2 je naveo da je uspio pobjeći kroz prozor u kukuruzno polje, ali su ga vojnici primjetili i ranili u rame. Tu noć i naredni dan ostao je ležati praveći se da je mrtav. Sljedećeg jutra čuo je vojnike kako idu kroz skladište i pucaju u sve koji su još uvijek bili živi. Pretvarajući se u kukuruzištu da je mrtav vidio je i rovokopač kako kupi tijela i čuo zvuk tijela koja se tovore na kamion. Kasnije istog dana je uspio otpuzati na sigurno.

241. Svjedok Luka Markovića, u julu 1995. godine bio je zaposlen u Zemljoradničkoj zadrugi Kravica na poslovima nabavke i još jedan je od očevidaca masakra. Naveo je da je u četvrtak, 13. jula 1995. godine bio na svom radnom mjestu. U toku tog dana dana vidio je sedam muškaraca da naoružani automatskim oružjem uključujući i mitraljez pucaju u skladište. Za ubijanje zarobljenika u hangaru korištene su i ručne bombe. Prema njegovoj procjeni u hangaru se nalazilo 1.000 do 1.100 ljudi. Luka Marković procjenjuje da je paljba trajala između 20.00 i 21.30 sati i da je sve bilo gotovo do 22.00 sata. Rekao je da je paljba otpočela oko 21.00 sat kada je jedan čovjek ubijen. U svom iskazu Luka Marković navodi da su mu od ručnih bombi suzile oči i on je pretpostavio da ubačene kroz prozore. Svjedok Luka Marković je također naveo u svom iskazu

³⁸⁹ Svjedok D1, 18. decembar 2008. godine.

³⁹⁰ Dokaz T.143, svjedok D2 (svjedok K), Krstić, 10. april 2000. godine

naveo da je u subotu, 14. jula, iz jednog dijela skladišta izašao čovjek koji je pokušao pobjeći, ali je u njega pucano i bio je ubijen.³⁹¹

242. Detaljno svjedočenje o ubistvima u hangaru dao je i svjedok D5. On je naveo da je jedan od pripadnika 2. odreda *Krsto Dragičević (Krlje) dok su stajali ispred hangara u jednom trenutku ušao u hangar te da mu je tom prilikom jedan od zarobljenih oteo pušku i pucao u njega, te da ga je metak pogodio kroz vrat. Zatim je opisao da je Rade Čuturić pritrčao da otme pušku, a u toku unakrsnog ispitivanja precizirao je da je Čuturić uhvatio za cjev puške i izdigao je u vazduh, a zarobljeni je ispucao cijeli okvir puške³⁹², Zatim je naveo da je ubrzo nakon toga, zapčela pucnjava. Prvo je pucao Milanović iz puškomitraljeza, a zatim ostali iz automatskih pušaka. Pucali su direktno u hangar smerjivanjem, kako se kcji okvir ispuca³⁹³.*

243. Ovo je potvrdio i svjedok Dragomir Stupar je izjavio da je tog dana svojim kombijem prolazio pokraj Kravice kada ga je na ulazu zaustavio Rade Čuturić. Dvojica vojnika VRS-a ušli su u vozilo – jednom od njih lice je bilo obliveno krvlju. Dragomir Stupar je njih i Čuturića odveo u bolnicu u Bratuncu. Čuturić je imao ozlijede na rukama i rekao je Dragomiru Stuparu da su zarobljeni Bošnjaci oteli pušku i ubili Krleta, a da je on pokušao zaustaviti pucnjavu.

244. Svjedok D5 je u svom iskazu naveo da je Milanović počeo pucati bez naredbe, otvarajući vatru u drugi dio hangara.³⁹⁴ Većina drugih muškaraca počeli su pucati u unutrašnjost hangara iz automatskih pušaka, pucajući na zarobljenike dok im se šaržeri nisu ispraznili pa su ih morali napuniti.³⁹⁵ Svjedok D5 nalazio se nekoliko metara od ulaza dok je paljba trajala.³⁹⁶ Oko 15 do 20 Muslimana pokušalo pobjeći nakon što je Krsto ubijen. Oni su uspjeli doći do polukruga, ali su natjerani da se vrate nazad u hangar.³⁹⁷ Na njih je pucano iz blizine, na oko 2 metra od vrata "smjenjivanjem, kako koji okvir se ispuca". Prema vlastitom svjedočenju, svjedok D5 lično nije pucao na zarobljenike, a njegova puška je bila okačena o drvo. Iz skladišta je mogao čuti glasove kako proklinju i psuju vojnike.³⁹⁸ On nije pucao, ali jedan pripadnik odreda, Aleksandar Radovanović, obratio se svjedoku D5 riječima da je izdajica i rekao je "pičko jedna što ne pucaš?"³⁹⁹ Prema riječima svjedoka D5, pucnjava je "trajala poprilično dugo",⁴⁰⁰ ili duže od pola sata.⁴⁰¹ Niko nije preduzeo ništa da zaustavi pucanje.⁴⁰²

³⁹¹ Luka Marković, 3. mart 2009. godine.

³⁹² Svjedok D5, 11. mart 2009.

³⁹³ Svjedok D5, 11. februar 2009. godine

³⁹⁴ Svjedok D5, 11. mart 2009. (str. 25), 13. mart 2009. godine

³⁹⁵ Svjedok D5, 11. februar 2009. godine

³⁹⁶ Svjedok D5, 11. mart 2009. godine

³⁹⁷ Svjedok D5, dokaz T.12a izjava od 18. aprila 2008. godine

³⁹⁸ Svjedok D5, 11. februar 2009. godine

³⁹⁹ Svjedok D5, dokaz T.12b izjava od 22. maja 2008. godine

245. Svjedok Marko Aleksić o ovome je izjavio da je oko pola sata po prolasku kolone čuo: "rafalni pucanj iz pravca Kravica, a potom su se začule psovke od strane naših vojnika, a od strane Muslimana poklici "Alah u egber". Nakon toga uslijedila je jaka rafalna pucnjava"⁴⁰³

246. Svjedok Nikola Ilić je bio pripadnik interventnog voda 1. bataljona Bratunačke brigade Vojske Republike Srpske. Rekao je da je u periodu između 10 i 14. jula 1995. godine bio na dopustu. Prolazeći cestom prema Sandićima, 13. jula, na malom uzvišenju vidio je da 10 pripadnika policije čuva do 200 zarobljenih muškaraca Muslimana. Odlazeći dalje, zaustavio se kod skladišta u Kravici da razgovara sa radnicima (njih petero je bilo tamo uključujući i Luku Markovića). Neki vojnici su bili tamo, jedan od njih je šamarao Milana Nikolića. Dok je bio tu vidio je kolonu od troje ili četvero ljudi u jednom redu (koja je brojala najviše 100 ljudi). Kolonu su sprovodili naoružani policajci u maskirnoj uniformi, njih 10 do 15. Kolona je ušla u hangar. Jedan Musliman je zgrabio pušku i na vratima ubio policajca, a drugi je zgrabio pušku i podigao je u zrak. Jedan policajac uhvatio je cijev puške, a policajci su formirali krug oko zgrade kako bi spriječili odlazak Muslimana nakon čega su otvorili vatru. Ovo se dešavalo predveče. Sa udaljenosti od 7 do 8 metara policajci su pucali ravno u skladište ("jer su Muslimani počeli izlaziti iz skladišta"). Jedan policajac je ranjen. Stigao je jedan autobus koji je parkiran na ulazu kako bi se spriječio izlazak Muslimana. Policajci su u pucanju koristili automatsko naoružanje i automatske puške. Nikola Ilić se zadržao nekih 15 minuta, nakon čega je otišao, a na odlasku je čuo eksplozije ručnih bombi.

247. Svjedok Jovan Nikolić je u svom iskazu izjavio da se zajedno sa Zoranom Erićem (jednim od zaposlenih u Zadruzi Kravica), odvezao do skladišta u Kravici oko 22.00 sati 13. jula. Po dolasku, iz kukuruzišta je izašao čovjek i rekao mu da ugasi farove. Saznao je za incident u kojem je veliki broj zarobljenih ubijen. Čuo je sporadičnu pucnjavu iz nepoznatog pravca, ali nije se tu zadržavao i vratio se u Bratunac.⁴⁰⁴

248. Svjedok Milenko Pepić kojem je ranije naredjeno da zatvori putnu komunikaciju za vrijeme prolaska kolone, rekao je da mu su ponovo obratio Čuturić i naredio mu da omogući odvijanje saobraćaja. Zatim je Pepić onda ušao u autobus koji je bio u prolazu i prošao pored Kravice. Na povratku je vidio sijeno izvan skladišta koje tu ranije nije bilo. Naveo je da je začuo pušчанu paljbu iz pravca Kravice i čuo je Čuturića kako motorolom razgovara sa Borovčaninom obavještavajući ga o pogibiji Krleta. Čuturić je došao i rekao mu da je Krle ubijen i da on ide u Bratunac po ljekarsku

⁴⁰⁰ Svjedok D5, 11. februar 2009. godine

⁴⁰¹ Svjedok D5, 11. mart 2009. godine

⁴⁰² Svjedok D5, 11. februar 2009. godine

⁴⁰³ Dokaz T.8 potpisana izjava Marka Aleksić data SIPA-i, 12. oktobar 2005. godine.

⁴⁰⁴ Jovan Nikolić, 15. decembar 2008. godine.

pomoć. Rekao je i da su Muslimani počeli da bježe, a da su Srbi otvorili vatru.⁴⁰⁵ U drugom dijelu izjave koju je dao 22. maja 2008. godine, svjedok D5 navodi da nije siguran da li je Miladin Stevanović učestvovao u pucanju, ali da se pojavio kod skladišta.⁴⁰⁶

249. I videosnimak Zorana Petrovića, sačinjen 13.07 kada on prolazi vozilom pored skladišta prikazuje insert u trajanju od 27 sekundi na kojem je prikazan autobus i hrpa tijela koja se nalaze izvan skladišta poslijepodne 13. jula.⁴⁰⁷

250. Konačno i novi svjedok odbrane Neđo Jovičić⁴⁰⁸, koji je u kritičnom periodu bio vozač Ljubomira Borovčanina i 13.07 se zajedno sa Borovčaninom u vozilu kojim je upravljao svjedok, nalazio i srbijanski novinar Zoran Petrović Piroćanac, čiji je snimak uvršten u dokaze u ovom predmetu, u svom svjedočenju svjedok navodi da je prolazeći pored Kravice vidio jedan „stravičan“ prizor kada je Borovčanin rekao „Bože moj, šta je ovo“. Svjedok se okrenuo i vidio gomilu leševa ispred zadruga.

251. Postoji očigledna nepodudarnost u iskazima vezano za vrijeme kada je pucanje počelo i kada je završilo. Svjedok Luka Marković je naveo kako je pucnjava počela oko 21:00 sat, ali to je opovrgnuo, svjedok D5 je naveo da paljba nije mogla početi oko 21.00 sat jer je tada on već bio na putu za Skelane (rekavši da je Luka Marković griješi kad tvrdi da je pucnja počela tada).⁴⁰⁹ To je potvrđeno i iskazom svjedoka Marka Aleksića koji je opisao kako je čuo pucnjavu koja je počela oko 18.30 sati i trajala nekih sat do sat i po „a na kraju su se čuli samo pojedinačni pucnji. I svjedok Slobodan Stjepanović je naveo da je u poslijepodnevnim satima, nakon što velika grupa uglavnom civila iz Srebrenice prošla putem u pravcu Bratunca, čuo pucnjavu koja je trajala nekih 30 minuta.⁴¹⁰ Činjenicu da je pucnjava počela poslijepodnenim satima potvrđuje i svjedočenje Miladina Stevanovića. On je naveo da je zatražio i dobio odobrenje da ode u Bratunac. U povratku iz Bratunca negdje oko 17.00 – 17.30 sati stigao je u Kravicu gdje je zaustavljen od strane dvojice vojnika. Vidio je tijelo Krleta prekriveno šatorskim krilom ispred hangara. Vidio je i 7-8 drugih tijela. Tu su bili Trifunović i drugi pripadnici odreda. Mirko Milanović nosio je puškomitraljez. Stavili su Krletovo tijelo na kamion. Oko 17.30 sati odnijeli su Krletovo tijelo u Dom zdravlja u Bratuncu,.

⁴⁰⁵ Milenko Pepić, 4. februar 2009. godine.

⁴⁰⁶ Svjedok D5, dokaz T.12b izjava od 22. maja 2008. godine

⁴⁰⁷ Dokaz T.1. i zamrznuti kadar dokaz T.111.

⁴⁰⁸ Neđo Jovičić, 16.11.2011. godine;

⁴⁰⁹ Svjedok D5, 11. mart 2009. godine

⁴¹⁰ Slobodan Stjepanović, 5. februar 2009. godine.

252. To je takođe vidljivo iz izvoda bolničkog protokola Doma zdravlja⁴¹¹, kojim se dokumentuje je Rade Čuturić primljen u Dom zdravlja nakon ranjavanja u Kravici u 17:40h, a tijelo Krste Dragičevića obrađeno je u 19:00h. Stevanović je izjavio da su napustili Kravicu s tijelom Krste Dragičevića oko 17:30 sati, ali su u Bratuncu morali čekati na ljekara jer je u Domu zdravlja bila gužva i bilo je dosta ranjenika, te kasnije i ključara kapele, što objašnjava protok vremena između 17:30 i 19:00 sati.

253. I utvrđena činjenica u predmetu MKSJ br. 6 iz Aneksa 2.B govori da su ubistva počela u poslijepodnevnim satima:

„U međuvremenu Borovčanin je stigao u skladište Kravica negdje između 5:15 i 5:30 časova popodne, nakon što je primio poruku od Stupara da hitno ide tamo. Borovčanin je vidio hrpu tjela ispred zapadne i centralne prostorje skladišta Kravica i veliki brcj rupa od metaka na spojnim zidovima (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 432)”

254. Svjedok D5 opisuje način na koji je pucnjava započela i to na način da je jedan od pripadnika voda Skelani, Krsto Dragičević, ušao u objekat da porazgovara sa jednim od Bošnjaka kojeg je poznavao. Ubrzo zatim jedan od zarobljenika mu je oteo pušku i ubio ga. Čuturić je odmah potrčao prema tom zarobljeniku i zgrabio cijev puške, a jedan rafal je ispucan dok je držao pušku od čega je Čuturić na rukama zadobio opekotine. Čop je otrčao do njih, istrgnuo pušku ispod njih i bacio je sebi iza leđa. Svjedok je izjavio da nakon toga jedan od njih, Mirko Milovanović, u pravcu hangara otvorio vatru iz puškomitraljeza. Vidio je kako tjela zarobljenika padaju jedna preko drugih. Svjedok je takođe u svjedočenju izjavio da su u ubijanju korištene i ručne bombe, a da su ih uzimali iz dva sanduka koja su tu donesena i da je pucnjava trajala poprilično dugo.

255. Drugi Odred sa lokaliteta Kravice povukao u večernjim satima. Svjedok D5 navodi da je još uvijek bio dan kada su se povukli s tog lokaliteta kad je pucnjava obustavljena. Nije siguran ko im je naredio da odu, a u Bratunac su otišli autobusom i kamionom gdje su ostali oko pola sata.⁴¹² Cijeli 3. vod, s iznimkom Miladina Stevanovića (i policajcima koji su otišli ranije sa Krletovim tijelom) bio je u autobusu. Nakon pucnjave, vod Skelani je otišao prema Skelanima i “dolaze neki drugi (vojnici) sa žutim opasačima.”⁴¹³

256. U pogledu broja ubijenih, kako je prethodno navedeno, nema sumnje da je broj zatvorenih u Kravici 13.07 prije ubistava, premašio cifru od 1000. Tačan broj ubijenih nije bilo moguće utvrditi, ali prema iskazima svjedoka, opravdano je zaključiti da ako svjedok D5 i D1 navode da je pucnjava

⁴¹¹ Dokaz T64

⁴¹² Svjedok D5, dokaz T.12b izjava od 22. maja 2008. godine

trajala izvjesno vrijeme (i do večeri D1), te da su u skladište ubacivane ručne bombe iz dva sanduka, opravdano zaključiti kako je sasvim izvjesno velika većina zatvorenih ubijena.

257. Odbrana je osporavala da je ubijena većina od 1000 ljudi kako se to tvrdi optužnicom, te da je bilo još preživjelih u skladištu u večernjim satima. U tom smislu je saslušan novi svjedok Franc Kos, pripadnik 10. diverzantskog odreda VRS koji je sa svojom jedinicom dana 13.07.1995. godine došao na područje Kravice, i pročitan je transkript svjedočenja Mevludina Orića.

258. Svjedok Kos je naveo da je taj dan stigao ispred hangara ZZ Kravica, bilo je oko 20:00 i padao je već prvi mrak. Kad je dolazio ispred čula se sporadična pucnjava. Kad je stigao pred hangar vidio je autobus i nekoliko leševa ispred. Vidio je uniformisane ljude pretpostavio je da je to bila neka jedinica mještana.

259. Svjedok je pogledao u jednu prostoriju hangara gdje je vidio ljude da leže, nije znao jesu li živi ili mrtvi, djelovalo je kao da su spavali, ali pretpostavio je da ima živih jer su se čuli glasovi s druge strane hangara. U jednom momentu je neki čovjek istrčao prema svjedoku, bio je sav krvav i u tom trenutku je neko pucao u njega. Jedan od vojnika mu je rekao da se skloni i da bi mogao poginuti. Svjedok je naveo da je jedno lice koje je došlo s njim, kada su krenuli nazad, vratilo se i ubacilo jednu ručnu bombu kroz prozor.

260. Apelaciono vijeće međutim ne nalazi da ovo svjedočenje pobija tvrdnju Tužilaštva kako je većina u skladištu ubijena od strane pripadnika II Odreda. Kako je jasno iz ovog svjedočenja svjedok je siguran da u vrijeme kada je bio ispred Kravice, da je već počeo padati mrak, ali i da je vidio ljude kako leže i da djeluje kao da spavaju. Budući da je svjedok Kos sam vidio da je u toku ubijanje zatvorenih (jer jedan krvav istrčava iz hangara i na mjestu biva ustrjeljen, a drugo lice koje je došlo s njim ubacuje ručne bombe u skladište) jedini zaključak koji je mogao izvesti iz takve situacije je da ljudi koji su ležali na podu nisu bili živi.

261. Kada je u pitanju transkript svjedoka Orića, vijeće ovo svjedočenje nalazi nepouzdanim. Naime, svjedok Orić spominje da je 13. jula naveče između 21,00 i 22,00 sata skupa sa drugim zarobljenicima u autobusu prošao pored velike grupe zarobljenika, oko 400 do 500 ljudi koji su sjedili na livadi između puta i skladišta u Kravici. Ovakva tvrdnja suprotna je svim izvedenim dokazima, jer ni jedan dokaz kako optužbe i odbrane ne potvrđuje da se u večernjim satima ispred skladišta nalazila veća grupa živih zarobljenika. Dokazi zapravo govore da se ispred skladišta nalazio određeni broj mrtvih tijela, čiji broj nije bio ni približan broju koji pominje svjedok Orić. Također, jednostavnim uvidom u fotografije i video zapis koji prikazuje prostor ispred skladišta

⁴¹³ Svjedok D5, 11. mart 2009. godine

Kravica lako se da zaključiti da je livada između puta i skladišta isuviše mali prostor i nedovoljan da se smjesti toliki broj zarobljenika, koliko tvrdi svjedok Orić. U svakom slučaju Vijeće ovaj dokaz ne može prihvatiti kao potvrdu da je toliki broj zarobljenika preživio ubistva u skladištu Kravica.

262. Kada je u pitanju dilema da li je bilo preživjeli u skladištu nakon pucnjave tog poslije podneva, dokazi su pokazali da je u skladištu zaista manji broj zarobljenih preživio taj talas ubijanja. Svjedok D1 koji je preživio ubijanje, svjedočio je da nisu svi zatvoreni ubijeni i da je ujutro 14.07 bilo novih sporadičnih ubistva, jer svi koji su preživjeli pozivani da izađu i oni koji su se javili, kada bi izašli strjeljani su. Da je bilo preživjelih u konačnici je dokazano i činjenicom da je svjedok D1 preživio, ali sve ovo opet ne utiče na činjenicu da je zbog masovnog dejstvovanja oružjem i bombama zaista velika većina zatvorenih i ubijena

L. STATUS UBIJENIH

263. Odbrana je zagovarala tezu da su lica koja su se predala i koja su se nalazila na livadi u Sandićima i kasnije u skladištu Kravica ratni zarobljenici i da su pripadali 28. diviziji ARBiH koji pripadnici su prolazili u kolonu kroz šumu iz Srebrenice.

Nesporno je da zatvoreni muškarci pripadali muškarima iz Srebrenice i da su se mnogi od njih predali upravo iz pomenute kolone koja se kretala prema teritoriji pod kontrolom ARBiH. Ali isto tako nema dileme da oni u trenutku predaje na livadu Sandići i zatvaranja u skladište nisu bili naoružani. Također, kako proizilazi iz sekvence video snimka Zorana Petrovića, jasno je da oni nisu bili čak ni u uniformama.

264. I sama odbrana navodi kako je pripadnik oružanih snaga dužan pripadniku neprijateljskih snaga koji se preda i položi oružje ili bude savladan da poštedi život i da se s njim postupa čovječno.

265. Apelaciono vijeće napominje da zajednički član 3. Ženevskih konvencije zabranjuje povrede koje se nanose životu i tjelesnom integritetu, naročito sve vrste ubistva, osakaćenja, svireposti i mučenja prema svim licima koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i lica onesposobljena za borbu usljed bolesti, rane*, lišenja slobode, ili iz kojeg bilo drugog uzroka, te da će se s njima postupati u svakoj prilici, čovečno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, veri ili ubeđenju, polu, rođenju ili imovnom stanju, ili kome bilo drugom sličnom merilu.

266. U konačnici, radnje za koje se optuženi terete su upravo radnje kojima su nanošene povrede životu i tjelesnom integritetu, a ako se uzme u obzir da predmetna inkriminacija ne zahtjeva da su radnje ubistva u cilju istrebljenja usmjerene isključivo na civile, nego da je zaštitni

objekt nacionalna, etnička, vjerska ili rasna skupina ljudi, irelevantno je u tom slučaju da li su lica na livadi u Sandićima i u skladištu Kravica bili ratni zarobljenici ili civili.

M. UKLANJANJE I UKOP TIJELA IZ SKLADIŠTA U KRAVICI

267. Izvjestan broj svjedoka svjedočio je o uklanjanju i ukopu tijela kojom su koordinirale VRS i civilne vlasti. Uklanjanje tijela ubijenih iz Kravice i njihov ukop u prethodno pripremljene grobnice započelo je 14. jula, jutro nakon masakra.

268. U jutarnjim satima u subotu, 14. jula 1995. godine, svjedok Jovan Nikolić je telefonom kontaktirao Dragu Nikolića u vezi sa ubistvima u skladištu i dogovorili su sastanak. Ujutro, 14. jula, Jovan Nikolić je otišao u Kravicu između 9.30 do 10 sati. Ispred hangara nalazile su se hrpe mrtvih tijela koja su bila prekrivena slamom. Po ulasku u hangar, vidio je još naslaganih tijela prekrivenih slamom. Neki vojnici obezbjeđivali su hangar.⁴¹⁴

269. Svjedok Ostoja Stanojević je bio pripadnik Inženjerske čete Zvorničke brigade sa zadatkom da vozi teretna vozila. U svom iskazu izjavio je da se u petak, 13. jula 1995. godine, javio na dužnost majoru Draganu Jokiću, komandiru Inženjerske čete Zvorničke brigade u kancelariji civilne zaštite u Zvorniku. Rečeno mu je da treba "počistiti smeće u Srebrenici", da je po odlasku autobusa koji su prevozili civile ostalo mnogo smeća.⁴¹⁵ Odsjeo je u hotelu u Bratuncu i naredni dan, u subotu poslijepodne, prišao mu je neki čovjek i rekao Stanojeviću da pođe sa njim u Kravicu gdje trebaju "zajedno obaviti posao". Kamion koji se nalazio na ulazu se pokvario, pa je vozač tog kamiona rekao da se tijela trebaju natovariti na kamion. Četiri muškarca sa maskama iznosili su tijela iz skladišta, dvojica su tijela stavljali na utovarivač sa kojeg su tijela natovarena na kamion. Zapremina svake kašike iznosila je jedan kubni metar, a ukupno su dvije kašike sa tijelima natovarene na kamion. Nakon što je kamion natovaren, odvezao ga je do prethodno iskopane grobnice -dužine oko 2 metra. U grobnici su se već nalazila tijela, a tu su se već nalazila dvojica ljudi sa lopatama i nosili su maske. Naveo je da se vratio u Kravicu po nova tijela koja je prevezao do grobnog mjesta. Potom se vratio u hotel u Bratunac.⁴¹⁶

270. U sporazumu o priznanju krivice kojeg je sklopio pred MKSJ, Dragan Obrenović je izjavio da je oko 14.00 sati, 14. jula 1995. godine, primio poruku da se puste dvojica mašinista, navodeći

⁴¹⁴ Jovan Nikolić, 15. decembar 2008. godine.

⁴¹⁵ Ostoja Stanojević, 15. decembar 2008. godine.

⁴¹⁶ Ostoja Stanojević, 15. decembar 2008. godine.

da je to “vezano za posao koji obavljaju Popović i Nikolić”, pod tim misleći da je u pitanju ukop zarobljenika kao dio plana o kojem mu je Drago Nikolić govorio noć ranije.⁴¹⁷

271. U svom iskazu Luka Marković je naveo da su u subotu, 14. jula, započeli s utovarivanjem tijela na kamione, ručno prebacivajući tijela na utovarivače. Dio zida srušen je uz pomoć utovarivača kako bi se napravio otvor i omogućio ulazak i utovar na kamione. Operacija utovarivanja tijela trajala je dva dana; tijela koja su natovarena na kamione prekrivena su sijenom – radnici su došli sa vilama i sijenom prekrili tijela.⁴¹⁸

272. Svjedok Krstan Simić je bio rukovalac građevinske mehanizacije, uglavnom zaposlen u rudniku. U julu 1995. godine, bio je pripadnik Bratunačke brigade Vojske Republike Srpske i izvršavao je svoju radnu obavezu kao vozač kamiona. Svjedok je naveo da se on i druga dvojica vozača kamiona susreli sa Momikom Nikolićem ispred komande u Bratuncu, kad im je on naredio da kiperima odu do Zemljoradničke zadruge Kravica. Natočili su gorivo, pa su on i još jedan vozač (sada pokojni) Miodrag Obrenović otišli tamo u konvoju kojeg je činilo pet kamiona. Nekoliko pripadnika vojne policije pratili su ih do skladišta, ali nije znao šta mu je zadatak dok nije stigao tamo. Tamo su se nalazili utovarivač i rovokopač, a tijela su se nalazila u hangaru i izvan njega. Pripadnici vojne policije Bratunačke brigade bili su na licu mjesta, ali nisu pomagali u operaciji uklanjanja tijela. Policajci su pomagali staviti tijela na kašiku utovarivača. Na njegov kamion natovareno je oko 20 kašika sa tijelima. Svjedok je naveo da su tijela su iz hangara iznošena kroz mali otvor, ali utovarivač nije mogao ući u hangar. Bilo je potrebno srušiti jedan dio zida kako bi se kašiki utovarivača omogućio prilaz skladištu – za pravljenje otvora korištena je kašika i razni alati. Svjedok je prepoznao otvor na fotografijama koje su uvrštene u dokazni materijal. Radnici civilne zaštite rukama su polagali tijela na kašiku kojom su tijela prebacivana na kamione. Sva tijela su bila tijela muškaraca. Kada je svih pet kamiona natovareno tijelima, vojni policajac je vozačima kamiona rekao da u konvoju idu prema Glogovoj. Konvoj se kretao neasfaltiranim putem u blizini Glogova dok nisu stigli do masovne grobnice koja je bila duga oko 50 do 60 metara i široka oko 2 metra. Vojska i vojna policija su bili na licu mjesta. Kako bi se istovarila tijela otvorena je zadnja ograda kamiona i nekoliko muškaraca popeli su se na kamion i ubacivali tijela u grobnicu. Kamion svjedoka Simića bio je četvrti po redu. Nakon istovaranja tijela, kamioni su se vratili u Bratunac na čišćenje.⁴¹⁹

⁴¹⁷ Dokaz T.58, Izjava o činjenicama Dragana Obrenovića

⁴¹⁸ Luka Marković, 3. mart 2009. godine.

⁴¹⁹ Krstan Simić, 18. decembar 2008. godine.

273. Snimci Glogove koji su napravljeni iz zraka 27. jula 1995. godine prikazuju “prekopanu zemlju na dva mjesta s obje strane ceste” i u blizini se vidi parkirani buldožer.⁴²⁰ Snimak iz zraka sačinjen 17. jula 1995. godine u Glogovoj prikazuje prekopanu zemlju,⁴²¹ na lokaciji koja se na mapi nalazi nekoliko kilometara zapadno od Bratunca.⁴²²

N. PONOVRNO UKOPAVANJE TIJELA ZAROBLJENIKA IZ SREBRENICE I SKLADIŠTA U KRAVICI

274. Nekoliko mjeseci poslije masakra koji se desio 13. jula u skladištu u Kravici, vlasti Republike Srpske na najvišem nivou su odlučile da se tijela moraju otkopati i ponovno pokopati na različitim mjestima. U septembru 1995. godine komandant za bezbjednost Drinskog korpusa potpukovnik Popović rekao je Momiru Nikoliću da mu je “Glavni štab Vojske Republike Srpske naredio da prebaci tijela Muslimana koja su bila pokopana u selu Glogovi na niz novih lokacija u opštini Srebrenica”.

275. Nikolić je bio zadužen za koordinaciju ovog zadatka, u kojem su trebali učestvovati 5. inženjerijski korpus Drinskog korpusa, policija Bratunačke brigade, MUP uz logističku podršku civilnih vlasti što je obuhvatalo pribavljanje dodatne teške opreme, kamiona i goriva. Uz korištenje teške mehanizacije iz preduzeća u društvenom i državnom vlasništvu (npr. bratunačka ciglana, građevinsko preduzeće “Radnik”), grobnice u Glogovi su otkopane i tijela su prebačena na nove lokacije na području opštine Srebrenica. Nikolić je koordinirao cijelu tu operaciju. Pomoćnik komandanta za obavještajne poslove u Bratunačkoj brigadi, Dragiša Jovanović odabrao je lokacije za ponovni ukop.⁴²³

276. Nikolić je posvjedočio da je to trebala biti tajna odnosno prikrivena operacija, ali zbog velikog broja učesnika – uključujući vozila, logističku pomoć i ljude koji su u istoj bili angažovani – nije se mogla održati u tajnosti. Razlog za tajnost je bio taj “što se radilo o ilegalnoj radnji premještanja velike masovne grobnice na drugu lokaciju.”⁴²⁴

277. Svjedok Dragan Obrenović, načelnik štaba Zvorničke brigade posvjedočio je da je do ponovnih ukopavanja došlo u septembru i oktobru 1995. godine pod kontrolom Beare i Popovića uz

⁴²⁰ Dokaz T.40, str. 13 (Manningov izvještaj iz februara 2001. godine), vidi fotografski dokaz T.122.

⁴²¹ Dokaz T.120.

⁴²² Dokaz T.123.

⁴²³ Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagcjević*, 23. septembar 2003., str. 1767-1769.

uključivanje vojne policije, inženjera i civilnih vlasti. Civilna policija je regulisala saobraćaj na putnim pravcima.⁴²⁵

278. Nekoliko mjeseci nakon učešća u operaciji pokopavanja od 14. jula 1995. godine, ponovo je pozvan svjedok Krstan Simić koji je dobio naredbu od Momira Nikolića u komandi u Bratuncu. Rečeno mu je da mora „očistiti Srebrenicu od otpadaka i ruševina”. Sa istim kolegom odvezao se svojim kamionom do masovne grobnice u blizini Glogova. Vozili su se po mraku i kada su došli tamo zatekli su ljude koji su otkopavali grobnicu. Mehanizovani utovarivači su natovarili tijela u kamione i odvezli ih na lokaciju u blizini Jadra gdje su tijela istovarena u nove grobnice. Još jedan utovarivač je čekao i istovario je tijela u grobnicu. Jedan čovjek iz civilne zaštite obezbjeđivao je rasvjetu radnicima. U operaciju ponovnog ukopavanja bilo je uključeno svih pet kamiona. U toku noći svjedok se još jednom vratio na prvobitnu lokaciju.⁴²⁶

279. Fotografije koje su sačinjene iz vazduha dana 30. oktobra i 9. novembra 1995. godine pokazuju da je zemljište na lokacijama masovnih grobnica Glogova 1 i 2 ponovno raskopavano.⁴²⁷

280. Krajem septembra ili u oktobru 1995. godine Momir Nikolić je rekao Miroslavu Deronjiću da je grobnica u Glogovi otkopana i da su tijela prebačena negdje drugo. Nikolić je izjavio da mu je vojska naredila da to uradi i da je većina tijela prebačena na područje Zelenog Jadra i Čizmića.⁴²⁸ Mape i fotografske karte pokazuju da je ta lokacija bila na izolovanom području nekoliko kilometara južno od Srebrenice.⁴²⁹

281. Fotografije snimljene iz vazduha 2. i 23. oktobra 1995. godine pokazuju raskopano zemljište oko lokacija sekundarnih grobnica u Zelenom Jadru.⁴³⁰

282. Kada je Momir Nikolić svoje dužnosti prenio na svog nasljednika on je spalio sve dokumente za koje je smatrao da mogu “kompromitovati” njega i brigadu u prisustvu komisije sastavljene od tri viša oficira koji su došli u Bratunac, uključujući i komandanta za bezbjednost Drinskog korpusa, Maju Pajića.⁴³¹ On je uništio izvještaj koji je sastavio u vezi sa operacijom ponovnog ukopavanja.⁴³²

⁴²⁴ Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagcjević*, 30. septembar 2003., str. 2294-2296.

⁴²⁵ Dokaz T.50, Dragan Obrenović, *Blagcjević*, 2. oktobar 2003.

⁴²⁶ Krstan Simić, 18. decembar 2008.

⁴²⁷ Dokaz T.124, dokaz T.125.

⁴²⁸ Dokaz T.55d, izjava od 25. novembra 2003.

⁴²⁹ Dokaz T.126, dokaz T.127.

⁴³⁰ Dokaz T.128, T.129, T.130.

⁴³¹ Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagcjević*, 23. septembar 2003.,

⁴³² Dokaz T.44, Momir Nikolić, *Blagcjević*, 1. oktobar 2003.

283. U Batlerovom izvještaju je zabilježeno da “nasuprot obrascu normalne vojne procedure dužnosti i odgovornosti, kojeg su se Drinski korpus VRS i njegove potčinjene jedinice pridržavale pri samom činjenju krivičnih djela, prikrivanje ovih zločina dešavalo se pod mnogo većim velom tajnovitosti” zbog čega postoji mali broj dokaza.⁴³³ On je pronašao zapise o aktivnostima ponovnog ukopa u periodu između 7. septembra i 2. oktobra u Lažeti 2, Petkovcu i Kozluku odakle su tijela prebacivana u Hodžiće, Liplje i Čančare.⁴³⁴

O. FORENZIČKI DOKAZI U SKLADIŠTU

284. Iz forenzičkih dokaza nedvosmisleno proizilazi da se u skladištu u Kravici dogodio masakr i da je u samom skladištu korišteno automatsko oružje kao i eksplozivne naprave. U septembru 1996, tim US Pomorske istražne službe pomagao je istražiteljima MKSJ-a prilikom forenzičkog pregleda dijela skladišta u Kravici. Ovaj tim prikupio je biološki dokazni materijal, uzeo uzorke tkiva, kose i krvi sa posmrtnih ostataka, tragova eksploziva sa zidova i poda, kao i ispaljene municije i njenih dijelova sa zidova i zgrade.⁴³⁵

285. Tim je pregledao lijevu stranu na zapadnom dijelu skladišta. Forenzički izvještaj sadržavao je dokaze koji su bili u skladu sa izjavama očevidaca i preživjelih koji su naveli da je korišten eksploziv prilikom ubijanja zatvorenika. Tim je na unutrašnjem zidu na sjevernoj strani otkrio „posljedice eksplozije”, odmah pored mrlja krvi i ljudskog tkiva koje su dosezale do plafona. Na zapadnoj strani unutrašnjeg zida nalazili su se tragovi „eksplozije, uz mnogo isprskane krvi i tkiva duž zidova”, kao i dva udubljenja u zidu koja ukazuju na posljedice detonacije eksploziva”. Jedna eksplozija dogodila se u blizini poda, dok su se isprskana krv i tkivo nalazili u blizini mjesta eksplozije i protezali se skoro 4 metra od poda.

286. Na južnoj strani unutrašnjeg zida na šest mjesta nalazili su se ostaci eksploziva nakon detonacije, brojni tragovi oštećenja nastali nakon eksplozije koji odgovaraju udubljenju koje je nastalo tom prilikom. Preko tragova eksplozije isprskana je velika količina krvi sve do plafona. Armatura koja se nalazi u betonskim zidovima pokidana je na mjestu eksplozije. Na istočnoj strani unutrašnjeg zida nalazi se udubljenje koje ukazuje na to da se eksplozija desila na tom mjestu, pošto se na zidu nalaze i brojna oštećenja, tragovi eksploziva, isprskane krvi i tkiva.

⁴³³ Dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 11.0.

⁴³⁴ Dokaz T.86, Batlerov izvještaj, 11.1.

⁴³⁵ Dokaz T.87.

287. Na vanjskom južnom zidu (odnosno na zidu sa prednje strane) nalazi se na stotine oštećenja, koja su najviše koncentrisana oko vrata. Otkrivena su tri komada metala koji odgovaraju dijelu čahure od metka. Na vanjskom zidu na sjevernoj strani nalazi se rupa, a ispod nje se nalazi plitka humka koja je sadržavala 30 dijelova ljudskih kostiju. Brojni tragovi eksplozije nalaze se oko manjih vrata i na vanjskom zidu. Veća vrata (na istočnom kraju) znatno su oštećena na vrhu i na zapadnoj strani, što ukazuje na djelovanje sile iznutra.⁴³⁶

288. Istražnim radnjama i ispitivanjem lokaliteta masovnih grobnica došlo se do dodatnih forenzičkih dokaza vezanih za ubistva. Presudama MKSJ-a utvrđeno je da su „u aprilu 1996. godine počela forenzička ispitivanja lokacija za koje se sumnjalo da predstavljaju mjesta pogubljenja, kao i ekshumacije masovnih grobnica.“⁴³⁷ „Forenzički dokazi ukazuju na postojanje dvije vrste masovnih grobnica, „primarne grobnice“ u koje su ljudi sahranjeni neposredno nakon smrti i „sekundarne grobnice“ u koje su naknadno prebačeni posmrtni ostaci ovih istih ljudi.“⁴³⁸

289. Navedene forenzičke dokaze svojim svjedočenjima potvrdili su očevici. U izvještaju MKSJ-a pod nazivom „Grobnice ekshumirane tokom 2000. godine“ jedna masovna grobnica – Glogova 1 – posebno se dovodi u vezu sa ubistvima u Kravici, i to na osnovu predmeta i ostalih dokaza nađenih u toj grobnici. U izvještaju se navodi:

„Glogova 1 je primarna otvarana masovna grobnica kcja se nalazi u blizini sela Glogova, pored makadamskog puta kcji vodi od Korjević Po.ja do Bratunca ...

U grobnici Glogova 1 pronađeni su brcjni dokazi kcji ovu masovnu grobnicu povezuju sa mjestom masovnog pogubljenja u skladištu u Kravici. U dokazni mater.jal spadaju djelovi građevinskog mater.jala i okviri vrata identični onima kcji su se nalazili u skladištu u Kravici, kao i drugi predmeti poput djelova automobila i slame za kcje je jedna preživjela žrtva masakra rekla da su se nalazili u skladištu.

...U grobnici su nađena t.jela najmar.je 191 osobe i 283 djelova t.jela. S obzirom na ograničeno vr.jeme, obav.jen je mali brcj autops.ja, tako da još uvijek n.je poznato kcji je najmar.ji brcj pronađenih t.jela ...

Grobница Glogova 1 primarna je grobnica kcja sadrži najmar.je 6 manjih grobnica [C,E,F,H,K i L].... ...Neke od ovih grobnica posebno su karakteristične ... zbog velikog

⁴³⁶ Dokazi – fotografije T.112, T.113, T.114, T.115.

⁴³⁷ Prihvaćena činjenica, br. 30 (Annex 2A).

⁴³⁸ Prihvaćena činjenica, br. 31 (Annex2A).

brčja povreda na tijelima kcje su uzrokovane eksplozijom i gelerima. U nekim grobnicama nađene su kašike ručne bombe, kao i djelovi granata i geleri. Navedeni predmeti nalazili su se u grobnici, a povrede uočene na tijelima u potpunosti potvrđuju ono što su svjedoci izjavili o načinu egzekucije i ukarjanja tijela iz skladišta u Kravici.

U svakoj od grobnica u okviru Glogove 1 nađena je direktna fizička veza sa mjestom egzekucije u skladištu u Kravici

Iako nije izvršena autopsija svih tijela iz Glogove, jasno je da su žrtve ukopane u ovoj grobnici umrle nasilnom smrću. U tijelima, odnosno u kostima i raspadnutom tkivu žrtava nađeni su meci i geleri. Na mnogim tijelima uočene su frakture nastale kao posljedica djelovanja snažne sile kcja ukazuje na to da su uzrokovane eksplozivom i ručnim bombama. ...Posmrtni ostaci pripadali su osobama različite starosti, a antropolozi su ocijenili da je najmanje jedna osoba bila starosti između 12 i 14 godina.“

439

290. Tokom 2000. godine, istražitelji MKSJ-a ekshumirali su masovne grobnice u Glogovi (Glogova 01 i 02). Kada je u pitanju Glogova 01, profesor emeritus Richard Wright došao je do zaključka da su tijela iskopana i prebačena iz ove grobnice.⁴⁴⁰

291. U izvještaju istražitelja MKSJ-a Deana Manninga iz februara 2001. godine, navodi se da su „u grobnici Glogova 1 pronađeni brčjni dokazi kcji je povezuju sa mjestom masovnog pogubljenja u skladištu u Kravici. U dokazni materijal spadaju djelovi građevinskog materijala i okviri vrata identični onima kcji su se nalazili u skladištu u Kravici, kao i drugi predmeti poput dijelova automobila i slame za kcje je jedna preživjela žrtva masakra rekla da su se nalazili u skladištu“.⁴⁴¹ Dijagram načinjen tokom istrage koju je vodio MKSJ daje prikaz mjesta pogubljenja, kao i primarnih i sekundarnih grobnica.⁴⁴² Na karti su obilježene lokacije grobnica.⁴⁴³

292. Tokom 2000. godine, istražitelji MKSJ-a uzeli su uzorke građevinskog materijala, pločica, izolacija i boje iz skladišta da bi ih uporedili sa sličnim materijalom nađenim na lokalitetima masovnih grobnica. Istražitelji su izvijestili da su forenzički uzorci uzeti iz masovne grobnice Glogova 01 odgovarali onima uzetim iz skladišta. U izvještaju stoji da „bi proširenje ulaza u skladište u Kravici dovelo do otpadanja njegovih dijelova, kao i građevinskog materijala, koji bi pali

⁴³⁹ Dokaz T.41, str 11.

⁴⁴⁰ Dokaz T.85.

⁴⁴¹ Dokazi T.40, T.31, T.42 “4. Glogova 1 – primarna grobnica”.

⁴⁴² Dokaz T.116.

na tijela žrtava koja su se tu nalazila i između njih. Mehanizacija, odnosno vozila sa kašikom koja su korištena za sakupljanje i uklanjanje tijela iz zgrade, u svakom slučaju bi, pored tijela, pokupila i sve drugo što se nalazilo uz njih ... ostaci materijala nastalog rušenjem bili bi preneseni sa tijelima i odloženi u zemlju zajedno sa njima".⁴⁴⁴

V. UČEŠĆE OPTUŽENIH PREMA OPTUŽNICI

293. Optužnica optužene tereti između ostalog i da su 13.07.1995.godine učestvovali u izvođenju operacija izviđanja i oružanim napadima iz tenkova, praga, protivavionskih topova i drugog pješadijskog oružja na kolonu Bošnjaka u području iznad Kamenice u blizini navedene putne komunikacije.

294. Optužnica također tereti da su optuženi prisiljavali muškarce Bošnjake da se predaju, ohrabrujući ih i mameći lažnim obećanjima da će biti razmjenjeni, učestvovali u zarobljavanju više hiljada muškaraca Bošnjaka koji su pokušavali kroz šumu da pobjegnu iz zaštićene zone bojeći se zarobljavanja i likvidacije od strane MUP-a i Vojske RS, te da su zatim pretresani i oduzimani im novac i vrijednosti, kao i da im je naređivano da odlože hranu, odjeću i ostalo što su nosili u torbama.

295. Također tereti ih se da su u popodnevnim satima istog dana učestvovali u sprovođenju kolone od oko hiljadu zarobljenih Bošnjaka iz mjesta Sandići u skladište Zemljoradničke zadruge Kravica, znajući da će biti pogubljeni, i nakon zatvaranja zarobljenika u skladište, zajedno sa drugim pripadnicima Drugog odreda, usmrtili većinu zarobljenika, tako što je optuženi Vuković učestvovao u likvidaciji zarobljenika bacajući na njih bombe, a optuženi Tomić pucajući iz automatskog oružja na njih, dok su drugi pripadnici Drugog odreda iz puškomitraljeza, pušaka i bombama ubijali zarobljenike,

296. Iz svih izvedenih dokaza Apelaciono vijeće nije našlo dokazanim sve navode optužnice.

⁴⁴³ Dokaz T.133.

⁴⁴⁴ Dokaz T.90.

297. Apelaciono vijeće najprije zaključuje da je dokazano da su oba optužena imala status specijalnih policajaca – pripadnika II Odreda Specijalne policije Šekovići u inkriminirano vrijeme. Optuženi Vuković pripadnik Prvog voda, a optuženi Tomić kao pripadnik Drugog voda.

298. O njihovom statusu govorili su svjedoci Tužilaštva Marko Aleksić, Mirko Aščerić i Slobodan Stjepanović, Slavša Žugić i Predrag Čelić, svi pripadnici istog Odreda. Njihov status policajaca ni odbrana nije sporila, a ovu činjenicu dokazuje materijalni dokaz Tužilaštva T59., odnosno spisak pripadnika II odreda Šekovići.

299. Vijeće nalazi da izvedeni dokazi potvrđuju da su oba optužena bili prisutni na zadatku pretresa terena iznad Potočara, zatim da su obojica raspoređeni na putnu komunikaciju Bratuna Konjević – Polje i lokalitet Sandići 13.07. Kad je u pitanju prisustvo u pratnji kolone zarobljenih do hangara i prisustvo ispred samog hangara u Kravici, Apelaciono vijeće nalazi da su samo navodi optužnice u odnosu na optuženog Vukovića koji govore o njegovom učešću u pratnji kolone zarobljenih iz rejonu Sandića do Skladišta u Kravici, gdje je naknadno učestvovao u ubistvima muškaraca Bošnjaka zatvorenih u hangare na način opisan optužnicom, dokazani, dok u odnosu na Tomića nije van razumne sumnje dokazano da je učestvovao u počinjenju djela.

300. Ostali navodi optužnice nisu prihvaćeni, obzirom da nisu izvedeni dokazi koji bi potkrijepili tvrdnje Tužilaštva u tom smislu. Nema dokaza da su optuženi učestvovali u prethodnim operacijama izviđanja, te artiljeriskim napadima na muškarce Bošnjake koji su se kretali kroz šumu. Također vijeće nije našlo dokazanim da su ovi konkretni optuženi prisiljavali muškarce Bošnjake da se predaju obmanjujući ih da će biti razmjenjeni.

301. Odbrana Zorana Tomića nije osporavala da je Tomić učestvovao u pretresu terena iznada Potočara zajedno sa ostalim pripadnicima jedinice.

302. Svjedok odbrane Cvijan Ristić je optuženog Tomića vidio kod Žutog mosta⁴⁴⁵ Svjedok D5 je naveo da je ujutro 12.07. prije kretanja na pretres terena, na postrojavanju u mjestu Bjelovac, vidio optuženog Tomića. Zatim ga je vidio i kad su stigli do Žutog mosta, te kada su izašli na "vrh Budaka" sjeća se da ga je tad vidio, ali da ga nije vidio da ulazi i u jednu od kuća.⁴⁴⁶ Također svjedok Tužilaštva Zoro Lukić je izjavio da je Zoran Tomić bio s njima u pretresu Budaka i da je bio sa Branom Džinićem.⁴⁴⁷

⁴⁴⁵ Svjedok odbrane Cvijan Ristić, 02.07.2009. godine;

⁴⁴⁶ Svjedok D5, 13.3.2009.

⁴⁴⁷ Zoro Lukić, 3.3.2009.

303. Kada je u pitanju dokaz o tome da li je optuženi Vuković bio u pretresu, svjedok D5 misli da je i on bio angažovan na tom zadatku, ali pretpostavlja da jeste, jer je bio na Sandićima sutradan (13.07). Svjedok Danilo Zoljić potvrđuje da je bio prisutan 12. jula kod žutog mosta kada je Ljubiša Borovčanin izdao usmenu naredbu Radomiru Pantiću, komandiru prve čete, i Radi Čuturiću, komandantu II odreda da izvrše pretres terena iznad Potočara, te da je mogao vidjeti ljude da ulaze u pojedine kuće.⁴⁴⁸ I svjedok Marko Aleksić, koji je u to vrijeme obavljao dužnost komandira 1. voda potvrđuje da je toga dana od Rade Čuturića, kao i drugi komandiri pješadijskih vodova, dobio naredbu da ovladaju desnom stranom naselja Potočari, pa su pješke došli na jednu kotu iznad Potočara. Nakon toga su upućeni na putnu komunikaciju Kravica- Konjević Polje, te je on lično pored puta rasporedio optuženog Vukovića, Mekić Duška i Aščerić Mirka.⁴⁴⁹

304. Iz navedenih dokaza Vijeće zaključuje da je i optuženi Vuković 12. jula učestvovao u pretresu iznad Potočara.

**A. PRISUSTVO OPTUŽENIH RADOMIRA VUKOVIĆA I ZORANA TOMIĆA NA PUTU KONJEVIĆ POLJE –
BRATUNAC DANA 12. I 13.7.1995. GODINE**

305. Kako iz izvedenih dokaza proizilazi, pripadnici II odreda Šekovići, bili su raspoređeni su duž puta dana 12.7.1995. godine, a iz dokaza proizilazi da su i optuženi Radomir Vuković i Zoran Tomić sa ostalim pripadnicima bili raspoređeni na taj lokalitet, sa zadatkom da obezbjede prohodnosti puta kojim su 12.07 i 13. 07 transportovani stanovnici Srebrenice uglavnom žena djeca i stariji.

306. Svjedok Slobodan Stjepanović, pripadnik 2. voda, izjavio je da su nakon Potočara otišli u Bratunac i upućeni nakon toga na putu između Kravice i Bratunca. Svjedok je izjavio da je bio sa Predragom Čelićem, Branom Džinićem i Zoranom Tomićem i da su raspoređeni na put sa zadatkom obezbjeđivanja puta kako bi se nesmetano odvijao drumski saobraćaj.⁴⁵⁰ Ovu činjenicu je potvrdio i svjedok Predrag Čelić, koji je naveo da je 2. vod bio raspoređen na putu između Sandića i Bratunca, te da je Zoran Tomić bio na putu neko vrijeme sa Branom Džinićem. Njih četvorica su bili zajedno - Čelić, Tomić, Džinić i Slobodan Stjepanović su bili kod jedne kuće i tu su proveli noć 12. na 13.07. Svjedok Predrag Čelić je naveo da poznaje oba optužena, prepoznao ih i identifikovao ih je u sudnici.⁴⁵¹

⁴⁴⁸ Danilo Zoljić, 20.03.2009. godine

⁴⁴⁹ Marko Aleksić, dokaz br. T.8. Anex 2A.

⁴⁵⁰ Slobodan Stjepanović, 5.2.2009.

⁴⁵¹ Predrag Čelić, 5.2.2009.

307. Svjedok Milenko Pepić je potvrdio da je optuženi Zoran Tomić bio pored puta zajedno sa drugim pripadnicima 2. voda. Poznavao ga je po nadimku Zgembo i identifikovao u sudnici.⁴⁵² Nekoliko svjedoka je dalo iskaz o rasporedu dvojice optuženih duž puta dana 13.7.1995. godine, uključujući i svjedoka D5 koji je svjedočio da su obojica bili raspoređeni na putu.⁴⁵³

308. Svjedok odbrane Cvijan Ristić je izjavio da je Tomić obezbjeđivao put blizu Predraga Čelića Vidio je Tomića i Zorana Lukića u blizini kuće koju je koristio II odred Šekovići. Njegov komandir im je naredio da naprave formaciju u obliku potkove i čuvaju od napada. Vidio je Zorana Tomića u noći 12.7. sa Čelićem kako čuvaju jedan drugog. Jedan je spavao, a drugi bio budan.⁴⁵⁴ Svjedok Nedeljko Sekula je prvo vidio Tomića kada je stigao u blizini uništene kuće, a Predrag Čelić je bio dalje. Tomić je došao da zapali cigaretu blizu četvorice ljudi koji su bili na minobacačima, jer ga opisuje kao kao strastvenog pušača.⁴⁵⁵ Ovo je potvrdio i svjedok odbrane Radoslav Stuparović koji se kretao duž puta i vidio Zorana Tomića i Predraga Čelića.⁴⁵⁶

309. I novi svjedok odbrane optuženog Tomića, Neđo Jovičić je naveo da je vidio optuženog i pozdravio se s njim na prevoju na cesti kod Sandića. On je tada stajao tu pored puta, a zarobljenici su se za to vrijeme nalazili na livadi.

310. Kada je u pitanju optuženi Vuković, svjedok Marko Aleksić koji je u to vrijeme bio vršilac dužnosti komandira 1. voda, svjedočio je da je lično rasporedio pripadnike njegove jedinice i to Radomira Vukovića, Duška Mekića, Mirka Aščerića pored puta uz pripadnike 2. voda, na otprilike 500 metara od Zemljoradničke zadruge u Kravici. Izjavio je još da je njegova jedinica raspoređena duž puta od Kravice do Konjević Polja blizu Sandića sa zadatkom da obezbjeđuje putnu komunikaciju tako što će uspostaviti borbenu liniju da bi se spriječio prolazak Muslimana.

386. Svjedok Slaviša Žugić je također izjavio da je Radomir Vuković raspoređen duž puta. On je naveo da ga nije dobro poznavao, ali je znao da mu je nadimak Vojvoda, a nije znao ni jednog drugog Vojvodu u 1. vodu. On ga je također u sudnici identifikovao Vukovića kao tog Vojvodu.⁴⁵⁷

311. Svjedok D5 je također izjavio da se sjeća da je Vuković bio na putnoj komunikaciji.

312. Konačno dvojica optuženih i njihovi branioci nisu sporili da su dana 12.7. I 13.07.1995. godine bili na putu. Ovi saslušani svjedoci saglasni su u svojim svjedočenjima i opisima i

⁴⁵² Milenko Pepić, 4.2.2009.

⁴⁵³ Dokazi D5, 11.2.2009.

⁴⁵⁴ Cvijan Ristić, 2.7.2009.

⁴⁵⁵ Nedeljko Sekula, 27.8.2009.

⁴⁵⁶ Radoslav Stuparović, 9.7.2009.

⁴⁵⁷ Slaviša Žugić, 13.1.2009.

Apelaciono vijeće nalazi da se može bez sumnje zaključiti kako su oba optužena bila raspoređena i prisutna na putu dana 12. i 13.7.1995. godine.

B. PRISUSTVO RADOMIRA VUKOVIĆA I ZORANA TOMIĆA NA LIVADI U SANDIĆIMA

313. Obzirom na veliki broj ostalih izvedenih dokaza odbrane, naročito svjedočenja svjedoka odbrane, Apelaciono vijeće nije dalo ocjenu svakog pojedinog svjedočenja koje se odnosi na okolnost prisustva optuženih na ovom lokalitetu i uopšte u dešavanjima koja su uslijedila 13.07. 1995. godine, već daje generalan osvrt na pouzdanost njihovih svjedočenja, kako pojedinačno, tako i u vezi sa ostalim dokazima.

314. Apelaciono vijeće primjećuje da su svi svjedoci koji su pripadali II odredu ili drugim policijskim formacijama koje su na terenu Srebrenice sarađivali sa II Odredom, u toku svog svjedočenja davali polovične iskaze i da su pribjegavali reći kako se ne sjećaju odlučnih momenata u dešavanju tog kritičnog 13.07. 1995. godine, bilo da se tiču davanja preciznih informacija u pogledu zarobljenih muškaraca na livadi Sandići, ili u koloni, bilo da se radi o davanju informacija u pogledu samog ubistva u skladištu.

315. Jedan od razloga jeste i činjenica da je kod njih postojala bojazan da će i sami biti predmet optuženja i iz tog razloga su njihova svjedočenja manjkava i polovična. Drugi razlog, sasvim izvjesno je potreba da svojim svjedočenjem ne ugroze nekadašnje saborce i sebe dovedu u položaj zbog kojeg bi moguće imali neugodnosti ukoliko bi svjedočili njima na štetu. Ipak, ne može se zanemariti činjenica da su svjedoci kako tužilaštva, tako i odbrane poznavali optužene i njihove porodice, da su svi živjeli na relativnom malom području i/ili su radili s njima poslije rata.

316. Apelaciono vijeće je analiziralo činjenice o kojima je svaki svjedok svjedočio i uporedilo ih sa činjenicama koje su utvrđene na osnovu iskaza drugih svjedoka i materijalnih dokaza, a kako bi utvrdilo da li ih ostali dokazi u ovom predmetu potkrijepljuju ili opovrgavaju. Na kraju se moglo zaključiti da su svjedoci uglavnom pouzdani kada su govorili o sporednim činjenicama, iako su pribjegavali odgovorima kako ne znaju ili se ne sjećaju kada je konkretno učešće optuženih u pitanju. Iz toga razloga, Apelaciono vijeće se susrelo sa situacijom da o samom događaju u skladištu i učešću optuženih jako malo svjedoka zapravo želi govoriti. Stoga, zaključci apelacionog vijeća su uglavnom bazirani na takvim dijelovima koji su podudarni ostalim izvedenim dokazima.

317. Na temelju iskaza svjedoka Mirka Aščerića proizilazi činjenica da je optuženi Radomir Vuković bio u Sandićima sa maramom koju je uvijek imao na sebi, a on je naveo da ga je vidio i u autobusu kada su odlazili sa Srednjeg.⁴⁵⁸ Fotografije koje je branilac optuženog uvrstio u dokaze također prikazuju Vukovića 1995. godine, u zelenoj maskirnoj uniformi i u plavoj policijskoj uniformi i sa crnom maramom.⁴⁵⁹

318. Kada je u pitanju prisustvo optuženog Tomića, svjedok odbrane, Radoslav Stuparević naveo je da je 13.07. vidio optuženog Tomića na Sandićima. Tada kada ga je vidio izgledao je drugačiji u odnosu na vrijeme svjedočenja, i opisao ga je kao mršavijeg, tamnijeg tena, te je naveo kako je bio poznat po tome što voli puno da priča i da se šali.

C. PRISUSTVO OPTUŽENIH U KOLONI ZAROBLJENIKA I UČEŠĆE U LIKVIDACIJAMA

319. Kada je u pitanju prisustvo dvojice optuženih u koloni kada su obezbjeđivani zarobljenici koji su sprovedeni u skladište Kravice gdje su ubrzo zatim i ubijeni, Apelaciono vijeće je našlo da je van razumne sumnje dokazano prisustvo optuženog Vukovića i učešće u izvršenju krivičnog djela. Međutim prisustvo optuženog Tomića u pratnji kolone, a konsekventno i prisustvo ispred hangara u Kravici, nije.

320. Svjedočenje svjedoka D5, te izjava Petra Mitrovića daju pouzdana saznanja da je većina pripadnika II odreda Šekovići sprovedla dio zarobljenika do skladišta u Kravici . Isto tako, iz analize svih dokaza, Apelaciono vijeće je zaključilo da iskaz svjedoka D5 predstavlja jedini neposredni dokaz koji uopšte govori o konkretnim licima u pratnji kolone prema skladištu, a da ostala svjedočenja naročito pripadnika II Odreda ili drugih formacija koji su bili na terenu u kritično vrijeme (PJP i Jahorina) nisu iskazi na kojima bi mogla zasnovati jasna utvrđenja.

321. U izjavi koju je dao 22. maja 2008. godine u svojstvu svjedoka svjedok D5 je nabrojao pripadnike voda Skelani koji su sprovodili kolonu prema Kravici, te da su u pratnji bili još i nekoliko lica iz 1. i 2. voda II Odreda, ali da svjedok tada nije bio siguran kako se zovu. U istoj izjavi, svjedok D5 navodi da je kolonu sprobodio i „Zgembo“ i nije pri tom pomenuo da je optuženi Vuković također bio.⁴⁶⁰ Međutim, na pitanje tokom unakrsnog ispitivanja, da objasni zašto u svojoj izjavi koju je dao 22. maja 2008. godine nije spomenuo prisustvo Vukovića, on je pojasnio da se

⁴⁵⁸ Mirko Aščerić, 13. januar 2009. godine.

⁴⁵⁹ Dokazi O.1.25, 27, 28, 29, 30 i 37.

⁴⁶⁰ Svjedok D5, dokaz T.12b izjava od 22. maja 2008. godine

nije odmah sjetio, ali da se kasnije prisjetio i naveo je: "Za Vojvodu sam siguran po tome po bacanju bombi, jer kasnije koliko se sjećam da nam niko nije dolazio."⁴⁶¹

322. U svom iskazu pred Sudom tokom svjedočenja u prvostepenom postupku, svjedok D5 je naveo da je Zoran Tomić sprovodio kolonu i navodi da pošto se on nalazio sa lijeve strane kolone prema Sandićima, smatra da se Tomić vjerovatno nalazio s druge strane kolone s obzirom da ga on nije mogao vidjeti na svojoj strani.⁴⁶² U vezi optuženog Tomića, svjedok D5 navodi da je poznavao jednog od zarobljenih u koloni da se sjeća kako je tom zarobljeniku htio pomoći da ga vrati u šumu, ali ga je optuženi Tomić vratio u kolonu, oduzeo mu pare i službenu policijsku legitimaciju, koju je bacio i pogazio.⁴⁶³

323. Iskaz svjedoka D5 je utoliko pouzdan, jer je Petrovićev video snimak potkrepljuje iskaz svjedoka D5 u pogledu prisustva Mirka Milanovića, pripadnika 2. odreda Šekovići, koji je prikazan dok sjedi sa Milojkom Milanovićem, pripadnikom 1. čete PJP-a Zvornik, u rastinju pokraj puta, nekih stotinjak metara južno od livade u Sandićima, u 16.12 sati, 13. jula 1995. godine, a kojeg je ovaj svjedok pomenuo kao lice koje je bilo prisutno ispred hangara i na Sandićima.

324. Također, iskaz svjedoka D5 prema kojem je Borovčanin bio prisutan kada je kolona krenula, podudara se sa dokaznim video materijalom koji prikazuje Ljubišu Borovčanina na istoj lokaciji 22 sekunde kasnije. Jedan drugi video snimak prikazuje ga na livadi u Sandićima sa pripadnikom 1. interventnog voda Centra službi bezbjednosti Zvornik. Drugi video snimak prikazuje ga dok stoji na livadi pored srpskog vojnika ili pripadnika MUP-a u maskirnoj uniformi, sa ukradenom plavom kacigom UN-a.⁴⁶⁴

325. Svjedok D1 koji je sa Sandića sproveden u koloni prema skladištu, kolonu je opisao da je bila 300 do 400 m dugačka, da je sa strana stajao po vojnik i da je u pratnji kolone bilo lice s psom.

326. Ovo kazivanje potvrđuje i utvrđena činjenica br. 2 iz Aneksa 2.B u kojoj je navedeno:

„Svjedoku PW – 156 i mnogim drugim muškarcima bosanskim muslimanima je bilo naređeno da oforme kolonu i da hodaju od livade Sandići do Kravice, a ispred skladišta Kravica su stigli između 3 i 5 časova popodne. Snage bosanskih Srba su pratile u vcjnim uniformama, sa automatskim puškama i noseći remene sa municijom. Jedan muškarac, bosanski Srbin, u civilncj ocjeći i sa psom rjemačkim ovčarom predvodio je kolonu dok se

⁴⁶¹ Svjedok D5, 11. mart 2009. godine

⁴⁶² Svjedok D5, 13. mart 2009. godine

⁴⁶³ Svjedok D5, 11. mart 2009. godine

⁴⁶⁴ Dokaz T.1, dokaz T.134.

ista kretala do skladišta Kravica. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 426)”

(a) VUKOVIĆ

327. Kako je već ranije navedeno, optužnica tereti optuženog Vukovića da je u likvidaciji zarobljenih učestvovao bacajući na njih ručne bombe.

328. Najprije, gore navedeni forenzički dokazi potvrđuju bez sumnje da su u skladište u kojem su se nalazili zarobljenici bacane ručne bombe i da je to bio jedan od modusa likvidacije, pored dejstvovanja iz puškomitraljeza i pušaka.

329. Prema iskazu svjedoka D1, koji je bio u hangaru, on je vidio kako se ručne bombe ubacuju kroz prozore i čuo je i osjetio eksploziju ručnih bombi unutar skladišta.⁴⁶⁵

330. I svjedok Slobodan Stjepanović, otprilike 30 minuta nakon prolaska kolone zarobljenih muškaraca prema skladištu, je čuo puščanu paljbu udaljenu oko 1 kilometar i to *“sa povremenim blažim detonacijama koje su ličile na detonaciju ručne bombe”*.⁴⁶⁶

331. Svjedok Luka Marković je tokom rekonstrukcije na licu mjesta o ručnim bombama izjavio, *“Samo sam čuo detonacije i osjetili smo, znate, da nas oči peku. Pretpostavili smo da je to zbog ručnih bombi zato što ih nisu mogli pobiti unutra jer su bili zatvoreni”*. I onda je pokazao na prozor kroz koji su se ručne bombe mogle ubacivati, što je evidentirano na snimku rekonstrukcije.⁴⁶⁷

332. Svjedok Marko Aleksić opisao je da je čuo *“poslije izvjesnog vremena, pored rafalne pucnjave čule su se detonacije od bombi...da bi mogle poticati usjed eksplozije ručnih bombi”*.⁴⁶⁸

333. Svjedok D5 je naveo da je vidio dva sanduka ručnih bombi, ali mu nije poznato da li su bili puni ili prazni. Ručne bombe su kamionom prebačene do skladišta.⁴⁶⁹ O unutrašnjosti hangara svjedok D5 je naveo: *“Mrtva tijela jedno preko drugog, izukrštana pa popadalo“, a nakon pucanja iz pušaka i puškomitraljeza pripadnici 2. odreda Šekovići koristili su ručne bombe. Radomir Vuković i Brano Džinić bacali su ručne bombe na zarobljenike u hangaru. Svjedok je ovo izjavio u direktnom*

⁴⁶⁵ Svjedok D1, 8. decembar 2008. godine.

⁴⁶⁶ Dokaz T.11, potpisana izjava Slobodana Stjepanovića data SIPA-i, 27. oktobar 2005. godine.

⁴⁶⁷ Dokaz T.15

⁴⁶⁸ Dokaz T.8, potpisana izjava Marka Aleksića data SIPA-i, 12. oktobar 2005. godine.

⁴⁶⁹ Svjedok D5, 20. mart 2009. godine

ispitivar.ju.⁴⁷⁰ U unakrsnom ispitivar.ju svjedok je dodatno pojasnio da je siguran da su ručne bombe bačene u prvi dio hangara i da su ukupno u hangar bačena dva sanduka ručnih bombi.⁴⁷¹

334. Svjedok D5 je neposredni očevidac učešća Vukovića u pogubljenima na način opisan u optužnici. Njegovo učešće pored ovog dokaza, potvrđuju i drugi dokazi koji će biti navedeni u nastavku.

335. Navodeći ko je bombe bacao, svjedok D5 je rekao: „Kada je stala pucrijava, onda su krenule bombe... Bombe su bacali samo dvcjica judi... Vcjvoda i Čupo”.⁴⁷² U svom iskazu svjedok D5 je naveo da su neki zarobljenici još uvijek bili živi nakon što je pucanje i bacanje bombi stalo, jer je iz hangara čuo glasove „judi kcji prokliraju i psuju”.⁴⁷³

336. Da je zaista optuženi Vuković lice za koje svjedok D5 tvrdi da je bacao ručne bombe u hangar, govori činjenica da se svjedok D5 upoznao sa Vukovićem 1993. godine, kada je svjedok D5 postao pripadnik Specijalne brigade policije.⁴⁷⁴ Svjedok je naveo da je tokom 1995. godine poznavao Vukovića samo kao „Vojvodu” i da je bio pripadnik 1. Voda II Odrada, a u jedinici je postojala samo jedna osoba koju su zvali Vojvoda. On se ne sjeća da je Vuković imao dugu kosu, ali se sjeća da je nosio crni povez preko čela.⁴⁷⁵ Svjedok je opisao da je 1995. godine Vuković nosio crnu maramu vezanu preko čela, a crne beretke su dužili svi.⁴⁷⁶

337. Svjedok D5 je optuženog također prepoznao u sudnici tokom svjedočenja 11.02. 2009. Godine, a tokom unakrsnog ispitivanja 20.03.2009. godine za optuženog Vukovića naveo da ga je prepoznao u Beogradu gdje su oba bili pritvoreni u postupku ekstradicije koji je prethodio postupku pred Sudom BiH. Naveo je da je pokušao da s njim stupi u kontakt i da razgovaraju preko jednog od pritvorenih pripadnika zemunskog klana, koji je također komunicirao sa Vukovićem, kao i preko stražara. Razlog zbog kojeg je tada htio stupiti u kontakt je da ga pita da li je saznao o dešavanjima u BiH i šta se priča, te kakvu je izjavu dao. Tad je saznao da Vukovića terete za Kravicu. Međutim, naveo je da Vuković nije htio komunicirati s njim.

338. Branilac Radomira Vukovića tražio je od svjedoka D5 da identifikuje njegovog branjenika na pet fotografija koje prikazuju Vukovića u uniformi tokom rata od kojih su neke bile iz 1995.

⁴⁷⁰ Svjedok D5, 11. februar 2009. godine

⁴⁷¹ Svjedok D5, 11. mart 2009. godine

⁴⁷² Svjedok D5, dokaz T.12b izjava od 22. maja 2008. godine i svjedok D5, dokaz T.12b izjava od 22. maja 2008. godine

⁴⁷³ Svjedok D5, 11. februar 2009. godine

⁴⁷⁴ Svjedok D5, 11.03.2009.

⁴⁷⁵ Svjedok D5, 20.03.2009.

⁴⁷⁶ Svjedok D5, 20.03.2009.

godine.⁴⁷⁷ Svjedok D5 tačno je identifikovao Radomira Vukovića na ovim, kao i na još jednoj fotografiji iz istog perioda.⁴⁷⁸ Ove fotografije koje je branilac uvrstio kao dokaz prikazuju optuženog Vukovića sa crnom maramom na glavi. Također, svjedok Mirko Aščerić potvrđuje da je Radomira Vukovića vidio u Sandićima sa maramom koju je uvijek imao na sebi.⁴⁷⁹ Ovi dokazi potvrđuju navode svjedoka D5 da je optuženi Vuković tokom 1995. godine nosio crnu maramu na glavi. Tokom 2008. godine, Radimir Vuković i svjedok D5 bili su u istom periodu kratko vrijeme zatvoreni u zatvoru u Beogradu dok su čekali izručenje u BiH zbog optužbi vezanih za dešavanja u Srebrenici. Svjedok D5 naveo je da je svakodnevno viđao Vukovića u zatvoru, te da su prepoznali i da Vuković nije htio da razgovara s njim.⁴⁸⁰

339. Iz ovih dokaza Apelaciono vijeće je zaključilo na pouzdan način, da se u svjedočenju svjedoka D5 kao licu kojeg on označava kao Vojvoda, radi o optuženom Vukoviću.

340. Dalje, pored svjedočenja svjedoka D5, o učešću lica pod nadimkom Vojvoda koji zajedno sa „Čupom baca bombe“, govori i izjava Petra Mitrovića koju je dao tokom inicijalne istrage u ranijem predmetu ovog Suda X-KR-5/24. Ova izjava uvrštena je kao dokaz u predmetu u toku prvostepenog postupka.⁴⁸¹

341. U ovoj izjavi Petar Mitrović navodi da je 13.07. ispred hangara u Kravici osim pucnjave iz puškomitraljeza i pušaka, čuo i eksplozije bombi koje su bacali policajci pod nadimkom Vojvoda i Čupo. On je naveo da im ne zna prava imena. Opisao je Vojvodu kao osobu nižeg rasta, imao je smeđu kosu, puniji. Petar Mitrović je pozvan da svjedoči kao svjedok Tužilaštva. U svom svjedočenju je on negirao većinu svojih izjava iz predmetnog zapisnika i objašnjavao je to navodnim pritiscima kojima je bio podvrgnut. Apelaciono vijeće je analiziralo njegova objašnjenja koja je davao u toku ispitivanja i nalazi da su konfuzna, kontradiktorna i da se uglavnom ne sjeća izjava ili da ih negira u dijelovima koji uglavnom govore o učešću njegovi suboraca u inkriminiranom događaju sa objašnjenjem kako nije čuo diktiranje zapisnika „jer ga bolila glava“. Međutim, shodno ZKP- BiH izjava Mitrovića je sastavljena korektno, ispitivani je tada u svojstvu osumnjičenog imao branioca za vrijeme ispitivanja, poučen je o svojim pravima i znajući ih ipak je stavio svoj potpis na Zapisnik o ispitivanju. Apelacionom vijeću, a ni u prvostepenom postupku nisu predloženi dokazi da je na ispitivanog izvršen pritisak, te nalazi da se predmetna izjava Mitrovića data na Zapisnik, predstavlja pouzdan dokaz naročito jer se činjenice koje pruža o sveukupnim

⁴⁷⁷ Svjedok D5, 11.03.2009. , dokazi O-I-25, O-I-26, O-I-27, O-I-28, O-I-29, O-I-30.

⁴⁷⁸ Svjedok D5, 11.03.2009. , dokaz O-I-10.

⁴⁷⁹ Mirko Aščerić, 13.januar 2009. godine

⁴⁸⁰ Svjedok D5, 20.03.2009.

⁴⁸¹ Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Petra Mitrovića od 21.06.2005. godine;

dešavanjima podudarne su saznanjima o dešavanjima u skladištu do kojih je vijeće došlo kroz druge dokaze.

342. Da su svjedočenje svjedok D5 i izjava Petra Mitrovića tačni, potvrđuje i svjedočenje svjedoka Jovana Nikolića, direktora zadruge u kritično vrijeme, koji je izjavio da je 13.07 oko 22h došao do Zadruga Kravica, kada mu je Zoran Erić (jedan od zaposlenih u zadruzi) u panici rekao da su u skladištu zatvoreni Bošnjaci negdje oko 5-6h poslijepodne i da su mnogi od njih unutra ubijeni. Također mu je rekao da je jedan stražar iz Skelana poginuo, jer je jedan od zarobljenih oteo pušku, nakon čega je otvorena vatra na zatvorenike i da ima dosta mrtvih ljudi. Dok je boravio u krugu Kravice, čuo je rafalne pucnjeve iz pravca asfaltnog puta.

343. U izjavi koju je dao tokom istrage u predmetu Kravica Tužilaštvu BiH, svjedok je naveo da mu je Zoran Erić rekao da je ispred hangara bila Specijalna policija iz Skelana, te da je svjedok Nikolić čuo rafalnu pucnjava prema sredini skladišta i da su se čule detonacije bombi. Na svjedočenju je potvrdio izjavu i da su ove tvrdnje tačne.

344. Također u istoj izjavi svjedok je rekao kako mu je Erić rekao da su ubistva izvršili pripadnici Specijalne policije iz Skelana. Svjedok je izjavio da je već sutra dan po Bratuncu kružila priča kako je to uradila Specijalna policija iz Skelana, i osim njih nije se više niko spominjao kao počinitelj ubistava. Svjedok je u izjavi izjavio i na pretresu potvrdio da su po Bratuncu kružile priče da su za vrijeme tih ubistava ubijali i bombe bacali „neki Čupo i Vojvoda“.

345. Odbrana optuženog Vukovića je osporavala zvrđnju da je nadimak optuženog Vukovića Vojvoda, te da je još postojalo osoba sa ovakvim nadimkom

346. Da je optuženi Vuković zaista u kritično vrijeme imao ovaj nadimak, te da je upravo on „predmetni“ Vojvoda i da je po njemu bio poznat, pored svjedoka D5 potvrđuju i drugi svjedoci. Svjedok optuženog Vukovića Milutin Kandić, također pripadnik II odreda, je izjavio da jeste poznavao još osoba sa istim nadimkom Vojvoda, ali je također naveo i da je upravo optuženog poznavao pod nadimkom Vojvoda, a to su također potvrdili i svjedoci Stanislav Vukajlović, Marko Alekić i Slaviša Žugić koji su optuženog Vukovića zvali nadimkom Vojvoda i da je bio pripadnik 1. voda II Odreda. Nadalje, svjedok Slaviša Žugić potvrđuje da nije ponavao nijednu drugu osobu u 1. vodu sa nadimkom Vojvoda, a u sudnici je optuženog Vukovića identifikovao kao tog Vojvodu.⁴⁸² Svjedok D5 potvrđuje da mu nije poznato da je u II odredu postojao drugi čovjek pod nadimkom Vojvoda.⁴⁸³

⁴⁸² Slaviša Žugić, 13.01. 2009.godine

⁴⁸³ D5. izjava od 20.03. 2009.godine

347. I na kraju, da je tačna činjenica kako je lice pod nadimkom Čupo učestvovalo u likvidaciji zarobljenih na isti način kao i optuženi Vuković, a što su tvrdili i svjedoci D5 i Petar Mitrović u svojoj izjavi, potvrđuje i presuda Suda BiH u predmetu X-KR-05/24 na temelju koje je osuđeni Brane Džinić pod nadimkom Čupo, pravosnažno oglašen krivim za pomaganje u krivičnom djelu Genocid za isti predmetnom događaju i osuđen je na kaznu dugotrajnog zatvora u trajanju od 33 godine.

348. Dakle, nakon ocjene svih dokaza, Apelaciono vijeće je zaključilo da je van razumne sumnje dokazano da je optuženi Vuković bio pripadnik 2. odreda Šekovići, te da je 12. i 13. 07 bio sa II odredom na zadatku, raspoređen na putnoj komunikaciji Bratunac – Konjević polje, gdje je II odred zajedno sa drugim formacijama osiguravao promet ceste za vrijeme transporta žena, djece i starijih muškaraca Bošnjačke nacionalnosti.

349. Iz iskaza svjedoka D5, a koji je potkrijepljen u ključnim dijelovima izjavom Petra Mitrovića, svjedočenje Jovana Nikolića i Milutina Kandića, vijeće nalazi dokazanim da je optuženi Vuković viđen na putnoj komunikaciji 12.07, a i da je bio u Sandićima za vrijeme predaje i zarobljavanja Bošnjaka muškaraca 13.07, kao i da je učestvovao u sprovođenju Bošnjaka u skladište Kravice.

350. Kada je u pitanju sama radnja izvršenja krivičnog djela, dokazi su pokazali da je optuženi Vuković, nakon što je zajedno sa ostalim pripadnicima II Odreda dopratio zarobljene Bošnjake sa Sandića ispred skladišta, te nakon što su većina pripadnika usmrtila zarobljene u skladištu pucajući u njih iz automatskih pušaka i puškomitraljeza, optuženi je iz sanduka dopremljenih ispred skladišta, aktivirao i ubacivao u skladište ručne bombe.

351. A da je iskaz svjedoka D5 u ovom smislu pouzdan, jasno je iz izjave Petra Mitrovića kada je on još 2005. godine opisao način na koji su Bošnjački muškarci ubijani ručnim bombama i da je u tome učestvovalo lice pod nadimkom Vojvoda. Ovo je na identičan način potvrdio i svjedok Nikolić koji iste večeri došao do hangara kada mu je rečeno da su muškarci u hangaru ubijeni i da je na njih bombe bacao Vojvoda i Čupo.

352. Pitanje nadimka optuženog Vukovića, koje je također dokazano van razumne sumnje, a po kojem su ga i Mitrović i svjedok D5 najprije poznavali, također je razjašnjeno iskazom svjedoka Stanislava Vukajlovića, Milutina Kandića, Slaviše Žugića i Marka Aleksić, te s obzirom na sve navedeno Apelaciono vijeće nalazi van razumne sumnje da je upravo optuženi Vuković lice koje pomenuti svjedoci podrazumjevaju pod nadimkom Vojvoda.

353. Odbrana Radomira Vukovića sporila je pristustvo optuženog kod hangara za vrijeme pogubljenja kao i da je sprovodio kolonu zarobljenih prethodno sa Sandića do skladišta i u tom smislu je osporavan kredibilitet svjedoka D5, koji u prvobitnim izjavama koje je dao tužiocu, ne

navodi Vukovića kao jednog od počinitelja, ali pitanje kredibiliteta svjedoka D5, vijeće će obrazložiti u nastavku.

354. Odbrana je također izvela dokaz svjedočenjem Frana Kosa koji je za još jednu osobu naveo da je vidio kako kritičnog popodneva baca bombe u hangar i čije je svjedočenje pomenuto ranije. Međutim, ovo svjedočenje Apelaciono vijeće ne nalazi relevantnim, obzirom na masovni karakter i sveobuhvatnost operacije likvidiranja muškaraca Bošnjaka u skladištu, sasvim je izvjesno da je u njoj učestvovao veliki broj lica, te nije isključeno da su pored optuženog Vukovića i Brane Džinića Čupe, ručne bombe u hangar ubacivala i druga lica. Ali to nije predmet ovog postupka i u svakom slučaju involvirnost i drugih lica, ne isključuje niti umanjuju krivicu optuženog Vukovića.

355. Svi izvedeni dokazi ukazuju na samo jedan nesporan zaključak, a to je da je optuženi Vuković u učinjenju krivičnog djela učestvovao upravo radnjama i na način opisan u optužnici.

(b) ZORAN TOMIĆ

356. Optuženi Zoran Tomić optužnicom Tužilaštva se teretio za počinjenje krivičnog djela kao i optuženi Vuković, ali da je njegova radnja izvršenja opisana na način da je u ubistvima učestvovao pucajući iz automatske puške. U svojoj odbrani optuženi je tvrdio kako nije dokazano da je on bio uopšte u pratnji kolone, te da je bio prisutan kod skladišta, kao i da je učestvovao u ubistvima kako je to navedeno u optužnici.

357. Iz izvedenih dokaza jasno je da je optuženi Tomić bio pripadnik II Odreda Šekovići, 2. vod, što je u svom svjedočenju potvrdio svjedok Mirko Aščerić (također pripadnik II Odreda, 1. vod) u kritičnom periodu, da je 12. i 13.07. 1995. godine bio raspoređen duž putne komunikacije Bratunac - Konjević polje, te da je 13.07. 1995. godine bio na livadi Sandići kada su svi pripadnici II Odreda bili okupljeni čuvajući zarobljene bošnjačke muškarce koji su se predavali.

358. Optuženi Tomić je prvi put kao učesnik događaja u Kravici, pomenut od strane svjedoka D5 koji navodi da je izvjesni „Zgembo“ bio u pratnji kolone zarobljenih od Sandića prema Kravici zajedno sa ostalim pripadnicima odreda koje je ovaj svjedok nabrojao.

359. U toku postupka dokazano je zaista da je optuženi Tomić imao nadimak „Zgembo“, što odbrana nije ni osporavala.

360. Što se njegovog prisustva na kritičnom lokalitetu putne komunikacije i Sandića 12.07 i 13.07. 1995. godine tiče, dokazano je da je optuženi zaista bio zajedno sa II Odredom raspoređen kritičnog 12. i 13.07 na predmetnu putnu komunikaciju. Svjedoci kako Tužilaštva, tako i odbrane su

naveli da su ga vidjali kod Žutog mosta, te na putu Bratunac – Konjević polje i da je uglavnom bio sa Predragom Čelićem i Branom Džinićem . Dakle, ako se sumiraju činjenice koje proizilaze iz izvedenih dokaza , učešće optuženog Tomića je van razumne sumnje dokazano sve do momenta formiranja kolone zarobljenih koji se odvođe i koji su ubijeni u skladištu.

361. Kako je svjedočenje D5 jedini dokaz o navodnom učešću Tomića u pratnji kolone i naknadnoj likvidaciji, Apelaciono vijeće je analiziralo sve izjave koje je ovaj svjedok dao u vezi optuženog Tomića koje su prihvaćene kao dokaz, te način na koji ovaj svjedok govori o učešću Tomića. Iz svih ovih elemenata njegovog svjedočenja nije proizašao jasan i nedvosmislen zaključak koji bi bio takve kvalitete da se na njemu zasnjuje odluka Vijeća o krivici optuženog Tomića, te će Vijeće daljnje obrazloženje o neprihvatanju svjedočenja svjedoka D5 kao dokaza na kojem bi temeljio odluku .o krivici optuženog, obrazložiti u nastavku, u dijelu koji se odnosi na kredibilitet svjedok D5.

D. KREDIBILITET SVJEDOKA D5

362. Odbrana oba optužena je nastojala osporiti subjektivni i objektivni kredibilitet svjedoka D5 ističući da je D5 osoba koja je zaključila sporazum sa Tužilaštvom BiH, te da nastojeći za sebe izdejstvovati povoljni krivičnoplavni položaj, inkriminiše druge isključivo vođen tim motivom. Također je isticala da je svjedok D5 kao osoba nepouzdan i da se ni u kom slučaju na njegovom iskazu ne može zasnovati osuda.

363. Apelaciono vijeće je cijenilo da je svjedok D5 postao je pripadnik Specijalne brigade policije u februaru 1993, gdje je ostao do kraja 1995. godine, ali bez ikakve kvalifikacije.⁴⁸⁴ Svjedok D5 naveo je i da mu je bio dijagnosticiran poremećaj ličnosti dok je bio zatočen u zatvoru u Beogradu i čekao izručenje,⁴⁸⁵ kao i da mu je bila propisana terapija (Bromezepam).⁴⁸⁶ Međutim, nisu izvedeni nikakvi dokazi o bilo kakvom zdravstvenom problemu koji je mogao negativno uticati na preciznost njegovih zapažanja, odnosno njihovu tačnost.

364. Tužilaštvo je prvo ispitalo svjedoka D5 u svojstvu osumnjičenog 08.04.2008. godine, nakon što ga je Republika Srbija izručila Bosni i Hercegovini. Osumnjičeni se branio šutnjom tada i nije dao izjavu, a potom je 18.04.2008. godine zatražio da da izjavu u svojstvu osumnjičenog. Pravni

⁴⁸⁴ Svjedok D5, 11.03.2009.

⁴⁸⁵ Svjedok D5, 20.03.2009.

⁴⁸⁶ Svjedok D5, 11.03.2009.

zastupnik osumnjičenog informisao je Tužilaštvo o tome da njegov branjenik želi da sklopi sporazum i da je spreman da saraduje. Ovaj svjedok je nakon toga dao izjavu u svojstvu osumnjičenog. Uslijedili su kontakti između Tužilaštva i svjedoka i njegovog branioca, a potom je Tužilaštvo osumnjičenom dalo imunitet od krivičnog gonjenja koji se odnosio na njegovu izjavu koja je mogla biti korištena tokom pregovaranja o priznanju krivice, a u slučaju nepostizanja dogovora, ona nije mogla biti korištena protiv svjedoka u krivičnom postupku.

365. Svjedok je dao izjavu 22.05.2008. godine uz prisustvo svog advokata, u svojstvu svjedoka, a davanje lažnog iskaza povlačilo je krivičnu odgovornost.⁴⁸⁷ Svjedok je nakon toga svjedočio u predmetu *Kravica (Stupar)* i identifikovao osobe koje su učestvovala u masakru u skladištu.

366. Pomenuta izjava od 22.05.2008. godine svjedoka D5, mnogo je detaljnija od prve i daleko više inkriminiše optužene nego prva. Svjedok je objasnio Sudu da nije rekao cijelu istinu u svojoj prvoj izjavi.⁴⁸⁸ Međutim, svjedok nije imao obavezu da govori istinu kada je svjedočio u svojstvu osumnjičenog, ali jeste kada je davao iskaz u svojstvu svjedoka. Njegovo svjedočenje na Sudu bilo je u skladu sa onim što je izjavio 22.05.2008, za razliku od onoga što je naveo u svom iskazu od 18.04.2008. godine.

367. Osnovna obaveza vijeća u pogledu *svih* dokaza propisana je članom 281. stav 2. ZKP-a BiH u kojem se navodi: "Sud je dužan savjesno ocijeniti svaki dokaz pojedinačno i u vezi s ostalim dokazima i na osnovu takve ocjene izvesti zaključak je li neka činjenica dokazana." Kao što je konstatovao Ustavni sud, ova osnovna obaveza proizilazi iz prava optuženog na pravično suđenje koje mu je garantovano članom II (3) Ustava Bosne i Hercegovine i članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima ("Evropska konvencija").⁴⁸⁹

368. Svjedok D5 je zaključio sporazum o priznanju krivice za događaje povodom dešavanja u Kravici i presudom Suda BiH broj: X-KRŽ-06/180-1 Dana 22. oktobra 2008. godine, nakon prihvatanja sporazuma o priznanju krivnje, oglasio ga krivim za pomaganje u ubistvima, deportaciji i prisilnom preseljenju kao zločinu protiv čovječnosti počinjenom u Srebrenici u julu 1995. godine i osudio ga na zatvorsku kaznu u trajanju od šest godina.

369. Odbrana je istakla kako je brojna domaća i međunaroda praksa takva da se iskaz jednog takvog svjedoka, praktično saoptuženog mora uzeti sa rezervom prilikom ocjene njegovog

⁴⁸⁷ Dokaz T.12(b), 22.05.2008.

⁴⁸⁸ Svjedok D5, 11.03.2009.

⁴⁸⁹ *Id.*, para. 30. Vidi i predmet *Branka Kolar-Mijatović*, AP-1262/06 (Ustavni sud BiH), Odluka o prihvatljivosti i meritumu, 23.12.2007, stavovi 36-37; *Hazim Vikić*, AP-3189/06 (Ustavni sud BiH), Odluka o prihvatljivosti i meritumu, 23.05.2007, stavovi 35-36.

kredibiliteta. Apelaciono vijeće se slaže da analiza ovog dokaza mora uključivati osvrt na njegov položaj u odnosu na optužena lica i njegovi motivi svjedočenja također trebaju biti analizirani.

370. Ustavni sud je u nekoliko predmeta razmatrao pitanje dokazne snage svjedočenja svjedoka koji je zaključio sporazum o krivici. U predmetu po apelaciji M.Š⁴⁹⁰ __Ustavni sud je razmatrao apelaciju u kojoj apelant ukazuje da je došlo do povrede prava na pravično suđenje iz člana 6. stav 1. EKLJP jer je odluka o njegovoj krivici zasnovana u najvećem dijelu na iskazu lica protiv kojeg je također vođen krivični postupak zbog istog djela kao i kod apelanta, a koji je po optužnici zaključio sporazum o priznanju krivice sa Tužilaštvom. U istom predmetu Ustavni sud je zaključio da dokaze koje iznese svjedok koji svjedoči nakon sklapanja sporazuma o priznanju krivice ili dobijanja imuniteta ne treba smatrati nepouzdanima, odnosno odbaciti i da ih ne treba analizirati znatno detaljnije od ostalih dokaza.

„Što se tiče svjedočenja navedenog svjedoka (koji je svjedočio nakon sklapanja sporazuma o priznanju krivice), iako ovakvi svjedoci često mogu biti nepouzdana, to samo po sebi nije razlog da se iskazu takvog svjedoka ne pokloni vjera.“⁴⁹¹

371. Ustavni sud je dalje naveo standard da obrazloženje mora da zadovoljava zahtjev brižljive i savjesne ocjene dokaza, kao i da mora postojati stvarna, na objektivnim činjenicama zasnovana i obrazložena istinitost zaključak suda.

372. Zatim, ovo isto pitanje razmotreno je i u predmetu apelanta Nihada Vlahovljaka koji je između ostalog tvrdio da je Vrhovni sud FBiH presudu protiv apelanta zasnovao u najvećem dijelu na iskazu svjedoka koji je zaključio sporazum o priznanju krivnje. U odluci je konstatovano sljedeće⁴⁹²:

„Prema mišljenju Ustavnog suda, zasnivanje odluke na iskazu svjedoka koji je zaključio sporazum o priznanju krivice mora se razmatrati u svakom konkretnom predmetu i ne može se uspostaviti pravilo, osim da se u takvom slučaju u postupku mora osigurati mogućnost optuženom da takav iskaz ospori, te dati uvjerljivo obrazloženje.“

373. Prema mišljenju Apelacionog vijeća u ovom predmetu, ako se uzme u obzir stav Ustavnog suda, ne bi se moglo smatrati da je nepravilno ukoliko bi se odluka o krivici optuženog zasnovala na iskazu svjedoka D5 koji je zaključio Sporazum o krivici. Međutim sam iskaz svjedoka D5 mora biti uvjerljiv i logičan, a saglasan svim ostalim dokazima, da bi odluka Vijeća koja se na njemu

⁴⁹⁰ AP 661/04 od 22.04.2005. godine;

⁴⁹¹ M.Š., AP-661/04, Ustavni sud BiH, “Odluka o prihvatljivosti i meritumu” 22.04.2005, para. 37 (naknadno naglašeno).

zasniva, bila jedini moguć razuman zaključak u predmetu. Takav iskaz generalno govoreći prethodno mora biti takvog kvaliteta da vijeću ne ostavlja mjesta za bilo kakvu sumnju.

374. Apelaciono vijeće je ocjenilo da iako je svjedok zaključio sporazum o krivnji, , nije ta činjenica sama po sebi prepreka da se na takvom dokazu zasnuje osuđujuća presuda.

375. Odbrana je ipak imala primjedbe na svjedočenje ovog svjedoka, nalazeći da je ono netačno i da je svjedok nepouzdan. Međutim, kada je u pitanju kvalitet informacija koje je dao ovaj svjedok, odnosno da li se može smatrati da su one dobijene iz pouzdanog izvora, Vijeće je smatralo da je ovaj svjedok dao vrlo detaljno i sveobuhvatno svjedočenje i da je ono potkrijepljeno drugim dokazima.

376. Prvenstveno, u ovom postupku ispitan je veliki broj svjedoka, od kojih su mnogi pripadnici Drugog odreda Šekovići, te pripadnici PJP Zvornik i pripadnici Centra za obuku Jahorina. Svi ovi svjedoci su bili sudionici dešavanja koja su predmet ove optužnice i to u glavnom onih koja su prethodila događaju ispred skladišta u Kravici. Svjedočenja ovih svjedoka su dosljedna po svim pitanjima svjedočenju svjedoka D5, osim u dijelu koji se odnosio na inkriminaciju i odgovornost optuženih. Tako su, na primjer, svi pripadnici ove jedinice slično opisali borbena kretanja Odreda u periodu od kraja juna do sredine jula 1995. godine, dešavanja na terenu 12.07 i 13.07, dešavanja na putnoj komunikaciji i sl.

377. Čak šta više, svjedok D5 nije proizvoljno naveo sve osobe iz jedinice da su bili involvirani u inkriminiranu aktivnost. Naprotiv, on je dao inkriminirajuće svjedočenje prema određenim pojedincima, a u odnosu na neke je dao informacije u korist. Na primjer, svjedočio je da nije vidio određene pripadnike Odreda u vrijeme kada je masakr počinjen, a što je rezultiralo oslobađajućom presudom (za Miladina Stevanovića je naveo da nije bio na kritičnom lokalitetu, a što je i utvrđeno u pravosnažnoj presudi Suda BiH u predmetu X-KR-05/24 – 2 kojom je Stevanović oslobođen optužbe; za Petra Mitrovića, Slobodana Jakovljevića i Branislava Medana naveo je da su otišli iza skladišta da čuvaju zarobljene, a što je također utvrđeno u pravosnažnoj presudi Sud BiH ovim licima u predmetima X-KR-05/24 i X-KR-05/24 -1).

378. Slično tome, svjedok D5 je u određenim dijelovima svjedočenja naveo kako nije vidio optuženog Tomića (pretres kuća u selu Budak) ili recimo ne uključuje optuženog Vukovića u svaki incident koji se događao na terenu (nikada za njega nije naveo da je bio involviran u pretresanje i

⁴⁹² Nihad Vlahovljak , AP 3896/08, p.17.

oduzimanje stvari i dokumenata od zarobljenih koji su se predavali). Iz ovakvog svjedočenja, može se zaključiti da svjedok svjedoči iskreno ⁴⁹³.

379. Nadalje, Vijeće je analiziralo da li je tokom svog svjedočenja ovaj svjedok nagovijestio ili je iz njegovog ponašanja proizašao motiv ili neki drugi razlog da nekog od optuženih dovede u nepovoljniji položaj i zaključilo da takvog motiva nije bilo. Vijeće nije utvrdilo poseban motiv koji bi svjedoka naveo da upravo optužene inkriminira. Svjedok D5 u toku svog svjedočenja, kada je u pitanju optuženi Vuković, doimao se objektivan i njegova kazivanja su se u konačnici do detalja potvrdila kroz druge dokaze koji su inkriminirali optuženog Vukovića. Tako da je svjedočenje svjedoka D5 uz ostale posredne dokaze, upravo potvrdilo istinitost njegovog kazivanja i dovelo do jedinog mogućeg zaključka, a to je da je ono tačno.

380. Odbranama je omogućeno unakrsno ispitivanje ovog svjedoka na način da je za pripremu unakrsnog ispitivanja odbrani ostavljeno dovoljno vremena i da je samo unakrsno ispitivanje ovog svjedoka trajalo puna tri pretresna dana.

381. Odbrana je nastojala osporiti njegov kredibilitet činjenicom da se nije mogao sjetiti svih detalja, npr. autobusa ispred hangara, iako su neki svjedoci, a i materijalni dokazi pokazali da je pred skladištem zaista u vrijeme masakra bio parkiran autobus. Međutim, ako se uzme u obzir protek vremena od 1995. godine, zatim sam zamor i iscrpljenost svjedoka koji je kao i kompletna jedinica prethodnu noć proveli na putnoj komunikaciji dan prije, a uostalom kao i činjenica da sasvim očekivano u ljudskoj psihi može doći do previda određene okolnosti ili fakta, ukoliko je ono što je uzrokovalo previd, događaj koji po svojoj važnosti i intenzitetu dojma koji ostavlja na promatrača, takve jačine da može nadmašiti mogućnost opažanja i pamćenja detalja (kao što je to bio masovni masakr u Kravici), onda je lako zaključiti kako je takav previd zaista moguć i da je do takvog previda usljed sveukupnih dešavanja vrlo vjerovatno i došlo. Osim toga taj detalj, nije od ključne važnosti za procjenu njegovog kredibiliteta, jer je svjedok do sada ispitan u više predmeta ovog Suda i njegov kredibilitet bi bio upitan u ovom smislu da je prihvatio činjenicu da je vidio autobus ispred, ali upravo negiranje svog sjećanja o ovome ukazuje vijeću da je svjedok dosljedan sjećanjima u koja je siguran, pa čak i ako su u nekim dijelovima u suprotnosti sa ostalim dokazima.

⁴⁹³ Vidi predmet Suda BiH *Krsto Savić* (X-KRŽ-07/400, Drugostepena presuda, 11.04. 2011; tačka 248 – svjedok je ocjenjen kao pouzdan jer je pružio i informacije koje su u korist optuženog);

382. Zbog svih ovih karakteristika svjedočenja, Apelaciono vijeće je našlo da je ovo svjedok čije se svjedočenje može koristiti kao pouzdano i takvo svjedočenje je potkrijepljeno drugim izvedenim dokazima. Istovremeno dokazi odbrane nisu doveli u pitanje validnost svjedočenja D5 u odnosu na optuženog Vukovića.

383. Kada je u pitanju optuženi Tomić, ono je što Vijeće opredijelilo na odluku da ne prihvati svjedočenje svjedok D5, kao dovoljan dokaz za osuđujuću presudu jeste jedna nepotpunost sjećanja svjedoka D5, koja zaista nije nužno netačna, nego jednostavno ovakav iskaz, u odnosu na učešće optuženog Tomića, nije dovoljno čvrst i potpun.

384. Najprije, Apelaciono vijeće ukazuje na pogrešnu identifikaciju optuženog Tomića od strane svjedoka D5 na fotografiji 37(dokaz T12c). Svjedok D5 tokom unakrsnog ispitivanja na glavnom pretresu tokom prvostepenog postupka, dana 11.03.2009. godine za navednu fotografiju navodi kako prepoznaje lice sa predmetne fotografije kao optuženog Zorana Tomića.⁴⁹⁴ Međutim, svjedok Dražen Erkić izjavljuje da se na fotografiji br. 37 u stvari nalazi Nikola Milaković,⁴⁹⁵ a kada je svjedok Nikola Milaković, zvan „Tito” saslušan, koji je u kritično vrijeme bio pripadnik II Odreda Šekovići u julu 1995. godine, potvrdio je da se on nalazi na predmetnoj fotografiji i da je to fotografija sa njegove lične karte.⁴⁹⁶

385. Dalje, u izjavi od 18.04.2008. godine koju je svjedok D5 dao u svojstvu osumnjičenog u predmetu Tužilaštva KTRZ-10/05, navodi za optuženog Tomića da je bio u pratnji kolone i tada ga je prepoznao na jednoj od fotografija koje su mu prezentirane za vrijeme ispitivanja, označivši ga lice koje on poznaje pod nadimkom „Zgembo”, jer mu nije znao ime i prezime. Također je u istoj izjavi, opisujući način na koji je došlo do masakra, naveo da su svi pripadnici II Odreda koji su bili ispred hangara i obezbjeđivali skladište, napravili polukrug ispred, a da je zatim 5 - 7 ljudi izašlo ispred hangara i da su ti ljudi pobijeni. Na pitanje jesu li svi ostali pucali u zarobljene u hangaru: D5 je odgovorio „*otprilike da jesu*“. Zatim, na daljnje pitanje tužioca da li je siguran da su svi ostali pucali „*osim vas četvorice?*“ (misli se na svjedoka D5 koji nije pucao, na Jakovljevića, Medana i Mitrovića koji su otišli iza skladišta), svjedok odgovara: „*Pucalo je se sad, koliko je ko pucao i da li su svi pucali, ne mogu da garantujem.*“

386. U izjavi koji je dao 22.05. 2008. godine u svojstvu svjedoka u predmetu Suda BiH X-KR-05/24, svjedok D5 je potvrdio prethodno kazivanje da je u pratnji kolone bilo lice pod nadimkom Zgembo, te je naveo da su u pucnjavi preka skladištu pucali svi koji su stajali u polukrugu. On

⁴⁹⁴Dokaz O-I-12, Svjedok D5, 11.03.2009.

⁴⁹⁵ Dražen Erzić, 12.06.2009.

⁴⁹⁶ Nikola Milaković, 27.08.2009.

navodi u ovoj izjavi, najprije kako misli da je i Zgembo pucao, da bi se na kraju opredjelio da je siguran da jeste, pri tome ne navodi da ga je i vidio kako puca iz automatske puške.

387. Tokom direktnog ispitivanja na pretresu u ovom predmetu tokom prvostepenog postupka, svjedok navodi da svi koji su došli u pratnji kolone stajali su u polukrugu uključujući i optuženog Tomića i da su svi pucali. Dalje, tokom prvog unakrsnog ispitivanja svjedok D5 o ovome govori da je Tomić Zoran bio isto u sprovođenju kolone, da ga se sjeća i tada po prvi put govori o zarobljeniku kojeg je D5 poznavao i kome je želio pomoći, a kojeg lično optuženi Tomić pretresa, oduzima mu novac i legitimaciju i vraća nazad u kolonu.

388. Na kraju, tokom drugog unakrsnog ispitivanja od strane odbrane optuženog Tomića, svjedok D5 navodi da se ne sjeća na kojoj strani u pratnji kolone je bio optuženi Tomić, ali misli da nije bio na strani gdje je bio i svjedok. Također je naveo da se ne sjeća gdje je tačno Tomić stajao, ali da zna da je bio u polukrugu.

389. Dakle, sam svjedok u pogledu učešća Tomića se stalno pokušava prisjetiti i navodi kako „misli“ da je optuženi Tomić pucao ispred skladišta ili kako zna da je bio ispred, „ali ga nije vidio“. Ova nesigurnost u tačnost vlastitih sjećanja se kroz direktno i indirektno ispitivanje svjedoka D5 stalno isticala tokom njegovog svjedočenja. Iz takvog kazivanja se mogla formirati samo jasna i čvrsta pretpostavka, ali ne i nedvosmislen zaključak o činjenici. Nemogućnost da se iz njegovog takvog iskaza formira jasan i afirmativan zaključak o učešću optuženog Tomića, Vijeću je izazvala sumnju, a krivica mora biti dokazana van svake razumne sumnje.

390. Za pouzdan zaključak o involviranosti optuženog Tomića, nije dovoljno da se kaže da su svi koji su tu stajali pucali, jer ako o tome nema pouzdan dokaz, postojala je vjerovatnoća da svi nisu pucali. Bez jasnog svjedočenja o tome, naročito bez nedvosmislene i precizne identifikacije lica, a koji propust je D5 napravio u odnosu na identifikaciju optuženog Tomića, ovakva generalna tvrdnja se ne može prihvatiti kao vjerovatna i pouzdana i na takvoj tvrdnji se ne može zasnovati osuda.

391. Dodatno navedenom, a vezano za događaj koji je spomenuo svjedok D 5 da optuženi Tomić jednog od zarobljenih muškaraca koji pokušava da pobjegne vratio nazad u kolonu, svjedok D5 je naveo da to nije bilo u pratnji kolone, već pri samom polasku kolone. Na pitanje branioca zašto je tek sada spomenuo taj događaj svjedok navodi da se toga sjetio dosta puta prije, ali da je „*tad odlučio da kaže.*“

392. Ovu radnju koju je navodno počinio optuženi Tomić u odnosu na jednog od zarobljenih, svjedok D5 najprije opisuje detaljno, prisjećajući se i detalja kao što je ime zarobljenika. Potom je po pitanju istog događaja konfuzan u pogledu kada se to desilo, da li pri polasku kolone ili u pratnji

kolone. Međutim, vijeće se nije bavilo utvrđivanjem da li je optuženi Tomić ovo zaista i učinio, iako primjećuje da za to nije bilo drugih dokaza. Ono što je Vijeće uočilo analizirajući svjedočenje svjedoka D5 u pogledu ovog događaja, je činjenica da je svjedok D5 ovaj događaj ranije prešutio . To Vijeću jasno ukazuje da svjedok u određenoj mjeri manipulira pojedinim saznanjima što u djelimičnoj mjeri slabi pouzdanost u njegovo sjećanje i svjedočenje, bar kada je u pitanju optuženi Tomić.

393. Ako se sve izjave i svjedočenja koje je svjedok D5 dao u pogledu učešća optuženog Tomića analiziraju u kontekstu njegove pogrešene identifikacije na fotografiji te u kontekstu manipulacije činjenicama koje su mu poznate, Apelaciono vijeće nalazi da ovaj iskaz po sebi nije nepouzdan, ali isto tako ne predstavlja iskaz koji bi bio dovoljan da sam utemelji odluku o osudi i da time zadovolji kriterij „dokaza van razumne sumnje“.

394. Dodatno navedenom, Apelaciono vijeće je nakon što je sagledalo sve činjenice koje ovo svjedočenje nudi, zaključilo da ono ipak ostavlja sumnju u pogledu preciznosti sjećanja ovog svjedoka, jer on svoja direktna opažanja iznosi kao pretpostavke i najčešće se oslanja na sjećanje obrazca ponašanja svih drugih u neposrednoj blizini. Takvo svjedočenje Apelaciono vijeće ne može prihvatiti kao jasno i nedvosmisleno, već ovakvo svjedočenje ostavlja dojam jednog svjedočenja o vjerovatnoći da je i optuženi pucao, samo zato jer su i svi ostali pucali.

395. Iako za kvalitet svjedočenja na kojem bi se zasnovala osuda, svjedok ne mora tačno navesti gdje je optuženi Tomić konkretno stajao ako kaže da se sjeća da je bio u koloni i polukrugu gdje i ostali, Vijeće naglašava kako bi u tom slučaju takvo svjedočenje trebalo biti besprijekorno i do kraja dosljedno da bi rezultiralo osuđujućom presudom po optuženog Tomića. Cjelokupan iskaz svjedoka D5 zapravo implicira mogućnost da je optuženi Tomić pratio kolonu zarobljenika, te da je stajao u polukrugu i pucao u zarobljenike u skladištu Kravica, ali u kontekstu prethodno navedenih manjkavosti njegovog svjedočenja, nije moguće zasnovati pouzdan zaključak o tome, jer se čini kao da svjedok D5 nesvjesno kao realan i tačan u odnosu na optuženog Tomića, uzima obrazac ponašanja ostalih iz neposredne blizine što u konačnici, može, a i ne mora biti tako.

396. Za razliku od uvjerenja za optuženog Vukovića čije učešće je potkrijepljeno sa drugim dokazima (naročito izjavom Petra Mitrovića), uvjerenje Vijeća o učešću optuženog Tomića koje se bazira samo na svjedočenju svjedoka D5 je nedovoljno za osuđujuću presudu.. Sam po sebi iskaz svjedoka D5 nije problematičan i sa velikim procentom, generalno govoreći podudaran je kazivanjima ostalih svjedoka, kao i materijalnom dokumentacijom i videozapisom. Međutim, ovi dokazi po svojoj dokaznoj snazi u odnosu na optuženog Tomića ne dosežu takav kvalitet dokaza da bi osuđujuća presuda bila jedini mogući razuman zaključak..

397. Iz navedenih razloga Vijeće zaključuje da nije dokazano da je optuženi Tomić učinio krivično djelo za koje se optužuje te je u odnosu na optuženog Tomića donijelo presudu kojom se optuženi oslobađa od optužbe, shodno čl. 284. tačka c) ZKP BiH.

VI. PРАВНА KVALIFIKACIJA - GENOCID

398. Član 171. KZ BiH (krivično djelo genocid) glasi:

Ko u cilju da potpuno ili djelimično istrijebi nacionalnu, etničku, rasnu ili vjersku grupu ljudi naredi učinjenje ili učini koje od ovih djela:

- a. ubijanje pripadnika grupe ljudi;
- b. nanošenje teške tjelesne ozljede ili duševne povrede pripadnicima grupe ljudi;
- c. smišljeno nametanje grupi ljudi ili zajednici takvih životnih uslova koji bi mogli posljediti njenim potpunim ili djelimičnim istrebljenjem;
- d. uvođenje mjera kojima je cilj sprečavanje rađanja unutar grupe ljudi;
- e. prisilno preseljenje djece iz te u drugu grupu ljudi

399. Član 171. KZ BiH je u dobroj mjeri istovjetan članu 141. Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ) te članu 2. Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (Konvencija o genocidu) koja je stupila na snagu 12. januara 1951. godine.⁴⁹⁷

400. Član 141. KZ SFRJ (krivično djelo genocid) glasi:

Ko u namjeri da potpuno ili djelimično uništi neku nacionalnu, etničku, rasnu ili vjersku grupu naredi da se vrše ubistva ili teške povrede tijela ili teško narušavanje fizičkog ili duševnog zdravlja članova grupe ili prinudno raseljavanje stanovništva, ili da se grupa stavi u takve životne uslove koji dovode to potpunog ili djelimičnog istrebljenja grupe, ili da se primijene mjere kojima se sprečava rađanje između pripadnika grupe, ili da se vrši prinudno preseljavanje djece u drugu grupu, ili ko u istoj namjeri izvrši neko od navedenih djela, kazniće se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.

401. Pored drugih djela navedenih u članu 2. Konvencije o genocidu, član 141. KZ SFRJ navodi i "prisilno preseljenje" kao djelo koje, zajedno sa odgovarajućom *mens rea*, predstavlja krivično djelo genocid.

⁴⁹⁷ Vidi član 6. Statuta Međunarodnog krivičnog suda (Rimski statut); stupio na snagu 01.07.2002. god., U.N. Doc. A/CONF.183/9 (istovjetan članu 2. Konvencije o genocidu).

402. Član 2. Konvencije o genocidu definiše krivično djelo genocid na sljedeći način:

U smislu ove konvencije, pod genocidom se podrazumijeva bilo koje od sljedećih djela, počinjenih s namjerom da se potpuno ili djelimično uništi jedna nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa:

- (a) ubijanje pripadnika grupe ljudi;
- (b) nanošenje teške tjelesne ozljede ili duševne povrede pripadnicima grupe ljudi;
- (c) smišljeno nametanje grupi ljudi ili zajednici takvih životnih uslova koji dovode do njenog potpunog ili djelimičnog istrebljenja;
- (d) uvođenje mjera kojima je cilj sprečavanje rađanja unutar grupe ljudi;
- (e) prisilno preseljenje djece iz te u drugu grupu ljudi.

403. Genocid predstavlja krivično djelo i prema međunarodnom običajnom pravu. Međunarodni sud pravde je još 1951. godine naveo da će "principe koji se nalaze u osnovi Konvencije civilizovane nacije priznati kao obavezujuće za države čak i bez formalnog prihvatanja obaveza iz konvencije."⁴⁹⁸

404. Nadalje, generalni sekretar je u skladu sa tačkom 2. Rezolucije Savjeta bezbjednosti 808 (1993) sačinio izvještaj koji je jednoglasno odobren Rezolucijom Savjeta bezbjednosti 827. U tom izvještaju stoji:

Dio konvencijskog međunarodnog humanitarnog prava koji je nesumnjivo postao dio međunarodnog običajnog prava jesu propisi koji se primjenjuju na oružani sukob sadržani u: [...] Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 09. decembra 1948. godine.⁴⁹⁹

405. Formulacija člana 2. Konvencije o genocidu se nalazi u u članu 4. Statuta MKSJ-a i članu 2. Statuta MKSR-a, što potvrđuje da je definicija genocida koja je prihvaćena u međunarodnom običajnom pravu istovjetna definiciji iz Konvencije o genocidu. Kako je to konstatovalo pretresno vijeće u predmetu protiv Jelisića:

⁴⁹⁸ Rezerve u pogledu Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, savjetodavno mišljenje, (1951) izvještaj Međunarodnog suda pravde 23.

⁴⁹⁹ Izvještaj generalnog sekretara u skladu sa tačkom 2. Rezolucije Savjeta bezbjednosti 808 (1993), (izvještaj generalnog sekretara) UN Doc. S/25704, tačka 35. Vidi takođe *Tužilac protiv Akayesu*, ICTR-96-4-T, presuda od 02.09.1998. god., tačka 495 ("Nesumnjivo je da odredbe Konvencije o genocidu potpadaju pod međunarodno običajno pravo."); *Tužilac protiv Jelisića*, IT-95-10-T, presuda od 14.12.1999. god., tačka 60. ("u članu 4. Statuta od riječi do riječi su preuzete odredbe Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida. Nesumnjivo je odredbe Konvencije potpadaju pod međunarodno običajno pravo.").

U članu 4. Statuta od riječi do riječi su preuzete odredbe [Konvencije o genocidu]. [...] Konvencija je postala jedan od najprihvaćenijih međunarodnih instrumenata koji se odnose na ljudska prava. Nesumnjivo je da odredbe Konvencije potpadaju pod međunarodno običajno pravo [...] ⁵⁰⁰

406. Član 171. KZ BiH kao i 141. KZ SFRJ su usvojeni kako bi država ispunila svoje obaveze iz Konvencije o genocidu. Član V Konvencije glasi: "Ugovorne strane se obavezuju da će poduzeti potrebne zakonske mjere, shodno svojim ustavima, kako bi obezbijedile primjenu odredaba ove konvencije, i naročito, da će predvidjeti efikasne krivične kazne za lica kriva za genocid [...]". SFRJ je aktivno učestvovala u izradi nacрта Konvencije o genocidu, te istu ratifikovala 1950. godine.⁵⁰¹ Član 171. KZ BiH, odredba nacionalnog zakona izvedena iz međunarodnog prava, inkorporira pravno nasljeđe međunarodne odredbe na kojoj se zasniva i međunarodnu praksu u kojoj se primjenjuje u nacionalno zakonodavstvo BiH.

407. Dakle, krivično djelo genocid iz člana 171. KZ BiH sadrži *chapeau* (odnosno opšte) elemente, uključujući genocidnu namjeru, kao i *actus reus* elemente krivičnih djela u osnovi.⁵⁰²

A. RANIJA UTVRĐENJA O GENOCIDU U SREBRENICI

408. MKSJ je u predmetima protiv Krstića te Blagojevića i Jokića razmatrao postojanje genocida u Srebrenici, te utvrdio da je u Srebrenici u julu 1995. godine počinjen genocid.⁵⁰³

409. Međunarodni sud pravde je u predmetu po tužbi Bosne i Hercegovine protiv Srbije i Crne Gore takođe utvrdio da je počinjen genocid u Srebrenici 1995. godine.⁵⁰⁴

Sud zaključuje da su radnje počinjene u Srebrenici, koje ulaze u okvir člana II (a) i (b) Konvencije, počinjene sa specifičnom namjerom da se djelimično uništi grupa Muslimana Bosne i Hercegovine kao takva; shodno tome, te radnje predstavljaju radnje genocida koje su počinili pripadnici VRS-a u i oko Srebrenice negdje od 13. jula 1995. godine.

⁵⁰⁰ Prvostepena presuda u predmetu Jelisić, tačka 60.

⁵⁰¹ *Službeni vjesnik Prezidijuma Narodne Skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije*, br. 2/50.

⁵⁰² Iako se krivična djela u osnovi nabrojana u tački a) do e) mogu okarakterisati kao *actus reus* genocida, treba imati na umu da krivična djela u osnovi imaju i *actus reus* i *mens rea*. Prema tome, poželjno je da se genocid definiše na sličan način kao zločini protiv čovječnosti u smislu ocjene opštih elemenata i krivičnih djela u osnovi. Svrha je da se naglasi da je za krivično djelo genocid obavezno dokazivanje postojanja dvije posebne krivične namjere: namjere da se počinu krivično djelo u osnovi i genocidne namjere.

⁵⁰³ *Tužilac protiv Radislava Krstića*, IT-98-33-T, presuda od 02.08.2001. god., tačka 598 (prvostepena presuda u predmetu Krstić); *Tužilac protiv Radislava Krstića*, IT-98-33-A, presuda od 19.04.2004. god., tačka 37 (drugostepena presuda u predmetu Krstić); prvostepena presuda u predmetu Blagojević i Jokić, tačka 671-677; drugostepena presuda u predmetu Blagojević i Jokić, tačka 122-123; prvostepena presuda u predmetu Popović, tačka 837-866.

⁵⁰⁴ Primjena Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (tužba Bosne i Hercegovine protiv Srbije i Crne Gore), 26.02.2007. god., tačka 296-297.

410. U presudi MKSJ u predmetu protiv Vujadina Popovića i dr., u kojoj se između ostalog nalaze činjenična utvrđenja u pogledu događaja iz jula 1995. godine koja su predmet ove optužnice, pretresno vijeće MKSJ-a je konstatovalo:

da je operacija ubijanja – od odvajanja preko zatočarstva do pogubljenja i pokopavanja – bila pažljivo orkestrirana strategija uništavanja usmrćena protiv muslimanskog stanovništva istočne Bosne. Kao što je već konstatovano, putem tog ubilačkog poduhvata počinjena su osnovna djela ubijanja i nanošenja teških tjelesnih i duševnih povreda. Pretresno vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da su ta djela izvršena s genocidnom namjerom. ... Shodno tome, pretresno vijeće se uvjerilo da su pripadnici snaga bosanskih Srba, uključujući članove Glavnog štaba VRS-a i pripadnike organa bezbjednosti VRS-a, kao što su Popović i Beara, počinili genocid nad Muslimanima iz istočne Bosne, kao dijelom bosanskih Muslimana.

411. Apelaciono vijeće Suda BiH je takođe zaključilo u predmetu protiv Stupara i dr. (a koji se odnosi i na optužene Vukovića i Tomića):

Za ovo vijeće nije sporno da je u Srebrenici u julu 1995. godine počinjen genocid. To krivično djelo, zbog svoje prirode, nije moglo biti izvršeno od strane samo jednog čovjeka, već je moralo obuhvatiti aktivno djelovanje više lica, od kojih je svako imao svoju ulogu.⁵⁰⁵ Prvostepeno vijeće – nakon što je razmotrilo dokaze koji su gotovo istovjetni dokazima izvedenim u ovom predmetu u pogledu okolnosti napada na Srebrenicu i masovnih ubistava Bošnjaka – zaključuje da je postojao plan snaga bosanskih Srba za cjelimično istrebljenje zaštićene grupe Bošnjaka iz Srebrenice. Taj plan je sproveden prisilnim prenošenjem žena, djece i starijih te ubijanjem muškaraca.⁵⁰⁶

412. Pretresno vijeće Suda BiH je izvelo isti zaključak u predmetu *Tužilaštvo protiv Milorada Trbića*.⁵⁰⁷

413. U svim citiranim presudama je izveden zaključak da su počinio masovnih ubistava i osobe koje su vršile deportacije u Srebrenici u julu 1995. godine ta djela izvršili s namjerom da djelimično ili u potpunosti istrijebe nacionalnu, etničku, rasnu ili vjersku grupu Bošnjaka-Muslimana koji su živjeli u Srebrenici.

⁵⁰⁵ Tužilaštvo Bosne i Hercegovine protiv Miloša Stupara, Milenka Trifunovića, Brane Džinića, Aleksandra Radovanovića, Slobodana Jakovljevića, Branislava Medana i Milovana Matica, X-KRŽ-05/24, presuda Apelacionog vijeća od 09.09.2009. god., tačka 572 (presuda Apelacionog vijeća u predmetu Stupar i dr.).

⁵⁰⁶ Tužilaštvo Bosne i Hercegovine protiv Miloša Stupara, Milenka Trifunovića, Brane Džinića, Aleksandra Radovanovića, Slobodana Jakovljevića, Branislava Medana i Milovana Matica, X-KR-05/24, prvostepena presuda od 29.07.2008. god. (otpremljena dana 13.01.2009. god.), str. 102 presude na engleskom jeziku.

⁵⁰⁷ Tužilaštvo BiH protiv Milorada Trbića, X-KR-07/386, prvostepena presuda od 16.10.2009. god., tačka 223-229 (otpremljena dana 29.04.2010. god.).

414. Pretresno vijeće MKSJ-a je zauzelo sljedeći stav u predmetu protiv Krstića:

"Snage bosanskih Srba su znale, u momentu kad su odlučile da pobiju sve vojno sposobne muškarce, da će ta ubijanja, u sprezi sa prisilnim preseljenjem žena, djece i staraca, neizbježno za posljedicu imati fizički nestanak bosansko-muslimanskog stanovništva u Srebrenici".⁵⁰⁸

415. Dakle, vijeće nema nikakve dileme u pogledu toga da je u Srebrenici u julu 1995. godine počinjen genocid, te da su masovna ubistva u skladištu u Kravici počinjena u sklopu genocida. To potvrđuju citirani predmeti kao i gore navedeni dokazni materijali koji su uvršteni u spis tokom glavnog pretresa.

416. Nakon što je Apelaciono vijeće isključujući svaku razumnu sumnju utvrdilo da je optuženi Vuković učestvovao u ubistvima u skladištu u Kravici, uslijedila je analiza radnji optuženog u odnosu na zakonske elemente krivičnog djela za koje se isti tereti. Vijeće je utvrdilo da su se u radnjama optuženog stekla obilježja krivičnog djela genocid, budući da je optuženi učestvovao u djelu nakon što je postao svjestan da se vrši prisilno preseljenje stanovništva te da će doći do pogubljenja zarobljenih muškaraca bošnjačke nacionalnosti. Dakle, optuženi je učestvovanjem u ubistvima pomogao u djelimičnom istrebljenju grupe Bošnjaka kao nacionalne, etničke i vjerske grupe.

B. ELEMENTI

417. Zločin genocida iz člana 171. KZ BiH sadrži dakle dvije različite grupe elemenata, odnosno *chapeau* ili opšte elemente – genocidni *mens rea* tj. genocidnu namjeru, i *actus reus* elemente osnovnih radnji.⁵⁰⁹

418. Optužnica tereti optuženog Vukovića da je kao svjestan učesnik u UZP-u učestvovao u izvršenju krivičnog djela, znajući da će zarobljeni muškarci bošnjačke nacionalnosti biti pogubljeni u skladištu, te da je u cilju djelimičnog istrebljenja grupe Bošnjaka kao nacionalne, etničke i vjerske grupe, u svojstvu saizvršioca, počinio ubistva članova grupe Bošnjaka te izvršio prisilno preseljenje civilnog bošnjačkog stanovništva na teritorije izvan Republike Srpske, čime je počinio krivično djelo genocid iz člana 171. Krivičnog zakona BiH, u vezi sa članom 29. i članom 180. stav 1.

⁵⁰⁸ Prvostepena presuda u predmetu Krstić, tačka 595.

⁵⁰⁹ Mada se osnovne radnje nabrojane u tački a) do e) mogu okarakterisati kao *actus reus* genocida, mora se imati na umu da i same ove osnovne radnje imaju elemente i *actus reus-a* i *mens rea*. Stoga je poželjno da genocid bude formulisan na sličan način kao zločini protiv čovječnosti u smislu da zahtijeva zasebnu provjeru *chapeau* ili opštih elemenata i osnovnih radnji. Svrha toga je da se naglasi da zločin genocida zahtijeva dokazivanje dvije posebne zločinačke namjere, namjeru osnovne radnje i genocidnu namjeru.

(a) **Radnja genocida – actus reus**

419. Prema članu 171. tačka a) KZ BiH, *actus reus* genocida obuhvata "ubistvo pripadnika grupe". Vijeće je zaključilo da "ubijanje pripadnika grupe" zasigurno obuhvata djelo ubistva koje je nacionalnim zakonodavstvom propisano kao zasebno djelo.⁵¹⁰

420. Elementi krivičnog djela ubistvo su:

- 1) lišavanje života; i
- 2) direktna namjera da se liši života, jer je počinitelj bio svjestan svog čina i želio je da se čin izvrši.⁵¹¹

421. Kvalifikacija "članovi grupe" ne znači da se mora raditi o velikom broju žrtava. Teoretski, ubistvom samo jedne osobe može se ispuniti *actus reus* krivičnog djela genocida.⁵¹² Međutim, da bi se ispunio ovaj uslov, treba dokazati da su ubijene osobe bile pripadnici nacionalne, etničke rasne ili vjerske grupe koju je počinitelj htio da djelimično ili u potpunosti istrijebi.⁵¹³

422. Vijeće je utvrdilo da je optuženi Vuković učestvovao u ubistvu tako što je bacao ručne bombe na zarobljenike. Takvo djelo, samo po sebi, ukazuje na visok stepen svijesti i želje da se proizvedu štetne posljedice koje su i nastale.

423. Ono što *actus reus* u ovom slučaju (a u suštini se radi o ubistvu) kvalifikuje kao genocid je namjera sa kojom je djelo počinjeno. Da bi se određene radnje okvalifikovale kao genocid, kod istih mora postojati namjera za uništenje zaštićene grupe.

(b) **Genocidna namjera - Mens Rea**

424. Optužnicom se tvrdi da je optuženi počinio genocid *s cijem cjelimičnog uništenja pripadnika skupine Bošrjaka Muslimana iz srebreničke enklave*. Prema navodima iz optužnice, genocid je počinjen nad *pripadnicima grupe Bošrjaka iz enklave Srebrenica*.

⁵¹⁰ Vijeće ne utvrđuje da li je koncept "ubijanje članova grupe" iz člana 171. tačka a) širi od pojma ubistvo.

⁵¹¹ Vidi Mitar Rašević i Savo Todović, X-KR/06/275 (Sud BiH), prvostepena presuda, 28.02.2008. god., str. 61; Dragan Damjanović, X-KR-05/51 (Sud BiH), prvostepena presuda, 15.12.2006. god., str. 53,54. Vidi takođe *Tužilac protiv Blagcjevića i Jokića*, IT-02-60-T, presuda od 17.01.2005. god., tačka 642; *Tužilac protiv Krstića*, presuda od 02.08.2001. god., tačka 543.

⁵¹² Pretresno vijeće MKSR-a u predmetu Ndindabahizi utvrdilo je da se ubistvom jedne osobe može ispuniti *actus reus* genocida. *Tužilac protiv Ndindabahizi*, ICTR-2001-71-I, presuda od 15.07.2004. god., tačka 471.

⁵¹³ *Tužilac protiv Brđanina*, IT-99-36-T, presuda od 01.09.2004. god., tačka 688.

425. *Da bi se radilo o "članovima grupe judi", mora se dokazati da su žrtve bile pripadnici nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe koju je počinitelj htio da djelimično ili u potpunosti uništi.*⁵¹⁴

(i). Zaštićena skupina

426. Postoje mnogobrojni dokazi koji ukazuju na to da je dio ciljane skupine pripadao nacionalnoj skupini Bošnjaka, a što odbrana nije ni sporila. Svjedočenje svjedoka pripadnika II Odreda Marka Aleksića, Slaviše Žugića, Dragomira Stupara, D5 i drugih potvrđuje da su oni znali da su muškarci koji se kreću kroz šumu u koloni, a koji su se kasnije i predavali na putnoj komunikaciji Bratunac-Konjević polje, Bošnjaci Muslimani iz Srebrenice. Svjedok Luka Marković je također znao da su zarobljenici koji su se predavali i koji su držani u zarobljeništvu u skladištu u Kravici bili muškarci bošnjačke nacionalnosti iz Srebrenice i da su žene i djeca u autobusima na putu bili Bošnjaci stanovnici zaštićene zone Srebrenica. Činjenicu da su vojnici koji su se nalazili na putu znali da su muškarci zarobljenici koji su se predavali, te žene i djeca koji su odvoženi autobusima.⁵¹⁵ Apelaciono vijeće nalazi da je jednako kao i ostalim pripadnicima Odreda, i optuženom Vukoviću nesumnjivo bilo poznato da muškarci zatvoreni u skladištu pripadaju skupini Bošnjačkog naroda.

427. Bošnjaci su pripadali zaštićenoj grupi u smislu člana 171. KZ BiH. Vijeće konstatuje da su Muslimani jedan od konstitutivnih „naroda“ Socijalističke Republike BiH (Ustav SR BiH iz 1974. Godine). U novijoj historiji BiH, Ustavom FBiH od 18.03.1994 je propisana kategorija Bošnjaka (Muslimana) kao jednog od konstitutivnih naroda u FBiH, koji su u vezi konkretnog slučaja, do jula 1995. godine živjeli i na teritoriji Srebrenice. Također, i postojeći Ustav BiH u svojoj preambuli naglašava Bošnjake kao jedan od konstitutivnih naroda u BiH.

428. Bošnjačko stanovništvo Srebrenice je predstavljalo "dio" zaštićene grupe bošnjačkog naroda u smislu člana 171. KZ BiH. Kao što je gore navedeno, namjera da se određena grupa djelimično istrijebi podrazumijeva da onaj ko to čini ima za cilj "značajan" dio zaštićene grupe. Iako je vjerovatno da u Srebrenici nije bilo više od 40.000 Bošnjaka, dokazi ukazuju na to da ovaj broj predstavlja značajan dio bošnjačkog stanovništva.

429. Žalbeno vijeće je u predmetu Krstić utvrdilo da muslimansko stanovništvo u Srebrenici

Nisu bili samo muslimanski stanovnici srebreničke opštine nego i mnoge muslimanske izbjeglice iz okolnih područja. [...] Budući da se većina muslimanskih stanovnika te regije do 1995. godine sklonila u srebreničku

⁵¹⁴ *Tužilac protiv Brđanina*, IT-99-36-T, presuda od 01.09.2004. god., tačka 688.

⁵¹⁵ Dokaz T1;

enklavu, eliminacija enklave omogućila bi da se postigne cilj čišćenja čitave regije od njenog muslimanskog stanovništva.⁵¹⁶

(ii). „djelimično uništenje“

430. U odnosu na zločine počinjene u Srebrenici u julu 1995. godine, Žalbeno vijeće MKSJ je utvrdilo da dio zaštićene grupe mora činiti “znatan dio grupe”⁵¹⁷, što je zaista na temelju dokaza i utvrđeno.

431. Najprije kada je u pitanju ukupan broj stanovništva u enklavi, vještak MKSJ-a za demografska pitanja Helge Brunborg, u svom izvještaju iz aprila 2003. godine navodi:

*“postoji velika nesigurnost i vodi se velika rasprava o broju ljudi koji su se nalazili u enklavi prije nego što je ona pala 12. jula 1995. godine. Štaviše, ne zna se odakle su pristigli ljudi koji su se nalazili u enklavi. vjerovatno je većina njih poticala iz same opštine Srebrenica, ali je takođe bilo mnogo onih koji su pristigli iz okolnih opština jer je veliki broj raseljenih lica pristigao u Srebrenicu i odlazio iz nje nakon aprila 1992. godine... Pretpostavlja se da je u gradu Srebrenici bilo oko 40.000 ljudi prije njegovog pada, ali tačan broj stanovništva i njegova struktura nisu poznati.”*⁵¹⁸

432. U predmetu MKSJ navodi se i:

“doseg genocidnog poduhvata u ovom predmetu bio je ograničen na područje Srebrenice. Mada se nadležnost Glavnog štaba VRS-a protezala na čitavu Bosnu, nadležnost snaga bosanskih Srba zaduženih za zauzimanje Srebrenice nije prelazila granice područja srednjeg Podrinja. Iz perspektive snaga bosanskih Srba za koje se u ovom predmetu navodi da su imale genocidnu namjeru, srebrenički Muslimani bili su jedini dio nacionalne grupe bosanskih Muslimana na području pod njihovom kontrolom”.⁵¹⁹

433. Prema procjeni Miroslava Deronjića, srpskog povjerenika za civilna pitanja u Srebrenici, u enklavi se nalazilo oko 40.000 ljudi.⁵²⁰

434. Dalje, kada je u pitanju ukupan broj ubijenih na području Srebrenice, prema procjeni Helge Brunborg, ukupno 7.433 muškaraca iz Srebrenice i okolnih opština se od 1995. godine vode kao

⁵¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu Krstić, tačka 15.

⁵¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu Krstić, tačke 8-12.

⁵¹⁸ Dokaz br. T-88, “1. Nestali po opštini boravka”.

⁵¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu Krstić, tačka 17.

⁵²⁰ Dokaz br. T-55d, izjava od 25.11.2003. godine, tačka 179.

nestali. Ako se s tim uporedi spisak nestalih osoba MKCK-a i PHR-a (Ljekari za ljudska prava) sa OSCE-ovim spiskom birača za izbore u BiH 1997. i 1998. godine, te popisom stanovništva iz 1991. godine, može se izvesti zaključak da se 7.475 osoba iz enklave Srebrenica vode kao nestali i smatraju se mrtvima.⁵²¹ Nakon što su imena nestalih upoređena sa imenima osoba koje su živjele u Srebrenici prema popisu stanovništva iz 1991. godine, utvrđena je podudarnost od 87%.⁵²²

435. S obzirom na navedene statističke podatke, može se zaključiti da je broj ubijenih znatan dio ukupno ubijenih i nestalih srebreničkih Bošnjaka Muslimana, a što ukupno također predstavlja znatan dio u odnosu na ukupan broj bošnjačkog stanovništva koji je živio na širem području Srebrenice.

436. Dalje, kako je navedeno u poglavlju_K) – Pogubljenja u Kravici, u skladištu Kravica je ubijeno preko hiljadu ljudi, a iz dokaza proizilazi da su tijela iz skladišta najprije ukopana u primarnu grobnicu Glogova te naknadno premještena u sekundarne grobnice Zeleni Jadar i druge (vidi paragraf 361. i 362 gore). Tužilaštvo je saslušalo vještaka Dr. Vedada Tucu koji se izjasnio da za najmanje 856 osoba postoji potvrda da su nastradali u skladištu u Kravici.

437. Odbrana Zorana Tomića je na glavnom pretresu ispitala Svetlanu Radovanović, profesora na Odsjeku za geografiju na Univerzitetu u Beogradu⁵²³, koja je u svom izvještaju "*Brcj stradalih u Kravici dana 13.07.1995. godine*" nastojala osporiti zaključke dr Vede Tuće i njegova dva nalaza.⁵²⁴ Prof. Radovanović je zaključila da dr Vedo Tuco nije u pravu kad navodi da se radi o 856 osoba: "*Od svih ovih slučajeva u vezu sa Kravicom može se dovesti 95 ili 11,1% identifikovanih lica, od kojih je za 27 ustanovljen datum smrti 13. juli*".

438. Međutim, dokazi o uklanjanju i pokapanju tijela iz skladišta Kravica govore o operaciji koja se odvijala preko vikenda i u kojoj su korišteni utovarivači, te kamioni koji su više puta vraćali da pakuje tijela. Jedan od svjedoka Krstan Simić, opisao je odlazak do skladišta u jutarnjim satima 14. jula u sklopu konvoja u kojem je bilo pet kamiona, a u svakom od tih kamiona su se nalazili leševi. Na kamione je natovareno te kasnije sahranjeno u prethodno pripremljene grobnice u Glogovoj, mnogo više leševa nego što to prof. Radovanović navodi. Stoga, apelaciono vijeće ne nalazi relevantnim činjenicu da na samo 27 potvrda o smrti stoji da su osobe nastradale u skladištu u Kravici dana 13. jula 1995. godine, jer je utvrđeno da je broj ukopanih tijela iz Kravice znatno premašio broj od 27 ubijenih.

⁵²¹ Dokaz br. T-89. Na osnovu informacija na internet stranici Međunarodne komisije za nestale osobe, ova komisija je sačinila ažurirani spisak od preko 8.000 imena. Međutim, s obzirom da nijedna od strana u postupku nije predložila da ovaj spisak bude uvršten u dokaze, Sud se neće pozivati na te podatke.

⁵²² Dokaz br. T-88.

439. Nadalje, odbrana je insistirala da ubijanja u skladištu Kravica ne doseže nivo djelimičnog uništenja skupine Bošnjaka Muslimana iz Srebreničke enklave i kako to ne utiče na sveukupnu brojnost i vitalnost skupine Bošnjaka i u tom smislu se pozvala na nalaz prof. Radovanović koja u izvještaju zaključuje da: *“statistički indikatori razmjera smrtnosti, kako za ukupno stradale tako i za stradale u Kravici, pokazuju da se ne radi o vrednostima koje vitalno narušavaju mogućnosti reprodukcije i opstanka Muslimana (Bošnjaka) u pojedinačno posmatranim opštinama, a naročito ne predstavljaju značajan činilac ugrožavanja opstanka i mogućnosti reprodukcije ukupne muslimanske zajednice Bosne i Hercegovine.”*⁵²⁵

440. Međutim, Apelaciono vijeće je uzevši u obzir obrazloženje prof. Radovanović u kontekstu same definicije krivičnog djela Genocid, primjetilo da se njen zaključak bazira na nepravilnom tumačenju pravne definicije, a samim tim se ne može prihvatiti ni teza odbrane da ubistva u Kravici ne dosežu nivo djelimičnog uništenja.

441. Naime, za utvrđenje krivičnog djela genocida u smislu elementa „potpuno ili djelimično“ dovoljno da samo postoji namjera da se potpuno ili djelimično uništi zaštićena grupa. Slično je zaključio i Međunarodni tribunal za Ruandu, kada je naveo da nije propisana najniža granica usmrćenih koja je potrebna da se utvrdi postojanje genocidne namjere.⁵²⁶

442. Broj, odnosno procenat, ubijenih lica i način na koji taj procenat utiče na „oštećenost vitalnosti etničke grupe“ ne predstavljaju element krivičnog djela. Za postojanje genocida bitno je utvrditi namjeru da se *“djelimično ili u potpunosti uništi”* i da je *“žrtva skupina određene nacionalne, etničke, rasne ili vjerske pripadnosti.”*

443. Apelaciono vijeće naglašava da pitanje da li se radi o masovnom ubijanju ili pojedinačnom ubijanju, da li u stvarnosti to ubijanje utiče na opstanak grupe ili ne, te da li ta ubijanja za rezultat imaju vidno teške posljedice na „*sposobnost biološke reprodukcije*“ analizirane grupe nije od važnosti za činjeničnu i pravnu analizu elemenata krivičnog djela, njegovog izvršenja, te utvrđenja da je djelo izvršeno sa tom posebnom namjerom.

⁵²³ Prof. Svetlana Radovanović, 26.8.2009. godine.

⁵²⁴ Dokaz br. O-II/13B, 1.8.2009. godine.

⁵²⁵ Dokaz br. O-II/13B, nalazi pod a) i e).

⁵²⁶ Npr. u predmetu Tužilac protiv Emmanuel Ndingabahizi, ICTR-01-7-I, presuda i kazna, 15.7.2004. godine, MKSR je konstatovao da ubistvo jedne osobe ispunjava aktus reus krivičnog djela genocida.

(iii).Prigovor"slučajni incident"

444. Vezano za tezu odbrane koja je istakla da su ubistva u Skladištu bila neplaniran incident kojeg je izazvala pobuna jednog od zarobljenih koji je oteo pušku i pucao u policajca Dragičevića, Apelaciono vijeće ne može prihvatiti ovakvu tvrdnju. Iz dokaza proizilazi da je postojao dvojak plan o sudbini srebreničkih Muslimana - žene i djecu prevesti na teritoriju pod kontrolom ARBiH, a sve muškarce vojno sposobne pogubiti. Ovaj plan je evidentno i ostvaren dijelom i ubistvom u Kravici

445. Također, ubistvo u Kravici nije bilo jedino masovno ubistvo koje se desilo u periodu druge polovine jula 1995. godine. Nakon ove masove egzekucije, masovna ubistva su uslijedila u Cerskoj, Orahovcu, Bratuncu, u mjestu Pilice, te u Branjevu. O ovome je detaljno naveo Richard Butler u svom ranije pomenutom izvještaju. Zatim svjedoci koji su vršili odvoženje i ukop ubijenih sutradan, Ostoja Stanojević i Krstan Simić naveli su da su tijela dovezli do grobnica u Glogovoj gdje su vidjeli već pripremljene i prethodno iskopane grobnice dimenzija oko 50 m dužine x 2m širine.

446. Razumnim i logičkim zaključivanjem, jasno je da grobnice tih dimenzija nisu mogle biti pripremljene u kratkom vremenu, već da su pripremane planski i unaprijed upravo jer se znalo da će biti tu pokopani srebrenički Muslimani, a i sama operacija uklanjanja tijela je prethodno dobro organizirana jer je u kratkom vremenskom roku angažirana mehanizacija.

447. Dalje, i iz načina na koji je došlo do masovnog ubijanja zatvorenih u skladištu, može se zaključiti da to nije bio trenutni afekt i izrevoltirani odgovor na smrt suborca. Zarobljeni su ubijani iz polukruga formiranog ispred *pr. je* nego što je počela pucnjava, zatim stražnji prozori skladišta su bili obezbjeđeni stražarima koji su se nalazili iza skladišta, a sama pucnjava iz automatskih pušaka i mitraljeza je trajala kontinuirano i vršena je sistematski dok većina zatvorenika nije ubijena. I konačno, nakon što je pucnjava prestala, u skladište su bacane ručne bombe, a sve u cilju doprinosa masovnosti ubistava i kako bi ubačene granate dokrajčile ranjene u pucnjavi.

448. Dakle, sve su ovo objektivni pokazatelji prethodno osmišljene akcije, pa nije logičan ni osnovan zaključak da je ubistvo jednog policajca prouzročilo masovnu egzekuciju.

(c) Oblik učešća optuženog

449. Za zločin saučesništva u genocidu kao što je to koncipirano optužnicom, bilo je neophodno dokazati da je optuženi Vuković također imao genocidnu namjeru kao i glavni izvršioци i da je izvršavajući ubistva u skladištu Kravica imao za cilj potpuno ili djelimično istrijebljenje zaštićene skupine Bošnjaka.

450. Obzirom da je utvrđeno kako je on radnju izvršenja ubijanja zatvorenih u skladištu počinio s direktnim umišljajem da liši života zarobljene ubacujući ručne bombe, Apelaciono vijeće će samo analizirati da li je dokazano da je on imao i neophodnu posebnu genocidnu namjeru koju bi morao kao saizvršilac dijeliti sa glavnim učiniteljem, a to je da :

“ *potpuno ili djelimično istrjebi nacionalnu, etničku ili vjersku skupinu judi..*”

451. *Mens rea kao subjektivni odnos prema cjelu* koji mora postojati da se počinu genocid zahtijeva postojanje posebne genocidne namjere kod učinitelja. Uništenje zaštićene grupe, u cjelini ili djelimično, mora predstavljati cilj djela (jednog ili više) u osnovi.⁵²⁷ Ove radnje moraju biti preduzete prema žrtvama zbog njihove pripadnosti zaštićenoj grupi, mada iste ne moraju biti preduzete isključivo po tom osnovu.⁵²⁸ Međutim, nije “dovoljno da počinilac naprosto zna da će zločin u osnovi neizbježno ili vjerovatno dovesti do uništenja te grupe.”⁵²⁹

452. Pod “uništenjem” se podrazumijeva to da je počinilac imao imao za cilj fizičko ili biološko uništenje grupe, odnosno njen nestanak.⁵³⁰ MKSJ je konstatovao da pojam “uništiti” u definiciji genocida “može obuhvatiti prisilno premještanje stanovništva” i “fizičko ili biološko uništenje grupe kao vjerovatan ishod prisilnog premještanja stanovništva kada se to premještanje vrši na takav način da se grupa više ne može sama obnoviti – naročito onda kada to uključuje razdvajanje njezinih članova”.⁵³¹

453. Međutim, iako je zaključeno kako je u Srebrenici u julu 1995. godine izvršen genocid, to ne znači da je postojala potrebna *mens rea* kod optuženog da on izvrši genocid, a ne istrebljenje ili ubistvo. Da bi se utvrdila krivica optuženog za genocid, Sud mora utvrditi izvan razumne sumnje da je lično on imao posebnu namjeru da uništi bošnjačko stanovništvo Srebrenice.

454. Prema optužnici optuženi je kao sačinilac trebao dijeliti istu namjeru kao i glavni počinilac djela, a sve sa ciljem da se djelimično istrijebi nacionalna, etnička i vjerska skupina Bošnjaka. Stoga, za zločin genocida neophodno je bilo dokazati da je optuženi imao namjeru da ubijajući zatvorenike u skladištu potpuno ili djelimično istrijebi zaštićenu grupu.

⁵²⁷ Prvostepena presuda u predmetu MKSJ Blagojević i Jokić, tačka 656.

⁵²⁸ Tužilac protiv Eliezer Niyitegeka, ICTR-96-14-A, presuda od 9.7.2004. godine, tačka 53.

⁵²⁹ Prvostepena presuda u predmetu Blagojević i Jokić, tačka 656.

⁵³⁰ Drugostepena presuda u predmetu MKSJ Krstić, tačka 25.

⁵³¹ Prvostepena presuda u predmetu MKSJ Blagojević i Jokić, tačke 665.-666.; drugostepena presuda u predmetu Krstić, tačka 31.

(i).Plan

455. Iako postojanje genocidnog plana nije elemenat krivičnog djela genocida⁵³² i prethodno znanje o planu ne predstavlja elemenat krivičnog djela koji treba dokazivati, u konkretnom slučaju bilo je neophodno analizirati radnje optuženog u kontekstu sveukupne operacije zauzimanja Srebrenice i onoga čime je ta operacija rezultirala, budući da su u konkretnom slučaju radnje optuženog i masakr u Kravici neodvojiv dio tog projekta.

456. Operacija zauzimanja Srebrenice i dokumentovani projekat Direktive 7 o kojoj je ranije bilo riječi, jesu implementirani uz prethodno osmišljeni plan predsjednika Republike Srpske Radovana Karadžića i Generalštaba VRS, a koja operacija je uključivala napad na Srebrenicu, te organizovano i plansko preseljenje stanovništva, kao i masovna ubistva vojnosposobnih muškaraca na stratištima u okolini Srebrenice, što je sve trebalo rezultirati istrebljenjem skupine Bošnjaka sa tog područja.

457. Apelaciono vijeće je zaključilo da ne postoji dovoljno dokaza kako bi se utvrdilo kad je prvobitno osmišljen plan za istrebljenje skupine Bošnjaka iz Srebrenice, ali je takav plan postojao u vrijeme započinjanja operacije zauzimanja Srebrenice i događaja navedenih u dijelu presude (IV Hronološki kontekst) Organizacija napada jasno ukazuje da je cilj preseljenja stanovništva i masovnih ubistava muškaraca na području oko Srebrenice bio istrebljenje Bošnjaka sa tog područja.

458. Ovaj zaključak se temelji na činjenicama navedenim u izvještajima Richarda Butlera i pukovnika Kingorija, pripadnika UNMO-a, kao i iskazima svjedoka (uključujući i oštećene D1 i D2), te Munire Subašić koja je opisala teror nad stanovništvom Srebrenice od strane VRS-a početkom mjeseca jula. Prvo je započelo intenzivno granatiranje grada i okolice, te položaja UN-a. Svjedoci su izjavili da je situacija bila neizdrživa, te da je upravo to bio razlog zašto su ljudi odlučili da napuste to područje bojeći se za svoje živote. Ljudi su napustili svoje domove i potražili utočište u Potočarima.

⁵³² MKSJ, Presuda Pretresnog vijeća predmet Krstić, p. 572:

U jedincj nedavncj odluci, Žalbeno vjeće je naznačilo da postojanje plana nije pravno relevantan element zločina genocida, ali da ono može pomoći u dokaznom smislu, tj. da se pokaže narjera aktera krivičnog(-ih) djela. ⁵³² Dokazi predloženi u ovom predmetu su pokazali da je ubijanje bilo planirano: brjnost i karakter angažovanih snaga, standardizovani šifrovani jezik kcji su jedinice upotrebjavale u komunikacijama u vezi s ubijanjima, razrjeri egzekucija, jednoobraznost primjerjene metode ubijanja – što sve ukazuje na to da je donesena odluka da se pobju svi vcjno sposobni muškarci bosanski Muslimani."

459. Kako je navedeno ranije (u dijelu paragraf 78), svjedok Deronjić je svjedočio da mu je predsjednik Karadžić rekao *“Miroslave, te ,jude, to sve treba pobiti... morate pobiti sve što stignete... Princip zapadna Slavonija”* misleći na srebreničke Muslimane. A svjedok Momir Nikolić je izjavio kako se 12.07 sastao sa Vujadinom Popovićem kada je Popović rekao da je plan da će civili iz Srebrenice biti prevezeni prema Kladnju, a muškarci vojno sposobni biti odvojeni od civila, privremeno zatvoreni i pobijeni. Popović je tada rekao Nikoliću da pomogne u organizaciji i koordinaciji te operacije.

460. Jasno je da se plan odvijao u skladu s tim uputstvima. Plan je izvršen u fazama: zauzimanje položaja UN-a, razdvajanje muškaraca od žena i djece, organizovanje autobusa za prisilno preseljenje žena i djece iz enklave Srebrenica, transport zarobljenih muškaraca do mjesta zatočenja, masovna pogubljenja muškaraca, transport tijela do iskopanih masovnih grobnica. Tijela su nakon nekoliko mjeseci iskopana i prebačena u sekundarne grobnice. Postojanje plana za izvršenje genocida u Srebrenici je podrazumijevalo učešće velikog broja vojnih formacija, vojnika, policajaca i civilnih organa vlasti.

461. Koordinacija i intenzitet napada na Srebrenicu, pripremne radnje za uklanjanje velikog broja tijela (npr. trebovanje kamiona za uklanjanje tijela, iskopavanje grobnica prije ubistava, itd.), opetovano i sistematično ciljanje zaštićene grupe, te iskaz svjedoka D5 potvrđuju da je Glavni štab VRS-a planirao da istrijebi znatan dio ove skupine Bošnjaka.

(ii). Svijest optuženog o namjeri glavnog počinioca za istrebljenje

462. Tužilaštvo je navelo da je svjedok D5 unaprijed znao da će njegova jedinica ići u Srebrenicu te da je postojao plan za ubijanje muškaraca i protjerivanje žena i djece. Svjedok D5 je naveo u svom iskazu na glavnom pretresu da mu je komandir Trifunović rekao, dok je jedinica bila u Srednjem, da će stići naredba da se ide u zaštićenu zonu enklave Srebrenica da se ubijaju i progone Muslimani koji tamo žive (*“zauzimanje terena, progono/ubijanje...”*). Oni su to saznali od Radeta Čturića, a on je to saznao od svog pretpostavljenog, Ljubiše Borovčanina. Čturić je tu informaciju prenio Trifunoviću, a Trifunović je to prenio svjedoku D5.⁵³³

463. Na pitanje koje mu je postavilo prvostepeno vijeće kad im je to rečeno, svjedok D5 je odgovorio *„To je rečeno dok smo bili na terenu u Srednjem; spomenuta je ta izjava, a naredba je spomenuta u selu Sandići... Ne bih mogao reći gdje sam tačno ja bio, bili smo na terenu u Sandićima, podijeljeni u grupe od po 5, 6 ili 7 ljudi, ne znam ko je bio sa mnom osim Petra*

⁵³³ Svjedok D5, 11.02.2009. godine.

*Mitrovića, rjega se dobro sjećam, bio je sa mnom pošto smo najviše vremena bili zajedno... komandir Trifunović rekao je to direktno, rekao je to direktno nekome, a mi bismo to onda prenijeli da je.*⁵³⁴

464. U izjavi koju je dao Tužilaštvu 22.05.2008. godine, svjedok D5 je naveo da je naredba za pretres terena bila: „*vcjno sposobne pobiti, civile dovesti u Bratunac ili u Potočare ... zato što je to, smatralo se sabirni centar*”. „*Samo civile, žene, djecu, nejač*” trebalo je odvesti u Potočare ili Bratunac”.⁵³⁵

465. Tužilac, tvrdi, barem implicitno, da to što je svjedok D5 kao pripadnik II Odreda Šekovići rekao da je bio upoznat sa planom da se ubiju muškarci, a deportuju žene i djeca prije nego što je njegova jedinica krenula iz Srednjeg 11. jula 1995. godine, podrazumijeva da su i ostali pripadnici jedinice morali biti upoznati sa ovim planom. Apelaciono vijeće se ne slaže sa ovom konstatacijom, bar kada je u pitanju optuženi Vuković.

466. Apelaciono vijeće ističe da u spisu ne postoje dokazi koji ukazuju na to da je optuženi Vuković bio prisutan u vrijeme izdavanja naređenja o kojima govori svjedok D5, mada postoje dokazi da je optuženi bio sa odredom na terenu u Srednjem. Shodno navedenom, vijeće ne može zaključiti izvan razumne sumnje da je optuženi Vuković bio direktno ili konkretno upoznat sa genocidnim planom prije događaja od 12. i 13. jula.

467. Međutim, okolnosti i činjenice navedene u nastavku, ukazuju da je optuženi bio svjestan da VRS ima namjeru uništiti Bošnjački narod iz Srebrenice, i one se ogledaju u sljedećem:

468. Nepobitno je da je dokazano prisustvo optuženog u jedinici 12.07 na terenu Bratunca zajedno sa II Odredom i naročito 13.07.1995. godine u Sandićima i ispred skladišta Kravica kada je postao svjestan da će bošnjački narod srebreničke enklave biti uništen i pri tom je uzeo aktivno učešće u radnjama koje su to pomogle.

469. Utvrđeno je da se optuženi Vuković nalazio na terenu Srebrenice sa II odredom (POGLAVLJE V), te da je bio također raspoređen na putnu komunikaciju Bratunac Konjević polje. Dokazano je da se tim putem odvijalo masovno prevoženje Bošnjačko stanovništvo iz Srebrenice, a kako je Odred bio u pretresu terena oko Potočara, svim pripadnicima je bilo jasno da se vrši iseljavanje stanovništva koje je tu živjelo. Da se nije radilo o sporadičnom i neznatnom broji govori i činjenica da je dokazano kako je u Potočarima do 12.07 bilo desetine hiljada žena i djece i starijih koji su čekali prevoz i da su svjedoci izjavili kako su putem prolazili konvoji tih stanovnika.

⁵³⁴ Svjedok D5, 20.03.2009.

⁵³⁵ Svjedok D5, dokaz T.12b izjava 22.05.2008.

470. Optuženi, obzirom da je bio na putnoj komunikaciji i kako je dokazano upravo da je zadatak Odreda bio obezbjeđenje komunikacije, najmanje na osnovu te masovnosti uz prethodno znanje da je Srebrenica zauzeta, mogao je zaključiti da je u toku poduhvat velikih razmjera i da nije u pitanju spontani prevoz ili normalni saobraćaj, nego vanredna situacija kojom su rukovodile više instance.

471. Također, da je u pitanju organizovana i smišljena akcija, mogao je zaključiti i iz činjenice da je Odred upravo u vrijeme ovih dešavanja upućen na taj teren, te je mogao prepoznati korelaciju između njihovog prisustva i događaja koji su bili u toku. Njemu je također bilo poznato da je procesom rukovodio Generalštab VRS, obzirom da je, kako je već utvrđeno, livadu u Sandićima posjetio i sam general Mladić.

472. Dalje, optuženi je kako je dokazano, bio prisutan na livadi Sandići gdje je sa ostalim pripadnicima Odreda čuvao zarobljene muškarce koji su se predavali u toku dana 13.07. Kako su svjedoci oštećeni, a i svjedok D5 saglasno opisali, predaja je trajala izvjestan dio dana i nije bila jednokratna događaj. Svjedoci su saglasni u kazivanju da su lica prilikom predaje, izlazeći iz šume na put bila iscrpljena, izmučena, izgladnjela, potpuno slomljenog duha, a mnogi od njih su bili ranjeni jer je sa livade u Sandićima kontantno prema koloni u šumi dejstvovano iz artiljerijskog oružja.

473. I sam optuženi se mogao uvjeriti u njihovo teško psihofizičko stanje, kao i u činjenicu da niko od svjedoka nije medicinski zbrinut već prepušten upravo policajcima na livadi koji su ih čuvali. Također, tako izgladnjelim niko im nije ponudio hranu niti bilo kakvu pomoć koja bi poboljšala njihovo stanje i položaj, po koju su oni predajući se u zabludi, došli. Čak naprotiv, optuženi kao i svi prisutni su mogli vidjeti da se ljudi u takvom stanju pretresaju, da im se oduzima novac i druge vrijednosti, ali da im se oduzimanju i lični dokumenti koji se ne pohranjuju na čuvanje, već bacaju na pod i na gomilu pri čemu na taj način oni postaju samo brojka ujedinjena u zajedničkoj sudbini što će postati žrtve masakra.

474. Optuženi je i na ovaj način mogao neminovno shvatiti da ti ljudi nemaju budućnosti i da je upravo njihova sudbina u rukama njih, naoružanih policajaca koji ih čuvaju. Također, bezvrijednost njihovih života i odsustvo discipline i odgovornosti i sam optuženi je mogao spoznati kada je nekoliko ljudi ubijeno na samoj livadi i niko od svjedoka koji je ovome svjedočio nije naveo da je neki od policajaca na licu mjesta bio pozvan na odgovornost.

475. Optuženi je prethodno dešavanjima u Srebrenici bio iskusni policajac, iako je bio mlad, imao je dovoljno terenskog iskustva i poput svakog pripadnika zvanične policijske formacije, morao je biti upoznat sa obavezom poštivanja pravila humanitarnog prava.

476. Dalje, sam način na koji su zarobljeni sprovedeni u hangar u koloni marširajući prema skladištu, optuženom za kojeg je dokazano da je bio jedan od pratilaca, jasno je bilo da ih se ne sprovodi na lokaciju spasenja, jer bi u protivnom bili prebačeni u pravcu u kojem je ostalo srebreničko stanovništvo bilo prevoženo. Svako razumno biće bi se zapitalo zašto se ti ljudi ne pridružuju ostalim civilima koji odlaze na slobodnu teritoriju, već ih se zadržava i sprovodi u smjeru suprotnom od smjera koji je vodio na teritoriju gdje bi bili predati pripadnicima ARBIH. U toku postupka je dokazano da je general Mladić posjetio Sandiće gdje je ljudima garantovao bezbjednost i sigurnost u razmjeni za srpske vojnike koja je po njihovom vjerovanju i Mladićevom lažiranom obećanju trebalo uslijediti. Iako je D5 naveo kako tada Mladiću nije vjerovao, Apelaciono vijeće nalazio da bez obzira što to predstavlja isključivo lično vidjenje svjedoka D5, svakom razumnom čovjeku je moglo biti jasno da svrha žestokog artiljerijskog dejstvovanja prema tim istim zarobljenim u šumi, koji su se predali u ruke srpske vojske, proizvoljna ubijanja na livadi, uskraćivanja pomoći i zbrinjavanja i hrana, te obezbjeđenje vode u malim količinama, zasigurno nije bila da ih se spasi ili ih ostavi na životu. Žestina i teror srpske vojske je evidentno bila usmjerena na njihovo potpuno uništenje.

477. Pored svega navedenog, optuženi je stigavši pred Kravicu mogao vidjeti razmjere operacije zatvaranja muškaraca, budući da je hangar kad je kolona stigla već bio pun u jednom dijelu i da je kolona popunjavala drugi dio. Utvrđeno je da je u koloni sprovedeno oko 500 ljudi. Radi se o ogromnom broju koji je morao stati u skladište koje nije bilo predviđeno da primi ili zadrži veliki broj ljudi. Čak šta više ni namjena skladišta po svom izgledu, poziciji i namjeni nije bila predviđena za smještaj ljudi. Prozori su bili mali i nedovoljni, a i ulaz u dijelove skladišta neprimjeren za istovremeni ulazak stotina ljudi koji su prisiljavani ući i smjestiti se unutra. Svjedok oštećeni D1 je i sam opisao da u skladištu od ogromnog broja ljudi više niko nije mogao čak ni sjesti. Optuženom je moralo biti jasno da su zatvoreni loše tretirani samim tim postupanjem i da neće moći preživjeti u tim uslovima dugo i da svrha zatvaranja nije bila da ih se ostavi u životu. Dakle, sve je to optuženi vidio stigavši pred skladište. Također, kako su svjedoci opisali, indikativno je da je ubrzo naspram ulaza u skladište bio postavljen puškomitraljez što je moglo ukazivati samo na jedno – da će biti upotrebljen i da će meta biti zatvorena lica u skladištu. Što se na kraju i desilo.

478. Konačno, i momenat početka i trajanje same likvidacije je bitan da bi se zaključilo da masovno ubistvo zarobljenih nije slučajna i spontan događaj, iako je odbrana optuženih ubistva dovodila u vezi sa incidentom ubijanja jednog od pripadnika Odreda i ranjavanje komadanta Čturića ispred skladišta. Prema iskazima svjedoka D1 pucnjava je trajala do noći sa sporadičnim prekidima. Takva radnja bila je usmjerena ka jednom, rječju - uništenje i ukazivala je na jasnu i pokazanu namjeru da niko u skladištu ne preživi. Sam način na koji je optuženi učestvovao u likvidaciji – ubacivanje ručnih bombi u hangar - ukazuje na dosljednu namjeru da svi zatvoreni u

skladištu budu ubijeni, uključujući i one koji možda nisu stradali od ispaljenih metaka u prvi mah ili koji su bili samo ranjeni.

479. Apelaciono vijeće na temelju iznesenog, zaključuje da iako svjestan genocida koji je bio u toku, nema dokaza da je optuženi Vuković i sam učestvovao u ubistvima sa namjerom da istrijebi bošnjačko stanovništvo iz Srebrenice, ali iz gore navedenih okolnosti zaključuje da je u izvršenju krivičnog djela optuženi učestvovao kao pomagač svjestan genocidne namjere glavnih izvršilaca i svjestan da je masakr u Kravici dio tog genocida.

480. Radnja optuženog može se podvesti pod definiciju pomaganja prema odredbi člana 31. KZ BiH koja propisuje:

“drugom s umišljajem pomogne u počinjenju krivičnog djela davanjem savjeta ili uputa kako da se učini krivično djelo, stavjanjem na raspolaganje počinjenju sredstava za počinjenje krivičnog djela, uklaňjanjem prepreka za počinjenje krivičnog djela kazniće se kao da ga je sam učinio, a može se i blaže kazniti.“

481. Masakr u skladištu Kravica neodvojiv je dio sveukupnog projekta istrebljenja srebreničkog stanovništva uz prisilno preseljenje žena, djece i starijih koje se odvijalo paralelno u kritičnom periodu. Ako se uzme u obzir da je masakr u Kravici jedno od stratišta ubistava koja su se vršila u okolini Srebrenice i Bratunca i koja su uslijedila u danima poslije, jasno se može zaključiti da učešće u ubistavima u skladištu Kravica, uz prethodnu svijest o okolnostima koje su tome prethodile kakvu je Vuković imao, zasigurno je da su njegove radnje imale karakter pomaganja sveukupnoj operaciji uništenja jedne zaštićene skupine naroda.

482. Tužilaštvo nije izvelo nijedan dokaz koji bi vijeću ukazao na to da je optuženi učestvovao u ubijanju s namjerom da istrijebi bošnjačko stanovništvo Srebrenice. Dokazi ukazuju na to da je optuženi dozvolio da bude iskorišten kao sredstvo koje je, zajedno sa drugim sredstvima, pomoglo istrijebiti zaštićenu grupu. Postupajući sa umišljajem u lišavanju života zatvorenih u skladištu, a prethodno spoznavši razmjere djelovanja VRS na realizaciji genocidnog cilja na terenu, uz spoznaju da i II Odred Šekovići kojem pripada, pomaže realizaciji tog cilja plana, optuženi Vuković je u konačnici pomogao u realizaciji namjere VRS da uništi skupinu Bošnjačkog naroda iz srebreničke enklave.

483. Optuženi je učestvovao u obezbjeđenju putne komunikacije Konjević Polje-Bratunac, u pružanju pomoći u zarobljavanju muškaraca Bošnjaka, sprovođenju zarobljenika koji su se predali do skladišta u Kravici i egzekuciji zatvorenih u skladištu. Sve te radnje imaju karakter olakšavanja i pomaganja glavnim učiniocima u izvršenju krivičnog djela, a uz saznanje da se na cijelom teritoriju Srebrenice i okoline vrši ubijanje, zlostavljanje, preseljenje stanovništva, da to

podrazumjeva masovno angažovanje vojnih i policijskih srpskih snaga, on ima svijest da se vrši krivično djelo i da on svojim radnjama s umišljajem pomaže učinjenju tog krivičnog djela dajući svoj doprinos tako što ubija zarobljene u skladištu. Na taj način optuženi je s umišljajem pomogao i podržavao izvršenje genocida.

484. *Dosadašnja praksa Suda BiH je već razmatrala ova pitanja i u nekim od svedećih predmeta doneseni su slični zaključci.* U drugostepenoj presudi u predmetu *Kravica* (Stupar i dr.) je konstatovano, u odnosu na sedmoricu saoptuženika za isto krivično djelo za koje se tereti optuženi Vuković, da *“sve gore navedene činjenice i okolnosti ukazuju na to da je zaista postojao genocidni plan da se potpuno ili djelimično istrijebi skupina bošnjačkog naroda, te da su optuženi bili upoznati sa postojanjem navedenog plana. Međutim, iz dokaza koji su izvedeni na okolnosti njihovog stanja svijesti i psihičkog odnosa prema cjelu, Apelaciono vijeće smatra da iz izvedenih dokaza nije moguće, iskjučujući svaku razumnju sumnju, zaključiti da su optuženi djelili posebnu namjeru da se potpuno ili djelimično istrijebi zaštićena grupa Bošnjaka”*.⁵³⁶

485. Također je zaključeno da: *“ako je lice, čije je postupanje doprinjelo izvršenju genocida, imalo namjeru da se potpuno ili djelimično uništi grupa, to lice je izvršilac genocida. Ako je lice samo znalo za genocidnu namjeru izvršioca, a nije i samo imalo takvu namjeru, lice je pomagač u genocidu.* Vijeće je također navelo da *“učešće optuženih u izvršenju istog još uvijek ne potvrđuju da su i djelili genocidnu namjeru.”*⁵³⁷, a što je upravo bio slučaj u konkretnom predmetu protiv optuženog, pa i Apelaciono vijeće u ovom predmetu djeli isti zaključak.

486. *Zatim „uslov za odgovornost pomagača je ispunjen ukoliko je optuženi izvršio cjelo kcje je “doprinjelo izvršenju krivičnog djela...ali nije bilo od odlučujuće važnosti za izvršenje.”*⁵³⁸ Samo prisustvo na licu mjesta ne dokazuje da je određeno lice pomagač osim ako to prisustvo nije predstavljalo značajno ohrabrenje glavnom počiniocu.⁵³⁹ Pomagač činjenjem ili nečinjenjem poduzima određene radnje, a pomaganje se može desiti prije, tokom ili nakon izvršenja djela od strane glavnog počinioca.⁵⁴⁰ Pomagač ne mora dijeliti *mens rea* za krivično djelo; dovoljno je da on

⁵³⁶ Tužilaštvo Bosne i Hercegovine protiv Miloša Stupara, Milenka Trifunovića, Brane Džinića, Aleksandra Radovanovića, Slobodana Jakovljevića, Branislava Medana i Milovana Matića, X-KRŽ-05/24, presuda Apelacionog vijeća od 9.9.2009. godine, tačka 544.

⁵³⁷ *Kravica* (Stupar i dr.), tačka 560, 569-570.

⁵³⁸ Tužilac protiv Samardžije, X-KRZ-05-07 (Sud BiH), drugostepena presuda, 27.04.2007. god., str. 2.

⁵³⁹ Tužilac protiv Šimšića, X-KR-05/04 (Sud BiH), prvostepena presuda, 11.07.2006. god., tačka 78.

⁵⁴⁰ Tužilac protiv Pekeza, X-KRŽ-05/96-1 (Sud BiH), drugostepena presuda, 05.05.2009. god., tačka 108. Pojedina vijeća su utvrdila da “značajan doprinos”, kao element pomaganja i poticanja na način kako kako ga tumači MKSJ, odgovara članu 31. *Vidi npr.*, Tužilac protiv Nikačevića, X-KR-08/500, 19.02.2009. god., str. 49.-50. Međutim, jasna odredba člana 31. govori o primjeni nižeg standarda za *actus reus* u odnosu na onaj iz člana 29. KZ BiH ili člana 7. stav (1) Statuta MKSJ-a (član 180. KZ BiH).

bude svjestan *mens rea* glavnog počinioca te da je znao da svojim radnjama pomaže u izvršenju djela.⁵⁴¹

487. Apelaciono vijeće nalazi da Tužilaštvo nije dokazalo van razumne sumnje da je i sam optuženi imao posebnu genocidnu namjeru da potpuno ili djelimično uništi skupinu Bošnjačkog naroda, već da je svojim učešćem pomogao da se taj cilj ostvari. Iz svih navedenih činjenica u pogledu učešća optuženog, Apelaciono vijeće zaključuje da je optuženi u izvršenju djela učestvovao kao pomagač, a ne kao saučesnik kako se teretio optužnicom.

488. Stoga, primjenjujući princip *in dubio pro reo*, Vijeće je donijelo odluku koja je povoljnija za optuženog.

(d) **Prigovor „Borovčanin“**

489. Apelaciono vijeće će se osvrnuti i na stav odbrane optuženog Vukovića koja ističe da je Pretresno vijeće MKSJ u predmetu *Popović i dr* (a koji predmet se vodio i protiv Ljubomira Borovčanina koji je bio nadređeni II odredu SBP Šekovići). nije našlo u postupku dokazanim da je Borovčanin bio svjestan genocidnog plana, niti da je imao lično namjeru da počinii genocid. Odbrana zato smatra da prethodno znanje nije mogao posjedovati ni optuženi Vuković kao obični policajac.

490. Pretresno vijeće MKSJ je 10.06. 2010. godine u presudi optuženom Borovčaninu utvrdilo da nije bilo dovoljno dokaza koji bi pokazali da je Borovčanin imao dovoljno saznanja o planu da se izvrši ubijanje muslimana u Kravici, ali da je on kao starješina, naročito nakon dolaska pred skladište 13.07, mogao imati saznanja „koja bi ga upozorila da su njegovi potčinjeni počinili ubistvo.

491. Prema ovoj presudi MKSJ je Borovčanina oglasio krivim zbog propusta da zaštiti zarobljene bosanske Muslimane, pa je time pomogao i podržao ubistvo, ali utvrđena je i njegova odgovornost za propust da ubistva prijavi nadležnim organima radi provodjenja istrage, jer je utvrđeno da je propustio izvršiti i tu obavezu, pa Borovčanin snosi krivičnu odgovornost po članu 7(3) za ubistvo kao zločin protiv čovječnosti i za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Borovčanin, iako nije bio učesnik UZP-a ubistva,

⁵⁴¹ Tužilac protiv Samardžije, X-KRZ-05-07 (Sud BiH), 27.04.2007. god., str. 2 – 3; Tužilac protiv Mitrovića, X-KRŽ-05/24-1 (Sud BiH), drugostepena presuda, 07.09.2009. god., tačka 261; Tužilac protiv Pekeza, X-KRŽ-05/96-1 (Sud BiH), drugostepena presuda, 05.05.2009. god., tačka 108.

nečinjenjem pomagao i podržavao ubistvo u skladištu u Kravici, pošto to nije bilo počinjeno uz genocidnu namjeru, MKSJ nije našao da je kriv za genocid.⁵⁴²

492. Analizirajući razloge koji su rukovodili Pretresno vijeće MKSJ-a da optuženog Borovčanina oslobodi kao počinioca genocida zbog neposjedovanja genocidne namjere, vijeće zaključuje da prigovori odbrane koji ukazuju na značaj takve odluke u odnosu na optuženog Vukovića, se ne mogu prihvatiti kao osnovani niti je odluka MKSJ mogla uticati na činjenice koje je vijeće utvrdilo u ovom postupku koji je vodilo protiv lica optuženog pred Sudom BiH.

493. Najprije, optužnica Tužilaštva BiH i Tužilaštva po kojoj je odlučivao MKSJ nisu obuhvatale isti modalitet odgovornosti i isti činjenični okvir. Optuženi Vuković je oglašen krivim za konkretne radnje učešća u ubistvima kao pripadnik II Odreda, dok se Borovčaninu stavljao na teret čitav niz događaja za vrijeme kojih je obnašao funkciju pretpostavljenog svim združenim policijskim snagama među kojima je bio i II Odred.

494. Odluke koje je donio Sud BiH i MKSJ su rezultat cjelokupnih dokaznih postupka koji su se vodili pred ovim instancama i presuđenje MKSJ ne obavezuje Sud BiH da odluči na isti način, osim u slučajevima ukoliko Sud BiH shodno Zakonu o ustupanju predmeta Tužilaštva BiH Sudu BiH i korištenju dokaza, ne prihvati određenu činjenicu kao utvrđenu. Međutim, pitanje individualne odgovornosti Borovčanina ne može predstavljati utvrđenu činjenicu koja će imati efekat na optuženog Vukovića jer je Sud obavezan izvesti dokaze u pogledu oblika učešća svakog pojedinog optuženog.

495. Odluka koju je donio MKSJ u vezi Borovčanina je donesena na osnovu dokaza koji su izvedeni pred Tribunalom i takva odluka ne obavezuje Sud BiH da donese istu odluku, jer je odluka koju je donio Sud BiH zasnovana na dokazima koji su izvedeni pred ovim Sudom.

496. U predmetu protiv optuženog Vukovića i Tomića izvodili su se dokazi o dvojici pripadnika II odreda Šekovići i u odnosu na utvrđenja u predmetu Borovčanin, Apelaciono vijeće je imalo uvid kroz iskaze svjedoka policajaca na terenu, o dešavanjima na kritičnoj lokaciji Sandići– skladište Kravica. Svi izvedeni dokazi koji su opredjelili vijeće na odluku da se optuženi Vuković oglasi krivi, zaista jesu ukazivali da iako nije bilo čvrstih dokaza da je optuženi Vuković prethodno znao za plan ubijanja i da je prethodno formirao genocidnu namjeru niti da je pristupio radnji izvršenja djela djelići takvu namjeru, on je neminovno postao svjestan genocidne namjere drugih koja je iz svih okolnosti koje su prethodile vremenu ubistva u skladištu ukazivale da će Bošnjaci u Kravici zaista i biti ubijeni.

⁵⁴² IT-05-88-T, 10.06.2010. godine, p. 1560;1563;1576, 1582, 1583;

497. Ali isto tako, u postupku pred Sudom BiH ispitani su svjedoci koji su inkulpatorni za samog Borovčanina i koji su pokazali da je Borovčanin bilo lično ispred Kravice 13.07.1995. godine (svjedok Neđo Jovičić vidi dio gore: "Pogubljenja u skladištu Kravica"), kao i svjedok D5 koji je svjedočio kako je on lično bio upoznat sa planom pogubljenja u Kravici još dok su bili na terenu u Srednjem, a u koje dokaze Tribunal nije imao uvid prilikom odlučivanja u predmetu protiv Borovčanina.

498. Dalje, još jedan faktor zbog kojeg se odluka u predmetu Borovčanin razlikuje od odluke u predmetu Vuković je sama radnja izvršenja djela koje se optuženima stavlja na teret. Borovčanin je bio u službenoj hijerarhiji nadređen optuženom Vukoviću, optužen kao pretpostavljeni jedinicama združenih policijskih snaga i oglašen krivim zbog svoje pasivne uloge. S druge strane, optuženi Vuković je optužen kao pripadnik II Odreda i za svoju proaktivnu ulogu u samom počinjenju djela i dao je lični doprinos genocidu, pa s tim u vezi može se zaključiti da su okolnosti i utvrđenja koja su se dokazivala u postupku u ova dva predmeta različita, iako se u odnosu na masakr u skladištu Kravica baziraju na istom događaju.

499. Za razliku od predmeta Borovčanin gdje su se izveli dokazi o postupanju Borovčanina kao nadređenog i o njegovom prisustvu u jednom segmentu vremena pred skladištem Kravica, u predmetu protiv Vukovića su izvedeni dokazi koji su dali jasan prikaz i hronološki slijed događaja koji je potpuniji da bi se formiralo ispravno saznanje o konkretno ovom optuženom. Dokazano je da je Vuković cijeli 12. i 13.07 proveo na užem lokalitetu Sandići-Kravica, te da je bio jedan od stražara koji su čuvali zarobljene i koji je uostalom učestvovao i u njihovoj pratnji u skladište. Osim nekoliko dokaza koji su ukazali na sporadično prisustvo Borovčanina na lokalitetu Sandići- Kravica, Apelaciono vijeće nije našlo dokazanim činjenicu da je Borovčanin cijelo vrijeme bio uz II Odred da bi bio svjestan srazmjera zločinačke aktivnosti koja je rezultirala masovnom likvidacijom u skladištu.

500. Iz ti razloga, ni činjenično ni u smislu izvedenih dokaza, predmet protiv Vukovića nije mogao biti presuđen u skladu sa zaključima MKSJ vezano za Borovčanina, iako su predmeti djelimično povezani istim događajem.

VII. NEPRIHVAĆENI DIJELOVI OPTUŽNICE

501. Razmatrajući optužnicu Apelaciono vijeće konstatuje da su krivične radnje za koje se terete optuženi navedene u dvije posebne tačke optuženja. Radnje opisane u ovim tačkama čine jednu cjelinu i obuhvataju niz aktivnosti koje su optuženi preduzimali 12. i 13. jula. 1995. godine, a tužilac ih pravno kvalifikuje kao krivično djelo Genocid iz člana 171. KZ BiH.

502. Jednostavnom analizom propisanih radnji izvršenja krivičnog djela genocid, lako je zaključiti da obje tačke optuženja ne predstavljaju posebno krivično djelo, već ih treba posmatrati u cjelini, a sve u cilju preciznijeg opisa počinjenog djela. Stoga, je Apelaciono vijeće odlučujući po optužnici, ove radnje navelo u jedinstvenu tačku optuženja, navodeći one radnje koje opisuju učešće optuženog Vukovića u krivičnom djelu Genocid.

503. Postupivši na ovakav način Apelaciono vijeće je iz činjeničnog supstrata optužnice izostavilo one elemente koji ne predstavljaju obilježje krivičnog djela Genocid (širok i sistematičan napad). Isto tako izostavljeni su oni djelovi optužnice koji nisu dokazani. To su oni dijelovi optužnice koji se odnose na: nanošenje teških fizičkih i duševnih povreda, postojanje svijesti o udruženom zločinačkom poduhvatu, prisilno premještanje stanovništva, odvajanje muškaraca od njihovih porodica, zarobljavanje, izvođenje operacije izviđanja i oružanih napada iz tenkova, praga, protivavionskih topova i drugog pješadijskog oružja na kolonu bošnjaka da se predaju, ohrabrujući ih i mameći lažnim obećanjima da će biti razmjenjeni, pretresanjem i oduzimanjem novca i vrijednosti od zarobljenih, te naređivanje da odlože hranu, odjeću i ostalo što su nosili u torbama. U odnosu na radnju iz optužnice koja se odnosi na učestvovanje u pretresu sela sa bošnjačkim stanovništvom u okolini Potočara, dana 12. jula 1995. godine, iako se iz izvedenih dokaza može zaključiti da je optuženi Vuković učestvovao u ovoj radnji, ona sama po sebi ne predstavlja krivično djelo Genocida, te je također izostavljena iz činjeničnog optuženja.

504. Budući da izostavljeni djelovi optužnice ne čine zasebno krivično djelo nije bilo potrebe za donošenjem oslobađajuće presude za one dijelove iz optužnice koje su izostavljeni u izreci presude. Apelaciono vijeće se rukovalo stavom da su intervencije suda u činjeničnom opisu djela dozvoljene ako su usmjerene na preciznije određenje djela. Pri tome je vodilo računa da se optužba ne prekorači, odnosno da optuženi ne dođe u težu procesnu situaciju koja obuhvata težu kvalifikaciju po optuženog. Činjenični opis djela je usklađen sa utvrđenim činjeničnim stanjem, pravna kvalifikacija djela nije teža, a izostavljeni dijelovi optužnice nisu doveli optuženog u teži procesno-materijalni položaj.

505. S obzirom na navedeno, Apelaciono vijeće je izreku presude prilagodilo činjenicama koje su utvrđene u postupku pred ovim vijećem.

A. UDRUŽENI ZLOČINAČKI PODUH VAT

506. U optužnici se navodi da su optuženi učestvovali u genocidu kao svjesni učesnici udruženog zločinačkog poduhvata "u periodu od 10. jula do 19. jula 1995. godine, u kom su VRS i MUP RS preduzimali širok i sistematičan napad na pripadnike bošnjačkog naroda, znajući za takav napad, u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima VRS-a i MUP-a RS, sa zajedničkim ciljem da iz

zaštićene zone UN Srebrenica trajno prisilno premjeste oko 40.000 civila i po prijekom postupku pogube i pokopaju preko 7.000 muškaraca Bošnjaka u dobi između 13 i 70 godina”.

507. Apelaciono vijeće napominje da je sistemski oblik odgovornosti u udruženom zločinačkom poduhvatu ugrađen u član 180. stav 1. KZ BiH i predstavlja dio međunarodnog običajnog prava u vrijeme kada su krivična djela iz tog predmeta počinjena i primjenom odgovornosti iz udruženog zločinačkog poduhvata ne krši se načelo zakonitosti, o čemu je argumentacija data u ranijim odlukama ovog Suda.⁵⁴³

508. Prema praksi međunarodnih krivičnih sudova (MKSR, MKSJ, Specijalni sud za Sierra Leone i Posebna vijeća za Istočni Timor), udruženi zločinački poduhvat predstavlja oblik odgovornosti za počinjenje krivičnih djela priznatih međunarodnim krivičnim pravom.⁵⁴⁴

509. U predmetu MKSJ Tadić, žalbeno Žalbeno vijeće je definisalo elemente zajedničke svim oblicima UZP-a i to:

- i. Više osoba koje ne moraju biti organizirane u političku, vojnu ili upravnu strukturu (pluralitet osoba);
- ii. Postojanje zajedničkog plana, zamisli ili nakane koja predstavlja ili uključuje počinjenje kaznenog djela predviđenog Statutom;
- iii. Sudjelovanje optuženika u zajedničkom planu koji uključuje počinjenje jednog od kaznenih djela predviđenih Statutom.

510. Tužilac optužnicom obuhvata gotovo sve pripadnike VRS i MUP-a RS koji su bili raspoređeni u području Srebrenice između 10. i 19. jula, od najviše oficirske pozicije do najniže hijerarhijski rangiranog vojnika, da su zajedno bili učesnici u jednom udruženom zločinačkom poduhvatu. Šta više, za te osobe se navodi da su krivično odgovorne za sve zločine počinjene nakon pada Srebrenice, odnosno, za sva djela prisilnog preseljenja a svakako za veliku većinu svih ubistava izvršenih u tom periodu.⁵⁴⁵

⁵⁴³ Predmet *Mitar Rašević i Savo Todović*, X-KR/06/275 (Sud BiH), prvostepena presuda, 28. februar 2008, predmet Milos Stupar id r. , X-KR/05/24;

⁵⁴⁴ Npr. Žalbeno vijeće je u predmetu *Brđanin* konstatovalo „Žalbeno vijeće je u predmetu *Tadić* zauzelo stav da je u vrijeme zbivanja u bivšoj Jugoslaviji udruženi zločinački poduhvat kao oblik odgovornosti postojao u međunarodnom običajnom pravu”, tačka 363 (presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Tadić*, tačka 226), a poziva se i na presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Vasiljević*, tačka 95.

⁵⁴⁵ *Vidi Brđanin*, Presuda Žalbenog vijeća, para. 445 („Koherentna primjena takvog pojma mogla bi svakog [glavnog počinioaca], kao pripadnika UZP, učiniti odgovornim za svaki zločin za koji je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena na teritoriji ARK u periodu obuhvaćenom optužnicom:“)

511. Ni sudska praksa niti literatura ne podržavaju prijedlog da se jedan osnovni oblik UZP proširi od najvišeg ešalona vojnog rukovodstva do najnižeg pješadijskog vojnika, uključujući lica sa toliko različitim ulogama i dijelovima, dodjeljujući svima njima *isti stepen krivične odgovornosti*.⁵⁴⁶

512. U svrhu ove analize, Vijeće pretpostavlja arguendo, da jeste postojao UZP čiji je zajednički cilj bio „da se zarobe, pritvore, pogube strijeljanjem po kratkom postupku, sahrane i ponovo sahrane hiljade muškaraca i dječaka, Bošnjaka iz srebreničke enklave, u dobi između 16 i 60 godina, u periodu između 10. jula 1995. i oko 19. jula 1995.g“ i da se „prisilno presele žene i djeca iz enklave Srebrenica u Kladanj dana 12. i 13. jula 1995.godine“, ali isto tako da su među učesnicima u ovom UZP bili neki članovi vojnog rukovodstva.

513. Međutim, čak i pod tom pretpostavkom, Apelaciono vijeće nalazi da optuženi Vuković nije bio učesnik u ovom udruženom zločinačkom poduhvatu i da se ne može smatrati odgovornim za sva krivična djela počinjena u okviru tog udruženog zločinačkog poduhvata.

514. Tako značajnim proširenjem odgovornosti na optuženog po osnovu udruženog zločinačkog poduhvata u potpunosti bi se prekršili osnovni principi krivičnog prava. U skladu sa osnovnim načelom individualne krivice, optuženi je krivično odgovoran za djelo koje je on lično počinio. Međutim, on se ne može smatrati krivično odgovornim za ona krivična djela koja su počinjena prema zamisli najviših pretpostavljenih, a što nije dokazano da je tome on doprinijeo. Namjera za počinjenje genocida i djela drugih osoba, ne mogu biti osnova za krivicu optuženog, a teorija udruženog zločinačkog poduhvata ni na koji način ne mijenja ovo osnovno načelo.

515. Oni koji su osmislili i upravljali kriminalnim planom koji je realizovan nakon pada Srebrenice odgovorni su za sva krivična djela koja su uslijedila. Obični vojnici, pripadnici VRS i MUP-a, s druge strane, jesu odgovorni za zločine u kojima su učestvovali, i ništa više od toga. Drugačiji zaključak bi značio dodjeljivanje kolektivne odgovornosti svim vojnicima za zločine njihovih nadređenih, što je pojam koji je apsolutno nespojiv sa domaćim zakonima, međunarodnim krivičnim pravom i zakonima ratovanja.

516. Apelaciono vijeće takođe nalazi da tužilac nije utvrdio zakonska obilježja osnovnog oblika odgovornosti za UZP, iako se radnjama optuženog djelimično realizovao zajednički cilj ili plan

⁵⁴⁶ *Vidi npr. Antonio Cassese, Medunarodno krivično pravo, (Oxford: Oxford University Pres, 2. izd.), str. 209-10)*

UZP, može se zaključiti da je optuženi učestvovao u tom planu samo kao sredstvo pomoću kojeg je djelo učinjeno, a da sam nije postao učesnik u UZP-u.

517. Prilikom analize navodnog individualnog učešća u UZP, mora se pažljivo napraviti razlika između lica koja djeluju u skladu sa zajedničkim ciljem i lica koja djeluju nezavisno jedno od drugog sa istim kriminalnim umišljajem. Pretresno vijeće u predmetu *Krajišnik* razjasnilo je razliku između lica koja djeluju zajedno prema istom zajedničkom cilju i lica koja djeluju pojedinačno sa istim kriminalnim umišljajem. Kao što je Pretresno vijeće MKSJa navelo, „očigledno je da sam zajednički cilj n.ije uvijek dovoljan da bi se utvrdilo postojanje grupe, budući da se može desiti da različite i međusobno nezavisne grupe dijele identične ciljeve.“⁵⁴⁷

518. Prema tome, nije dovoljno da tužilac pokaže da je veliki broj lica imao identične kriminalne ciljeve. Relevantna istraga se odnosi na to da li su ta lica imala zajednički cilj, da li su se ona, zapravo udružila da bi ostvarila taj kriminalni cilj. Nema dokaza o izričitom dogovoru optuženog sa drugim osobama u kreiranju tog cilja.

519. Nadalje, sa pravnog stanovišta, svjesno učešće u implementaciji zajedničke svrhe i plana u UZP-u i dalje ne uspostavlja i članstvo u takvom UZP-u. Kako je i Žalbena vijeće MKSJa u predmetu *Brćjanin* navelo, glavni počinilac krivičnog djela koji sprovodi u djelo zajedničku svrhu UZP-a, može poznavati da postoji jedan takav udruženi zločinački poduhvat i biti svjestan svoje uloge u implementiranju zajedničke svrhe bez da sam dijeli *mens rea* neophodnu da bi postao član samog UZPa.⁵⁴⁸ Jednostavno, poznavanje zajedničke svrhe ne uspostavlja samo po sebi članstvo u UZP-u, čak i kad pojedina individua sprovodi u djelo zajedničku svrhu ili plan.

520. Pretresno vijeće MKSJ u predmetu *Krajišnik* je predložilo da, ono što bi trebalo razmotriti jeste pitanje da li su ta lica za koja se sumnja da su bili članovi UZP-a *ajelovala zajednički*. Konkretno:

[ono što te osobe čini grupom, pored njihovog zajedničkog cilja, jeste njihova interakcija ili saradnja - njihovo zajedničko cjelovarje. Da bi se za neke osobe utvrdilo da dijele odgovornost za zločine počinjene putem UZP-a, mora se dokazati da su te osobe u

⁵⁴⁷ *Krajišnik*, Pretresno vijeće, para. 884.

⁵⁴⁸ *Brćjanin* presuda Apelacionog vijeća, para. 410. Vidi još i izjavu sudije Van Den Wyngaert, *Brćjanin* Appeal presuda, para. 5 (“[Pristanak kao standard odgovornosti], po mom mišljenju je preširoko tumačenje riječi ‘dogovor’. To bi imalo preširoko ‘silazni’ efekat.”).

*zločinačkom poduhvatu na ostvarivanju zajedničkog cilja djelovale zajedno ili u međusobnom dogovoru.*⁵⁴⁹

521. Pretresno vijeće dalje navodi:

*“S druge strane, veze koje nastanu tokom ostvarivanja zajedničkog cilja pojedince pretvaraju u učesnike zločinačkog poduhvata. Te osobe se u ostvarivanju kažnjivih ciljeva u obimu u kojem ih ne bi bile u stanju ostvariti same oslanjaju na doprinos drugih osoba, kao i one na njihovu, te na cijela osoba koje nisu učesnici UZP-a, ali su angažovane kako bi činile zločine.”*⁵⁵⁰

522. Vijeće dalje naglašava da se odgovornost za UZP na jednak način primjenjuje i u odnosu na krivično djelo genocida, kao i na sva druga krivična djela predviđena u članu 172. do 175. KZ BiH. Dokaz da individualni genocidni umišljaj ili svjest njegovog postojanja kod drugih nikako ne dovodi *ipso facto* do zaključka da je to lice bilo učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu čiji je cilj bio počinjenje genocida. Slično tome, dokaz za genocidni umišljaj ni na koji način ne zavisi od dokaza o učešću u UZP-u u cilju izvršenja genocida. Odgovornost za UZP zahtjeva dokaz o namjeri drugačiji od onog koji se zahtjeva za posebnu genocidnu namjeru – odnosno zahtjeva dodatne dokaze članstva u udruženom zločinačkom poduhvatu radi počinjenja djela genocida uz namjeru da se poćini krivično djelo genocida, a Tužilaštvo nije ni činjenično ni pravno dokazalo da je optuženi djelovalo „zajedno“ niti „u dogovoru“ s učesnicima u bilo kojem udruženom zločinačkom poduhvatu.

523. Zajedničko djelovanje zahtjeva izvjestan stepen reciprociteta, uzajamnosti ili dvosmjernosti, što u ovom slučaju očigledno nedostaje. Dokazi pokazuju samo da je optuženi djelovao u skladu sa zamisli onih koji su bili odgovorni za osmišljavanje i upravljanje zajedničkim političkim/vojnim planom, ali ne postoje dokazi da su optuženi i kreatori plana uzajamno sarađivali na bilo koji način, niti čak da je optuženi lično poznat kreatorima plana, osim kao pripadnik formacije koja je sredstvo izvršenja.

524. Iz dokaza ne proizilazi da su bile jake veze između optuženog, kao pripadnika niže rangiranih vojnih struktura i članova koji su podržavali UZP, odnosno viših komadanata relevantnih snaga VRS i MUP. Optuženi je bio pripadnik samo jedne policijske formacije, bez čina i

⁵⁴⁹ *Krajišnik*, Pretresno vijeće.,884;

⁵⁵⁰ *Id.* para. 1082

formacijskog položaja, a do komandnog kadra poput generala Mladića cijeli je niz struktura u lancu komande.

525. Pored toga, čak i ako se prihvati da je za ostvarenje tog zajedničkog plana bilo potrebno učestvovanje lica kao što je optuženi, takav odnos ne dovodi u pitanje međuzavisnost koja je karakteristična za članstvo u UZP. Optuženi je jednostavno bio "sredstvo" iskorišteno od strane kreatora plana, koji, u svjetlu presude MKSJ *Krajišnik*, "nisu članovi UZP-a ali koji su [bili] upotrijebljeni da počine krivična djela."

526. Apelaciono vijeće stoga ne može zaključiti kako je optuženi Vuković odgovoran kao saučinitelj u navedenom UZP, jer nema elemenata neophodnih da bi se prihvatilo da je optuženi Vuković počinio krivično djelo kao učesnik u udruženom zločinačkom pokretu, već je našlo da je optuženi učestvovao u masakru u skladištu u Kravici kao pomagač u genocidu prema članu 171. stav a) i članu 31. KZ BiH .

VIII. PRIMJENA MATERIJALNOG ZAKONA

527. Kada je u pitanju primjena materijalnog zakona, odbrana optuženog Vukovića istakla je da načelo zakonitosti, odnosno princip *nullum crimen sine lege nulla poena sine lege* predstavlja neprikosnovo načelo zakonodavstva sa aspekta zaštite ljudskih prava, a kao takvo ne dozvoljava da se učinocu sudi za krivično djelo koje u vrijeme počinjenja, nije bilo propisano u zakonskim odredbama koje su važile, odnosno da se u konkretnom slučaju mora primijeniti zakon koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela, odnosno Krivični zakon SFRJ (KZ SFRJ).

528. Odbrane optuženih su ukazale na činjenicu da je, u ovom slučaju, postojao krivični zakon, odnosno KZ SFRJ, koji je propisivao kao krivično djelo ono djelo, koje se optužnicom optuženima stavlja na teret. Navedeni zakon je za krivično djelo Genocid iz člana 141. predviđao kao sankciju kaznu zatvora od pet godina ili smrtnu kaznu, dok KZ BiH predviđa kaznu od najmanje deset godina ili kaznu dugotrajnog zatvora. Stupanjem na snagu Ustava BiH ukinuta je smrtna kazna, koju je propisivao navedeni zakon, pa je stoga maksimalna kazna koja bi se mogla izreći na navedeno krivično djelo bila bi kazna zatvora u trajanju od 20 godine, što je znatno blaže od kazne dugotrajnog zatvora.

529. Odbrane optuženih ukazale su na činjenicu da entiteski sudovi i sud Brčko Distrikta, primjenjuju zakon koji je bio na snazi u vrijeme navodnog počinjenja krivičnih djela, odnosno KZ SFRJ, pa takva različita praksa Suda BiH i ostalih sudova suprotna je sa fundamentalnim ljudskim pravom, odnosno pravom na jednakost svih građana pred zakonom.

530. Nadalje, branioci optuženih smatraju da primjena člana 4.a) KZ BiH može doći u obzir samo u situaciji kada je nacionalno zakonodavstvo propustilo da određena činjenja ili nečinjenja zakonom propiše kao krivična djela. Stoga, budući da je krivično djelo genocida bilo propisano, kao takvo, saglasno međunarodnom pravu i prije navedenog događaja, to retroaktivna primjena odredbi KZ BiH, u konkretnom slučaju, nije opravdana, jer se ne može podvesti pod izuzetke predviđene članom 15. stav 1. Pakta o političkim pravima ili članom 7. stav 2. Evropske konvencije.

531. Vijeće nalazi da je ovakva argumentacija neosnovana i da se u konkretnom slučaju ima primijeniti odredba člana 171. KZ BiH.

532. Članom 3. stav 2. KZ BiH koji se odnosi na načelo zakonitosti, propisano je da "Nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivično-pravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao krivično djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna".

533. Nije sporno da je KZ SFRJ kao posebno krivično djelo propisivao krivično djelo Genocida u članu 141. Međutim, postavlja se pitanje koji zakon primijeniti kada je u pitanju izricanje sankcije, obzirom da se prema odredbama KZ SFRJ moglo izreći do 20 godina zatvora ili smrtna kazna. Odbrana tvrdi da se u slučaju primjene KZ BiH neće primijeniti blaži zakon, jer se ukidanjem smrtne kazne (koja kazna je inicijalno i bila predviđena kao najstrožija u KZ SFRJ i propisana za ovo krivično djelo), sankcija iz člana 141. KZ-a SFRJ pokazuje se kao blaža za optuženog u odnosu na krivičnu sankciju propisanu članom 171. stav 1. Krivičnog zakona BiH.

534. No međutim, član 4a) KZ BiH dalje govori o „općim načelima međunarodnog prava“. Kako međunarodno pravo, kao ni Evropska konvencija ne poznaju identičan pojam, to ovaj termin predstavlja ustvari kombinaciju, s jedne strane „principa međunarodnog prava“ kakav poznaje Generalna skupština UN i Komisija za međunarodno pravo i „općih principa prava priznatih od strane zajednice naroda“ kakve poznaje Statut Međunarodnog suda pravde i član 7. stav 2. Evropske konvencije. Principi međunarodnog prava kako ih poznaje Rezolucija Generalne skupštine 95 (1) (1946) i Komisija za međunarodno pravo (1950) odnose se na „Nirnberšku povelju i presudu Tribunala“. „Principima međunarodnog prava priznatim u Povelji Nimberškog Tribunala“ i u presudi tribunala“ koje je Komisija za međunarodno pravo usvojila 1950. godine i podnijela Generalnoj skupštini, Principom I određeno je da: „Svaka osoba koja počini djelo koje predstavlja krivično djelo po međunarodnom pravu, odgovorna je, prema tome i podliježe kažnjavanju“. Principom II određeno je da „Činjenica da domaći zakon ne predviđa kaznu za djelo koje je kažnjivo po međunarodnom pravu, ne oslobađa osobu koja je počinila to djelo odgovornosti prema međunarodnom pravu.“ Dakle, bez obzira da li promatrano sa stanovišta međunarodnog običajnog prava ili stanovišta „principa međunarodnog prava“, nedvojbeno je da je Genocid predstavljao krivično djelo u inkriminiranom periodu, odnosno da je zadovoljen princip legaliteta.

535. Pravnu osnovu za suđenje ili kažnjavanje krivičnih djela prema općim načelima međunarodnog prava daje član 4a. Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona BiH ("Sl. glasnik BiH" br. 61/04) koji propisuje da članovi 3. i 4. Krivičnog zakona BiH ne sprečavaju suđenje i kažnjavanje bilo kojeg lica za bilo koje činj enje ili nečinjenje koje je u vrijeme kada je učinjeno predstavljalo krivično djelo u skladu sa općim načelima međunarodnog prava. Ovim članom u cjelosti je preuzeta odredba člana 7. stava 2. Evropske konvencije i njime je omogućeno izuzetno odstupanje od principa iz člana 4. Krivičnog zakona BiH, kao i odstupanje od obavezne primjene blažeg zakona u postupcima koji predstavljaju krivična djela prema međunarodnom pravu, kakav jeste i postupak protiv optuženih, jer se upravo radi o inkriminaciji koja uključuje kršenje pravila i međunarodnog prava. Zapravo član 4a. Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona BiH primjenjuje se kod svih krivičnih djela iz oblasti Krivičnih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, jer su upravo ova krivična djela, u koja spada i Genocid, smještena u glavu XVII Krivičnog zakona BiH koja nosi naziv krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, a odredbe o genocidu prihvaćene su kao dio međunarodnog običajnog prava i predstavljaju nederogirajuću odredbu međunarodnog prava.

536. Kada se ove odredbe dovedu u vezu sa članom 7. Evropske konvencije koja ima prednost nad svim ostalim zakonima u BiH (član 2.2. Ustava BiH) da se zaključiti da je načelo zakonitosti iz člana 3. KZ BiH, sadržano u prvoj rečenici člana 7. stava 1. Evropske konvencije, dok druga rečenica stava 1. člana 7. Evropske konvencije zabranjuje izricanje teže kazne od one koja je bila primjenjiva u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

537. Međutim, stav 2. člana 7. Evropske konvencije sadrži izuzetak od stava 1. i dozvoljava suđenje i kažnjavanje bilo koje osobe za djelo odnosno propust koji je u vrijeme činj enja ili nečinjenja predstavljao krivično djelo prema općim načelima priznatim kod civiliziranih naroda. Isto načelo sadržano je u članu 15. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

538. Ovaj izuzetak je inkorporiran sa specifičnim ciljem da omogući primjenu domaćeg i međunarodnog zakonodavstva koje je stupilo na snagu tokom i nakon II svjetskog rata u pogledu ratnih zločina. Shodno tome i praksa Evropskog suda za ljudska prava (slučaj Naletilić protiv Hrvatske broj 51891/99, Kolk i Kislyiy protiv Estonije, br. 23052/04 i 4018/04) naglašava primjenjivost odredbe stava 2. prije nego iz stava 1. člana 7. Evropske konvencije kada su u pitanju ovakva djela, što takođe opravdava primjenu člana 4a. Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona BiH u ovim predmetima.

539. Čak i kada se ovo pitanje posmatra sa aspekta promjene blažeg zakona, prizilazi da je u konkretnoj situaciji KZ BiH blaži po optuženog, jer propisuje zatvorsku kaznu koja je u svakom slučaju blaža od smrtne kazne, kao maksimalne kazne koja je bila propisana po KZ SFRJ za ovo

krivično djelo. Nadalje, i sa aspekta opisa radnje izvršenja krivičnog djela Genocid proizilazi da čl. 141. KZ SFRJ kao jednu od radnji izvršenja propisuje i „*prinudno rasejavanje stanovništva*“, koje radnje izvršenja nema u čl. 171. KZ BiH.

540. Stoga je neprihvatljiv stav odbrane koja zanemaruje činjenicu da je u vrijeme izvršenja djela za isto bila propisana i smrtna kazna, implicirajući time da se pomenuta sankcija može jednostavno odstraniti iz odredbe čl. 141. KZ SFRJ. Na navedeni način bi zapravo bio primjenjen zakon koji faktički ne postoji, odnosno, jedna bi sankcija bila uklonjena i zamjenjena drugom bez izričite zakonske odredbe.

541. Identičan je stav po ovom pitanju zauzeo i Ustavni sud BiH u apelaciji A. Maktouf (AP 1785/06, i u svojoj odluci od 30.03.2007. godine naveo: “Paragraf 68. U praksi, ni u jednoj državi bivše Jugoslavije u zakonodavstvu nije postojala mogućnost izricanja doživotnog zatvora niti dugotrajnih zatvorskih kazni, a što je Međunarodni krivični sud za zločine na području bivše Jugoslavije često činio (slučaj Krstić, Galić itd.). Istovremeno, koncept KZ SFRJ je bio takav da nije predviđao postojanje dugotrajnog niti doživotnog zatvora nego je za najteža krivična djela propisivao smrtnu kaznu, a za lakše oblike maksimalne zatvorske kazne do 15 godina zatvora. Dakle, jasno je da se ne može odvojiti jedna sankcija od cjelokupnosti cilja koji se želio postići kaznenom politikom u vrijeme važenja tog zakona. “ Paragraf 69. U vezi s tim, Ustavni sud smatra da nije moguće jednostavno «odstraniti» jednu sankciju i primijeniti druge, blaže sankcije i time praktično ostaviti neadekvatno sankcionirana najteža krivična djela.”

542. iz navedonih razloga Apelaciono vijeće zaključuje da se u konkretnom slučaju ima primijeniti odredba čl. 171. KZ BiH , a ne odredba čl. 141. KZ SFRJ.

IX. KAZNA

543. Svrha kažnjavanja je propisane u opštim i posebnim dijelovima KZ BiH. Član 2. KZ BiH utvrđuje kao opšte načelo da vrsta i raspon krivičnopravne sankcije moraju biti „neophodni“ i „srazmjerni“ „prirodi“ i „jačini“ opasnosti za zaštićena dobra: lične slobode i prava čovjeka, te druge osnovne vrijednosti. Kada se radi o genocidu, priroda i jačina opasnosti će uvijek biti izuzetno veliki. Vrsta kazne koju Sud može zakonski izreći u predmetu genocida ograničena je na zatvorsku kaznu u rasponu od 10 do 20 godina ili kaznu dugotrajnog zatvora u rasponu od 20 do 45 godina. Razlika između kazne zatvora u rasponu između 10 i 20 godina i kazne dugotrajnog zatvora odražava posljedice koje snosi osuđenik, a koje ne obuhvataju samo dugotrajni zatvor, nego i strožija ograničenja ličnih sloboda osuđenika u okviru zatvorskog sistema (Član 170.

ZoIKS⁵⁵¹); manju privatnost u pogledu pisama i telefonskih poziva (Član 172. ZoIKS); i duži obavezni period izdržavanja kazne prije razmatranja uslovnog puštanja na slobodu ili povlastica u okviru društvene zajednice (Član 44. stav 4. KZ BiH). S druge strane, dugotrajna kazna omogućava intenzivnije odgojne mjere i individualni pristup u svrhu resocijalizacije

544. Pored opšteg načela preciziranog u članu 2., KZ BiH propisuje dalje ciljeve i okolnosti koje sud mora imati u vidu prilikom utvrđivanja i izricanja kazne, a koje se mogu podijeliti u dvije grupe: one koje se odnose na predmetno krivično djelo i njegov uticaj na zajednicu, uključujući i žrtve; te one koje se konkretno odnose na osuđeno lice.

Na osnovu člana 2. i člana 48. KZ BiH, kazna mora biti neophodna i srazmjerna opasnosti i prijetnji po zaštićene objekte i vrijednosti.

595. „Genocid je uskraćivanje prava na postojanje čitavim grupama ljudi, kao što je ubistvo uskraćivanje prava na život čovjeku pojedinačno; takvo uskraćivanje prava na postojanje potresa savjest čovječanstva i nanosi velike gubitke čovječanstvu u obliku kulturnih i drugih doprinosa koje predstavljaju te grupe ljudi, a koje je suprotno moralnim zakonima, kao i duhu i ciljevima Ujedinjenih nacija.⁵⁵² Kažnjavanje genocida je princip koji civilizovani narodi prihvataju kao obavezujući po države, čak i bez postojanja obaveza po bilo kojoj konvenciji [sporazumu].“⁵⁵³

596. Da bi kazna bila djelotvorna, mora se uzeti u obzir ne samo činjenica da je utvrđeno da je genocid počinjen, nego i način na koji je konkretan čin genocida počinjen u svakom određenom slučaju. „Genocid je uistinu ovaploćenje jedne užasne zamisli, no pogled izbliza na obilježja situacija koje on može obuhvatiti upućuje na oprez i odvraća od propisivanja jednoobrazne kazne za jedan ili za sve genocide ili za jedan ili sve zločine protiv čovječnosti ili sve ratne zločine.“⁵⁵⁴ Pored prijetnje zaštićenim vrijednostima i licima počinjenjem genocida nad njima u opštem smislu, Vijeće je ispitalo stvarnu povredu učinjenu zaštićenim licima u ovom konkretnom predmetu.

Prema članu 48. KZ BiH, kazna mora biti neophodna i srazmjerna prijetnji direktnih i indirektnih žrtava zločina.

597. *Direktne žrtve zločina genocida za koje je optuženi oglašen krivim jesu na stotine muškaraca koji su izgubili živote tokom masakra u skladištu u Kravici koji je trajao oko sat i po vremena dana 13. jula 1995.g., kao i žene i djeca koji su bili u srodstvu s tim muškarcima, čije su porodice i životi*

⁵⁵¹ Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, Službeni glasnik br. 12/10.

⁵⁵² Uvodni stav Rezolucije 96(I) Generalne skupštine UN, od 11. decembra 1946.g.

⁵⁵³ *Pridržavanje Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* (savjetodavno mišljenje), 1951. Izvještaji ICJR 16, str. 23

nepovratno uništeni gubitkom tih muškaraca upravo na ovaj način. Indirektna žrtva je zaštićena grupa Bošnjaka iz Srebrenice čije je postojanje bilo ugroženo ovim genocidnim činom.

598. Fizička i psihička patnja koje su izložene direktne žrtve bila je ogromna. Zarobljeni muškarci svih starosnih dobi, koji su ubijeni u skladištu u Kravici, bili su nenaoružani zatočnici koje su zarobili, ili koji su se predali bosanskim Srbima, jer im je bila obećana sigurnost. Njihova psihička i fizička patnja u toku sat i po vremena koliko je trajao masakr, ne može se opisati.

U skladu sa članom 6. i članom 39. KZ BiH, kazna mora biti dovoljna da preventivno djeluje na druge kako ne bi počinili slična krivična djela.

599. Sprečavanje genocida je uvijek bilo povezano s kažnjavanjem. Sam naziv Konvencije o genocidu jasno govori sam za sebe. Da bi se genocid sprečio, zločin se mora definisati, a počinio zločina se moraju pozvati na odgovornost, i ne smije im se dozvoliti da imaju koristi od svog učesća u genocidu. Preventivno djelovanje je posebno važno u ovom predmetu. Optuženi je bio direktni učesnik ubistava.

Prema članu 39. KZ BiH, kazna mora da izrazi društvenu osudu djela koje je počinio optuženi.

600. Društvo je u ovom predmetu narod Bosne i Hercegovine i cijela svjetska zajednica koji su, prema domaćem i međunarodnom pravu, imali mandat da nedvosmisleno osude genocid i da počinjenje genocida bude stvarno kažnjeno. Osuda genocida ima primat u međunarodnoj zajednici budući da predstavlja jus cogens, odnosno normu od koje nije dozvoljeno nikakvo odstupanje,⁵⁵⁵ kao i norma koja važi za sve (erga omnes), čime se utvrđuje da sve države imaju obavezu njenog sprovođenja.⁵⁵⁶ Genocid je opisan kao zločin „usmjeren protiv cijele međunarodne zajednice, a ne pojedinca“.⁵⁵⁷ Ta zajednica je jasno stavila do znanja da su ti zločini, bez obzira koja strana ih je počinila ili na kojem mjestu su počinjeni, jednako neprihvatljivi i ne mogu proći nekažnjeno. Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine odražava istu takvu odlučnost. Konkretni zločin genocida koji je počinjen u ovom predmetu izvršen je na posebno neprihvatljiv način a kazna mora odražavati osudu ove radnje u domaćoj i svjetskoj javnosti.

⁵⁵⁴ Krstić, prvostepena presuda, par. 694

⁵⁵⁵ *Prinjena Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* (BiH protiv Srbije), Odluka o daljim zahtjevima za određivanje privremenih mjera, 13. septembar 1993.g., str.440; Bečka konvencija o ugovornom pravu, član 53.

⁵⁵⁶ *Barcelona Traction Light and Power Company* (Belgija protiv Španije), presuda od 5. februara 1970.g., 1970 Izveštaji MKP br.4, str. 32; *Prinjena Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* (BiH protiv Srbije), Odluka o prethodnim prigovorima, 11. juli 1996.g., par. 31

⁵⁵⁷ William Shabas, *Genocid u međunarodnom pravu* (Cambridge: Cambridge University Press 2000), str. 6

Na osnovu člana 39. KZ BiH, kazna mora biti neophodna i srazmjerna potrebi za podizanjem svijesti građana o pogibelnosti krivičnih djela.

601. Opasnost od genocida ne leži samo u fizičkom uništenju određene grupe, nego i u namjeri nanošenja duševne boli, a s kojim je genocid počinjen, te u opasnosti od širenja te namjere. Izricanjem kazne za ovaj zločin mora se pokazati da se genocid neće tolerisati, ali se također mora pokazati da je zakonsko razriješenje ispravan put kojim se taj zločin javno priznaje i prekida začarani krug lične osvete. Sud ne može narediti pomirenje, niti ga kazna može zahtijevati. Međutim, kazna koja u potpunosti odražava ozbiljnost djela može doprinijeti pomirenju davanjem odgovora koji je u skladu sa vladavinom prava. Njome se također može promovirati želja da se lična ili grupna osveta zamijeni spoznajom da je pravda ostvarena.

Na osnovu člana 39. KZ BiH, kazna mora biti neophodna i srazmjerna potrebi za podizanjem svijesti građana o pravičnosti kažnjavanja.

602. Kazna za genocid, koji je nazvan „zločinom nad zločinima“, obuhvata najtežu kaznu koju može izreći domaći i međunarodni pravosudni sistem. Za genocid je propisana i smrtna kazna, čak i u onim državama u kojima je smrtna kazna opozvana ili ukinuta za sve druge zločine.⁵⁵⁸

603. Bosna i Hercegovina je prihvatila ukidanje smrtno kazne za sva krivična djela, što je u potpunosti u skladu sa poštivanjem ljudskog života, a što čini sam čin genocida toliko užasnim. Kazna dugotrajnog zatvora može u potpunosti biti opravdana za ubistvo jedne osobe. Sućjelovanje u ubistvu na stotine bespomoćnih ljudi na način kako je to očigledno urađeno u ovom predmetu, čak i bez genocidne namjere, opravdano bi zahtijevalo najtežu kaznu prema domaćem zakonu. Niti jedna kazna ne može adekvatno odraziti težinu oduzimanja života na stotine ljudi, duševnu bol nanesenu njihovim porodicama, ili još teži zločin koji je počinjen kada je takvo oduzimanje života počinjeno u cilju oduzimanja prava na postojanje cijeloj grupi ljudskih bića. Pravičnost kazne, znači, ne zavisi samo od veze između težine zločina, zla nanesenog tim počinjenjem i njegovih osuda, nego još konkretnije, od odnosa između raspoloživih opcija kažnjavanja i kazne izrečene za konkretno krivično djelo.

⁵⁵⁸ Ruanda koja se smatra *de facto* državom koja je ukinula smrtnu kaznu, pogubila je 22 počinioaca osuđena za genocid na domaćem sudu 1997.g.; Izrael koji je ukinuo smrtnu kaznu za sva krivična djela zadržao je smrtnu kaznu za genocid i osudio Adolfa Eichmanna na smrt. Schabas, *Genocid*, str. 396-397. Smrtna kazna je opravdana kao „pravična“ kazna za počinjenje genocida, kojom se stavlja do znanja da oni koji su počinili zločin koji ima za cilj oduzimanje čitavoj grupi ljudi prava na postojanje, gube sopstveno pravo na postojanje. *Id.* Str. 397.

604. *Da bi bio ispunjen zakonski uslov da kazna bude pravična, pored samog krivičnog djela potrebno je razmotriti i lične okolnosti počinioca krivičnog djela. Postoje dva zakonska cilja koje se odnose na osobu koja je osuđena za krivično djelo: (1) konkretno odvraćanje osuđene osobe od ponovnog počinjenja krivičnog djela (član 6. i član 39. KZ BiH); i (2) preodgoj (član 6. KZ BiH). Preodgoj nije samo svrha koja prema KZ BiH obavezuje Sud; to je i jedini cilj kažnjavanja koji se priznaje i eksplicitno zahtjeva međunarodnim propisima o ljudskim pravima koje Sud BiH po Ustavu mora poštovati. Član 10. stav 3. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP) propisuje: „Kazneni sistem mora uključivati postupke prema zatvorenicima kojima je glavni cilj promjena njihovog ponašanja i njihova društvena rehabilitacija“.*

605. *Veliki je broj zakonskih razloga koji su važni za svrhe kažnjavanja kakve su preodgoj i konkretna prevencija, a koji utiču na kažnjavanje osuđene osobe kao pojedinca (Član 48. KZ BiH). Tu spadaju: stepen odgovornosti; ponašanje počinioca prije izvršenja krivičnog djela u vrijeme ili približno u vrijeme počinjenja djela, i nakon krivičnog djela; motiv; i ličnost počinioca. Ove okolnosti se mogu iskoristiti kao otežavajuće ili olakšavajuće prilikom izricanja kazne, na osnovu činjenica. Svrha ovih razloga je da pomognu Vijeću u određivanju kazne koja nije samo neophodna i srazmjerna ciljevima i okolnostima koji su već uzeti u obzir u vezi sa samim djelom i uticajem na zajednicu, nego i da prilagodi kaznu potrebama prevencije i preodgoja konkretnog počinioca krivičnog djela.*

606. *Iako maksimalna kazna propisana zakonom može biti pravična u ovom predmetu, Vijeće smatra da, ma koliko da je ovaj čin genocida bio stravičan, postoje oni koji su počinili višestruka djela genocida, kao i oni čiji je zločin izvršenje šireg genocidnog plana čiji je samo jedan dio bio genocid počinjen u skladištu u Kravici. Stoga maksimalna kazna mora realno biti ostavljena za one zločine koji, mada kvalitativno nisu gnusniji, mogu kvantitativno prevazići čak i ovaj zločin.*

607. Osim toga, optuženi je oglašen krivim kao pomagač u genocidu, te su pri odlučivanju o kažnjavanju optuženog relevantne i sljedeće odredbe:

Ko drugom s umišljajem pomogne u učinjenju krivičnog djela, kaznit će se kao da ga je sam učinio, a može se i blaže kazniti. (čl.31. st. 1. KZ BiH)

Saučinitej je krivično odgovoran u granicama svog umišljaja ili nehata, a podstrekač i pomagač u granicama svog umišljaja. (čl.32. st.1. KZ BiH)

608. Iz navedenih odredaba proizilazi da zakon zahtijeva da sud sa punom pažnjom cijeni granice umišljaja optuženog kao pomagača u vezi sa preduzetim radnjama, te da je na sudu dispozicija o načinu kažnjavanja „kao da ga je sam počinio“ ili „a može se i blaže kazniti“. Ovo znači da i sam zakon polazi od stava da je pomaganje najlakši oblik saučesništva, što je opet rezultat stava da pomagač najčešće podupire djelo izvršioca.

609. Međutim, u konkretnom, optuženi je svojim radnjama počinjenja ostao pomagač samo zato što iz izvedenih dokaza proizilazi da se, isključujući svaku razumnu sumnju, ne može izvesti zaključak da je optuženi, preduzimajući radnje za koje su oglašeni krivim, postupao sa genocidnom namjerom, ali istovremeno, konkretne radnje pomaganja su saizvršilačke radnje u ubijanju, što daleko premašuje uobičajene radnje pomaganja pri izvršenju krivičnih djela za koja se ne traži „specijalna namjera“ zbog čega nije bilo mjesta blažem kažnjavanju.

700. Polazeći od svega gore navedenog, Apelaciono vijeće je prilikom odmjeravanja vrste i visine kazne optuženom, shodno čl. 48. KZ BiH cijenilo sve okolnosti koje su od uticaja da kazna bude veća ili manja.

701. Optuženi Vuković je bio pripadnik specijalne policije, obučen i za borbu i za rad u policiji i u II Odredu je bio prethodno nekoliko godina. Vijeće nije moglo zanemariti činjenicu da je on kao formacijski pripadnik specijalne policije u vrijeme izvršenja krivičnog djela, znao da je dužan da se pridržava zakona i štiti civile koji su bili u njegovoj nadležnosti.

702. Ono što je neophodno naglasiti je okrutnost pri počinjenju djela, što njegove radnje čini, ako je to uopšte moguće porediti, težima po svom karakteru i posljedicama i patnjama koje se nanose žrtvama, od radnji primjerice ubijanjem iz automatske puške. Takva uloga optuženog Vukovića u ubijanju mora se razmatrati kao otežavajuća okolnost. Utvrđeno je da je optuženi Vuković, namjerno i sistematično ubacivao veliki broj (iz dva sanduka) bombi u prostorije skladišta. Upotreba tog oružja upravo tada, protiv stotina ranjenih i umirućih ljudi zbijenih u skladištu bez nade u izbavljenje, pokazuje stepen okrutnosti i upornosti koji se mora uzeti prilikom odmjeravanje kazne i to postupanje mora biti adekvatno sankcionisano.

703. Apelaciono vijeće također nalazi kao otežavajuću okolnost da se nakon počinjenja djela, znajući da se protiv njega vodi krivični postupak u BiH, krio u Srbiji do 2008. godine nastojeći izbjeći krivično gonjenje, te da je uhapšen po potjernici u Republici Srbiji i izručen BiH.

704. S druge strane, Apelaciono vijeće je cijenilo i olakšavajuće okolnosti na strani optuženog i zaključilo da se kao olakšavajuće mogu smatrati njegovo korektno ponašanje u sudnici i lično nije učinio ništa čime bi otežao položaj svjedoka, niti je pokazao nepoštovanje prema bilo kojem svjedoku ili Vijeću, kako tokom prvostepenog, tako tokom žalbenog postupka i pretresa pred apelacionim vijećem. Također, optuženi je oženjen i otac jednog djeteta, prema podacima kojima Vijeće u ovom trenutku raspolaže, i također nije osuđivan, niti se protiv njega vodi drugi krivični postupak.

705. Na kraju, vijeće je uzelo u obzir pravosnažne zatvorske kazne koje su izrečene u drugom

predmetu (predmet „Kravica“), a koji je činjenično vezan za isti događaj i optuženi iz tog predmeta bili su formacijski iste pripadnosti u II Odredu. Kazne koje su u tom predmetu izrečene su bile u rasponu od 28 do 33 godine. Stoga, u nastojanju da kazne zatvora koje se izriču za ova i slična krivična djela budu uravnotežene, Apelaciono vijeće nalazi da je upravo izrečena kazna od 31 godinu, a koju je identičnu odmjerilo i prvostepeno vijeće u ovom predmetu, adekvatna i primjerena kazni za počinjeni zločin, ali i neophodna i srazmjerna patnjama neposrednih ili posrednih oštećenih, te jačini ugrožavanja „zaštićenog dobra“ shodno članu 48. Krivičnog zakona. Apelaciono vijeće smatra da će se ovako izrečenom kaznom ostvariti svrha kažnjavanja (lična i generalna prevencija), te da će utjecati na svijest građana o pogibeljnosti krivičnih djela i o pravednom kažnjavanju učinitelja krivičnog djela.

706. Prema člana 56. KZ BiH, vrijeme provedeno u pritvoru uračunava se u izrečenu kaznu zatvora. Shodno navedenoj odredbi, optuženom Vukoviću će se vrijeme koje je proveo u pritvoru počev od 8.8.2008. godine, uračunati u izrečenu kaznu zatvora.

707. Kada je u pitanju optuženi Tomić, vijeće je donoseći presudu kojom se ovaj optuženi oslobađa od optužbe, odlučilo shodno članu 138. stav 2. ZKP-a BiH da mjeru pritvora ukine i optuženi Tomić je pušten na slobodu.

X. ODLUKA O TROŠKOVIMA POSTUPKA I IMOVINSKO-PRAVNIM ZAHTJEVIMA

708. Optuženi Tomić je oslobođen od optužbe pa je shodno odredbi čl. 189. st. ZKP BiH oslobođen naknade troškova krivičnog postupka i oni padaju na teret budžetskih sredstava suda.

709. Kad je u pitanju optuženi Vuković, Apelaciono vijeće je kod donošenja odluke o troškovima postupka uzelo u obzir da je optuženi srednjeg imovnog stanja, te da ima porodicu, kao i da je u pritvoru već više od tri godine i da je pravosnažno osuđen na visoku zatvorsku kaznu usljed čega nije bio niti će biti u mogućnosti da privređuje i pomaže porodici. Zbog navedenog vijeće nalazi da bi plaćanje troškova postupka dovelo u pitanje izdržavanje osoba koje je on dužan da izdržava, te odlučilo da shodno čl. 188. st. ZKP BiH optuženog Vukovića u cjelosti oslobodi dužnosti naknade troškova postupka.

710. Na osnovu člana 198. stav 3. ZKP BiH, a uzevši u obzir da se ne zna identitet oštećenih strana koje žele ostvariti imovinsko-pravne zahtjeve, oštećeni se upućuju da svoje eventualne imovinsko-pravne zahtjeve ostvare u parničnom postupku.

ZAPISNIČAR

Pravna savjetnica

Dženana Deljković Blagojević

PREDSJEDNIK VIJEĆA

SUDIJA

Hilmo Vučinić

PRAVNI LIJEK: Protiv ove presude žalba nije dozvoljena.

XI. ANNEX 1. - DOKAZI

1. Tužilaštvo

(a) Svjedoci Tužilaštva

Na glavnom pretresu u toku prvostepenog postupka saslušani su sljedeći svjedoci Tužilaštva:

Zaštićeni svjedoci D1, D4 i D5, Nikolić Jovana, Stanojević Ostoje, Simić Krste, Žugić Slaviše, Aščerić Mirka, Pepić Milenka, Aleksić Marka, Čelić Predraga, Stjepanović Slobodana, Stupar Dragomira, Marković Luke, Lukić Zore, Zoljić Danila, Vukajlović Stanislava, Nikolić Ilije, Stevanović Miladina, Mitrović Petra, Dragomir Vasića, Subašić Munira, Erkić Dražena, Brekalo Damira, Mekić Duška, Ilić Stevu, Vlačić Slavišu, Ostojić Marka, Ibrišimović Tahira, Butler Richarda, Kingori Josepha i Gornvegen Paula. Također na prijedlog Tužilaštva saslušan je i vještak Tuco Vedo.

(b) Materijalni dokazi Tužilaštva

Sud je izvršio uvid u sljedeće materijalne dokaze Tužilaštva:

T1 – cd (film Zorana Petrovića) i transkript filma

T2 – zapisnik o saslušanju svjedoka Nikolić Jovana od 10.10.2005. godine, broj KT-10/05

T2a, T2b, T2c, T2d – fotografije skladišta u Kravici

T3a – fotografija kamiona

T 3b – skica za svjedoka Stanojević Ostoja

T4 –fotografija (uložena prilikom saslušanjav svjedoka D1) skladište u Kravicama

T5 – fotografija (uložena prilikom saslušanja svjedoka Simić Krste) skladište u kravicama sačinjena iz P-10.1

T6 – fotografija (uložena prilikom saslušanja svjedoka Simić Krste) Glogova načinjena iz vazduha 17.07.1995. godine

T7- fotografija (uložena prilikom saslušanja svjedoka Simić Krste) Glogova od 17.07.1995. godine

T8 – zapisnik o saslušanju svjedoka Marka Aleksić, sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu – Centar za istraživanje ratnih zločina broj: 14-04/2-327/05 od 12.10.2005. godine

T9 – zapisnik o saslušanju svjedoka Pepić Milenka, sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu – Centar za istraživanje ratnih zločina broj: 14-04/2-388/05 od 26.10.2005. godine

T10 – zapisnik o saslušanju svjedoka Čelić Predraga, sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu – Centar za istraživanje ratnih zločina broj: 14-04/2-391/05 od 27.10.2005. godine

T11- zapisnik o saslušanju svjedoka Stjepanović Slobodana – prigovor advokata Golića u skladu sa članom 273. ZKP, sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu – Centar za istraživanje ratnih zločina broj: 14-04/2-393/05 od 27.10.2005. godine

T11a – fotografija koja je prezentirana svjedoku Stjepanović Slobodanu i dao održene zabilješke i oznake.

T12 a- zapisnik o ispitivanju osumnjičenog, sačinjen od strane Tužilaštva BiH, broj KT-RZ-10/05 od 18.4.2008. godine i transkript od 18.4.2008. godine za svjedoka D5

T12 b- zapisnik o saslušanju svjedoka D5 od 22.05.2008. godine, i transkript od 22.05.2008. godine za svjedoka D5

T 12 c – zapisnik o saslušanju svjedoka D5 od 18.8.2008. godine

T12d – fotografija koju je svjedok D5 označavao

T12e – fotografija sačinjena iz P-10.6

T13 – fotografija uložena prilikom saslušanja svjedoka Stupar Dragomira, sačinjena iz P-10.1

T14 – zapisnik o saslušanju svjedoka Marković Luke od 20.09.2005. godine

T15 – zapisnik o uviđaju i rekonstrukciji od 29.9.2005. godine uz cd (sa naznakom rekonstrukcija Marković Luka)

T16- fotografija koju je označio svjedok D4

T17 – skica koja se odnosi na svjedoka D4

T18 – Transkript o saslušanju svjedoka Zoljić Danila od 15.09.2006. godine

T19 – Zapisnik o saslušanju svjedoka Vukajlović Stanislava

T20a – skica

T20b – fotografija skladišta u Kravicama

T21 – Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Stevanović Miladina od 01.07.2005. godine

T22 – 22 fotografija skladišta u Kravicama

T23 – zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Miladina Stevanovića od 24.06.2005. godine

T24 – zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Petra Mitrovića od 21.06.2005. godine

T25 – Rješenje Suda BiH broj: X-KR-05/24 od 18.04.2007. godine

T26 – fotografija skladišta u Kravicama

T27 – fotografija sačinjena iz P-10.6

T28 – naredba broj: 64/95 od 10.07.1995. godine od komadanta štaba Tomislava Kovača

T29 – depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 277/95, od 12.07.1995. godine

T30 - depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 281/95, od 12.07.1995. godine

T31 - depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 282/95, od 13.07.1995. godine

T32 - depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 283/95, od 13.07.1995. godine

T33 - depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 12-6/08-508/95 od 14.07.1995. godine

T34 - depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 01-16-02/1-205/95 od 15.07.1995. godine
T35 - depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 01-01-0211-206/95 od 17.07.1995. godine
T36 - depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 12-6/08-534/95 od 19.07.1995. godine
T37 - depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 01-16-02/12231/95 od 28.07.1995. godine
T38 - depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 01-16-02/1-221/95 od 22.07.1995. godine
T39-izvještaj zamjenika komadanta SBO Ljubiše Borovčanina
T40 – izvještaj Deana Meninga
T41 – izvještaj Deana Meninga
T42 – izvještaj Deana Meninga
T43 – izvještaj Deana Meninga iz 2003. godine iz predmeta Blagojević
T44 – transkript svjedočenja Nikolić Momira
T45 – transkript svjedočenja Stupar Miloša
T46 – transkript svjedočenja Kingori Josepha
T47 - transkript svjedočenja Pietera
T48 - transkript svjedočenja Paul Groenvegen
T49 - transkript svjedočenja Lendet Van Duina
T50 - transkript svjedočenja Obrenović Dragana
T51 - transkript svjedočenja Frankart Roberta
T52 - transkript svjedočenja Tomasa Karamasa
T53 - transkript svjedočenja Deronjić Miroslava
T54 – izjave Ljubomira Borovčanina koje je dao Tužilaštvu MKSJ-20.02.2002. godine
T54b – 11.03.2002. godine, 12.03.2002. godine
T55a – izjava Deronjić Miroslava 1997. godine
T55b – izjava iz 1998. godine
T55c – izjava iz 1999. godine
T55d – izjava Deronjić Miroslava iz 2003. godine
T56 – izjava o činjenicama i prihvatanju krivice Momir Nikolić
T57 – Obrenović
T58 – izjava o činjenicama i prihvatanju krivice Obrenović Dragan
(navedno je pobrojano na zapisniku od 29.04.2009. godine u knjizi 4)
T59 - Spisak pripadnika Drugog odreda Šekovići koji su ostvarili LD za mjesec juli 1995. godine, -
Specijalna brigada – II Odred Specijalne policije Šekovići,
T60 – Dopis MUP-a RS, broj: 02/3-str.pov.1091/05 od 22.11.2005. godine
T61 - Spisak pripadnika Specijalne brigade policije, dostavljen od MUP-a Republike Srpske,
Uprava kriminalističke policije, broj: 02/3-str.pov. 994/05 od 26.10.2005. godine,
T62 - Struktura Specijalne brigade policije, MUP-a RS, štab u Janji (Bijeljina)
T63 - Struktura RS policije u području Drinskog korpusa od 12.07.95.-P363

T64 - Izvod iz bolničkog protokola za 13.07.1995.godine

T65 - Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja iz 1992.godine, autor Vojno tužilaštvo, pri glavnom štabu vojske RS-a

T66 - Naredba o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u vojsci Srpske Republike Bosne i Hercegovine Republike BiH, Glasnik srpskog naroda, od 13.06.1992., autor Radovan Karadžić

T67 - Direktiva za dalja dejstva br.7, broj: Dt 2/2-11 od 8.3.1995., Vrhovna komanda OS Republike Srpske, autor vrhovni komandant Radovan Karadžić

T68 - Direktiva za dalja dejstva op.7/1, broj: Dt 2/2-15 od 31.3.1995., Glavni štab Vojske Republike Srpske, komandant Ratko Mladić

T69 - Naredba Radovana Karadžića za uvođenje najviših mjera borbene gotovosti, od 16.06.1995.g.

T70 - Polugodišnji izvještaj MUP-a RS, Specijalne brigade policije, Drugi odred specijalne policije Šekovići, broj: 01/1-1-1/2-230/95 od 05.07.1995.godine

T71 - Naredba za mobilizaciju svih V/O od 10.07.1995. godine, autor Vidoje Blagojević

T72 - Bilten bezbjednosnih događaja, broj 200, od 12.07.1995. godine, MUP Bijeljina

T73 - Naredba za obezbjeđenje autobusa za evakuaciju, od 12.07.1995. godine, autor Milenko Živanović

T74 - Naredba za sprečavanje prolaska muslimanskih grupa ka Kladrju i Tuzli, od 13.07.1995. godine, autor Milenko Živanović

T75 - Redovni borbeni izvještaj od 13.07.1995. godine, autor Radislav Krstić

T76 - Izvještaj MUP-a Specijalne brigade policije broj: 284/95 od 13.07.1995. godine zamjenika komandanta SBP Ljubiše Borovčanina

T77 - Redovni borbeni izvještaj od 14.7.1995. godine, autor Mile Simanić

T78 - Dostava podataka zamjeniku ministra od 14.07.1995., autor Dragan Kijac

T79 - Redovni borbeni izvještaj od 17.7.1995., autor Mile Simanić

T80 - Izvještaj o bezbjednosnoj situaciji u II odreda policije Šekovići od 03.08.1995., autor Sekula Nedeljko

T81 - postupak sa ratnim zarobljenicima Milomir Savčić

T82 - Laboratorijski izvještaj

T83 - Kriminalističko tehnička analiza eksploziva na osnovu uzoraka sa raznih lokacija u Srebrenici, autor Holandski institut za kriminalističku tehniku

T84 - Procjena minimalnog broja osoba koja je MKSJ ekshumirao od 1996. do 2001., januar 2004., autor Jose Pablo Baraybar

T85 - Izvještaj o iskopavanjima i ekshumaciji masovne grobnice Glogova 1 u 2000. godini, Richard Wright - nedostaje

T86 - Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija) - operacija "Krivaja 95" od 01.11.2002.godine, Richard Butler

- T87 - Izvještaj Američke mornaričke službe za istrage o pregledu i pronalaženju dokaza iz skladišta Kravice
- T88 - Izvještaj dodatak na broj nestalih i umrlih iz Srebrenice, od H.Brunborg
- T89 – Izvještaj o broju nestalih i mrtvih u Srebrenici od H.Brumborg i H.Urdala
- T90 - Izvještaj o pregledu i pronalaženju dokaza iz skladišta u Kravicama, od Michael Hedley, mart 2001. godine
- T91 - Izvještaj o uzorcima krvi i tkiva pronađenim u školi Grbavci, skladištu u Kravicama
- T92 - Izvještaj OTP pod nazivom nestali iz Srebrenice-osobe koje se vode kao nestale nakon zauzimanja Srebrenice
- T93 - Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama masovne grobnice Glogova 2 u 1999-2001.godina, forenzički antropolog Jose Pablo Baraybar
- T94 - Izvještaj glavnog patologa grobnice Srebrenice, MKSJ, 1999.godine, John Clark
- T95 - Publikacija MKCK, nestale osobe na teritoriji BiH, od 30.06.1998. godine
- 3C-18 Izvještaj Dean Manning, dopunski od 08.06.2007. i 27.11.2007.godine (Istraga o Srebrenici).
- T96 – Crtež lica mjesta Kravica, broj: 14-13/1-7-243/05 od 04.10.2005.godine
- T97 - Fotografija Srebrenica i Žepa, juli 95
- T98 - Fotografija- Bijela kuća- MKSJ
- T99 - Fotografija- Potočari- MKSJ, načinjena iz zraka 13.07.2009. godine sa bilješkama
- T100 - Fotografija iz zraka-Potočari od 13.07.1995. – MKSJ
- T101 - Mapa-kretanje kolone i položaj srpskih snaga- MKSJ
- T102 - Fotografija-pokazuje brdo i šumu gdje su se kretale kolone Muslimana- MKSJ
- T103 - Karta koja prikazuje kretanje kolone-P138
- T104 - Karta koja prikazuje kretanje kolona, razbijenih na sjever i jug- P24
- T105 - Fotografija iz zraka-Nova kasaba, fudbalsko igralište od 13.07.1995. – MKSJ
- T106 - Fotografija dolina Sandići, načinjena iz vazduha-P9.3
- T107 - Fotografija doline Sandići 13.07.95.-P9.1
- T108 - Fotografija doline Sandići, uvecano-P9.2
- T109 - Fotografija načinjena iz pravca Bratunca, sa područjem između Kravica i Sandića, sa označenim skladištem-P9.5
- T110 - Fotografija skladište u Kravicama, 13.07.95.-P10.2
- T111 - Video fotografije tijela ispred skladišta u Kravicama, 13.07.1995.
- T112 - Fotografija tavanice zapadnog dijela sa tragovima krvi-P10.5
- T113 - Fotografija unutrašnjeg zapadnog dijela skladišta sa mrljama od krvi na zidu-P10.4
- T114 - Fotografija otiska cipela pod prozorom-P10.7
- T115 - Fotografija uvećana foto.otiska cipele pod prozorom-P10.8
- T116 - Mapa primarnih i sekundarnih grobnica, MKSJ

T117 - Fotografija Konjević Polja od 14.08.95.-P8.4
T118 - Fotografija Glogova 05.07.95., sa bilješkom-P11.2
T119 - Fotografija Glogova načinjen iz vazduha, sa biljeskom-P11.1
T120 - Glogova načinjena iz vazduha od 17.07.95.-P11.3
T121 - Fotografija LK. Dahmo Kadric, iz Glogove-P657
T122 - Masovne grobnice u području Tatara-Bratunac, 27.07.95 i 20.10.1995. godine, MKSJ, Tatar Bratunac -P567
T123 - GL 1-Fotografija
T124 - Fotografija uznemirena zemlja, Glogova, 30.10.95-P570
T125 - Fotografija uznemirena zemlja, Glogova, 09.11.95.-P571
T126 - Zeleni Jadar- grobnica, MKSJ
T127 - Fotografija iz zraka-Zeleni Jadar, MKSJ
T128 - Zeleni Jadar- grobnica, uznemirena zemlja, od 07.09.1995. i 02.10.1995., MKSJ
T129 - Zeleni Jadar- grobnica, uznemirena zemlja, od 24.08.1995. i 02.10.1995., MKSJ
T130 - Zeleni Jadar- grobnica, uznemirena zemlja, od 20.10.1995. i 23.10.1995., MKSJ
T131 - Karta koja prikazuje selo Kravice i cestu u Kravicama-P674
T132 - Karta Kravice -P4.3
T133 - Grobnice Srebrenica, primarne i sekundarne, grafikon
T134 - Brošura-Fotografije izdvojene iz video zapisa sa suđenja o Srebrenici-P22
T135 - Brošura-Knjiga za identifikaciju bosanskih Muslimana-P23
T137 – Zapisnik o saslušanju svjedoka Mekić Duška, Državna agencija za istrage i zaštitu, Centar za istraživanje ratnih zločina od 20.10.2005. godine
T138a – Presuda općinskog suda u Mostaru Posl.br.K. 30/98 od 26.11.2001. godine
T138b – Presuda Županijskog suda u Mostaru broj K 30/98 od 26.11.2001. godine
T138c – Presuda Višeg suda u Mostaru broj: Kž. 14/96 od 22.04.1997. godine
T139 – Fotografija dolina Sandići, načinjena iz vazduha-P9.3
T140 – Zapisnik o saslušanju svjedoka Radoslava Stuparevića , Tužilaštvo BiH, broj KT-RZ-18/05 od 29.06.2006. godine
T141 - Fotografija dolina Sandići, načinjena iz vazduha-P9.3
T142 – zapisnik o saslušanju svjedoka Sekula Nedeljka, Državna agencija za istrage i zaštitu, Centar za istraživanje ratnih zločina od 12.10.2005. godine
T143 – Transkript svjedočenja svjedoka K u predmetu broj IT-98-33-T od 10.04.2000. godine
T144-1 – Vandredni borbeni izvještaj str.pov.br.03/253-54-1 od 25.05.1995. godine, komadant pukovnik Vidoje Blagojević
T144-2 - Naredba za sprečavanje prolaska muslimanskih grupa ka Kladnju i Tuzli, od 13.07.1995., autor Milenko Živanović
T144-3 - Redovni borbeni izvještaj od 17.7.1995.

T144-4 – Vandredni borbeni izvještaj o stanju u z/o 1.Zpbr. komanda Drinskog korpusa. Strogo pov.br. 03/2-221, autor general major Radislav Krstić

T144-5 - Redovni borbeni izvještaj od 18.7.1995., komanda Drinskog korpusa. Strogo pov.br. 03/2-222, autor general major Radislav Krstić

T144-6 - Redovni borbeni izvještaj od 19.7.1995., komanda Drinskog korpusa. Strogo pov.br. 03/2-223, autor general major Radislav Krstić

2. Odbrana

(a) Svjedoci

Na glavnom pretresu u toku prvostepenog postupka saslušani su sljedeći svjedoci odbrane optuženog Radomira Vukovića i Zorana Tomića:

Slaviša Žugić, Savo Pavlović, Cvijan Ristić, Muhamed Buševac, Milica Bogičević, Dušan Spasojević, Radoslav Stuparević, Milutin Kandić, Nenad Andrić, Nedeljko Sekula, Nikola Milaković i Aleksandar Radovanović. Također saslušan je i vještak Svjetlana Radovanović.

(b) Materijalni dokazi – odbrana optuženog Vukovića

Sud je izvršio uvid u sljedeće materijalne dokaze odbrane optuženog Radomira Vukovića:

O - I – 1 - Fotografija mjesta Kravice – Hangar-uložena dana 18.12.2008. godine, za vrijeme saslušanja svjedoka D1

O - I – 2 - Zapisnik broj: KT-RZ-10/05 o saslušanju svjedoka Aleksić Marka, sastavljen u Tužilaštvu dana 27.06.2006. godine, u predmetu protiv Stupara i ostalih - uloženo dana 04.02.2009. godine

O - I – 3 a - Sporazum o imunitetu na glavnom pretresu broj: KT-RZ-10/05 od 27.06.2006. godine između Tužilaštva BiH i Aleksić Marka, uloženo dana 04.02.2009. godine

O - I – 3 b - Odluka o imunitetu na glavnom pretresu Tužilaštva BiH svjedoku Aleksić Marka broj: KT-RZ-10/05 od 06.07.2006. godine, uloženo dana 04.02.2009. godine

O - I – 3 c - Obavijest o imunitetu u istrazi Tužilaštva BiH za Aleksić Marka od 05.05.2006. godine, uloženo dana 04.02.2009. godine

O - I – 4 – Grupa fotografija označena brojem 1 (na kojima je svjedok D5 napisao rukom imena),

O - I - 5 – Grupa fotografija označena brojem 2

O - I - 6 – Grupa fotografija označena brojem 3

O - I - 7 – Grupa fotografija označena brojem 4

O - I - 8 – Fotografija na kojoj je svjedok D5 označio mjesto puške i tijela Dragičević Krste

- O - I - 9 – Izvještaj ljekara Okružnog zatvora u Beogradu o zdravstvenom stanju svjedoka D5 broj: 713-1-1605/08-04 od 30.05.08 godine
- O - I - 10 – Grupa fotografija označena brojem 5
- O - I - 11 – Grupa fotografija označena brojem 6
- O - I - 12 – Grupa fotografija označena brojem 7
- O - I - 13 – Grupa fotografija označena brojem 8
- O - I - 14 – Grupa fotografija označena brojem 9
- O - I - 15 – Grupa fotografija označena brojem 10
- O - I - 16 – Grupa fotografija označena brojem 11
- O - I - 17 – Grupa fotografija označena brojem 12
- O - I - 18 – Grupa fotografija označena brojem 13
- O - I - 19 – Grupa fotografija označena brojem 14
- O - I - 20 - Fotografija označena brojem 15
- O - I - 21 – Grupa fotografija označena brojem 16
- O - I - 22 – Grupa fotografija označena brojem 17
- O - I - 23 – Grupa fotografija označena brojem 18
- O - I – 24 do O – I - 30 – Fotografije označene brojem 19, 20, 21, 22, 23, 24 i 25
- O - I - 31 –Transkript suđenja u predmetu X – KR-05/24 od 11.06.2008. godine, u predmetu „Stupar i drugi“
- O - I - 32 – Transkript suđenja u predmetu X-KR-05/24-II od 11.06.2008. godine u predmetu „Stevanović Miladin“ i dr.
- O - I - 33 – Presuda Suda BiH broj X-KR-06/236 od 06.11.2008. godine protiv optuženog Blagojević Mladena
- O - I - 34 – Presuda Suda BiH broj X-KR-06/294 od 11.04.2008. godine protiv optuženog Šefika Alića
- O - I - 35 – Nalaz i mišljenje vještaka o duševnom zdravlju i uračunljivosti Petra Mitrovića
- O - I - 36 – Zapisnik Državne komisije za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima – Opštinska komisija Živinice R BiH, broj: 01-0564/95 od 08.08.1995. godine
- O - I - 37 – Fotografija
- O - I - 38 – Operativni izvještaj Armije BiH, komanda 28. divizije, str.pov.broj: 04-114/95, Srebrenica 30.06.1995. godine, Operativno vrijeme, 17,00 sati
- O - I - 39 – Obavijest sa sjednice Predsjedništva opštine Srebrenica broj: 00342255 01- /95, održane dana 09.07.1995. godine u 19,00 časova
- O - I - 40 – spisak ratnih zločinaca poznatih komandi 1.1 pbr, koji su vršili ratne zločine na području opština Bratunac, Srebrenica, Milići, Vlasenica i Skelani za koje postoje indicije da se nalaze u Srebrenici, broj 00678851 Bratunac, 12.07.1995. godine

- O - I - 41 – Izvještaj o doturu UBS i MTS u enklave Žepa i Srebrenica, R BiH, Generalštab Armije R BiH, Štab Armije, broj: 1-1/7-169 od 28.05.1996. godine, Kakanj
- O - I - 42 – izlaganje komandanta Armije BiH generala Rasima Delića, R BiH, generalštab Armije BiH, kabinet komandanta, str.pov.broj: 1/1-941, Sarajevo, 30.07.1996. godine
- O - I - 43 – Obavještenje po aktu GSS A R BiH, Armija R BiH, komanda 28 divizije, Odsjek obavještajnih poslova, str.pov.broj: 02-06/95, Srebrenica, 29.06.1995. godine.
- O - I - 44 – Informacija o borbenim rezultatima jedinica i komandi 28.dKoV.2.korpus ARBiH, Armija R BiH, Komanda 2. korpusa Str.pov.br:04/1-105-603, Tuzla, 08.07.1995. godine
- O - I - 45 – Izjava predstavnika civilnih vlasti enklave Srebrenica u vezi sa realizacijom dogovora o evakuaciji civilnog stanovništva iz enklave, Komesar za civilna pitanja u srebrenici, broj: 07-27/95 od 17.07.1995. godine
- O - I - 46 – naredba za pripreme izvođenja ofanzivnih b/d, naređenje, generalštab Armije BiH, R BiH, broj: 1/825-84 od 17.06.1995. godine
- O - I - 47 – Obavještenje o rezultatima pregovora o demilitarizaciji Srebrenice, štab Vrhovne komande OS R BiH, sarajevo, R BiH, Str.pov broj: 02/520-2, Sarajevo, 20.04.1993. godine
- O - I - 48 – Saznanja komande 2. korpusa, odjeljenje službe vojne bezbjednosti, broj: 06-101-197-7/95 od 11.09.1995. godine
- O - I - 49 – Izjava Bećirović Ramiza, sačinjena od strane Armije R BiH, komanda 2. korpusa, odjeljenje službe vojne bezbjednosti, Tuzla 11.08.1995. godine.
- O - I - 50 – Informacija i naređenje o uspjesima i zadacima jedinica ARBiH, Armija R BiH, komanda 2. korpusa, str.pov.br. 02/1-604/123, Tuzla, 02.07.1995. godine
- O - I - 51 – Smještaj R/Z, komanda 1. PLBR, Str.pov.broj: 04-520-51/95 od 13.07.1995. godine
- O - I - 52 – Telegram broj E8EAS60G od 28.06.95 o uspješno izvedenoj diverzantskoj b7d. Čestitka, A R BiH, Komanda 2. Korpusa, str.pov.broj: 02/1-670/4, Tuzla 28.06.1995. godine
- O - I - 53 – izvještaj o popuni RJ, 28 divizija, kadrovska, A R BiH, Komanda 2. Korpusa, broj.pov.str: 03-183-231, Srebrenica: 01.07.95. godine
- O - I - 54 – vandredni izvještaj komande 5. inženjerskog bataljona. Str.pov.br.107-1 od 13.07.1995. godine
- O - I - 55 – izvještaj o djelimično izvršenoj asanaciji terena Srebrenica rejon Kravice, republika Srpska, Vlada, Državna komisija za razmjenu ratnih zarobljenika i nestalih lica banja Luka, broj 193/97 od 29.05.1997. godine
- O - I - 56 – prijevod izvještaja o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a Richard-a Butler-a
- O - I - 57 – Ujerenje na ime Vuković Rdomira, izdato od strane RS-a, Ministarstva unutrašnjih poslova, brigada policije za ATD Bijaljna, drugi odred za ATD, Šekovići, broj 01/1-1.4/2-851/96, od 24.10.1996. godine
- O - I - 58 – Ujerenje na ime Vuković Radomira, izdato od strane RS-a, Ministarstva odbrane, odsjek Šekovići, broj: 02-835-149/98 od 18.03.1998. godine

O - I – 59 – Izvod iz matične knjige umrlih, na ima Milice Vuković, Srbija i Crna Gora, R Srbija, matično područje Beograd, tekući broj 00444, od 06.04.2005. godine

O - I – 60 – zahtjev za prijavu – odjavu prebivališta – boravišta i promjenu adrese - stana, na ime Radomira Vukovića, MUP RS-a, Šekovići, od 02.02.2006. godine

(c) Materijalni dokazi - odbrana optuženog Tomića

Sud je izvršio uvid u sljedeće materijalne dokaze odbrane optuženog Zorana Tomića:

O-II-1 –fotografija kuće

O-II -2 – fotografija škole

O-II-3 - fotografija

O-II-4 - fotografija spomenika Dragičević Krste

O-II-5 – fotografija 6 lica

O-II-6 – fotografija 20 lica

O-II-7 – fotografija 22 lica

O-II-8 – fotografija 14 lica

O-II-9 – sporazum o priznanju krivnje broj: KT-RZ 43/08 od 16.10.2008. godine – fotokopija

O-II-10 – izjava o činjenicama i priznanju krivnje broj: KT-RZ 43/08 od 16.10.2008. godine – fotokopija

O-II-11 – presuda Suda BiH od X-KR-06/180-1 od 22.10.2008. godine – fotokopija

O-II-12 – Uvjerenja o ranjavanju Andrić Nenada broj: 13-09/1-29-341 od 09.09.1995. godine, MUP RS-a, Centar javne bezbjednosti Zvornik – fotokopija

O-II- 12a – otpusna lista

O-II- 12b – potvrda o prijemu

O-II-13 a – Naredba od 14.07.2009. godine vještaku prof.dr. Svetlani Radovanović od strane branioca advokata Miloša Perića, Zvornik – fotokopij

O-II-13 b – Izvještaj vještaka dr. Svetlane Radovanović od 01.08.2009. godine, Beograd – fotokopija

O-II-13 c – Objedinjeni pregled potvrda o smrti iz spiska MKSJ – fotokopija

O-II-13 d – Radna biografija dr. Svetlane Radovanović

O-II-13 e – Rezime Izvještaja o broju stradalih u ZZ „Kravica“ dana 13.07.1995. godine – fotokopija

O-II-13 f – Priručnik za registraciju birača OSCE, Federalni zavod za statistiku, demografska statistika 2000, Sarajevo, juni 2001 godine – fotokopija

O-II-13 g – rezime nalaza nestalih i mrtvih u vezi sa Srebrenicom – Izvještaj iz 2005. godine, dr. Svetlana Radovanović

O-II-13 h – CD, dr. Svetlana Radovanović

O-II-14 – Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice i Žepe sklopljen između general potpukovnika Ratka Mladića i generala Sefera Halilovića 8. maja 1993. godine u prisustvu general potpukovnika Phillippe Morillona – fotokopija

O-II-15 – Fotografija mjesta Kravice – Hangar

O-II-16 - Naređenje od 15.07.1995.godine , komanda drinskog korpusa str. po. br. 03/157-7

XII. ANEKS 2. A– PRIHVAĆENE ČINJENICE UTVRĐENE PRAVOSNAŽNIM PRESUDAMA MKSJ-A^[580]

UČV ^[581] no.	PRIHVAĆENA ČINJENICA UTVRĐENA PRAVOSNAŽNOM PRESUDOM MKSJ-a ^[582]	Tačka presude MKSJ-a u predmetu <i>Blagojević i Jokić i Krstić</i>)
1.	Od 11. jula do 1. novembra 1995. godine u istočnoj Bosni postojao sukob.	<i>Blagojević</i> , tačka 549
2.	Napad je bio rasprostranjen ili sistematski. Napad, koji su izvršili VRS i MUP, planiran je i definisan u naređenju "Krivaja 95".	<i>Blagojević</i> , tačka 551
3.	Napad je nastavljen nakon pada Srebrenice i njime je pogođeno oko 40.000 ljudi koji su u vrijeme napada na Srebrenicu živjeli u toj enklavi.	<i>Blagojević</i> , tačka 551
4.	Ovaj napad je bio nedvojbeno usmjeren protiv civilnog stanovništva bosanskih Muslimana u srebreničkoj enklavi.	<i>Blagojević</i> , tačka 552
5.	U martu 1995. Radovan Karadžić, predsjednik Republike Srpske (RS), izdao je direktivu VRS-u u vezi sa dugoročnom strategijom	<i>Krstić</i> , tačka 28

^[580] Činjenice prihvaćene prema rješenju Suda BiH broj: X-KR-06/180-2 od 27.02.2009. godine;

^[581] Redni broj utvrđene činjenice u ovom predmetu (utvrđena činjenica u predmetu Vuković i dr.).

^[582] *Tužilac protiv Krstića*: presuda Pretresnog vijeća (IT-98-33-T) od 02.08.2001. godine, potvrđena presudom Žalbenog vijeća (IT-98-33-A) od 19.04.2004. godine; *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*: presuda Pretresnog vijeća (IT-02-60) od 17.01.2005. godine, potvrđena presudom Žalbenog vijeća (IT-02-60-A) od 09.05.2007. godine.

	snaga VRS-a u enklavi. U toj direktivi, poznatoj pod nazivom "Direktiva 7", konkretno se navodi da VRS treba: izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe, čime sprečiti i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava. Svakodnevnim planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici.	
6.	Tačno kao što je i bilo predviđeno tom direktivom, sredinom 1995. humanitarna situacija za bosansko-muslimanske civile i vojno osoblje u enklavi postala je katastrofalna.	<i>Krstić</i> , tačka 28
7.	Glavni štab VRS-a izdao je 31. marta 1995. direktivu 7.1, koju je potpisao general Mladić. Direktiva 7.1 izdata je "na osnovu direktive br. 7" i upućivala je Drinski korpus da, između ostalog, sprovodi "aktivna borbena dejstva ... oko enklava".	<i>Krstić</i> , tačka 29
8.	Ofenziva VRS-a na Srebrenicu započela je 6. jula 1995.	<i>Krstić</i> , tačka 31
9.	9. jula 1995., predsjednik Karadžić izdao je novo naređenje, kojim je Drinskom korpusu VRS-a dao zeleno svjetlo da zauzme grad Srebrenicu.	<i>Krstić</i> , tačka 33
10.	Kasno poslijepodne 11. jula 1995. general Mladić, u pratnji generala Živanovića (tadašnjeg komandanta Drinskog korpusa), generala Krstića (u to vrijeme zamjenika komandanta i načelnika štaba Drinskog korpusa) i drugih oficira VRS-a, trijumfalno je prošetao praznim ulicama Srebrenice.	<i>Krstić</i> , tačka 36
11.	Do večeri 11. jula 1995. u Potočarima se okupilo oko 20.000 do 25.000 izbjeglica bosanskih Muslimana.	<i>Krstić</i> , tačka 37
12.	Na hiljade bosansko-muslimanskih stanovnika Srebrenice pobjeglo je u Potočare, kako bi potražili zaštitu u bazi UN-a.	<i>Krstić</i> , tačka 37
13.	Njih nekoliko hiljada nahrupilo je u samu bazu UN-a, dok su se drugi smjestili po obližnjim fabrikama i poljima.	<i>Krstić</i> , tačka 37
14.	Uslovi u Potočarima bili su užasni. Bilo je vrlo malo hrane i vode, a julske vrućine su bile nesnosne.	<i>Krstić</i> , tačka 38
15.	Oficiri komande Drinskog korpusa i jedinice korpusa su 12. i 13. jula 1995. bile u Potočarima i nadgledali odvoženje bosansko-muslimanskih civila sa tog područja.	<i>Krstić</i> , tačka 432
16.	Žene, djeca i starci potprani su 12. i 13. jula 1995. u autobuse i pod	<i>Krstić</i> , tačka

	kontrolom snaga VRS-a odvezeni iz Potočara na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana u blizini Kladnja.	48
17.	Odvoženje bosansko-muslimanskog civilnog stanovništva iz Potočara dovršeno je uvečer 13. jula 1995. do 20:00 sati.	<i>Krstić</i> , tačka 51
18.	Kada su autobusi sa ženama, djecom i starcima krenuli na sjever prema teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana, zaustavljali su ih putem i ponovo pretresali tražeći muškarce.	<i>Krstić</i> , tačka 56
19.	Pripadnici VRS-a i MUP-a su, idući između izbjeglica bosanskih Muslimana, odvajali sve bosanske Muslimane od 16 do otprilike 60 ili 70 godina od njihovih porodica.	<i>Blagčević</i> , tačka 168
20.	Odvajanje muškaraca se nastavilo 12. i 13 jula.	<i>Blagčević</i> , tačka 168
21.	Od jutra 12. jula snage bosanskih Srba počele su da izdvajaju muškarce od ostalih izbjeglica u Potočarima i drže ih na zasebnim mjestima.	<i>Krstić</i> , tačka 53
22.	Dana 13. jula 1995. vojnici Dutchbata primijetili su jasne znake da bosanski Srbi ubijaju neke od muškaraca bosanskih Muslimana koji su bili izdvojeni.	<i>Krstić</i> , tačka 58
23.	Muškarci bosanski Muslimani, koji su u Potočarima odvojeni od žena, djece i staraca (čiji broj je iznosio otprilike 1.000), prebačeni su u Bratunac.	<i>Krstić</i> , tačka 66
24.	Muškarci i dječaci su u Potočarima odvojeni od žena, djece i staraca i odvedeni u "bijelu kuću" na ispitivanje.	<i>Krstić</i> , tačka 157
25.	Oficiri Drinskog korpusa viđeni su i u blizini "bijeke kuće" u vrijeme kada su tamo bili zatočeni izdvojeni muškarci.	<i>Krstić</i> , tačka 158
26.	Počevši od poslijepodneva 12. jula 1995. i tokom cijelog 13. jula 1995. muškarci zatočeni u "bijeloj kući" odvoženi su autobusima iz baze u Potočarima na mjesta zatočenja u Bratuncu.	<i>Krstić</i> , tačka 159
27.	Većina muškaraca bosanskih Muslimana izdvojenih u Potočarima i uhvaćenih u šumama držana je u Bratuncu jedan do tri dana, a zatim odvedena na druga mjesta zatočenja i na mjesta pogubljenja.	<i>Krstić</i> , tačka 179
28.	Velika grupa zatvorenika koje su preko noći držali u Bratuncu, rano ujutro 14. jula 1995. godine odvezena je konvojem od 30 autobusa u školu u Grbavcima kod Orahovca.	<i>Krstić</i> , tačka 220
29.	Procjenjuje se da je u gimnastičkoj sali bilo 2.000 – 2.500 muškaraca bosanskih Muslimana.	<i>Krstić</i> , tačka 320

30.	U aprilu 1996. započeli su s forenzičkim ispitivanjem lokacija na kojima se sumnjalo da su počinjena pogubljenja i s ekshumacijom masovnih grobnica.	<i>Blagčević,</i> tačka 381
31.	Forenzički dokazi su pokazali da postoje dva tipa masovnih grobnica: "primarne grobnice", u koje su osobe stavljene neposredno nakon smrti, i "sekundarne grobnice", u koje su te iste osobe ponovno pokopane kasnije.	<i>Blagčević,</i> tačka 381
32.	Izbjegllice u (UN) bazi (u <i>Potočarima</i> vidjele su srpske vojnike kako pale kuće i stogove sijena.	<i>Krstić,</i> tačka 41
33.	Tokom poslijepodneva 12. jula 1995., ili najkasnije u ranim večernjim satima, snage bosanskih Srba počele su zarobljavati veliki broj ljudi sa začelja kolone.	<i>Krstić,</i> tačka 63
34.	Isprave i lični predmeti oduzeti su kako muškarcima bosanskim Muslimanima u <i>Potočarima</i> , tako i muškarcima zarobljenima iz kolone, stavljeni na gomilu i na kraju spaljeni.	<i>Krstić,</i> tačka 547
35.	Zarobljenici koji nisu ubijeni 13. jula 1995. kasnije su autobusima odvoženi na mjesta pogubljenja sjevernije od Bratunca, u zoni odgovornosti Zvorničke brigade.	<i>Krstić,</i> tačka 67
36.	Egzekucije širokih razmjera na sjeveru vršene su u razdoblju između 14. i 17. jula 1995.	<i>Krstić,</i> tačka 67
37.	Planovi da se iz enklave odvezu civili bosanski Muslimani postali su kristalno jasni na tom drugom sastanku (<i>između generala Mladića i Krstića, holandskog batajona UN-a i predstavnika bosanskih Muslimana u hotelu „Fontana“ u Bratuncu dana 11.07.1995. godine u 23.00 sati</i>).	<i>Krstić,</i> tačka 129
38.	Osim toga, general Mladić je bio taj koji je zakazao sastanke u hotelu "Fontana", gdje je potpuno jasno pokazao da želi da bosanski Muslimani odu sa tog područja.	<i>Krstić,</i> tačka 147
39.	Dok su se organizovali konvoji autobusa 12. jula 1995., general Mladić je u jednom uhvaćenom razgovoru rekao: To je kapituliralo sve i predalo se, i evakuirat ćemo sve ko hoće i ko neće.	<i>Krstić,</i> tačka 147
40.	Doista, bosansko-muslimanske izbjeglice niko nije konsultovao niti im dao mogućnost izbora u vezi sa njihovom konačnom destinacijom.	<i>Krstić,</i> tačka 147
41.	Savjet bezbjednosti UN-a 14. jula 1995. izrazio je zabrinutost zbog prisilnog preseljenja civila iz srebreničke "zaštićene zone" koje su	<i>Krstić,</i> tačka 148

	spvodili bosanski Srbi, tvrdeći da je tu riječ o jasnom kršenju njihovih ljudskih prava.	
42.	Komanda Drinskog korpusa takođe je bila u vezi sa jedinicom MUP-a razmještenom na cesti Bratunac - Konjević Polje i pratila njeno napredovanje.	<i>Krstić</i> , tačka 176
43.	Iz prisluškivanog razgovora od 13. jula 1995. u 20:40 sati saznajemo da je general Krstić razgovarao s pukovnikom Borovčaninom, zamjenikom komandanta jedinice MUP-a, pitao ga kako stoje stvari i rekao da će ostati u vezi.	<i>Krstić</i> , tačka 176
44.	postojala tijesna saradnja i koordinacija između jedinica MUP-a i Drinskog korpusa. Dana 11. jula 1995., prije nego što je VRS saznao za formiranje i kretanje kolone bosanskih Muslimana, Glavni štab je Drinskom korpusu naredio da preduzme mjere predostrožnosti, "u dogovoru i saradnji sa organima MUP-a", u cilju sprečavanja ulaska, odnosno izlaska bosansko-muslimanskih snaga iz enklave.	<i>Krstić</i> , tačka 287
45.	Civilna policija Republike Srpske bila je dio Ministarstva unutrašnjih poslova (dalje u tekstu: MUP). U julu 1995. vršilac dužnosti ministra unutrašnjih poslova bio je Tomislav Kovač. Civilna policija bila je organizovana u dva odjeljenja: redovne policijske snage i brigada posebne policije.	<i>Blagcjević</i> , tačka 71
46.	Brigada Specijalne policije bila je borbena jedinica MUP-a. Komandant je bio pukovnik Goran Sarić, a zamjenik komandanta pukovnik Ljubiša Borovčanin.	<i>Blagcjević</i> , tačka 75
47.	Brigada Specijalne policije sastojala se od otprilike osam odreda, uključujući i 2. odred iz Šekovića kojim je komandovao Miloš Stupar, Centar za obuku na Jahorini, kojim je komandovao Duško Jević.	<i>Blagcjević</i> , tačka 75
48.	Pripadnici odreda su bili naoružani automatskim i poluautomatskim oružjem i obuka im se razlikovala od obuke redovnih policijskih snaga.	<i>Blagcjević</i> , tačka 75
49.	Odredi su takođe raspolagali teškim naoružanjem i vozilima, kao što su tenkovi, oklopni transporter i prage.	<i>Blagcjević</i> , tačka 75

EFV ^[583] No.	PRIHVAĆENA ČINJENICA UTVRĐENA PRAVOSNAŽNOM PRESUDOM MKSJ-a ^[584]	Tačka u presudi MKSJ-a
50.	Općenito se smatralo da su snage bosanskih Srba koje su okruživale enklavu disciplinovane i dobro naoružane. VRS je bio organizovan po teritorijalnom principu i Srebrenica je pripadala području pod kontrolom Drinskog korpusa. Oko enklave je bilo razmješteno između 1.000 i 2.000 vojnika iz tri brigade Drinskog korpusa te snage bile su opremljene tenkovima, oklopnim vozilima, artiljerijskim oruđem i minobacačima. Jedinica ABiH koja je ostala u enklavi, odnosno 28. divizija, nije bila ni dobro organizovana, a niti dobro opremljena. Nedostajala je čvrsta komandna struktura i sistem komunikacije, neki od vojnika ABiH imali su stare lovačke puške ili uopšte nisu imali oružja, a samo nekolicina njih imala je prave uniforme. Međutim, Pretresno vijeće je takođe saslušalo svjedočenja da 28. divizija nije bila onako slaba kakvom su je neki opisivali. Sigurno je da je broj ljudi u 28. diviziji nadmašivao broj ljudi u Drinskom korpusu pri čemu su redovito protiv snaga VRS-a na tom području vršena izviđanja i diverzije.	<i>Krstić</i> , tačka 21
51.	Od samog početka obje su strane u sukobu kršile sporazum o "zaštićenoj zoni".	<i>Krstić</i> , tačka 22
52.	Pretresno vijeće je saslušalo vjerodostojno i velikim dijelom neosporeno svjedočenje o sistematskom odbijanju bosanskih Muslimana da se pridržavaju sporazuma o demilitarizaciji "zaštićene zone". Bosansko-muslimanski helikopteri su letjeli, kršeći time odredbu o zoni zabrane letenja; ABiH je otvarala vatru prema linijama bosanskih Srba i kretala se kroz "zaštićenu zonu"; 28. divizija se nastavila naoružavati; a ABiH je prisvojila barem jedan dio humanitarne pomoći koji je stizao u enklavu. Bosanskim Srbima se činilo da snage bosanskih Muslimana u Srebrenici koriste "zaštićenu zonu" kao podesnu bazu za pokretanje ofanziva protiv	<i>Krstić</i> , tačka 24

[583] Redni broj utvrđene činjenice u ovom predmetu (utvrđena činjenica u predmetu Vuković i dr.).

[584] *Tužilac protiv. Krstića*: presuda Pretresnog vijeća (IT-98-33-T) od 02.08.2001. godine, potvrđena presudom Žalbenog vijeća (IT-98-33-A) od 19.04.2004. godine; *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*: presuda Pretresnog vijeća (IT-02-60) od 17.01.2005. godine, potvrđena presudom Žalbenog vijeća (IT-02-60-A) od 09.05.2007. godine.

	VRS-a, a da UNPROFOR ništa ne čini kako bi to spriječio. General Halilović je priznao da su bosansko-muslimanski helikopteri letjeli i time kršili zabranu letenja, te da je on lično poslao osam helikoptera sa municijom za 28. diviziju. U moralnom smislu on to nije shvaćao kao kršenje sporazuma o "zaštićenoj zoni", s obzirom na činjenicu da su bosanski Muslimani od početka bili izuzetno loše opskrbljeni oružjem.	
53.	Neposredno nakon zauzimanja Srebrenice nije bilo poznato gdje se nalazi 28. divizija ABiH. To je VRS-u stvaralo velike brige jer je postojala mogućnost da se snage 2. korpusa ABiH, koje su napadale iz pravca Tuzle i Kladnja, povežu s elementima 28. divizije. Uhvaćene radio-poruke ukazuju na to da je VRS za formiranje kolone prvi put saznao 12. jula 1995. oko 03:00 sata.	<i>Krstić</i> , tačka 162
54.	Dakako, komanda Drinskog korpusa vrlo je dobro znala za opšti plan VRS-a da se zarobe muškarci bosanski Muslimani koji se nastoje probiti u Tuzlu. Zaista, komanda Drinskog korpusa dobila je od Glavnog štaba direktna naređenja da se zarobe ljudi iz kolone bosanskih Muslimana.	<i>Krstić</i> , tačka 169
55.	Svjedoci odbrane optužili su bosansko-muslimanske snage da zaštićenu zonu koriste kao utvrđenu bazu za pokretanje ofanziva protiv snaga bosanskih Srba. Zaista, 26. juna 1995., nekoliko sedmica prije ofanzive VRS-a na Srebrenicu, bosanskomuslimanske snage su iz enklave krenule u juriš na srpsko selo Višnica udaljeno 5 km.	<i>Krstić</i> , tačka 567
56.	U skladu s važećim zakonom u RS, jedinice MUP-a su se mogle prepotčiniti VRS-u za različite svrhe, između ostalog i kao pojačanje snagama VRS-a tokom borbenih dejstava.	<i>Blagcjević</i> , tačka 76

XIII. ANEKS 2. B PRIHVAĆENE ČINJENICE UTVRĐENE PRAVOSNAŽNIM PRESUDAMA MKSJ-A ^[585]

1. PW – 111 i PW – 156 su bili među drugim muškarcima bosanskim muslimanima zatočenim na livadi u Sandićima koji su od strane neidentifikovanih pripadnika snaga bosanskih Srba 13. jula pješice ili autobusom odvedeni u skladište Kravica. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 426)
2. Svjedoku PW – 156 i mnogim drugim muškarcima bosanskim muslimanima je bilo naređeno da oforme kolonu i da hodaju od livade Sandići do Kravice, a ispred skladišta Kravica su stigli između 3 i 5 časova popodne. Snage bosanskih Srba su pratile u vojnim uniformama, sa automatskim puškama i noseći remene sa municijom. Jedan muškarac, bosanski Srbin, u civilnoj odjeći i sa psom njemačkim ovčarom predvodio je kolonu dok se ista kretala do skladišta Kravica. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 426)
3. PW – 111 je bio jedan od prvih od zarobljenika bosanskih Muslimana koji je stigao u skladište Kravica. Odveden je u istočnu prostoriju skladišta Kravica. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 427)
4. U međuvremenu, PW – 156 je bio zatočen u zapadnoj prostoriji. Skladište Kravica je bilo krcato muškarcima, bosanskim Muslimanima, koje su čuvali pripadnici snaga bosnaskih Srba uključujući pripadnike II odreda SBP Šekovići, pripadnike vojne policije I Pješadijskog bataljona i Crvenih beretki bratunačke brigade koji su nosili zelene maskirne, šarene uniforme. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 427)
5. Pripadnici snaga bosanskih Srba koji su ih čuvali također su izgledali uplašeno. Dvojica njih, onaj sa plavim šljemom i još jedan sa kovrdžavom kosom do ramena i crnim naočarima su htjeli da pucaju u zarobljenike. Zaustavio ih je treći koji im je rekao da zarobljenici nisu ništa krivi. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 429)

¹⁵⁸⁵ Činjenice prihvaćene prema rješenju Apelacionog vijeća broj **S1 1K 006124 11 Kžk od 16. novembra 2011. godine;**

6. U međuvremenu BOROVIČANIN je stigao u skladište Kravica negdje između 5:15 i 5:30 časova popodne, nakon što je primio poruku od Stupara da hitno ide tamo. Borovčanin je vidio hrpu tijela ispred zapadne i centralne prostorije skladišta Kravica i veliki broj rupa od metaka na spoljnim zidovima (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 432)
7. Miroslav Stanojević, pripadnik Crvenih beretki bratunačke brigade također je povrijeđen u ovom incidentu „sprženih ruku“ (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 433)
8. Tokom čitave noći između 13 i 14 jula, pripadnici snaga bosanskih Srba bi povremeno ulazili u skladište Kravica, pucali i bacali ručne bombe kroz prozore. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 435)
10. Tokom perioda relevantnog za optužnicu, BOROVIČANIN je bio zamjenik Komadanta SBP MUP-a RS. (par 1434)
11. Dana 10. jula 1995. godine BOROVIČANIN je imenovan za komadanta sdružene snage jedinica MUP-a, koja je poslata u Bratunac (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1434)
12. Ovu naredbu koju je izdao Tomislav Kovač, zamjenik Ministra unutrašnjih poslova, BOROVIČANIN je primio 10. jula poslije podne, dok je bio u borbi an Trnovu na sarajevskom ratištu. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1434)
13. BOROVIČANIN je stigao u Policijsku stanicu Bratunac oko podne 11. jula i uputio se na IKM Pribičevac da razgovara sa Krstićem (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1237)
14. U to vrijeme, kao odgovor na dobijenu informaciju o kretanju 28 divizije ABiH, snagama bosanskih Srba je naređeno da blokiraju povlačenje ABiH iz enklave Srebrenica tako što će obezbijediti kontrolu teritorije duž linija odbrane VRS na području Bratunac. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1442)

15. Posije Mladićeve naredbe 12. jula, BOROVIČANIN je napustio Potočare oko 13.10 časova i otišao u Policijsku stanicu Bratunac da organizuje raspoređivanje Prve čete PJP iz Zvornika i Drugog odreda Šekovići SBP-a. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par1449)
16. Kako je naprijed opisano, negdje u sumrak, Prva četa PJP iz Zvornika i Drugi odred Šekovići SBP-a, raspoređeni su duž puta Bratunac – Konjević polje od Kravice – Sandića - Pervana do Hrnčića. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1449)
17. Njihov zadatak je bio da pomognu u obezbjeđivanju puta Bratunac – Konjević polje od kolone koja je pokušavala da probije kroz linije odbrane VRS-a. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1449)
19. Nadalje oko 16 časova poslije podne Mladić je stigao na livadu Sandići sa više oficira i držao govor bosanskim Muslimanima koji su bili zatočeni, rekavši im da će uslijediti transportovanje na teritoriju pod kontrolom ABiH i da će oni biti razmijenjeni kao ratni zarobljenici. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1453)
30. Rano ujutru 12. jula, BOROVIČANIN i njegove jedinice su stigli u Potočare, nakon što su bez ikakve borbe zauzeli OP Papa. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1486)
31. BOROVIČANIN i jedinice MUP-a su dovedene na to područje da pomognu vojnoj operaciji koja je tada bila u toku. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1486)
43. Put Bratunac – Konjević polje je bio prometan i trebalo ga je obezbijediti da bi prošla kolona zarobljenika. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1514)

XIV. ANEX 3. – IZVORI

(a) MKSJ

- Tužilac protiv Vidoje Blagojevića i Dragana Jokića, IT-02-60-T, presuda od 17.1.2005. godine (prvostepena presuda u predmetu Blagojević i Jokić)
- Tužilac protiv Vidoje Blagojevića i Dragana Jokića, IT-02-60-A, presuda od 9.5.2007. godine (drugostepena presuda u predmetu Blagojević i Jokić)
- Tužilac protiv Miroslava Deronjića, IT-02-61-S, presuda od 30.3.2004. godine
- Tužilac protiv Miroslava Deronjića, IT-02-61-S, presuda po žalbi na kaznu, 20.7.2005. godine
- Tužilac protiv Radislava Krstića, IT-98-33-T, presuda od 2.8.2001. godine (prvostepena presuda u predmetu Krstić)
- Tužilac protiv Radislava Krstića, IT-98-33-A, presuda od 19.4.2004. godine (drugostepena presuda u predmetu Krstić)
- Tužilac protiv Momira Nikolića, IT-02-60/1-S, presuda od 2.12.2003. godine
- Tužilac protiv Momira Nikolića, IT-02-60/1-A, presuda po žalbi na kaznu, 8.3.2006. godine
- Tužilac protiv Vujadina Popovića, Ljubiše Beare, Drage Nikolića, Ljubomira Borovčanina, Radivoja Miletića, Milana Gvere i Vinka Pandurevića, IT-05-88-T, presuda od 10.6.2010. godine
- Tužilac protiv Milorada Stakića, IT-97-24-A, presuda od 22.3.2006. godine

(b) MKSR

- Tužilac protiv Emmanuel Ndindabahizi, ICTR-01-7-I, presuda i kazna, 15.7.2004. godine
- Tužilac protiv Eliezer Niyitegeka, ICTR-96-14-A, presuda, 9.7.2004. godine

B. MEĐUNARODNI SUD PRAVDE

- Primjena Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore), 26.2.2007. godine

C. SUD BOSNE I HERCEGOVINE

- Tužilaštvo Bosne i Hercegovine protiv Miloša Stupara, Milenka Trifunovića, Brane Džinića, Aleksandra Radovanovića, Slobodana Jakovljevića, Velibora Maksimovića, Dragiše Živanovića, Branislava Medana i Milovana Matića, X-KR-05/24, 29.7.2008. godine, prvostepena presuda (pismeni otpripravak presude 13.1.2009. godine)
 - Tužilaštvo Bosne i Hercegovine protiv Miloša Stupara, X-KRŽ-05/24, drugostepena presuda, 9.9.2009. godine
 - Tužilaštvo Bosne i Hercegovine protiv Miloša Stupara, Milenka Trifunovića, Brane Džinića, Aleksandra Radovanovića, Slobodana Jakovljevića, Branislava Medana i Milovana Matića, X-KRŽ-05/24, drugostepena presuda, 9.9.2009. godine
 - Tužilaštvo Bosne i Hercegovine protiv Milorada Trbića, X-KR-07/386, 16.10.2009. godine, prvostepena presuda (pismeni otpripravak presude 29.4.2010. godine)
-